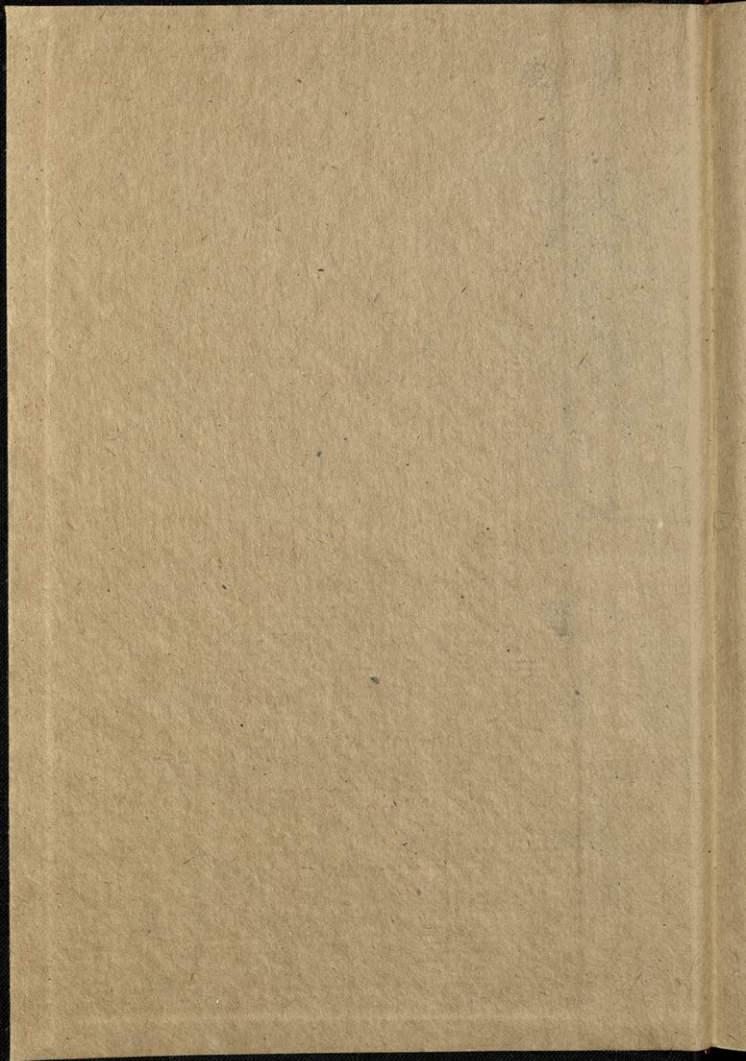

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

29310

LATINSKA SLOVNICA

za

slovensko mladež.

— * —

Spisal

P. Ladislav Hrovat,
profesor na c. k. gimnaziji Novomeški.

NOVOMESTO.

Založil Deželni odbor kranjski. — Natisnil Vincenci Boben.

1874.

*Primum est, ut, quod (latinščino) imitaturus est quisque,
intelligat, et, quare bonum sit, sciat. Quintilian X. 2.*

Rem tene, verba sequentur. Cato. ap. Cic.

Gj. Novice 1876

recenzija

(Statistika lastno delo)

PREDGOVOR.

Prvi in neobhodno potrební pogoj omike je ta, da umeš svoje misli pristojno izražati; tega pa te uči slovníštvo. Slovníštvo (slovnica — gramatika) ima nalogo, da opazuje, po katerih načinih in zakonih deluje človeški um, in znači svoje pojmove z dotičnimi izrazi v prikladni zvezi; slovníštvo posname po živi govorici, ali pa po pisani besedi izmrlih narodov pravila, po katerih deluje in je deloval človeški um, ter statistično predstavlja umovo delovanje. Slovnica veli: „tako zahteva jezik, tako je, tako rabi ga ti!“ po slovníštvu se jame zavedati um samega sebe, ker spoznava zakone, po katerih dela in sklada on sam; slovníštvo si vzame za predmet človeško mišljenje, pojmove in izraze, in tako pelje na prvo stopnjo — logike.

Izobraženemu človeku ne zadostuje, da ume govoriti ta ali oni jezik, on mora zavedati se slovníških zakonov, in teh si mora prisvojiti vsaj v jednem jeziku — se ve da, naj lože v materinskem, ker ga čuti in občuti, toda temeljito bode zavedel se on, ki jih opazuje na raznih jezikih raznih časov.

In ravno k temu pripomoreta klasična jezika — grščina in latinščina.

Grščina po svoji obilnosti in bogastvu v izrazih, gibčnosti in dovršenosti v oblikah, natančnosti v svojih partikulah, ko ima za vsako nüanco v misli že prikladen členek. — Latinščina s svojo krepstjo, konkretnostjo, nepremakljivo strogostjo v konstrukciji; naj opozorimo le na to, s kako logično konsekvencijo rabi svoje tem-pora verbi,

Rimljani so bili skozi in skozi praktičen narod, toda izobražen še le potem, ko so se seznanili z Grki. Bogati Rimci so pošiljali svoje sinove v Athene, ali ne, da bi se pogrčili, marveč da bi formalno izobraženi vrnivši se delovali na domačem polju v domačem duhu, ter množili literaturo. Ciceron je postal Cicron po Demosthenu; on ga je prestavljal latinski, in posnemaje grške govornike vadil se govoriti v domačem duhu, kakor pravi sam, *Brut.* 90: „*Commentabar declamitans cum aliquo cotidie, idque faciebam multum etiam Latine, sed Graece saepius; quod Graeca oratio plura ornamenta suppeditans consuetudinem similiter Latine dicendi afferebat.*“

Kakor Rimljani Grke, tako so posnemali noveji narodi Rimljane in Grke, — viša formalna omika evropskih narodov biva na podlagi grščine in latinščine. — Slavni angleški govornik Brougham je imel navado kakih šest tednov brati Demosthena in Cicerona, predno je govoril v parlamentu, in ko ga je nekdo vprašal, od kod ima toliko zgovornost, odgovori: „Obširnost in oblikano okroglost od Cicerona, krepkost in logično skladnost od Demosthena.“ — Spoznavši veliko važnost klasičnih jezиков za formalno omiko, vpljali so v Belgiji enega teh dveh kot obligatni predmet tudi v realkah.

Da pa morejo imeti klasični jeziki izdaten vpljiv na formalno omiko, morajo se učiti v materinskem jeziku; kajti le tako je mogoče primerjati, kombinovati in opazovati, kako izrazujejo razni jeziki isto misel vsak po svoje, ter tako se morejo pravila posneta po drugih obrniti na materinskega. Človek svojega občuti, pa včasih se ne zaveda, zakaj je tako in ne drugače, ako pa pregleda gibčno grščino in krepko latinščino, videl bode, da je ravno to v domačem jeziku, samo po drugem načinu, — um deluje jednotno. Človek se privadi ptujemu jeziku izdatno le na podlagi svojega, ne pa po ovinkih na ptujem priučevati se drugega ptujega, koju nobenega ne čuti; in le tako si more pridobiti za svojega popolne zavednosti. Vrh tega se mu širi okrožje ideij, in množi copia verborum, ko je primoran iskati za nove ideje prikladnega izraza v domačem; in pa

ako se vadi dijak primerjati jezike med seboj, če se uči spoznavati, kako razni jeziki izražujejo časa način razno, na primer kako rabi latinščina svoj imperfectum, perf. historicum, futurum exactum, in pa slovenščina svoje glagole dovršne in nedovršne (slovenščina ima tri glavne časove dobe, pa za vsako dobo po dva načina [mečem, vržem, bom oblačil, bom oblekel, sem sekal, sem presekal], drugi jeziki naznanjajo časov način v praeter. in futur. z raznimi oblikami jednega glagola, slovenščina pa ima že v notranjem pomenu glagola naznačen način za vse tri dobe po dvojje), ali mar ni to lepa vaja za bistrenje uma? — In k tej svrhi formalne omike pripomoči slovenski mladeži je namen navzoče slovnice latinske.

Kar se tiče systeme v syntaksi, vredjena je po slovnica h historične vrste. Rabilo se jih je več, kot: Zumpt, Meiring, Madwig, Kühner, Krüger, Gossrau, Schmidt, Grysar (Theorie des latein. Stiles, njegove „Vorlesungen“), toda izključno držali se nismo nobene. Syntaksa je bila preje delana, in sicer naj prvo verbum (l. 1864) z lastnimi preiskavami na podlagi Grysarjevega predavanja; bila je pred mnogo obširniša nego je sedaj ta, sedaj smo izgledov in citate izpustili, in stavke za praktično porabo okrajšali — če se bodo nekteri videli preveč okleščeni, veniam rogo. — Pogojni (kondicionalni) stavki so obdelani za-se, ker imajo deloma svoje modi in tempora, in smo nastavili 4 oblike, kakor so narejene za slovenske (Glasnik 1862), in kakor ima Curtius grške, samo da smo Curt. obl. II. deli na mesto IV. (I. IV. III. II.).

Oblikoslovje je pozneje izdelano, ko je namreč šolski svet leta 1871. izročil poslo, da naj se spiše latinska slovnica; in tu imamo za mnogo podporo zahvaljevati se gosp. prof. Žepiču; popravljevali smo po Schmidt u. — Zato imata oddelka vsak svoje paragrafe.

O rimskem denarju smo posneli iz razprave prof. Dechanta (Progr. d. Schottner Gymn. Wien, 1871). — V. č. gosp. inspektor

Šolar blagovoli podeliti nam rimske mere in vago, koje je metrično preračunil koll. Dr. Böhm († 7. maja t. l. lahka mu zemljica!)

Nasvete in opombe gg. recensorjev rokopisa smo hvalično porabili, toda povsod nismo jedne misli. Gledé pisave smo se držali po moči originalne latinske (k = c); pri accusativus pa smo vzeli jeden k, ker dva kk v slovenskem ni lepo; kjer je pisano latinski, pa ostaja acc. c. inf., pa accus.; tudi mm ni kaj prijetno, toraj „gramatičen“, kakor ima Janežič.

Tako podajamo slovenski mladeži latinsko slovnico prvič pisano slovenski, naj bi priučivši se je, lastnih krepkejših moči obdelovala in množila jo. Ad senectutem utinam perveniatis! ut ea, quae ex me audistis, re experti probare possitis. Cic. Cato. fin. — Drugim pa jo priporočamo v krotko censura.

Novomesto, meseca julija 1874.

P. Ladislav.

Kazalo (Index).

PRVI DEL.

Besedoslovje.

<p style="text-align: center;">Glava I.</p> <p>Glasovi in črke §. 1—2</p> <p>razredba glasov 3—6</p> <p>menjava soglasnikov 7</p> <p>zlogi 8</p> <p>mera zlogov (<i>quantitas</i>) 9</p> <p>naglas (<i>accentus</i>) 10</p> <p style="text-align: center;">Glava II.</p> <p>Razpoli besedi §. 11</p> <p>Oblikovje 12</p> <p style="text-align: center;">Glava III.</p> <p style="text-align: center;">Samostavnik (<i>substantivum</i>):</p> <p>Pojem §. 13</p> <p>spol 14</p> <p>spol po pomenu 15—19</p> <p>število in padeži 20</p> <p>sklanjatev (<i>declinatio</i>) 21</p> <p>sklanjatva I. 22</p> <p> " II. 23—28</p> <p> " III. 29, 30</p> <p>izpeljava padežev iz genit. 31—33</p> <p>dodatki k padežem 34—38</p> <p>grške besede 39</p> <p>spol gramatični 40—43</p> <p>sklanjatva IV. 44—47</p> <p> " V. 48, 49</p> <p style="text-align: center;">Nepravilna sklanjava</p> <p><i>indeclinabilia</i> 50</p> <p><i>defectiva casibus</i> 51</p> <p> " <i>numero</i> 52</p> <p>v sing. in plur. različni pomen 53</p> <p><i>heteroclitā</i> 54</p> <p><i>heterogena</i> 55</p> <p style="text-align: center;">Glava IV.</p> <p>Pridevnik (<i>adjectivum</i>) §. 57</p> <p>adj. II. sklanjatve 58</p> <p> " III. " 59—61</p> <p>opombe k pridevniku 61b</p>	<p style="text-align: center;">Glava V.</p> <p>Stopnjevanje (<i>Comparatio</i>) §. 62, 70b</p> <p style="text-align: center;">Glava VI.</p> <p>Prislov (<i>adverbium</i>) §. 71—72</p> <p style="text-align: center;">Glava VII.</p> <p>Števniki (<i>numeralia</i>) §. 73—75</p> <p>Dodatki 76—80</p> <p style="text-align: center;">Glava VIII.</p> <p style="text-align: center;">Zaime (<i>pronomeni</i>):</p> <p>Osebnā zaimena (<i>pron. pers.</i>) §. 81</p> <p>svojevna " (<i>pron. poss.</i>) 82</p> <p>kazavna " (<i>pron. demon.</i>) 83</p> <p>nanašavna " (<i>pron. relat.</i>) 84</p> <p>vprašavna " (<i>pron. interr.</i>) 85</p> <p>nedoločna " (<i>pron. indefinita.</i>) 86</p> <p>medsobniki (<i>correlativa</i>) 87</p> <p>prislovi (<i>adverbia pron.</i>) 88</p> <p style="text-align: center;">Glava IX.</p> <p style="text-align: center;">Glagol (<i>verbum</i>).</p> <p>Razpoli (<i>genera verbi</i>) §. 89</p> <p>spreganje (<i>conjugatio</i>) 90</p> <p>osebe, števila 91</p> <p>časi (<i>tempora</i>) 92</p> <p>načini (<i>modi</i>) 93</p> <p>spregatve (<i>conjugationes</i>) 94</p> <p>izpeljava časov in načinov 95—96</p> <p><i>verbum — finitum, infinitum</i> 97</p> <p><i>sum — esse</i> (sprega) 98—99</p> <p>Opombe za spregatve 100</p> <p style="text-align: center;">Pregled spregate v.</p> <p>A). Aktiv 101</p> <p>B). Passiv 102</p> <p>C). Deponens 103</p> <p><i>Conjugatio periphrastica</i> §. 104</p> <p><i>Praeterita in supina</i> (pojē) 105</p>
---	---

spregatev I.	106—109		
" II.	110—115		
" III.	116—125		
" IV.	126—128		
<i>Verba deponentia</i>	129		
<i>Verba anomala</i>			
<i>possum</i>	130		
<i>ēdo</i>	131		
<i>fero</i>	132		
<i>volo, nolo, malo</i>	133		
<i>eo — ire</i>	134		
<i>queo, nequeo</i>	135		
<i>fit — fieri</i>	136		
<i>coopi, memini, novi, odi</i>	137		
<i>aio, inquam, fari, quaeso</i>	138—141		
<i>Verba impersonalia</i>	142		
		Glava X.	
		Členki (<i>particulae</i>).	
		prislovi (<i>adverbia</i>)	§. 143—146
		predlogi (<i>praepositiones</i>)	147—151
		vezniki (<i>conjunctiones</i>)	152—153
		medmeti (<i>interjectiones</i>)	154
		Glava XI.	
		Izpeljava besedi.	
		Kakošne so besede	§. 155
		<i>substantiva verbalia</i>	156
		" <i>denominativa</i>	157
		<i>adjectiva verbalia</i>	158
		" <i>denominativa adverbial.</i>	159
		<i>verba verbalia, denomin.</i>	160

DRUGI DEL.

Skladnja (Syntaxis).

		Glava I.	
		O stavku sploh	
		glavni, odvisni,	§. 1—2
		priredjeni, podredjeni	
		<i>verbum finitum</i>	
		subjekt praedikat	3
		ujemanje praedikata	4
		glagolski praedikat	5—7
		adjektivni "	8—10
		substantivni "	11—12
		Attributum	13a
		Apposicija	13b
		ujemanje apposicije	14—16
		" zaimen adjektiva	17
		plural mesti singulara	18
		Sklonoslovje — Pomen	§. 19
		Glava II.	
		Nominativ	§. 20
		" dvojni	21
		Vokativ	22
		Glava III.	
		Akusativ pri glagolih prehajav. §. 22	
		" " " nepreh. sestavlj. 24	
		" " " <i>affectuum</i> 25	
		" " " z akus. obsejka 26	
		" " " posam. (<i>juvare ect.</i>) 27	
		Dvojni Akusativ.	
		akus. objekta in praedikata §. 28	
		" dveh objektov	29
		" osebe in stvari	30
		(<i>poscere</i>)	
		Akusativ mere (<i>mensurae</i>)	
		" kako dolgo)	31
		" " dolg	
		Akusativ pri brezosebnihih.	
		" 1. <i>piget ect.</i>	§. 32
		" 2. <i>fugit ect.</i>	—
		" 3. <i>deceat ect.</i>	—
		Akusativ (<i>interjectionis</i>)	§. 33
		Glava IV. — Dativ.	
		pomen	§. 34
		Pri glagolih, prilogh	35
		<i>commodi, incommodi</i>	36
		namena (<i>finalis</i>)	37
		praedikativni	38
		pri raznih glagolih:	
		1) <i>mederi ect.</i>	39
		2) sestavljenih	40
		3) z dvema sklonoma	41
		4) <i>esse = habere</i>	42
		5) glagoli raznega pomena	43
		Dativ <i>Graecus</i>	44
		1) <i>relationis</i>	
		2) <i>ethicus</i>	
		3) pri passivu	
		Glava V.	
		Genitiv pri substantivih.	
		1. <i>limitationis</i>	§. 45
		2. <i>subjectivus</i>	45b
		3. <i>objectivus</i>	45c

<i>Qualitatis</i>	§. 46	Glava VIII.	
<i>partitivus</i>		Adjektiv	
<i>generis</i>	47	kot pradiikat, attrib. appos.	§. 79
<i>quantitatis</i>	48	vez <i>et</i>	80
<i>possessivus</i>	49	aktiv, passiv	81
pri adjektivih	50	prislovni lokal	82
1. zahtevnih		adjektiv mesti advr.	83
2. dušne deležnosti		dušno stanje	84
3. faktični delež		lastna imena adjektivno	85
4. zmožnosti		substant. mesti adjekt.	86
5. polnivni		adjekt. substantivno	87
pri participijih	51	v pluralu	88
pri glagolih:		v singularu	89
<i>memoriae</i>	52	neutrum	90
<i>accusandi</i>	53	Komparativ	
<i>aestimandi</i>	54	pomen	91
<i>interest, refert</i>	55	<i>quam</i> 1. 2.	92
pri adverbih	56	oba adjekt. v komparat.	93
Glava VI.		komp. pri dveh stvareh	94
Ablativ <i>instrumentalis</i>	§. 57	" brez primerave	95
<i>sociativus a) b) c)</i>	58	" mesti superlativ	96
<i>dynamicus</i>	59	<i>magis</i> — <i>minus quam</i>	97
<i>causae</i> (vzročni)	60	<i>quam</i> pri <i>minus, pl.</i>	98
1. zakaj		<i>Notae</i>	99
2. česa		Superlativ	
<i>modi</i> 1. 2. 3.	61	raba sploh	100
<i>pretii</i> 1. 2.	62	superl. mesti positiva	101
<i>limitationis</i>	63	" " komp.	102
<i>copiae, inopiae</i>	64	Opombe k števnikom	
<i>opus est</i>	65	števniki (<i>cardin.</i>)	103
<i>qualitatis</i>	66	vrstivci (<i>ordin.</i>)	104
<i>localis</i>	67	delivci (<i>distrib.</i>)	105
1. kje?		prislovni (<i>adverb.</i>)	106
2. kodi?			
3. od kodi?		Glava IX.	
4. kam?	68	<i>Pronomina.</i>	
Ločivni	69	A) Določna zaimena.	
<i>temporis</i>	70	I. <i>pronomina personalia</i> (osebna za-	
1. kedaj?		imena 1. 2. 3. osebe nom.)	§. 107
2. koliko česa		<i>is</i>	108
3. koliko pred—pozneje		<i>idem</i>	109
<i>comparationis</i>	71	<i>ipse</i>	110
<i>mensurae</i>	72	<i>pronomem reflexivum</i> (povratnik).	
Posamezni ablat.	73	<i>sui, sibi, se, suos</i>	
1. <i>frui etc.</i>		Razlika med slov. in latin.	111
2. <i>niti etc.</i>		raba v latinsk.	112
3. <i>differre</i>		II. <i>pronomina possessiva</i> (svojivniki).	
Dostavek.		<i>meus, tuus etc.</i>	113
Raba mestnih imen	74	III. <i>pronom. demonstrat.</i> (kazovniki)	
imena otokov		<i>hic</i>	114
<i>domus, rus, humus</i>)	75	<i>iste</i>	115
Glava VII.		<i>ille</i>	116
Praeposicije		<i>Notae hic, ille, is</i>	117
A. z akusativom	76	IV. <i>pronom. interrogat.</i> (prašavniki)	118
B. z ablativom	77	V. <i>Prorom. relativa</i> (nanašavniki)	
C. akus. in ablat.	78	različnost med sloven. in latin.	119

Relativ pred substant.	§. 120
„ kot veznik	121
„ sklopljen z drugim stavk.	122
razni relativi	123

B) Nedoločna zaimena.

<i>quis</i>	124
<i>aliquis, quispiam</i>	125
<i>quidam</i>	126
<i>quisquam</i>	127
<i>quisque</i>	128
<i>quotusquisque, quivis, quilibet,</i> <i>quisquis, quiq.</i>	129
<i>uter? neuter</i>	130
<i>alius, alter</i>	131

Glava X.

Glagol (*verbum*).

<i>Genera verbi</i> , (razpoli)	§. 132
sloven. refleks. v lat.	133

Glava XI.

Časoslovje, *Tempora*.

doba, način	134
oblike	135

A) Časi v glavnem stavku.

<i>praesens</i>	§. 136
<i>praes. hist</i>	137
<i>perfect absol.</i>	138
„ <i>hist.</i>	139
<i>imperfect.</i>	140
<i>infinit. hist.</i>	141
<i>plusquamperf.</i>	142
Časi v listih	143
<i>futur. simplex</i>	144
„ <i>exact.</i>	145
„ <i>periphrast.</i>	146

B) Časi v odvisnem stavku.

v glavn. stav. <i>praes.</i>	147
„ „ <i>perf. abs.</i>	148
„ „ <i>praeterit.</i>	149

Dostavki.

<i>praes. hist.</i>	§. 150
<i>infinit., perf. hist.</i>	151
konsekutivno	152
<i>perf. navadno</i>	153
<i>futur za osebo</i>	154
„ glagol	155
„ konjunkt.	156
Oblike (pregled)	157

Modi (načini).

Glava XII.

Indikativ.

pomen	§. 158
različen od slov.	159

Glava XIII.

Konjunktiv.

pomen	§. 160
-----------------	--------

A) Konj. v glavnem stavku.

<i>potentialis</i>	§. 161
<i>optativus</i>	162
<i>hortativus</i>	163
<i>jussiv, prohibitiv</i>	164
<i>deliberativus</i>	165
<i>concessivus</i>	166

B) Konj. v odvisn. stav. (pri konjunkcijah.

<i>ut, ne — finale</i>	
namen	§. 167
naklep	168
želja	169
<i>ut — zahtevni</i>	170
<i>ut — izpuščen</i>	171
pri <i>verba dicendi</i>	
<i>ut — infin.</i> pri verb. <i>dicendi</i>	
<i>verba timendi</i>	§. 172
<i>ut — consecutivum.</i>	
učinek	§. 173
posledek	174
<i>quam — ut</i>	175
<i>ut explicativum</i>	176
<i>quo</i>	177
<i>quominus</i>	178
<i>quin — negat</i>	179
„ <i>dubitandi</i>	180
„ <i>quasi, quamsi, acsi, utsi</i>	181
<i>quamevis, licet, nedum</i>	182
Indikativ in konjunktiv.	
<i>dum, donec, quoad</i>	183
<i>antequam, priusquam</i>	184
<i>quum c. conj.</i>	185
„ <i>c. indic.</i>	186
<i>quod c. „</i>	187
„ <i>c. conj.</i>	188
Konjunkt. v relativ. stav.	189
Konj. pri <i>quam qui</i>	190
<i>dignus etc.</i>	191
<i>sunt etc.</i>	192
negativno	193
<i>qui značaven</i>	194
Konjunkt. <i>indirectus</i>	195
1. <i>ut, inf. inf. c. acc.</i>	
2. <i>oratio obliqua</i>	

Glava XIV.	
Imperativ	
imper. I. et II.	§ 196
Notae 1. 2. 3. 4. 5. (konj)	197
<i>ne, neve</i>	198
imperat. odvisen	199

Glava XV	
Vprašavni stavki	
razdelba — naklon	§. 200
Enotna vprašanja	201
členki <i>ne, nonne, num</i>	202
" izpuščeni	203
<i>quid?</i>	204
<i>si — če (— num)</i>	205
disjunktivna vprašanja	206—209
inf. v vprašanju	210
odgovarjanje	211

Glava XVI.	
Kondicionalni stavki.	
A) Pogojni stavki samostojni.	
I. Oblika	§. 212
II. "	213
III. "	214
IV. "	215
izjeme v naklonu	216
B) Pogojnik stavki zavisni.	
I. inf. v 2. členu	§ 217
II. konj. v " " " "	218
Nota. <i>sin, nisi, si non</i>	219

Glava XVII.	
Infinitiv	
pomen	220
infinitiv sam.	221
kot subjekt	§. 221
" objekt	222
<i>accusat. c. infinit.</i>	
konstrukcija	§. 223
pri <i>verba sentiendi</i>	224
" <i>declarandi</i>	225
" <i>impersonalia, adj.</i>	226
<i>impers. convenit. etc.</i>	227
<i>verba voluntatis</i>	228
<i>jubere etc.</i>	129
<i>verba affectuum</i>	230
<i>inf. exclamationis</i>	231
acc. pri komparat.	232
dvoumje	233
<i>Nominat. c. infin.</i>	234
pomen	234
raba	235
mesti <i>nom. je acc. c. infin.</i>	236
časi infinitiva	237
<i>Oratio obliqua</i>	238

Glava XVIII.	
Particip	
pojem	§. 239
kteri part. so v rabi	240
pomen participov	141
Nota, slov. morati	242

Raba:	
I. v jednotnem stavku.	
kot adj. subst. verb.	§. 243
dopolnjuje praedikat	244
1. <i>praes. perf. pass.</i>	
2. <i>perf. pass. (tenere etc.)</i>	
3. <i>fut. pass.</i>	
II. v skrčenem stavku.	
participialna konstr.	§. 245
particip	
1. <i>appositiv</i>	246
2. <i>Abl. absol.</i>	
Časova doba	247
participialno oblikani stavki.	
odvisni (<i>relat. temporal. etc.</i>)	248
koordinirani	249
substant. verbale participialno	250
a. <i>praes. b. prf. fut. p.</i>	
ablat. abs. pri <i>esse</i>	251
Opombe, kedaj ne sme partic.	252

Glava XIX.	
I. <i>Gerundium</i> .	
pomen	§. 253
<i>Gerundium</i>	254
<i>Genitiv</i>	255
<i>Dativ</i>	256
<i>Accusat.</i>	257
<i>Ablat.</i>	258
II. <i>Supinum</i> .	
na — um	§. 259
na — u	260

Glava XX.	
Particulae (členeki).	
I. <i>Conjunctiones</i> (vezniki).	
1. <i>copulativae</i>	§. 261
" dvojne	262
2. <i>adversativae</i>	263
3. <i>disjunctivae</i>	264
4. <i>causales</i>	265
" v odvisnem stavku	266
5. <i>conclusivae</i>	268
II. <i>Negationes</i> (nikavnice).	
1. pomen	§. 268
2. raba	299
3. dve nikavnici	270

III. Adverbia (prislovi)

- [členki v ožjem pomenu] . §. 271
 1. *nae (ne), vero, profecto, etc.*
 2. *nimirum, scilicet, etc.*
 3. *quidem*
 4. *fortasse etc.*
 5. *modo, tantum etc.*

Dodatki.

I. Porazstava besedi.

- pojem §. 272
 Splošna pravila
 A) gramatični red . . . §. 273
 B) rhetorični 274
 Posamezna pravila
 apposicija, adjekt. genit. . §. 275
pronomina 276
est, fuit, erat 277
praepositiones 278
conjunctiones 279
negatio nes 280
 Blagglasje 281
 V zloženem stavku.
 A. Gramatični red . . . §. 282
 B. rhetorični 283
 Sloven. in Latin. različni . 284

II. *Figurae*.

- A) Gramatične.
Ellipsis §. 285
Pleonasmus 286
Anakoluth 287

- Attrakcija 288
Hendiadys 289
Zeugma, Syllepsis 290
 B) *Figurae verborum*. §. 291
 C) " *sententiarum*. §. 291
 D) *Tropi* (premene). §. 293

1. *Metaphora*
 2. *Metonymia*
 3. *Synecdoche*
 4. *Allegoria*.

Priloge.

- Pravila za mero §. 294

Metrika.

- Vvodni pojmovi §. 295
elisis, hiatus 296—298
caesura 299
stopice 300
jambus 301
trochaeus 302
dactylus 303
anapaest 304
alcmانيus, adonius 305
 sestavljeni versi 306
 nazivi 307
 Horacijeva metra 308
 Vaga 309
 denar 310
 mere 311—313
 koledar 314

Kratice.

PRVI DEL.

Besedostovje.

Oddelek I.

A. Glasje in razpoli govora.

GLAVA I.

I. Glasovi in črke.

§. 1. Črk ali pismen (*litterae*) ima latinščina za svoje glase 24 pravih, te so:

A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U,
a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u,
V, X, Y, Z.
v, x, y, z.

Nota. Prvotno jih je bilo samo 23, ker se je v rabil kot samoglasnik in kot soglasnik; pozneje so vpeljali za samoglasni v črko u; in za soglasni i je pozneje rabila se črka j, tako da imamo sedaj 25 črk; toda j je nepravilen, ker i velja v začetku zloga za soglasnik (npr. iam — ne jam).

y, z nahajate se samo v ptujkah; k v zastarelih besedah (npr. *Kalendae*.)

§. 2. Izgovarjajo se latinske črke sploh kakor slovenske, pomniti je le:

1) c se glasí pred e, i, y, ae, oe kakor slov. c, sicer pa kakor slov. k, toraj: *Cecrops* — slov. Cekrops, *caecus* — cèkus slep, *cicatrix* — cikatriks maroga, *clamor* — klamor vriš.

2) ti se glasí pred samoglasnikom kakor slov. ci, npr.: *actio* — akcio, akcija, dejanje; *lectio* — lekcio, lekcija, čitanje.

Nota. ti pa ostane a) če je i dolg, npr.: *totius* — *totius* celega, b) če je pred njim s, t, x, in pa v grških besedah, npr.: *ostium* vrata, *mixtio* — mikstio mešanica, *Miltiades* — Miltiad, c) v zastarelem infinitivu na — ier, npr.: *nitier* podvizati se.

3) Šumevcev ali nebnikov č, š, ž. latinščina nima; **sch** je = **sh**, kot: *schola* — shola šola.

4) **ph** se glasi kakor **f** (*philosophia* — filosofija); **x** kakor **ks** (*Xenophon* — Ksenofon); **y** je grški *v* in je enak nem. *ü*; **qu** je = **kv** *equus* — ekvus konj; **z** je = **dz**, *zona* — dzona pas.

2. Razdelba glasov.

§. 3. Črke so izrazi glasov, in kot take razdeljujejo se tako:

1. Samoglasniki (*vocales*).

a) jednoglasni so: *a, e, i, o, u, y*.

b) dvoglasni (*diphthongi*) so: *ae, oe, au; eu, ei, ui*.

Nota. Kedar se ima izgovoriti vsak za se, deva se na drugo črko dvojna pika (·) *puncta diaereseos*, npr.: *aër* zrak, *poëta* pesnik.

2. Soglasniki (*consonantes*): *b, c, d* itd. ki so jednotni, pa sestavljena sta: **x** iz *gs, cs, qs, hs*; **z** iz *ds*.

§. 4. Soglasniki se ločijo po glasu z ozirom na govorila (*organe*) tako:

a) zobniki (*dentales*): *d, t*.

b) ustniki (*labiales*): *b, p, f, ph, m, v*.

c) goltniki (*gutturales*): *g, h, k* (= *q, c*).

d) sikavci (*sibilantes*): *s, c* (*ce, ci*).

§. 5. Po slovniški so konsonantje razdeljeni na dve glavni versti:

a) *liquidae*, topljivci: *l, m, n, r*.

b) *mutae*, krhki, zamolkliji in to vsi drugi.

§. 6. Po izreki so nekatere *mutae* ali terde (*tenues*), ali mehke (*mediae*), ali pa zasopnjene (*aspiratae*).

	dentalni	gutturalni	labialni	
<i>tenues</i>	<i>t</i>	<i>k</i> (= <i>c, q</i>)	<i>p</i>	trdi
<i>mediae</i>	<i>d</i>	<i>g</i>	<i>b</i>	mehki
<i>aspiratae</i>	<i>th</i>	<i>ch, h</i>	<i>f, ph, v</i>	zasopnjeni.

§. 7. 3. Menjava soglasnikov.

Soglasniki se med saboj mnogo spreminjajo zaradi blaglasja, namreč:

1) pred trdim prehajata mehka *b, g* v trda *p, c*: *scribo* pišem — *scriptum*, *rego* vodim — *rectum*.

2) Goltniki prehajajo pred trdim *t* v svoj trdi *c*; goltniki in *s* sestavijo se v *a*: *veho* peljem — *vexi, vectum*; *rego, rexi, rectum*; *coquo* kuham — *coxi, coctum*.

3) Pred topljivci *l, m, n, r* prehajajo često trdi *p, c, t* v svoje mehke *b, g, d*: *populus* ljud — *publicus*; *seco* sekam — *segmentum* odsek.

4) Topljivec *m* prehaja pred goltniki in zobniki v *n*; tako včasih pred *f* in *v*: *com* — *congrego* zbiram; *cum* — *condiscipulus* sošolec; *confero* znašam; *convoco* sklicujem.

5) Topljivec *n* pred ustnikama *b, p* prehaja v *m*: *imbuo* umakam; *imprimo* vtisnem.

6) Topljivec *r* prehaja pred *t* v *s*: *uro* žgem — *ustum*.

7) Zobnik pred *s* odpade: *claudio* zapiram — *clausi*; *sentis* čutim — *sensi*.

8) Ako bi konec besede imela stati dva jednaka soglasnika, onda jeden odpade: *mel* — *mellis* med; *far* — *farris* moka.

9) Včasih se prednji soglasnik upodablja (assimiluje) sledečemu, ter mu postane jednak, (*assimilatio* — upodabljanje). To je zlasti v sestavah s predlogi (*praepositio*), npr.: iz *ad* — *accedo* pristopim; *aggero* nanosim; *acquirō* pridobim iz *ad* — *quaero*; iz *ob* — *officio* oviram, *ob* — *facio*; *oppono* ostavljam; iz *sub* — *succurro* pomozim; *suggero* donašam.

§. 8.

4. Zlogi ali slovke (syllabae).

Iz zlogov nastanejo besede; besede so ali enozložne: *mus* — miš; ali dvozložne *pa-ter* oče; ali mnogozložne *a-gri-cul-tu-ra*, po-lje-del-stvo.

Če je treba konec vrste deliti besede, krojijo se po zlogih tako:

- Če je med dvema samoglasnikoma jedan soglasnik, jemlje se ta k drugemu zlogu. npr.: *ma-ter* ma-ti; *so-ror* se-stra.
- Če sta dva soglasnika skupej, jemlje se jeden k prednemu, drugi k sledečemu zlogu, npr.: *val-lis* dolina; *an-nus* leto; *mis-sus* poslan; *al-ter* drugi.

Ako pa je *liquida cum muta*, ali sploh take črke, ktere se dajo skupno izgovoriti, kot: *st, sp, sc, pt, ps* jemljete se obe črki k drugemu slogu, npr.: *a-gri* njive; *pa-iris* očetno;

du-plex dvojno; *fau-stus* ugoden; *ho-spes* gost; *po-sco* zahtevam; *ra-ptus* ugrabljen; *scri-psi* pisal sem.

- c) Če se snidejo trije ali več soglasnikov, jemlje se prvi k prvemu, drugi k drugemu zlogu, n. pr.: *sum-psi* vzeli; *al-tari* rediteljca; *car-ptus* utrgan; *mon-strum* ogromnost.
- d) Sestavljenke se krojijo po svojih oddelkih, n. pr.: *dis-traho* raz-lečem; *abs-condo* za-krivam; *ab-utor* zlo-rabim; *inter-esse* navzočevati.

§. 9.

5. Mera zlogov sploh (quantitas, mensura).

Zlogi se izgovarjajo ali zategnjeno ali hitro; prvi so dolgi (—), drugi so kratki (—), znamenje (=) znači, da se rabi zlog dolgo in kratko (*syllaba anceps*).

Zlog je dolg:

1) Če je samoglasnik po naravi dolg (*syllaba naturā longa*), npr. *spēro* upam, *mōs* navada, *jūs* pravo.

2) Če ima dvoglasnik, npr.: *aūrūm* zlato, *mensāe* mize, *cōēna* večerja.

3) Če je samoglasnik nastal iz dvoglasnika, npr. *explōdo*, iz *plaudo* izsikam.

4) Če sta dva samoglasnika skrčena v enega, npr.: *cōgo*, *co-ago* seganjam, *būbus*, iz *bovibus*, *boibus* volom.

5) Če za kratkim vokalom nastopita dva konsonanta, ali pa sestavljenca *x*, *z*, to je *syllaba positione longa*, ali *positione producitur*, npr.: *ēst*, *vēlle* hoteti, *rēx* kralj, *gāza* zaklad.

Nota 1. *Muta cum liquida* ne dela dolžine, npr.: *cerēbrum* možgani, *volūcris* ptica.

Nota 2. *h* v *ch*, *ph*, *th* ne dela dolžine, npr.: *stomāchus* trebuh, *philosōphus*, *anāthēma*.

6) Če stoji *i* med dvema vokaloma kot soglasni *j*, ali pa *v* za *i*, npr.: *pēior* hujši, = *pējor*, *vīvus* živ.

Zlog je kratek:

1) Če za samoglasnikom nastopi drug samoglasnik, ali pa *h*, ali pa samo jeden soglasnik, npr.: *dēus* bog, *pūs* brumen, *trāho* vlečem, *pāter* oče.

2) Dolgi vocal in dvoglasnik postane kratek, ako nastopi za njim drug vokal (*positione corripitur*), npr.: *dēambulo* pohajkvam, *audīeram* sem čul, *prāēacutus* preoster.

3) Če nista dva taka konsonanta, ki bi delala pozicijo (če je *muta cum liquida*), npr.: *lugūbris* žalosten.

Nota, Sestavljene besede ohranijo mero besede nesestavljeno, in sicer to, če je tudi samoglasnik spremenjen, npr.: *āvus* — *proāvus* praded, *jūs* — *perjūrus* krivičen, *aēquus* — *inīquus* krivičen.

Izpeljane besede imajo mero deblovega zloga, npr.: *pāter* — *pāternus* očetin, *māter* — *māternus* materin. (Pravila posebna synt. §. 294).

§. 10.

6. Naglas (*accentus*).

Naglas (povdarek) je ali oster (*accentus acūtus*), ali zategnjen (*acc. circumflexus*). Akcent dobivajo oboji zlogi, kratki in dolgi, in sicer kratki le ostrega, dolgi pa ostrega in zategnjeneega. Ločiti je med mero in povdarkom, to ni jedno.

1) Enozložne besede imajo akut (◡), če je vokal kratek (*vīr*, *ūt*); imajo pa cirkumflex (◡̄), če je vokal (*naturā*) dolg (—) (*jūs*, *lēx* pravo, postava).

2) Dvozložne besede imajo akcent vselej na predzadnjem zlogu *vīrum* moža, *mórēs* nravi, *mātēr* mati.

3) Mnogozložne besede imajo akcent na predzadnjem zlogu (*penultima*), če je tisti dolg: *amāntur* ljubljeni so, *amārent* ljubili bi; na tretjem (*antepenultima*) pa, kedar je predzadnj zlog kratek: *hómīnē*, *hómīnēs*, *ádvēnit* pride.

Sploh je pomniti, da kratek zlog se glasi kratko, če tudi je naglašen, kot *cālidus* gorek, *cālidus* prebrisan, *mālus* hudoben, *mālus* jablan.

Nota. Enklitike (brezglansnice) *que*, *ne*, *ve*, *ce*, *te* potegujejo akcent na zadnji zlog besede (*Senatus populūsq̄ue R.*; *minūsre*).

Ločiti je med *itāque* in tako, in pa *itaque* toraj; *utique* in kakor, pa *utique* istina.

Sestevljenke, ktere so samo skupej pisane, pa ne stopljene, imajo akcen druge besede : *nihilomīnus* ničmanj, *calefācit* ogreva, — pa *intērficit* ubije.

GLAVA II.

Razpoli besedi.

§. 11. Vse besede v Latinščini razpadajo sploh, kakor v Slovenščini na tri glavne vrste: Imena (*nomina*), glagoli (*verba*), členki (*particulæ*). — Te tri vrste zapopadajo devet različnih razpolov raznovrstnih besedi, namreč:

A) Imena *nomina*, kamor spadajo :

- 1) samostávník (*substantivum*),
- 2) pridévník (*adjectivum*),
- 3) štévník (*numerales*),
- 4) záimek (*pronomén*).

B) 5) Glagol (*verbum*).

C) Členki (*particulae*), koji zapopadajo :

- 6) príslov (*adverbium*),
- 7) prédlog (*praepositio*),
- 8) véznik (*conjunctio*),
- 9) módmet *interjectio*.

B. Oblikovje (Flexio).

§. 12. Imena (*nomina*) in glagoli (*verba*) se v govoru mnogo-
lično pregibljejo, kar se zove pregibanje (*flexio*); in sicer
imena se sklanjajo — sklanjatev (*declinatio*), glagoli
pa spregajo — spregatev (*conjugatio*). Zovejo se ti razpoli
govora pregibni. — Nauk o pregibanji imen in glagolov
zove se oblikoslovje (*formatio*).

Členki se ne pregibljejo, — zovejo se nepregibni
razpoli govora.

Oddelek II.

Sklanjatev (*declinatio*).

GLAVA III.

Samostavník (*substantivum*).

§. 13.

Pojem.

Samostavník (*substantivum*) imenuje osebe in stvari, ali pa njih
djanja in lastnosti; prvi je posebni — konkretni (*substanti-
vum concretum*), kot: *homo* človek, *pesnik* početa, *mons* gora, *aqua*
voda; drugi je posneti — abstraktni (*substantivum abstrac-
tum*), kot: *virtus* krepost, *pulchritudo* lepota, *actio* djanje, *lectio* branje.

Konkretni se delé na več vrst: a) Lastno ime, *nomen proprium*, ki imenuje posamezne osebe, narode, dežele, mesta, reke, gore idr. npr.: *Cicero, Romani, Italia, Savus etc.* — b) Občno ime (*nomen appellativum*), ki gre vsem stvarém enega razpola, npr.: *agricola* kmet, *miles* vojak, *urbs* mesto, *fluvius* reka. — c) Skupno ime (*nomen collectivum*), ki kaže že v jednini več oseb ali stvari, n. pr.: *civitas* mestnjani, *turba* množica, *lignum* dreva.

Pri substantivu je gledati: 1. na spol (*genus*); 2. na število (*numerus*); 3. na padež ali sklon (*casus*); 4. na sklanjatév (*declinatio*).

Spol (*genus*).

- §. 14. Spol je v Latinščini troji, kakor v Slovenščini; moški spol, *gen. masculinum*, ženski spol, *gen. femininum*, srednji spol, *gen. neutrum*.

Spol je ali naraven (prirojen), ali pa slovničen (gramatičen); prvi se spoznava po pomenu imen, drugi pa po končnicah pri posameznih sklanjatvah.

Spol po pomenu.

- §. 15. I. Moškega spola (*masculina*) so imena moških oseb, imena narodov, vetrov, mesecev in pa rek, npr.: *agricola* kmet, *scriba* pisar, *Persae* Persiani, *boreas* sever, *Garumna* Garonne reka.

Nota 1. Gramatični spol, kakor ga kaže končnica, imajo imena ktere pomenjajo prvotno le stvari, pa se rabijo tudi za osebe, n. pr.: *opera* delovanje, tudi *operae* dninarji (fem.). *copiae* zakladi, *copiae* čete (fem.), *excubiae*, *vigiliae* čuvanje tudi čuvaji (fem.), *mancipium* lastnina (neutr.) pa tudi sožnji (neutr.).

Nota 2. Izmed imen rek so feminina: *Allia* reka v Samniju, *Duria* Dora, *Albula* staro ime Tibere, in pa mitična *Lethe*, *Styx*.

- §. 16. II. Ženskega spola (*feminina*) so imena ženskih oseb in bitij, imena dežel, mest, otokov in pa dreves, npr. *māter* mati, *soror* sestra, *ānus* babica, *Aegyptus*, *Tyrus*, *Rhodus*. *fagus* bukva, *mālus* jablan, *pīrus* hruška, drevo hr.

Nota. Gramatični spol imajo:

a) imena dežel na *-us* in *-um*, npr.: *Bosporus*, *Latium*.

b) imena mest na *-um*, npr.: *Saguntum* m. v Hispanii, Murviedro.

" *-a*, *i* v plur.: *Delphi*, *Veji*, *Sūsa* (*orum*).

" *-e*, *-ur*: *Praeneste*, *Anxur*.

" *-o* (kakih 5): *Hippo*, *Narbo*, *Sulmo*, *Vesontio*, *Fusino*.

§. 17. III. Srednjega spola (*neutra*) so imena črk ali pismen, vse nesklanjane besede, *infinitivi* (kot beseda), in če se jemlje beseda kot beseda, npr.: *e breve*, *e longum* (kratki — dolgi *e*), *illud nefas* tista krivda, *ipsum vivere dulce est* že beseda živeti je prijetna, *virtus disyllabum est* beseda (*virtus* — krepost, je dvozložna.

Nota. Črke so femin. če se dostavlja beseda litera (*l. a longa est*).

§. 18. IV. Občni spol (*gen. commūne.*) Moškega in ženskega spola so imena nekterih oseb, za ktere ima Latinščina za oba spola le jedno grammatično obliko, npr.: *affinis* svak, svakinja, *artifex* umetnik, umetnica, *cōmes* tovarš, tovaršica, *dux* voditelj, voditeljica, *vātes* vedežvavec, vedežvavka.

§. 19. *Mobilia*, preminljiva, so taka imena, za ktera ima vsak spol svojo obliko, npr.: *filius* sin, *filia* hči, *dominus* gospod, *domina* gospá, *magister* učitelj, *magistra* učiteljica, *rex* kralj, *regina* kraljica, *victor* zmagovalec, *victrix* zmagovalka.

§. 19^b Nota. Živalska imena imajo navadno grammatični spol, ki ga kaže končnica, npr.: *corvus* krokar, (masc.) *aquila* orol (fem.)

Če je treba spol posebej naznačiti, pridevlje se: *mas*, *masculus* (on), *feminina* (ona), npr.: *anser mas* gosjak, *anser femina* goska, *vulpes m.* lisjak, *vulpes f.* lisica.

Tudi živalska imena so nektera *mobilia*, n. pr.: *equus* konj, *equa* kobila idr., — pa: *coluber*, *colubra* kača, *simius*, *simia* opica, rabijo se za oba spola.

Bōs goved, *mūs* miš, *lēpūs* zajec, *cānis* pes, rabijo se za mascul. če se navaja žival kot žival, sicer po spolu.

Grās žerjav, *sūs* svinja, sta femin.; *anguis*, *serpens* kača, *tigris* tiger, so femin. in masc., če je brez obzira na spol, sicer po spolu.

Število (*numerus*). Padeži ali skloni (*casus*).

§. 20. *Numerus*, število, ima Latinščina dvoji: *Singularis* jednina, *Pluralis* množina.

Padežev ali sklonov (*casus*) ima Latinščina šestero, ti so:

1. *Nominativus* (*nom.* imenovavnik) na vprašanje: kdo ali kaj?
2. *Genitivus* (*gen.* rodivnik) " " koga ali česa?
3. *Dativus* (*dat.* dajavnik) " " komu ali čemu?
4. *Accusativus* (*acc.* akus., toživnik) " " koga ali kaj?
5. *Vocativus* (*voc.* vok., zvavnik) kadar koga ali kaj nagovorimo.
9. *Ablativus* (*abl.* jemavnik, druživnik) na vprašanje: skom ali s čim? od koga ali od česa? iz koga, iz česa? kedaj? in kje? kako? (včasi).

Nota. *Nominativ* in *Vocativ* sta neodvisna padeža *casus recti*; drugi so zavisni *casus obliqui*.

Sklanjatev (declinatio.)

§. 21. Sklanjatev, *declinationes*, ima Latinsčina petero; po kateri sklanjatvi se sklanja (deklinova) vsaktero ime, to kaže končnica (ali sklonilo) v ginitivu singularis; te so pri:

I. *-ae*, II. *-i*, III. *-is*, IV. *-us*, V. *-ei*.

Pregled končnic za vse petere sklanjatve.

Jednina (singularis).

I.	II.	III.
Nom. <i>a, (e, as, es)</i>	Nom. <i>us, er, um</i>	Nom. <i>a, e, i, o, y, c, l, n, r, s, t, x</i>
Gen. <i>ae (es)</i>	Gen. <i>i</i>	Gen. <i>is</i>
Dat. <i>ae</i>	Dat. <i>o</i>	Dat. <i>i</i>
Acc. <i>am (en)</i>	Acc. <i>um</i>	Acc. <i>em (im)</i>
Voc. <i>a (e)</i>	Voc. <i>e, er, um</i>	Voc. kakor Nom.
Abl. <i>a (e)</i>	Abl. <i>o</i>	Abl. <i>e (i)</i>

IV.	V.
Nom. <i>us, u</i>	Nom. <i>es</i>
Gen. <i>us</i>	Gen. <i>ei</i>
Dat. <i>ui (u)</i>	Dat. <i>ei</i>
Acc. <i>um, u</i>	Acc. <i>em</i>
Voc. <i>us, u</i>	Voc. <i>es</i>
Abl. <i>u</i>	Abl. <i>e</i>

Množina (pluralis).

I.	II.	III.	IV.	V.
Nom. <i>ae</i>	N. <i>i, a</i>	N. <i>es; a (ia)</i>	N. <i>us, ua</i>	N. <i>es</i>
Gen. <i>arum</i>	G. <i>orum</i>	G. <i>um (ium)</i>	G. <i>uum</i>	G. <i>rum</i>
Dat. <i>is (abus)</i>	D. <i>is</i>	D. <i>ibus</i>	D. <i>ibus (ubus)</i>	D. <i>ibus</i>
Acc. <i>as</i>	A. <i>os; a</i>	A. <i>es; a (ia)</i>	A. <i>us, ua</i>	A. <i>es</i>
Voc. <i>ae</i>	V. <i>i; a</i>	V. <i>es; a (ia)</i>	V. <i>us, ua</i>	V. <i>es</i>
Abl. <i>is (abus)</i>	A. <i>is</i>	A. <i>ibus</i>	A. <i>ibus, ūbus</i>	A. <i>ibus</i>

Sklanjatva I.

§. 22. Po prvi sklanjatvi se pregibljejo vse latinske besede (*nomina*) na *ā*, ktere imajo v Genitivu *ae*; in pa polatinčene grške na *ē, ās, ēs*, ktere imajo v Gen. *ēs, ae*.

Po spolu so lat. na *a feminina*, razun onih, ki so po pomenu *masculina* (§. 15); grške na *ē* so *femin.*, na *-ās, -ēs* pa *masc.*

Paradigma (sklanjalo).

Singularis (jedinina).		Pluralis (množina).	
<i>Nom.</i> <i>mensā</i>	miza	<i>Nom.</i> <i>mensae</i>	mize
<i>Gen.</i> <i>mensae</i>	mize	<i>Gen.</i> <i>mensārum</i>	miz
<i>Dat.</i> <i>mensae</i>	mizi	<i>Dat.</i> <i>mensīs</i>	mizam
<i>Acc.</i> <i>mensām</i>	mizo	<i>Acc.</i> <i>mensās</i>	mize
<i>Voc.</i> <i>mensā</i>	miza!	<i>Voc.</i> <i>mensae</i>	mize!
<i>Abl.</i> <i>mensā</i>	z mizo, od mize (v, na mizi)	<i>Abl.</i> <i>mensīs</i>	z mizami, od miz, (v, na mizah).

Nota 1. Samostavnik *familia* družina, ima v sestavkih s *pater, mater, filius, filia* za genit. staro prvotno obliko — *familiās*; *pater familiās* hišni oče, *mater familiās* hišna mati, *filius familiās* domači sin, *filia familiās* domača hči.

Pesniki rabijo v Genit. *ai* včasih mesti *ae* — *aurai* = *aurae* zraka.

Nota 2. V Genit. plur. nastopi včasih mesti *-ārum* krajša oblika *-ūm*, in to: a) pri *drachma* grški denar, *amphora* vrč, tode le s števniki (*millia drachmūm*); b) pri sestavljenkah s *-cola, -gena*, npr.: *terrigēna* — *terrigēnum* pozemeljčan, *coelicōla* — *coelicōlum* nebeščan; c) pri grških rodbinskih imenih, npr.: *Dardanidūm* — *Dardanidārum*.

Nota 3. Imeni *dea, filia* boginja, hči, mate v Dat. plur. *-ābus*: *deābus, filiābus*, v razloček od možkega spola.

Paradigma za grške imena.

Singularis.		
<i>Nom.</i> <i>epitōmē</i> posnetek	<i>N. boreās</i> sever	<i>N. anagnostēs</i> učitelj
<i>Gen.</i> <i>epitōmēs</i>	<i>G. boreae</i>	<i>G. anagnostae</i>
<i>Dat.</i> <i>epitōmae</i>	<i>D. boreae</i>	<i>D. anagnostae</i>
<i>Acc.</i> <i>epitōmēn</i>	<i>A. boream</i> (an)	<i>A. anagnostēn</i>
<i>Voc.</i> <i>epitōmē</i>	<i>V. borea</i>	<i>V. anagnostē</i>
<i>Abl.</i> <i>epitōmē</i>	<i>A. boreā</i>	<i>A. anagnostā</i> (ē)

Pluralis

ima latinske oblike po *mensa*.

Po tem sklanjalu se sklanjajo: grška lastna imena (*Midas, Aenēas* etc.); nektera občna imena vzeta iz gršine (*dynastes* svojeoblastnik, *satrāpes* deželski glavar perzijanski). Veliko pa se jih v Latinščini vdomačilo, te se sklanjajo po *mensa* (*musīca* godba, *poēta* pesnik etc.)

Sklanjatva II.

§. 23. Po drugi sklanjatvi se pregibljejo besede na *-us, -er, -um*,
ktere imajo v genit. *-i*.

Besede na *-er* obdržujejo *e* pred *r* le v nom. in vok. sing.,
sicer pa ga izpahujejo (*ager — agri* njiva). — To pa zato, ker
ga ni v deblu, ter se v nom. in vok. vdevlje kot poluglasnik.

Le sledeče besede imajo *e* v deblu, ter obdržujejo po vseh
padežih:

a) <i>adulter</i> prešestnik, podpežnik	b) <i>asper</i> hrapav, gručast
<i>gēner</i> zet	<i>exter</i> vnanji
<i>sōcer</i> tast	<i>lācer</i> raztrgan
<i>Līber</i> Bakh	<i>līber</i> svoboden
<i>liberi -orum</i> otroci	<i>mīser</i> reven, nesrečen
<i>puer</i> deček	<i>prosper</i> povoljen
<i>vesper</i> večer	<i>tēner</i> nežen, šibek, mehek.

c) Sestavljenke na *-fer, -ger* (*fero, gero*):

armīger orožjenosec, ščitnosec, oproda
frūgīfer plodunosen
signīfer zastavnik.

Nota. Na *-ir* izhaja subst. *vir — viri* mož, s svojimi sestavljenkami:
triumvir trójica, *septemvir* sedmorica etc.; *levir dēver* = moževi brat. Na *-ur*
pridevnik *sātur — saturi* sit — sitega.

§. 24.

Paradigmata (sklanjala).

Singularis (jedinina).			Pluralis (množina).		
Nom.	<i>domīnus</i>	gospod	Nom.	<i>dominī</i>	gospodje
Gen.	<i>dominī</i>	gospoda	Gen.	<i>dominōrum</i>	gospodov
Dat.	<i>dominō</i>	gospodu	Dat.	<i>dominīs</i>	gospodom
Acc.	<i>dominūm</i>	gospoda	Acc.	<i>dominōs</i>	gospode
Voc.	<i>dominē</i>	gospod!	Voc.	<i>dominī</i>	gospodje!
Abl.	<i>dominō</i>	z gospodom, od gospoda	Abl.	<i>dominīs</i>	z gospodi, od gospodov

Singularis (jedinina).		Pluralis (množina).	
Nom.	<i>agr̄s</i> njiva	Nom.	<i>agrī</i> njive
Gen.	<i>agrī</i> njive	Gen.	<i>agrorum</i> njiv
Dat.	<i>agrō</i> njivi	Dat.	<i>agris</i> njivam
Acc.	<i>agrūm</i> njivo	Acc.	<i>agros</i> njive
Voc.	<i>ager</i> njiva	Voc.	<i>agri</i> njive!
Abl.	<i>agro</i> z njivo od, z njive	Abl.	<i>agris</i> z njivami z njiv.
Nom.	<i>gēner</i> zet	Nom.	<i>generi</i> zetje (i)
Gen.	<i>gēnēri</i> zeta	Gen.	<i>generorum</i> zetov
Dat.	<i>genero</i> zetu	Dat.	<i>generis</i> zetom
Acc.	<i>generum</i> zeta	Acc.	<i>generos</i> zete
Voc.	<i>gener</i> zet!	Voc.	<i>generi</i> zeti
Abl.	<i>genero</i> z zetom od zeta	Abl.	<i>generis</i> z zeti od zetov.
Nom.	<i>signum</i> znamenje	Nom.	<i>signā</i> znamenja
Gen.	<i>signī</i> znamenja	Gen.	<i>signorum</i> znamenj
Dat.	<i>signo</i> znamenju	Dat.	<i>signis</i> znamenjem
Acc.	<i>signum</i> znamenje	Acc.	<i>signā</i> znamenja
Voc.	<i>signum</i> znamenje	Voc.	<i>signā</i> znamenja
Abl.	<i>signo</i> z znamenjem	Abl.	<i>signis</i> z znamenji.

Dotatki k pádežem.

§. 25. 1) Samostavniki na *-ius* in *-ium* smejo v gen. sing. imeti *ī* mesti *ī*, npr.: *filī* = *filīi* sina, *Appī* = *Appīi* Appija, *otī* = *otīi* brezdelnosti.

2) Besede na *-us* imajo v vok. sing. *e*, npr: *bonē domine* dobri gospod; one na *-er*, *-um* so jednake nominativu.

3) Lastna imena na *-ius*, *-āius*, *-ēius* imajo v vokat. singul. *ī*, *āī*, *ēī*, npr.: *Tullīus* — *Tullī*, *Gāius* — *Gāī*, *Valērius* — *Valēri*, *Pompēius* — *Pompēī*.

Če je *ī* dolg, ima v vok. *-ie*. npr.: *Darīus* — *Darīe*, *Arrius* — *Arrie*.

4) Občna imena (*appellativa*) na *-ius* imajo v vok. sing. navadno *-īē*, npr.: *nuntīus* — *nuntīē* poslanec; tako tudi pridevniki, npr.: *impius* — *impīē* bezbožni, *Pythīus* — *Pythīē* Pythiški.

Nota. *i* imajo *fīius* — *fīī* sin, *gēnius* — *gēnī* — duh varuh, genij; *meus* — *mī* moj, pa *mea*, *meum* moja, moje.

Beseda *deus* bog ima vok. sing. *deus*; nom. in vok. plur. *dīi* (redko *dei*); dat. in abl. plur.: *dīis*, *dīs* (redko *deis*); gen. plur. *deum* (včas).

5) v gen. plur. nastopi krajša oblika *-um* mesti *-orum* pri izrazih za mero, vago in denar v zvezi s števniki, npr. *mōdium* (= *modiorum*), *jūgerum (-orum)*, *talentum (-orum)*, *nummum (-orum)*, *denarium (-orum)*, *sestertium (-orum)*; primeri: *duo millia nummum*, *tria millia talentum* tri tisoč talentov.

Tako tudi: *faber* rokodelc, v rabi: *praefectus fabrum* načelnik vojaškega inženirstva.

Večkrat imajo *-um* tudi delivni števniki: *bini*, *seni* po dva, po šest etc.

Včasih se nahaja *-um* pri *librum* = *librorum* bukev, *duum* = *duorum* dveh.

Tako samostavniki: *duumvirum* dvojice, *septemvirum* sedmorice, *decemvirum* desetorice.

- §. 26. Nekteri pridevniki in zaimena imajo v gen. sing. *-ius*, *dat. -ī* za vse spole, namreč: *unus* jeden, *solus* sam = jeden, *totus* cel, *ullus* kedo, *uter* kateri izmed dveh — z svojimi sestavljenimi: *uterque* oba, *utervis*, *uterlibet* kateri hočeš, *utercumque* kateri koli, *alter* jeden izmed obeh, *neuter* nobeden dveh, *nullus* nikdo, *alius* drugi kdo, ini, n. pr.: *nullius*, *nullī*, *utrius*, *utrī*.

alter ima v genit. kratek *ī* (*altērius*) v prozi.

alteruter jedan ali drugi izmed obeh, sklanja ali oba dela: *alterius utrius*, ali pa samo zadnjega: *alterutrius*. (§. 83.)

- §. 27. Grške besede na *-os*, *-on* sklanjajo se kakor latinske na *-us*, *-um*; včasih pa imajo v nom. *-os*, v akus. *-on*: *Dēlōs*, *Dēlōn* Delos otok; gen. plur. *-ōn* mesti *-orum*: *georgicōn* spev o kmetijstvu.

Besede na *-eus* se sklanjajo po lat. sklanjatvi II., vendar ima vok. singul. *-eu*: *Orpheus*, *Orphēi*, *Orphēo*, *Orphēum*, pa *Orphēū*, *Orphēō*.

Jesus ima v akus. *Jesum*, sicer *Jesu*.

Spol (genus).

- §. 28. Po spolu so besede na *-us*, *-er* masculina, na *-um* pa neutra; feminina so tiste na *-us*, ktere so po splošnih pravilih (§. 16) feminina.

Grške besede imajo svoj grški spol.

Izjeme:

- 1) na *-us* so feminina; Nektere posnete po grškem:
alvus trebuh *dialectus* narečje
carbasus platno *diphthongus* dvoglasnih
cölus preslica *paragrāphus* paragraf
hūmus prst-prsti *periōdus* strok, složeni stavek.
vannus pol, pletenica.

2) na *-us* so neutra:

- pēlāgus* morje
vīrus strup
vulgus drhal, niže ljudstvo.

Sklanjatva III.

- §. 29. Po tretji sklanjatvi se pregibljejo besede, ktere imajo v gen. sing. *-is*. Nominativ jim je različen (§. 21); končujejo se deloma na soglasnike, deloma na samoglasnike.

Vokativ je jednak nominativu.

Vsi padeži — razun nom. in vok. — obražujejo se tako, da se devlje končnica na deblo, ki se prikazuje po svojej naravi v genitivu; nominativ ne daje vselej čistega debela, treba je torej znati vselej genitiv zraven nominativa.

Besede, ki imajo v nom. in genit. jednako zlogov, zovejo se *parisyllāba* (jednakozložne), npr.: *vītis* — *vītis* trta.

Besede, ki imajo več zlogov v genit. nego v nom., zovejo se *imparisyllāba* (inakozložne), npr.: *ōdor* — *odōris* duh.

Spoli so pri III. deklinaciji v rabi vsi trije: *masculinum*, *femininum*, *neutrum*.

- §. 30. Paradigmata (sklanjala).

	Singularis (jednina).		Pluralis (množina).	
Nom.	<i>pastor</i>	pastir	Nom.	<i>pastōrēs</i> pastirji
Gen.	<i>pastōris</i>	pastirja	Gen.	<i>pastorūm</i> pastirjev
Dat.	<i>pastōri</i>	pastirju	Dat.	<i>pastorībūs</i> pastirjem
Acc.	<i>pastōrēm</i>	pastirja	Acc.	<i>pastores</i> pastirje
Voc.	<i>pastor</i>	pastir!	Voc.	<i>pastores</i> pastirji
Abl.	<i>pastōrē</i>	s pastirjem,	Abl.	<i>pastorībūs</i> s pastirji,
		od pastirja		od pastirjev

Singularis (jedinina).			Pluralis (množina).		
Nom.	<i>nūbes</i>	oblak	Nom.	<i>nubēs</i>	oblaki
Gen.	<i>nubīs</i>	oblaka	Gen.	<i>nubiūm</i>	oblakov
Dat.	<i>nubi</i>	oblaku	Dat.	<i>nubibus</i>	oblakom
Acc.	<i>nubem</i>	oblak	Acc.	<i>nubes</i>	oblake
Voc.	<i>nubes</i>	oblak!	Voc.	<i>nubes</i>	oblaki
Abl.	<i>nube</i>	z oblakom, iz oblaka	Abl.	<i>nubibus</i>	z oblaki, iz oblakov
Nom.	<i>nōmen</i>	ime	Nom.	<i>nomīna</i>	imena
Gen.	<i>nomīnis</i>	imena	Gen.	<i>nomīnum</i>	imen
Dat.	<i>nomini</i>	imenu	Dat.	<i>nomīnibus</i>	imenom
Acc.	<i>nomen</i>	ime	Acc.	<i>nomina</i>	imena
Voc.	<i>nomen</i>	ime!	Voc.	<i>nomina</i>	imena!
Abl.	<i>nomine</i>	z imenom, od imena	Abl.	<i>nomīnibus</i>	z imeni, od imen
Nom.	<i>māre</i>	morje	Nom.	<i>maria</i>	morja
Gen.	<i>maris</i>	morja	Gen.	<i>marium</i>	morij
Dat.	<i>mari</i>	morja	Dat.	<i>maribus</i>	morjem
Acc.	<i>mare</i>	morje	Acc.	<i>maria</i>	morja
Voc.	<i>mare</i>	morje!	Voc.	<i>maria</i>	morja
Abl.	<i>mari</i>	z morjem, iz morja	Abl.	<i>maribus</i>	z morji, iz morij.

Nota. Po teh sklanjalih pregibljejo se tudi pridevniki III. deklinacije (§§. 59—61).

Izpeljava padežev po deblu (to je iz genitiva).

- §. 31. Padeži III. deklinacije se obražujejo po deblu, ki se prikazuje v genitivu; Nominativ je mnogo spremenjen od debela, ter na padeže nima vpliva. V Nominativu dobi deblo često **s** (nom. sigmatičen), in ta dela spremembe (večidel). Nominativ je včasih brez **s** (nom. asigmatičen), pa vendar deblo spremenjeno. Redkoma je deblo v nom. nespremenjeno.

Spremembe debela v nominativu.

1) Pred **s** izpadata zobnika *d*, *t*, npr.: *laudis* — *laus* — *laudis* pohvala, *aetatis* — *aetas* — *aetatis* doba.

2) *r* odpada, če je sam, npr.: *mors* — *mos* — *moris* šega, *jurs* — *jus* — *juris* pravo; ako pa ima *r* pri sebi *t*, takrat neizpada, npr.: *mortis* — *mors* — *mortis* smrt.

3) Goltnika *g*, *c* (k) prehajata v *x* npr.: *legs* — *lex* — *legis* postava, *noctis* — *nox* — *noctis* noč, *vocis* — *vox* — *vocis* slovo.

4) Ustnika *b*, *v* ostajata pred *s* npr.: *plebs* — *plebis* drhal, *stirps* — *stirpis* steblo; le ustnik *r* prestopa v goltnik *g*, npr.: *nives* — *niges* — *nigs* *nix* — *nivis* snog.

5) Kratka *o*, *e* prestopata po odpadlem *r* v *u*, pa *e* tudi v *i*, npr.: *corpors* — *corpus* — *corporis* truplo, *geners* — *genus* — *generis* spol, *ciners* — *cinis* — *cineris* pepel, *pulvers* — *pulvis* — *pulveris* prah.

6) *i* prehaja pred *n*, *s* v *e*, npr.: *militis* — *miles* — *militis* vojak, *praesidis* — *praeses* — *praesidis* predsednik, *vulpis* — *ulpes* — *vulpis* lisica, *nomin* — *nomen* — *nominis* ime, *gramin* — *gramen* — *graminis* trava.

7) *i* prestopa v *e*, če je zadnja črka (glas) v besedi, npr.: *mari* — *mare* — *maris* morje, *suavi* — *suave* — *suavis* ugoden, prijeten.

8) Kedar *i* ne prestopa v *e* izpade tudi *n*, in *i* postane *o*, npr.: *homin* — *homo* — *hominis* človek, *ordin* — *ordo* — *ordinis* red.

9) *i* ostane pred *s* v nekterih besedah, npr.: *canis* pes, *navis* čoln, *civis* mestnjan, *avis* ptica, *citis* trta, *crinis* las etc.

10) *n* odpada, če tudi ima pred seboj *o*, npr.: *ligon* — *ligo* — *ligonis* rovnica, motika, *leon* — *leo* — *leonis* oroslan.

11) *r* ostaja konec besede, če ni nom. sigmatičen, npr.: *arbor* — *arboris*, pa *arbors* — *arbos* — *arboris* drevo, *honor* — *honoris*, *honors* — *honos* — *honoris* čast.

12) *r* dobiva včasih poluglasni *e*, npr.: *patr* — *pater* — *patris* oče, *fratr* — *frater* — *fratris* brat. Včasih je *e* že v deblu, n. pr.: *anser* — *anseris* goska, *passer* — *passeris* vrabec.

13) *l* (kakor *r*) ostane konec besede, npr.: *animal* — *animalis* žival, *sal* — *salis* sol, *sol* — *solis* solnce.

§. 32.

Pregled spremên.

A. Nominativ brez *s* (asigmatični).

1) Nominativ ima deblo nespremenjeno v besedah na *-l*, *-ar*, *-or*; v nekterih na *-en*, *-er*, *-ur*, npr.:

Nom. <i>sōl</i> solnce	Gen. <i>sōlis</i>
<i>animal</i> žival	<i>animālis</i>

sal, *sālis* sol, *vectigal* -*ālis* davek, *exul* -*ūlis* begun, *vigil* -*īlis* čuvaj.

Nota. *mel* med, *fel* žolč, *far* moka, imajo (po §. 7.) *mellis*, *fellis*, *farris*.

Nom. *calcar* ostroga

Gen. *calcāris*

exemplār -*āris* izgled, vzor, *Lar* -*āris* hišni bog, *par* -*āris* enak, *dispar* -*āris* inak, *jubar* -*āris* bliščava, *nectar* -*āris* nektar, pivo bogov.

Nom. *pastōr* pastir

Gen. *pastōris*

amor -*ōris* ljubezen, *soror* -*ōris* sestra, *creator* -*ōris* stvarnik, *viator* -*ōris* potnik, *arbor* -*ōris* drevo, *acquor* -*ōris* morje in dr.

Nom. *lien vranica*

Gen. *liēnis*

attāgen -ēnis jerebica, splen -ēnis vranica, slezena, ren -ēnis obist.

Nom. *passēr vrabec*

Gen. *passēris*

agger -ēris nasip, later -ēris opeka, mulier -ēris ženska, carcer -ēris ječa, vēr cēris pomlad, cēter -ēris hiter, pauper -ēris reven, ūber -ēris rodoviten, degēner -ēris izvržen.

Nom. *fulgūr blisk*

Gen. *fulgūris*

Nota. Štiri besede v nom. na *-ur* imajo v genit. *-ōris*: *ēbur -oris* slonokost, *fēmur -oris* stegno, *jēcūr -oris* jetra, *rōbur -oris* moč, hrast, trd les.

2) Nominativ je različen od debla (genitiva) vsled raznih spremēn, namreč:

a) v besedah na *-er* je nastopil poluglasni *e* pred *r*, in to :

1) v vseh deblih na *-tr* (ter), npr.: *patr — pater, fratr — frater, utr — uter* meh, *ventr — venter* želodec, *lintr — linter* čoln, — *imbr — imber* ploha.

2) pri adjektivih na *-er*, npr.: *ācer, acris, acre* oster, *September, October, November, December* (scil. *mensis*).

Pravilo: Besede na *-er* imajo v genit. *-ris*.

Nom. *pāter* oče

Gen. *patris*

imber ploha

imbris

ācer oster

acris

frāter -ris brat, *māter -ris* mati, *venter -ris* trebuh.

b) v besedah na *-o* je ali *n* odpadel, ali pa je nastal *o* iz *in*.

Pra vilo: Besede na *-o* imajo navadno v genit. *-ōnis*; besede na *-do -go* pa *inis*.

Nom. *lātro* ropar

Gen. *latrōnis*

rātio razlog

ratiōnis

ordo red

ordīnis

orīgo izvor

origīnis

c) v besedah na *-en, -e* se je spremenil deblini *i* v zamolki *e*, toraj: *en -inis, e -is*.

Nom. *nōmēn* ime

Gen. *nomīnis*

māre morje

maris

dulce sladko

dulcis

rēte mreža

retis

agmen -inis vlak

carmen, -inis spev

d) zobnika *d, t* in v grških besedah na *-a* odpadata, npr.:

Nom. *cōr* srce

Gen. *cordis*

lac mleko

lactis

poēma sprev

poēmatīs

hēpar jetra

hēpātīs

Nota. a) *iter* ima genit. *itinēris* potovanje.

b) na *-o* imajo *-inis*: *hōmo* človek, *nēmo* nihče, *turbo* vertinec, *Apollo, cāro* meso, ima *carnis*.

c) na *-do, -go* imajo *-ōnis*: *cūdo* čelada usnjata, *ūdo* črevelj volnati, *praedo* ropar, plenitelj, *līgo* rovnica, *harpāgo* kavelj, maček.

d) *t* ostaja konec besede v: *cāput-capītīs* glava, kjer je *t* prešel v *u*.

§. 33.

B) Nominativ dobiva s (sigmatični).

1) Zobnika *d, t* izpadata pred *s* v nom. toraj imajo v genit. besede na *-as* — *-adis, -atis*; na *-es* — *-edis, -etis, -idis, -itis*; na *-is* — *-idis, itis*; na *-os* — *-odis, -otis*; na *-us* — *-udis, utis*; na *-aus* — *-audis*; na *-ns, -rs -dis, -tis*, npr.:

Nom. <i>vās</i> porok	Gen. <i>vādis</i>
<i>aetās</i> doba	<i>aetātis</i>

lampas -ādis bakla, *aestas -ātis* poletje, *civitas -ātis* država, *libertas -ātis* svoboda, *paupertas -ātis* revščina, *potestas -ātis* oblast, *veritas -ātis* resnica, *voluntas -ātis* volja, *anas -ātis* raca.

Nom. <i>hēres</i> dedič	Gen. <i>herēdis</i>
<i>sēgēs</i> setva	<i>segētis</i>
<i>praesēs</i> branitelj	<i>praesēdis</i>
<i>hospēs</i> gost	<i>hospītis</i>

merces -ēdis plačilo, *mzda, pes pēdis* noga, *abies -ētis* hojka, *aries -ētis* oven, *paries -ētis* stena, *teges -ētis* odeja, *quies -ētis* pokoj, *obses idis* talnik, *ales -ītis* ptica, *comes -ītis* drug, *eques -ītis* konjik, *miles itis* vojak.

Nom. <i>lapīs</i> kamen	Gen. <i>lapīdis</i>
<i>līs</i> pravda	<i>lītis</i>

cassis -īdis čelada, *cuspis -īdis* kopje, *sulica, tyrannis -īdis* samosilnost.

Nom. <i>custōs</i> čuvar	Gen. <i>custōdis</i>
<i>nēpōs</i> vnuk	<i>nepōtis</i>

cos, cōtis osla, *dōs, dōtis* dota, *compos -pōtis* zmोजen, *impos -ōtis* nezmožen, *sacerdos -ōtis* duhoven.

Nom. <i>palūs</i> močvir	Gen. <i>palūdis</i>
<i>virtūs</i> krepost	<i>virtūtis</i>

salus -ūtis blagro, *servitus -ūtis* sožnost, *senectus -ūtis* starost, *juventus -ūtis* mladost, *incus -ūdis* naklo, *pēcus -ūdis* živina.

Nom. <i>laus</i> hvala	Gen. <i>laudis</i>
<i>fraus</i> prevara	<i>fraudis</i>

Nom. <i>frons</i> list, pero	Gen. <i>frondis</i>
<i>frons</i> čelo	<i>frontis</i>
<i>sors</i> osoda	<i>sortis</i>

glans -dis želod, *dens -tis* zob, *fons -tis* vreclec, *mons -tis* gora, *mors -tis* smrt, *pons -tis* most, *ars -tis* umetnost.

2) Goltnika *c* (*k*), *g* se stapljata sè *s* v *x*, toraj imajo v genit. besede na *-ax* — *-acis*; na *-ex* — *-ecis, -egis, -icis, igis*; na *-ix* — *-icis, -igis*; na *-ox* — *-ocis*; na *-ux* — *-ucis, -ugis*, npr.:

Nom. <i>fax</i> bakla	Gen. <i>fācis</i>
<i>pax</i> mir	<i>pācis</i>

audax -ācis drzen, *rapax -ācis* roparsk, *tenax -ācis* držljiv.

Nom. <i>nex</i> umor	Gen. <i>nēcis</i>
<i>lex</i> postava	<i>lēgis</i>
<i>iudex</i> sodnik	<i>jūdīcis</i>
<i>remex</i> veslar	<i>remīgis</i>

grex -ēgis čreda, *rex -ēgis* kralj, *prex -ēcis* prošnja, *index -īcis* kazalo, *vertex -īcis* teme.

Nota. *sēnex*, starec, ima genit. *senis*; *supellex* hišna oprava — *supellectilis*.

Nom. *radix* koren Gen. *radicis*
strix sova *strigis*

cornix -icis vrana, *nutrix* -icis dojka, *baja*, *victrix* -icis zmagovalka, *calix* -icis
 kupa, *pix* -icis smola.

Nota. *nix* sneg — *nivis* (iz *nivis*).

Nom. *vox* glas
 Gen. *vocis*

atrox -ocis grozovit, *ferox* -ocis divji, *velox* -ocis hitri.

Nota. *nox* noč — *noctis*.

Nom. *dux* vodja Gen. *ducis*
conjug soproga *conjugis*

crux -ucis križ, *nux* -ucis oreh, *lux* -ucis luč, *frux* -ugis sad, *faux* -aucis žrelo.

3) Ustniki *b*, *p*, *m* ostajajo pred *s* nespremenjeni; pri sklanjanju odpada *s* in končnice se pridevajo k deblu, npr.:

Nom. *urbs* mesto Gen. *urbis*
plebs drhal, ljudstvo *plebis*
stirps deblo *stirpis*
hiems zima *hiemis*.

Nota. Besede na *-ceps* imajo v genit. *cipis*, če so nastale iz *capio* (loviti, dobiti), npr.: *princeps* prvak — *principis*; *particeps* deležen — *participis*; pa *auceps* tičar — *aucipis*.

Če pa so nastale iz *caput*, imajo *cipitis*, npr.: *triceps* triglav — *tricipitis*, *anceps* dvomljiv — *ancipitis*.

4) *r* izpada pred *s* kedar je sam; in *o* njegov prehaja v *u*, *e* pa včasih v *u*, včasih v *i*; toraj imajo v genit. besede na *-as* — *-aris*; na *-es* — *-eris*; na *-os* — *-oris*; na *-us* — *-uris*, *-ōris*, *-ēris*; na *-is* — *-eris*. — Tako izpada tudi *n*, npr.:

Nom. *mas* možak
 Gen. *māris*

glis -gliris podgana, *vis* sila, pl. *vires* zmožnosti.

Nom. *aes* med (f.) Gen. *aeris*
pūbes dorastel *pubēris*.

Nom. *mos* navada Gen. *mōris*
flos cvetka *flōris*

os — *-ōris* usta, *ros* — *-ōris* rosa, *lepos* — *ōris* šegavost.

Nom. *jus* pravo Gen. *jūris*
corpus telo *corpōris*
onus breme *onēris*

crus — *-ūris* kost, *rus* — *-ūris* dežela, *mus* — *-ūris* miška, *tellus* -*ūris* zemlja, *lepus* -*ōris* zajec, *decus* -*ōris* kinč, *frigus* -*ōris* mraz, *litus* -*ōris* obala, *pectus* -*ōris* prsi, *pecus* -*ōris* živina idr.; *foedus* -*ēris* zaveza, *genus* -*ēris* spol, *latus* -*ēris* stran, *opus* -*ēris* delo, *sidus* -*ēris* zvezda, *vulnus* -*ēris* rana idr.

Nom. *cinis* pepel Gen. *cineris*
pulvis prah *pulvērīs*
vōmis lemež *vomēris*

Nom. *sanguis* kerv, kri.
 Gen. *sanguinis*.

5) Sikavec s ostaja sam brez družega s (§. 7). npr.:

Nom. <i>as</i> denar	Gen. <i>assis</i>
<i>vas</i> posoda	<i>vāsis</i>
<i>os</i> kost	<i>ossis</i>

6) Na samoglasnike *e, i, u*, naslanja se *s* brez menjave, npr.:

Nom. <i>nūbes</i> oblak	Gen. <i>nubis</i>
<i>āvis</i> ptica	<i>avis</i>
<i>grus</i> žerjav	<i>grūis</i>
<i>bōs</i> govedo, <i>bōvis</i> , ima eufoničen <i>v</i> .	

caedes -is umor, *clādes* -is poboj, poguba, *fāmes* -is lakota, *mōles* -is peza, breme, *sedes* -is sedež, *amnis* -is reka, *collis* -is holm, *ignis* -is ogenj, *piscis* -is riba, *ovis* -is ovca (in drugih mnogo), *sus* -suis svinja.

Dodatki k posameznim pačezem.

§. 34.

V akus. sing. imajo nekteri substantivi *im*, namreč;

1) Vselej imajo *im* ti-le: *amussis* ravnilo, *cannābis* konoplja, *ravis* hripavost, *sitis* žeja, *tussis* kašelj, *vis* sila.

Večidel imajo *-im*, pa tudi *-em*: *febris* mrzlica, *pelvis* jerin, medenica, *puppis* krma pri ladji, *restis* vrv, *secūris* sekira, *turris* turen.

Navadno imajo *-em*: *clavis* ključ, *messis* žetev, *navis* ladja.

2) Lastna imena mest in rek na *-is* v nom. (če so parisyllāba, npr.: *Neapolis* -im, *Tiberis* -im. Tako imena božanstev: *Apim*, *Asīrim*, *Serāpim*.)

§. 35.

V ablat. sing. imajo nekteri *i*, namreč:

1) Vsi, kateri imajo v akus. *-im*, npr.: *Neapoli*, *siti*.

Nota. *restis* ima le: *reste*; *navis* le *navi*.

2) Subst. neutra na *-al* (*ālis*), *-ar* (*āris*). *e*, npr.: *animal* — *animāli*, *calcar* — *calcāri* ostroga, *mare* — *mari*.

Nota. *e* imajo: *nectar* — *nectāre*, pijača bogov, *hepar* — *hepāte* jetra, *far* — *farre* žito, ker genit. ni *āris*; *sal* — *sale* sol, *Lar* — *Lare*, ker sta mascul.

3) Adjekt. treh končajev (*-er*, *-is*, *-e*) in oni dveh (*-is*, *-e*) (§. 59—61), npr.: *celer* -*ēris* -*ēre*, *celeri* hiter, *facilis* -*e*, *facili* lahek.

Tudi substantivi izpeljani iz takih prilogov, in pa mesečna imena (kot adjektivi) imajo v abl. *-i*, npr.: *natali* (*sc. die*) rojstveni dan, *aequalis* vrstnik, *affinis* (*sc. homo*), *Aprili* (*sc. mense*.)

4) Subst. *ignis* ogenj, v rekih: *Aqua et igni interdicerere* izobčiti, *ferro ignique* z ognjem, in mečem.

- §. 36. V ablat. sing. imajo *e* in *i* v obče: a) adjektivi jednega končaja: *audax -āce -aci* drzen, *prudens -ente -enti* previdni; b) komparativi *altior -ore -ori* viši; c) participi na *-ns*: *gaudente* — *gaudenti* veseleči se.

Posebej pomniti je:

- 1) Adjektivi imajo *-e*, če so rabljeni substantivno, ali pa kot ablat. absol., npr.: *de prudente et felice*, o modrem in srečnem; *me imprudente*, brez mojega znanja. Kot pravi adjektivi imajo *-e* pri osebah (*a prudente homine*); *-i* imajo pri rečeh (*prudenti consilio*).

Nota. *-e* imajo vselej ti-le: *vetus -eris* star, *pauper -eris* ubog, *pūber -eris* dorasel, *ales -itis* krilat, *dives -itis* bogat, *superstes -itis* preživevši, *dēsēs -idis* len, *compos -otis* deležen, *impos* nezmožen, *caelebs -ibis* neoženjen, *princeps -ipis* prvi, *particeps -is* deležen, *sospes -itis* rešen.

- 2) Komparativ ima navadno *-e*, npr.: *Graviore tempore anni circumacto*, ko je nezdravi čas prešel.
- 3) Particip ima *-e* in *-i*, če se rabi kot adjektiv, ali pa substantiv (*animo volenti* radovoljno); *-e* ima vselej, kedar je pravi particip, t. j. abl. absol. (*discipulo discente*, ko se učence uči).

- §. 37. V nom., akus., vok. plur. za neutrum imajo *-ia* navadno vse besede, ktere imajo v ablat. sing. *-i*, namreč:

- 1) Neutra na *-al* (*ālis*), *-ar* (*āris*) *e*, npr.: *animalia* živali, *calcaria* ostroge, *maria*.
- 2) vsi participi in adjektivi, kjer je plural v rabi, npr.: *acria* oster, *levia* lahak, *simplicia* jednoten, *stagnantia* kalužen.

Nota. *-a* imajo komparativi in adjektivi, kteri imajo v ablat. sing. *-e* (§. 36. Nota). npr.: *majora*, *vetera* idr.

- §. 38. V genit. plur. imajo *-ium*:

- 1) Tisti, kteri imajo ablat. sing. *-i*; tedaj: neutra na *-al* (*ālis*), *-ar* (*āris*) *e*; adjektivi in participi: *animalium*, *levium*, *gaudentium*.

Nota. *-um* imajo pa:

a) komparativi, razun *plurium* (od *plus*).

b) adjektivi, ki imajo v ablat. sing. samo *-e* (§. 36.), *divitum*, *veterum*.

c) adjektivi, ki imajo v gen. sing. *-ēris*, *-ōris*, *-ūris*: *celer*, *celerum*; *memor*, *memorum*; *cicur*, *cicūrum* krotak.

d) ki se končujejo v nom. sing. na *-ceps*, kot: *particeps*, *participum* etc. in *hebes*, *hebētum* topoglav, bedast.

- 2) Tisti na *-es, -is*, ki so v nom. in gen. sing. parisyllāba (enakozložni): *nubes, nubium; vitis, vitium* trs; *civis, civium* meščan.

Nota. *-um* pa imajo: *rates* prorok, *strues* kùp, *canis* pès, *juvén's* pladenič, *sedes* sedež, *apis* bčela, *volūeris* ptica.

- 3) Enakozložne na *-er* té: *imber* ploha, *linter* čoln, *uter* meh, *venter* želodec, etc., in pa *caro, carnum* meso.
 4) Enozložne na *-s, -x*, če stoji pred njim konsonant: *frons, frontium* čelo, *arx, arcium* grad.

Nota. *-um* pa imajo: *opes, opum; sphynx -gis* pol mož, pol žena; *lynx -cis* ris.

- 5) Enozložne brez konsonanta pred *s, x* te-le: *as, assium* denar, *os, ossium* kost, *mas, marium* možak, *vis, virium* sila, *glis, glirium* polh, *lis, litium* pravda, *mus, murium* miš, *nix, nivium* snég, *nox, noctium* noč, *faux, faucium* žrelo.

- 6) Mnogozložni na *-ns, -rs*, npr.: *cliens, clientium* várvarnec, klient, *cohors, cohortium* četa, kardelo vojakov; tudi *compedes, compedium* spona za noge; pa: *parentes, parentum* roditelji.

- 7) Domovinska imena na *-as, -is*, npr.: *Arpinas, Arpinatium* Arpinec, *Samnis, Samnitium*. Tako tudi *nostras, vestras, nostratium, vestratium* našinec, vašinec; *optimates, optimatium* boljar, *penates, penatium* hišni bogovi.

§. 38b

Posebej so pomniti: *Jupiter* (n., v.) *Jōvis, Jōvi, Jōvem, Jōve*; *bōs, bōvis* vol, pl. *bōves, boum, būbus, sus* prasec, dat. pl. *suībus, sūbus*; *iter, itineris* potovanje; *jēcū -ōris, jēcūnōris, jēcūnōris* jetra.

Grške besede.

§. 39.

Grški substantivi imajo v nominat. večidel grški končaj, drugodi sklanjajo se po latinski. — Opombe:

1. Lastna imena na *-ōn -onos* imajo *-o -ōnis* (*Solo -onis*); na *-on -ontos* imajo *-on -ontis* (*Xenophon -ontis*); na *-eus* imajo *-es, genit. -is* in *-i* (*Achilles -is -i*); imena I. gršk. sklanj. na *-ēs* grejo po lat. III. deklin. in v akus. imajo *-em -en* (*Alcibiadem -en, Sokratem -en*).
2. Femin. na *-ō* imajo v genit. *-us*, sicer po grški (Curt. §. 162) *ēcho, echūs, echō* etc. *Sapphō, Sapphūs*.

3. V akus. imajo *-a*: *aēr, aēra* zrak; *aether, aethēra* viši zrak, sinje nebo; često lastna imena: *Agamemnōnā, Salāmīnā*; *Pān*, genit. *Pānōs*, akus. *Pānā* pastirski bog.
4. Parisyllāba na *-is -ys* imajo v akus. lat. *-im, -ym*, ali pa grš. *-in, yn*; v abl. pa *-i*: *poēsīm, poēsīn, poēsi*; *Charybdīm, -dīm, -dī*.

Imparisyllāba na *-is, -idos* imajo *-em, im*, če so barytona (*Phalarīm, Phalarīdem*); samo *-em* imajo, če so oxytōna (*tyrannis, tirannīdem; Colchīs, Colchīdem*).

5. V vokativu odmečejo imena na *-is, ys* svoj *s*, ter imajo po grški samo deblo: *Daphnī! Coty! Orpheu!* (§. 26.) Lastna imena na *-ēs*, gen. *-is* imajo vok. *-es, -e*: *Pericles, Pericle!* Imena na *-as*, gen. *-antis* imajo vok. *-ā*, npr.: *Atlas, -antis, Atlā*.
6. Gen. plur. imajo *-um*, npr.: *Gigantum* orjaki, *poēmatum* spevov.

Dat. plur. besede na *-ma* imajo *-ātis* in *-ātibus*: *poēmatis, poēmatibus*.

Spol (genus).

- §. 40. Substantivi III. sklanjatve so ali masculina (moškega) ali feminina (ženskega), ali neutra (srednjega spola). Gramatični spol povzeti v trdna pravila, da nebi bilo izjem, to ni mogoče. Toraj stavimo pravila bolj po obče in široko.

§. 41.

I. Masculina.

Masculina so substantivi na *-o, -ōnis, -inis; -or, -os, -ōris; -er, -ēris, -er, -ris; -ex, -egis, -ex, -icis; -ix, -icis; -es*, če dobijo v genit. en zlog več (imparisyllāba); *-is, -inis, -is, -ēris*.

npr.: *sermo -ōnis* govor, *turbo -inis* vrtimec, vihar, *error, -ōris*, zmota, *mos -ōris* običaj, navada, *agger -ēris* nasip, *grex -ēgis* čreda, *cespes, cespitis* rušina, trata, *sanguis -inis* krv, *imber -bris* ploha, *cinis -ēris* pepel, *vomis -ēris* lemež, *codex -icis* pisana knjiga, *calix -icis* kozarec.

I z j e m e.

Feminina so:

na -o: <i>cāro, carnis</i> meso	<i>fax -cis</i> drože, tropine
na -os: <i>cos, cōtis</i> osla, brus	na -es: <i>merges -ūtis</i> snop
<i>dos, dōtis</i> dota	<i>seges -ētis</i> setva, sev
na -or: <i>arbor -ōris</i> drevo	<i>teges -ētis</i> odeja, plahta
na -ex: <i>forfex -īcis</i> škarje	<i>quies -ētis</i> pokoj
<i>lex, -ēgis</i> postava	<i>merces -ēdis</i> plača
<i>nex, nēcis</i> umor	<i>compes -ēdis</i> spona za
<i>prex</i> molba	noge.

Neutra so:

na -er: <i>cadāver -ēris</i> truplo	na -os: <i>os -ōris</i> usta
<i>iter -inēris</i> potovanje	<i>os, ossis</i> kost
<i>ver -ēris</i> vigred, po- mlad	na -or: <i>ador -ōris</i> pira
<i>tuber -ēris</i> grba	<i>aequor -ōris</i> površina morja, ravan
<i>ūber -ēris</i> vime	<i>cor -dis</i> srce
<i>verber -ēris</i> vdarec	<i>marmor -ōris</i> mramor
na -es: <i>aes, acris</i> med f.	kamen.

II. Feminina.

Feminina so substantivi:

1. kateri imajo nomin. na -do, go, -io, npr.:

consuetudo -īnis navada
imago -īnis podoba
lectio -ōnis branje, čitanje etc.

2. parisyllāba na -es, -is, npr.:

nubes -is oblak
vitis -is trs, trta vinska.

3. na -as (-ātis), -aus (-audis), -is (-īdis), -us (-ūtis), -us (-ūdis), -us (-ūdis).

<i>aestas -ātis</i> poletje	<i>salus -ūtis</i> blagor, sreča
<i>laus -audis</i> pohvala	<i>pecus -ūdis</i> živina
<i>lis^m -ītis</i> pravda, spor	<i>palus -ūdis</i> močvir etc.
<i>cuspis -īdis</i> ost (f.)	

4. na *s*, če stoji pred njim konsonant, npr.:

mors -tis smrt

mens -tis um

stirps -pis deblo

5. večina na *-x*, npr.:

fax -ācis baklja

strix -īgis sova

vox -ōcis glas

lux -ūcis luč

falx -lcis srp

nix -nīvis sneg

fornax -ācis peč etc.

I z j e m e.

Masculina so na:

1. *-do*: *cardo -īnis* tečaj

ordo -īnis red

-go: *ligo -ōnis* kramp, motika

margo -īnis kraj, obod

na *-io*: *pugio -ōnis* bodalec, meč

papilio -ōnis metulj

scipio -ōnis palica

septentrio -ōnis sever

scorpio -ōnis škorpiljon

titio -ōnis ogorek, glavnja

vespertilio -ōnis netopir

2. na *-īs*: mnogi.

a) vsi na *-nis*, *-mis*, npr.: *crinis -is* las, *amnis -is* reka, *vermis -is* črv.

b) vsi na *-cis*, *-guis*, *-quis*: *piscis* riba, *unguis* nohet, *torquis* vratnica.

c) vsi na *-alis*, *-ollis*: *cānālis* žleb, vodotok, *collis* holmec, *follis* meh.

d) posamezni:

axis ós

callis steza

caulis steblo

ensis meč

fustis krepčl, batina

glis -īris polh

lapis -īdis kamen

mensis mesec dni

orbis okoliš, krog

postis podboj

sentis trnje

torris ogorek

vectis drog, vó

3. na *-as*: *as -assis* denar bakreni; *adāmas -āntis* jeklo, diemant.

4. na *-ns*: *dens -tis* zob

fons -tis vrelec

mons -tis gora

pons -tis most

rudens -tis vrv

adeps -īpis salo

5. na *x*: *calix -īcis* čaša

codex -īcis pisana knjiga

formix -īcis svod, oblok.

phoenix -īcis myth. ptica, fenis

Neutrum je: *vās, vāsis* posoda.

III. Neutra.

Neutra so substantivi: 1. na *-a, -e*; 2. na *-c, t*; 3. na *-l, -n*; 4. na *-ar (-āris), -al (-ālis), -ur, -us (-ēris, -ōris, -ūris)*, npr.: *poēma -ātis* pesem, *rēte -is* mreža, *lac -ctis* mleko, *caput -ītis*, *mel -llis* med m., *nomen -īnis*, *exemplar -āris* vzor, *vectigal -ālis* dohodek, *opus -ēris* delo, *onus -ēris* breme, *jus -ūris* pravo, *fulgur -ūris* blisk.

I z j e m e.

Masculina so:

na *-l*: *sōl -ōlis* solnec

sal -ālis sol

na *-n*: *pecten -īnis* češelj

ren -ēnis obist, ledvica

lien -ēnis vranica, slezena

attāgen -ēnis jereb, leščerka

splen -ēnis vranica

lichen -ēnis lišaj

na *-ur*: *furfur -ūris* otrobje

turtur -ūris grlica

vultur -ūris jastreb

na *-us*: *mus -ūris* miš

lepus -ōris zajec.

Femininum je:

tellus -ūris zemlja.

Sklanjatva IV.

§. 44. Po četrti sklanjatvi se pregibljejo samostavniki, kateri imajo v genit. sing. *-ūs*, v nominat. pa *ūs* ali pa *ū*.

Debla te sklanje se končujejo na *-u*, ter dobivajo za masc. in femin. v nom. še *-s*, za neutr. pa nič.

us v genit. je skrčen iz *uis*; tako tudi nom., akus., vokat. plur. *us* iz *ues*.

Paradigmata (sklanjala).

Singularis.

	Masculinum.			Neutrum.	
Nom.	<i>fructūs</i>	sad	Nom.	<i>genū</i>	koleno
Gen.	<i>fructūs</i>	sadū	Gen.	<i>genūs</i>	kolena
Dat.	<i>fructūī</i>	sādū	Dat.	<i>genū</i>	kolenu
Acc.	<i>fructūm</i>	sad	Acc.	<i>genu</i>	koleno
Voc.	<i>fructūs</i>	sad	Voc.	<i>genu</i>	koleno
Abl.	<i>fructū</i>	s sadom, od sada,	Abl.	<i>genu</i>	s kolenom iz kolena.

Pluralis.

Masculinum.			Neutrum.		
Nom.	<i>fructūs</i>	sadje	Nom.	<i>genuā</i>	kolena
Gen.	<i>fructuūm</i>	sadja	Gen.	<i>genuum</i>	kolen
Dat.	<i>fructibus</i>	sadju	Dat.	<i>genibus</i>	kolenom
Acc.	<i>fructūs</i>	sadje	Acc.	<i>genua</i>	kolena
Voc.	<i>fructūs</i>	sadje!	Voc.	<i>genua</i>	kolena
Abl.	<i>fructibus</i>	s sadjem, od sadja.	Abl.	<i>genibus</i>	s koleni, iz kolen.

Dodatki k padežem.

§. 45. V dat. in abl. plur. ostane večasi prvotni *u*, ter imajo *-ūbus* mesti *-ibus* te-le besede:

<i>ācus</i> igla	<i>pecu</i> živina
<i>arcus</i> lok	<i>quercus</i> hrast
<i>artus</i> členek	<i>specus</i> votlina, špilja
<i>lācus</i> jezero	<i>tribus</i> tribua, srenja, okraj,
<i>partus</i> porod	srenjska tretjina

veru raženj, *portus* luka, lonka, imata *-ubus* in *-ibus*; bolje pa je *-ibus*.

§. 46. Beseda *dōmus* (hiša, dom, rodbina) sklanja se deloma po II. sklanjatvi, in sicer v pomenu dom, namreč na vprašanje — kje? *domi* — domá; kam? *domum* — domú; od kodi? *domo* — z dóma.

Singularis.

Pluralis.

Nom.	<i>dōmus</i>	hiša, dom	Nom.	<i>domūs</i>	hiše	
Gen.	{	<i>domus</i>	hiše	Gen.	<i>domuum, domorum</i>	hiš
		<i>domi</i>	doma	Dat.	<i>domibus</i>	hišam
Dat.	{	<i>domui</i>	hiši	Acc.	<i>domūs, domos</i>	hiše
		<i>domo</i>	domu	Voc.	<i>domūs</i>	hiše!
Acc.	<i>domum</i>	hišo, dámo	Abl.	<i>domibus</i>	s hišami.	
Voc.	<i>domus!</i>	hiša!				
Abl.	<i>domo</i>	s hiše, iz dóma				

Tu velja stari rek: *tolle -me -nu -mi -mis, si me declinare vis.*

Beseda *tonitrus*, grom, ima v nom. in akus. plur. tudi *tonitrua*.

Besede: *Cupressus* cipresa, *ficus* smokva, *laurus* lovor, *pīnus*

smreka, idejo po II. sklan. pa jemljejo tudi iz IV. sklan. *-us* in *-u*; *pinus* v abl. *pinu* samo.

Beseda *quercus*, hrast, ima gen. plur. *quercuum, quercorum*.

Nota. Končnica *-ui* skrči se časi v *-ū*, npr.: *equitatū* mesti *equitatui* konjištvo.

Spol (genus).

§. 47. Substantivi na *-us* so navadno mascul.; na *-u* pa neutra.

Feminina na *-us* so samo: *acus* igla, *domus* hiša, *manus* roka, *porticus* loza, trém, arkada, *tribus* okraj, *Idus* 13. ali 15. dan meseca, *penus* *-ūs* živež. Toda *penum* *-i*, *penus* *-ōris* je neutr.

Sklanjatva V.

§. 48. K tej sklanjatvi spada nekaj malo samostavnikov, kateri imajo v gen. sing. *-ei*, v nom. izhajajo na *-es*.

Rabljeni so po večini samo v singularu: le *diēs*, dan, *res* stvar, *speciēs* videz, razpol, imajo vse padeže v obeh številih. — Nekateri imajo v plur. samo nom., akus., vok. kot: *spēs* nada, *aciēs* vojna vrsta, *faciēs* lice, *effigiēs* slika. — Druge nimajo plur.

Paradigmata (sklanjala).

Singularis.			Pluralis.		
<i>Nom.</i>	<i>diēs</i>	dan	<i>Nom.</i>	<i>diēs</i>	dnevi
<i>Gen.</i>	<i>diēi</i>	dne	<i>Gen.</i>	<i>diērum</i>	dní
<i>Dat.</i>	<i>diēi</i>	dnevu	<i>Dat.</i>	<i>diēbus</i>	dnevom
<i>Acc.</i>	<i>diēm</i>	dan	<i>Acc.</i>	<i>diēs</i>	dní
<i>Voc.</i>	<i>diēs</i>	dan!	<i>Voc.</i>	<i>diēs</i>	dnevi!
<i>Abl.</i>	<i>diē</i>	z dnevom, od dneva	<i>Abl.</i>	<i>diēbus</i>	z dnevi, od dni.
<i>Nom.</i>	<i>rēs</i>	stvar	<i>Nom.</i>	<i>rēs</i>	stvari
<i>Gen.</i>	<i>rēi</i>	stvarí	<i>Gen.</i>	<i>rērum</i>	stvarí
<i>Dat.</i>	<i>rēi</i>	stvári	<i>Dat.</i>	<i>rēbus</i>	stvarem
<i>Acc.</i>	<i>rēm</i>	stvar	<i>Acc.</i>	<i>rēs</i>	strari
<i>Voc.</i>	<i>rēs</i>	stvár!	<i>Voc.</i>	<i>rēs</i>	stvari!
<i>Abl.</i>	<i>rē</i>	s stvarjó, iz stvarí	<i>Abl.</i>	<i>rēbus</i>	s stvarmí, iz stvarí.

Nota 1. V gen. in dat. sing. je pri *-ei* dolg *ē*, ako stoji pred njim vokal *i*, npr.: *faciēs* lice, *faciēi*; *diēs* — *diēi*. — Ako ima pred seboj kak konsonant, tu je kratek *ē*, npr.: *fides* vera, *fidēi*; *res* — *rēi*.

Nota 2. Nekteri substantivi I. sklanjatve jemljejo včasih n o m., a kus. abl. sing. iz V. sklanjatve. Taki so: *barbaria* — *barbaries* sirovost, *duritia* — *durities* trdost, *luxuria* — *luxuries* nasladnost, *materia* — *materies* les, *tvarina*, *mollitia* — *mollities* mehkušnost, *pigritia* — *pigrities* lenoba.

Spol (genus).

§. 49. Po spolu so substantivi V. sklanjatve sploh feminina; samo *meridies*, poludan, je zmiraj masculin. — *dies* plur. (dnevi) zmiraj masculin. *dies* sing. (dan) je masc. in femin.

dies v pomenu rok, obrok, termin, ali če se rabi za kratko dobo časa, tu je v sing. vselej femin., npr.: *die constituta*, na določeni rok; *dies exigua*, malo časa.

Neppravilna sklanjava (*nomina anōmala*).

§. 50. So besede, ki se razno ločijo od pravil, stavljenih v peterih sklanjatvah, in sicer:

1. *indeclinabilia*, t. j. besede, ki se nesklanjajo.
2. *defectiva casibus*, t. j. ki nimajo vseh padežev.
3. *defectiva numero*, t. j. ki nimajo obeh števil; ali dobivajo v raznih številih drug pomen.
4. *heteroclita*, t. j. ki se sklanjajo po raznih sklanjatvah.
5. *heterogenēa*, t. j. ki spreminjajo po številu spol, in včasih tudi pomen.

§. 51. 1. *Indeclinabilia*.

fās pravica, prav }
nēfas krivica, krivično } po naravnih zakonih prav — grešno.

instar nalik, po podobi, kakor, z genit. npr.: *montis instar* nalik gore.
mane zutraj, jutro, je nomin., akus., ablat. npr.: *totum mane*,
toto mane.

pondo na vago, funt, pl. funtov, je abl. npr. *quinque pondo auri*
sc. librae.

Tako tudi: a) imena črk, npr.: *primo alpha*, *ultimo omēga*.

b) besede kot besede, npr.: *dicto tristi vale* zdravstvuj! srečno!

§. 52. 2. *Defectiva casibus*.

a) Besede, ki imajo 4 padeža (*tetraptōta*) so:

ōpis, *opi*, *opem*, *ope*, nom. *ops* ni, pomoč; plur.: *opes*, *opum* — so vsi padeži, imetek, blago.

frūgis -i -em -e, nom. *frux* ni, sád; plur.: *fruges -um* vsi padeži.
dicionis -i -em, -e, oblast; nom. *dicio* ni.

dapis gostba, nima nom. *daps*, razun pri pesnikih.

b) Besede, ki imajo tri padeže (*triptōta*) so:

lues -em -e kuga; plurala ni.

nēmo -ini -em nihče, nikdor, gen. *nullius*, abl. *nullo*; plur. ni.

vīs, vim, vi sila; plur. *vires -ium*, idr. moči, zmožnosti.

vīcis, vicem, vice prememba, mena; plur. *vices, vicibus* (gen. ni).

c) Besedi, ki imate dva padeža (*diptōta*) sta:

fors slučaj, *forte* slučajno.

forās van, skozi vrata, *forīs* zunaj, pred dvermi.

d) Besede z jednim padežem (*monoptōta*) so:

dīcis causa na videz.

nauci non est ni malo vredno.

derīsui est na porugo.

despicatui est zaničevan, na posmeh.

vēnum dare na prodaj dati, prodati.

jussu, injussu na povelje, brez povelja.

infītias ĩre tajiti.

sponte (mea, tua, sua) sam od sebe, radovoljno.

§. 53. 3. *Defectiva numero.*

Nektere besede se rabijo samo v jednini (*singularia tantum*), namreč vsi izrazi za abstraktne pojme, npr.: *libertas* svoboda, *scientia* umenje, znanje, *spēcimen* poskus; imena kovin, npr.: *aurum* zlato; *argentum* srebro, *ferrum* železo itd.; dalje nektere druge besede, ki po svojem pomenu nimajo množine, npr.: *lues* kuga, *ver* pmlad, *meridies* poludan, *vesper* večer, *supplex* hišno orodje.

Nektere besede imajo samo množino v rabi (*pluralia tantum*) in to:

a) Besede, ktere že v pomenu obsegajo več oseb, npr.: *liberi* otroci, *gemini* dvojčeka, *majores* prednamci, *posteriores* potomci, *optimates* boljarji.

b) Glavni dnevi rimskega kalendra: *Calendae* (1. dan meseca), *Nonae* (5. in 7. dan), *Idus* (13. in 15. dan). — *Feriae* (praznik, *nundinae* tržni dan.

c) Iz posameznih sklanjatev so v pluralu bolj navadne te-le:

Sklanjatve I.

<i>augustiae</i> soteska	<i>induciae</i> premirje
<i>facetiae</i> šegavost	<i>insidiae</i> zasede
<i>ineptiae</i> bedarije, neslanost	<i>minae</i> pretenje
<i>bigae</i> jarm volov	<i>nugae</i> otročarije, burke
<i>deliciae</i> veselje, slast	<i>nuptiae</i> svatba, pir, pirovanje
<i>divitiae</i> bogastvo	<i>reliquiae</i> ostanki
<i>excubiae</i> straža	<i>tenebrae</i> tema
<i>exsequiae</i> sprevod	<i>valvae</i> dvokrilne dveri.
<i>illicēbrae</i> vada, vaba	

Sklanjatve II.

<i>arma</i> orožje	<i>lustra</i> brlog
<i>cunabūla</i> zibel	<i>praecordia</i> prepóna
<i>exata</i> } drob	<i>spolia</i> srboki, plen, orožje sovraž-
<i>intestina</i> }	niku vzeto
<i>cibāria</i> živež	<i>virgulta</i> grmovje.
<i>fasti</i> kalendar	

Sklanjatve III.

<i>ambāges -um</i> ovinki	<i>moenia</i> ozidje
<i>cervīces -um</i> zatilnik	<i>mūnia</i> poslo po stanu
<i>compēdes -um</i> spona za noge	<i>renes -um</i> obist
<i>fauces -ium</i> grlo, žrelo	<i>sordes -um</i> gnjusoba.
<i>fīdes -ium</i> strune, gosli	

§. 54. Nota. Nektere besede imajo drugi pomen v sing. a drugega v plur.

SkI. I.

āqua voda — *aquae* toplice.
cōpia obilnost, zaloga — *copiae* vojne čete, živež.
fortūna sreča, osoda — *fortunae* premoženje, imetek.
gratia milost, dobrohotnost — *gratae* zahvala.
ōpera trud — *operae* pomagači, delavci.
lītera pismen, črka — *litterae* vède, pismo, list.
pīnna peruti — *pinnae* vrh.
tābūla deska, tabla — *tabulae* zapisnik, slika.

SkI. II.

auxilium pomoč — *auxilia* — zavezniki, pomočne čete.
castrum grad — *castra* tabor.
impedimentum zadržek — *impedimenta* tovor, prtljaga.
rostrum kljun — *rostra* govornica v Rimu.

Sk1. III.

aedes -is tempel, — *aedes* -ium sobe, pohišje.
carcer ječa, temnica — *carceres* ograja.
facultas zmožnost — *facultates* premoženje.
naris nosnica — *nares* nos.
ops -is pomoč — *opes* imetek.
pars del — *partes* stranke.
sal sol — *sales* šegavost, zasoljeni govori.

§. 55. 4. *Heteroclitā*

so take besede, ki menjajo sklanjatve, ter pri enem n. o. m. jemljejo končnice raznih sklanjatev, take so:

vas, vasis posoda, III. sklanj. sing., ima v plur. po II. sklanj.:
vasa -orum -is.

Bacchanalia Bakhova slovesnost, *Saturnalia* Saturnova slovesnost,
 III. sklanj. imata v gen. plur. -ium in -orum.

vesper -eri večer, ima abl. III. sklanj. *vespere, vesperi* na večer;
 pa: *ad, ante, sub vesperam, vesperum.*

jugerum -i oral, ima gen., dat. plur. po III. sklanj. *jugerum, jugeribus.*

requiēs -etis pokoj, ima akus. *requiētem* (III.), *requiēm* (V.); abl.
requiēte (III.), *requiē* (V).

fames -is lakota, III. skl. ima abl. sing. vselej *famē* (V. skl.).

Drvesna imena: *cupressus* cipresa, *figus* smokva, *laurus* lovor,
pinus smreka, jemljejo časi k II. skl. sklonila na -us
 in -u iz IV. skl., npr.: *fici, ficus, fico, ficu* (cf. §. 46.)

Za menjave med I. in V. skl. glej §. 48., Nota 2.

§. 56. 5. *Heterogenēa*

so besede, ktere spreminjajo v plur. spol, včasi tudi pomen, npr.:

balneum kopel — *balneae* toplice.

jocus -i šala — *joci, joca.*

locus kraj — *loca* kraji, *loci* točka v knjigi, predmet.

coelum nebo — *coeli* nebesa.

tartarus -i pekel — *tartara -orum.*

carbāsus -i predivo špan. — *carbasa -orum* platno.

GLAVA IV.

Pridévník (adjectivum).

§. 57. Adjektivni (pridevníki) so besede, ki naznanjajo lastnosti ali kakovosti kake osebe ali stvari, npr.: *puer bonus* dober deček, *aqua frigida* mrzla voda.

Adjektiv se vjema s svojim substantivom v spolu, številu in padežu, npr.: *pueris bonis* dobrim dečkom, *aquam frigidam* mrzlo vodo.

Latinščina ima po oziru na končaje tri vrste adjektivov: I. adjektivni na tri končaje; II. adjektivni na dva končaja; III. adjektivni na jeden končaj.

I. na *-us* (masc.), *-a* (fem.), *-um* (neutr.)

-er " *-a* " *-um* "

-er " *-is* " *-e* "

II. na *-is* (masc. femin.), *-e* "

-ior " " *-ius* "

III. na *-ns*, *-s*, *-x* in sploh na konsonant (za vse spole).

Sklanjajo se adjektivni iz I. vrste tisti na *-us*, *-a*, *-um* in pa *-er*, *-a*. *-um* za masc. in neutr. po drugi sklanjatvi, za femin. pa po prvi; tako tudi jedini na *-ur*: *sātur*, *satūra*, *saturum* (sit, *-a*, *-o*). — Vsi drugi (*-er*, *-is*, *-e* in pa II. in III. vrsta), grejo po tretji sklanjatvi za vse spole.

Gledó na mascul. nom. sing. imamo toraj adjektive II. in III. sklanjatve po slovniški razdeljene.

A. Adjektivni II. sklanjatve.

§. 58. Adjektivni na *-us*, *-a*, *-um* ino *-er*, *-a*, *-um* sklanjajo se kakor substantivi II. sklanjatve (masc. neutr.), razun feminin. *-a*, ki gre po I. sklanjatvi.

Adjektivni na *-er*, *-a*, *-um* izpahujejo navadno *e* v nomin. sing. za femin. in neutr., ravno tako po vseh drugih padežih za vse spole, razun vok. s. m., npr.:

<i>pulcher</i> <i>-chra</i> <i>-chrum</i> lep	<i>niger</i> <i>-gra</i> <i>-grum</i> črn
<i>aeger</i> <i>-gra</i> <i>-grum</i> bolan	<i>dexter</i> <i>-tra</i> <i>-trum</i> <i>-ēra</i> desni
<i>creber</i> <i>-bra</i> <i>-brum</i> množni	<i>mācer</i> <i>-cra</i> <i>-crum</i> kumrn
<i>sacer</i> <i>-cra</i> <i>-crum</i> svet	<i>sinister</i> <i>-tra</i> <i>-tum</i> levi.
<i> piger</i> <i>-gra</i> <i>-grum</i> len	

Samo šest jih je, ki imajo *e* po vseh padežih in za vse spole, ti so:

<i>asper</i> - <i>ĕra</i> - <i>ĕrum</i> hrapav	<i>miser</i> - <i>ĕra</i> - <i>ĕrum</i> reven
<i>lācer</i> - <i>ĕra</i> - <i>ĕrum</i> raztrgan	<i>prosper</i> - <i>ĕra</i> - <i>ĕrum</i> ugoden
<i>liber</i> - <i>ĕra</i> - <i>ĕrum</i> svoboden	<i>tener</i> - <i>ĕra</i> - <i>ĕrum</i> nežen;

ino sestavljeni s *fero*, *gero*, npr.: *frugifer* -*ĕra* sadonosen, *corniger* -*ĕra* rogat.

Paradigma.

Singularis.

<i>Nom.</i>	<i>altus</i> visòk-i	<i>altā</i> visok-a	<i>altum</i> visok-o
<i>Gen.</i>	<i>altī</i> — -ega	<i>altae</i> — -e	<i>altī</i> — -ega
<i>Dat.</i>	<i>altō</i> — -emu	<i>altae</i> — -i, -ej	<i>altō</i> — -emu
<i>Acc.</i>	<i>altum</i> — -ega, -i	<i>altam</i> — -o	<i>altum</i> — -o
<i>Voc.</i>	<i>altĕ</i> — -i	<i>altā</i> — -a	<i>altum</i> — -o
<i>Abl.</i>	<i>altō</i> — -im	<i>altā</i> — -o	<i>altō</i> — -im

<i>Nom.</i>	<i>niger</i> ěrni	<i>nigrā</i> ěrna	<i>nigrum</i> ěrno
<i>Gen.</i>	<i>nigrī</i>	<i>nigrae</i>	<i>nigrī</i>
<i>Dat.</i>	<i>nigrō</i>	<i>nigrae</i>	<i>nigrō</i>
<i>Acc.</i>	<i>nigrum</i>	<i>nigram</i>	<i>nigrum</i>
<i>Voc.</i>	<i>nigĕr</i>	<i>nigrā</i>	<i>nigrum</i>
<i>Abl.</i>	<i>nigrō</i>	<i>nigrā</i>	<i>nigrō</i>

<i>Nom.</i>	<i>liber</i> svobodni	<i>libĕra</i> svobodna	<i>libĕrum</i> svobodno
<i>Gen.</i>	<i>liberī</i>	<i>liberae</i>	<i>liberī</i>
<i>Dat.</i>	<i>liberō</i>	<i>liberae</i>	<i>liberō</i>
<i>Acc.</i>	<i>liberum</i>	<i>liberam</i>	<i>liberum</i>
<i>Voc.</i>	<i>liber</i>	<i>liberā</i>	<i>liberum</i>
<i>Abl.</i>	<i>liberō</i>	<i>liberā</i>	<i>liberō</i> .

Pluralis.

<i>Nom.</i>	<i>altī</i> visòk-i	<i>altae</i> visòk-e	<i>altā</i> visok-a
<i>Gen.</i>	<i>altōrum</i> — -ih	<i>altārum</i> — -ih	<i>altōrum</i> — -ih
<i>Dat.</i>	<i>altīs</i> — -im	<i>altīs</i> — -im	<i>altīs</i> — -im
<i>Acc.</i>	<i>altōs</i> — -e	<i>altās</i> — -e	<i>altā</i> — -a
<i>Voc.</i>	<i>altī</i> — -i	<i>altae</i> — -e	<i>altā</i> — -a
<i>Abl.</i>	<i>altīs</i> — -imi	<i>altīs</i> — -imi	<i>altīs</i> — -imi

				Pluralis.		
<i>Nom.</i>	<i>nigri</i> črni	<i>nigrae</i> črne	<i>nigra</i> črna			
<i>Gen.</i>	<i>nigrorum</i>	<i>nigrarum</i>	<i>nigrorum</i>			
<i>Dat.</i>	<i>nigris</i>	<i>nigris</i>	<i>nigris</i>			
<i>Acc.</i>	<i>nigros</i>	<i>nigras</i>	<i>nigra</i>			
<i>Voc.</i>	<i>nigri</i>	<i>nigrae</i>	<i>nigra</i>			
<i>Abl.</i>	<i>nigris</i>	<i>nigris</i>	<i>nigris</i>			
<i>Nom.</i>	<i>liberi</i> svobodni	<i>liberae</i> svobodne	<i>libera</i> svobodna			
<i>Gen.</i>	<i>liberorum</i>	<i>liberarum</i>	<i>liberorum</i>			
<i>Dat.</i>	<i>liberis</i>	<i>liberis</i>	<i>liberis</i>			
<i>Acc.</i>	<i>liberos</i>	<i>liberas</i>	<i>libera</i>			
<i>Voc.</i>	<i>liberi</i>	<i>liberae</i>	<i>libera</i>			
<i>Abl.</i>	<i>liberis</i>	<i>liberis</i>	<i>liberis.</i>			

B. Adjektivni III. sklanjatve.

§. 59.

1) Adjektivni na tri končaje: *-er*, *-is*, *-e*. — Sklanjajo se kakor substantivi III. sklanjatve, samo da imajo v abl. sing. *-i*; gen. plur. *-ium*; nom., acc., voc. plur. neutr. *-ia*. (§. 35, 38).
e pred *r* imajo v nom., voc. sing. masc. drugodi ga izpahujejo; jedini *cēter*, hiter, ga ohrani skozi in skozi: *cēter*, *cēteris*, *cētere*; gen. *cēteris*; plur. *celerēs*, *celerum*, *celeribus*.

P a r a d i g m a.

				Singularis.		
<i>Nom.</i>	<i>ācer</i> ostri	<i>acris</i> ostra	<i>acrē</i> ostro			
<i>Gen.</i>	<i>acris</i>					
<i>Dat.</i>	<i>acri</i>					
<i>Acc.</i>	<i>acrem</i>	<i>acrem</i>	<i>acre</i>			
<i>Voc.</i>	<i>ācer</i>	<i>acris</i>	<i>acre</i>			
<i>Abl.</i>	<i>acri</i>					
				Pluralis.		
<i>Nom.</i>	<i>acrēs</i> ostri	<i>acrēs</i> ostre	<i>acrīa</i> ostra			
<i>Gen.</i>	<i>acrium</i>					
<i>Dat.</i>	<i>acribus</i>					
<i>Acc.</i>	<i>acres</i>	<i>acres</i>	<i>acrīa</i>			
<i>Voc.</i>	<i>acres</i>	<i>acres</i>	<i>acrīa</i>			
<i>Abl.</i>	<i>acribus</i>					

Tako se sklanjajo tudi:

<i>alācer</i> -eris -ere čili	<i>paluster</i> močvirni
<i>celēber</i> -bris -bre slavni	<i>equester</i> konjniški
<i>pūter</i> -tris -tre gnjil, prhel	<i>pedester</i> peški
<i>salūber</i> -bris -bre zdravilen	<i>terrester</i> zemski
<i>volūcer</i> -cris -cre krilat; na -ster:	<i>silvester</i> gozdni; inena mesecev
<i>campester</i> poljski	na -er: <i>October</i> -bris etc.

§. 60. 2) Adjektivi na dva končaja -is (masc. fem.), -e (neutr.); in komparativi -ior (masc. fem.), -ius (neutr.) — sklanjajo se kakor oni s tremi končaji; toda kompar. ima v abl. sing. -e, -i; neutr. plur. -a, gen. -um (§. 36).

Paradigma.

Singularis.

Nom.	<i>brevīs</i> kratki -a,	<i>brevē</i> kratke
Gen.	<i>brevīs</i>	
Dat.	<i>brevī</i>	
Acc.	<i>brevēm</i>	<i>brevē</i>
Voc.	<i>brevīs</i>	<i>brevē</i>
Abl.	<i>brevī</i>	
Nom.	<i>brevior</i> krajši, -a	<i>brevius</i> krajše
Gen.	<i>breviōris</i>	
Dat.	<i>breviōri</i>	
Acc.	<i>breviorem</i>	<i>brevius</i>
Voc.	<i>brevior</i>	<i>brevius</i>
Abl.	<i>breviore</i> (i)	

Pluralis.

Nom.	<i>brevēs</i> kratki -e	<i>brevia</i> kratka
Gen.	<i>brevium</i>	
Dat.	<i>brevībus</i>	
Acc.	<i>brevēs</i> (is)	<i>brevia</i>
Voc.	<i>brevēs</i>	<i>brevia</i>
Abl.	<i>brevībus</i>	
Nom.	<i>breviōres</i> krajši -e	<i>breviora</i>
Gen.	<i>breviōrum</i>	
Dat.	<i>breviōribus</i>	
Acc.	<i>breviores</i>	<i>breviora</i>
Voc.	<i>breviores</i>	<i>breviora</i>
Abl.	<i>breviōribus</i>	

Po tem sklanjalu ide mnogo pridevnikov, npr.: *lēvis -e*, *grāvīs -e*, lahek, težak na vago; *fidēlis* zvest, *mollis* mehkek, *rūdis* sirov, *virīdis* zelen, *tristis* žalosten etc.

§. 61. 3) Adjektivi z jednim končajem za vse tri spole končujejo se na konsonant. Semkaj spadajo: Vsi participi praes. act. in mnogo adjektivov na *-ns*, *-s*, *-x*, *-r*; na *l* samo: *vigil -ilis* (buden, čuječ). npr.:

<i>laudans -tis</i> hvaleč	<i>hebes -ētis</i> topoglav, top
<i>ingens -ntis</i> ogromen	<i>dives -ītis</i> bogat
<i>audax -ācis</i> drzen	<i>par, impar</i> enak, inak
<i>simplex -īcis</i> prost	<i>memor, immemor -ōris</i> pomnjiv, nepóm.
<i>felix -īcis</i> srečen	<i>compos -ōtis</i> zmožen
<i>velox -ōcis</i> hiter	<i>impos -ōtis</i> nezmožen

na *-er* so štirje: *degener -ēris* zvrženi, spačeni, *pauper -ēris* ubog, *pūber -ēris* dorastel, *uber -ēris* obilen, roden. — Ti imajo *e* po vseh padežih.

Paradigma.

Singularis.

Nom. <i>prūdēns</i> pametni -a	<i>prūdēns</i> pametno
Gen. <i>prudentīs</i>	
Dat. <i>prudentī</i>	
Acc. <i>prudentēm</i>	<i>prūdēns</i>
Voc. <i>prūdēns</i>	<i>prūdēns</i>
Abl. <i>prudentī</i> (ě)	

Pluralis.

Nom. <i>prudentēs</i> pametni -e	<i>prudentia</i> pametna
Gen. <i>prudentium</i>	
Dat. <i>prudentibus</i>	
Acc. <i>prudentēs</i>	<i>prudentia</i>
Voc. <i>prudentēs</i>	<i>prudentia</i>
Abl. <i>prudentibus</i> .	

Notae. 1) V abl. sing. imajo *i* in pa *e* (kedaj glej §. 36), namreč: Participi imajo *e*, če se rabijo kot pravi participi (abl. absol.) in kot substantiv, npr.: *regnante Romulo, a sapiente*; — *i* pa kot adjektiv, npr.: *animo volenti*.

Adjektivi, rabljeni kot substantiv in abl. absol. imajo *e*, npr.: *a prudente atque felice; me imprudente*. Ako pa so pravi pridevnik, imajo *e* navadno pri osebah, pri rečeh pa *i*, npr.: *ab homine prudente*, pa *prudenti consilio*; vender tisti na *-ns, -rs* prevladni *i*.

2) za neutr. plur. (ki pa ni pri vseh v rabi) imajo *-ia*; le *vetus -eris* ima *vetera*.

3) v gen. plur. imajo navadno *-ium* (§. 38); toda *-um* imajo:

<i>dives -itis</i> bogat	<i>supplex -icis</i> proseči
<i>inops -ōpis</i> borni	<i>vētus -ēris</i> starinski
<i>memor, immemor</i>	<i>degener</i>
<i>particeps -cipis</i> deležen	<i>pauper</i>
<i>quadrupes -ēdis</i> štirinog	<i>puber</i>
<i>sēnex, senis</i> star	<i>uber</i> .
<i>superstes -itis</i> nadživeči, preživevši.	

§. 61^b Opombe k pridevnikom:

a) *Indeclinabilia* sta: *frugi* vrli, *nequam* zlobni, npr.: *homini nequam* zlobnemu človeku; *hominum frugi* vrljih ljudi.

b) *Defectiva* — singulara nimata: *pauci* malikteri, malo jih, *plerique* večina njih, večina jih, tudi za gen. rabi se: *plurimorum*. *ceteri, -ac, -a* ostali, *-e, -a*, ima polni plural; v sing. ima fem. *cetera* ostala, neutr. *ceterum* ostalo, po vseh padežih; za masc. rabi se *reliquus*.

lūdīcra, ludicrum kratkočasna, *-o, -a* nima nom. sing. masc.

c) *Abundantia* so taki, ki imajo: *-us, -a, -um* in *-is, -e*, npr.: *hilarus, hilaris* vesel, *exanimus, exanimis* brezdušni, mrtev, *semiermus, semiermis* poluorožen, *imberbus, imberbis* mlečnobraden, *sublimus, sublimis* vzvišen etc.

GLAVA V.

Stopnjevanje (Comparatio).

§. 62. Če se adjektiv spreminja tako, da kaže razun lastnosti tudi mero, v kateri se prilagajo osebam ali stvarim, zove se to stopnjevanje (*comparatio*).

Latinščina ima tri stopnje (*gradus*) kakor Slovenščina, namreč: *positivus, comparativus, superlativus*.

1) *Positivus* (nasebna — prva stopnja), prilaga lastnost osebam ali stvarim brez primere z drugimi, npr.: *mons altus* visoka gora.

2) *Comparativus* (primerjavnik — druga stopnja), prilaga lastnosti v viši ali nižji stopnji v primeri z drugimi osebami ali stvarmi, npr.: *mons altior* viša gora, t. j. ta gora je viša od druge.

3) *Superlativus* (presežnik, presežna — tretja stopnja), prilaga lastnost samo na sebi v zelo visoki meri, ali pa v naj viši, naj nižji izmed vseh drugih oseb ali stvari, npr.: *mons altissimus* zelo visoka gora, naj viša (med vsemi).

§. 63.

Komparativ

je po obliki adjektiv III. sklanj. na dva končaja *-ior* gen. *-iōris* (masc. fem.) *-ius* gen. *-iōris* (neutr.); sklanja se po §. 60.

Obrazi se iz adjektiva tako, če se v genitivu končnica *-i* ali *-is* odvrže, ter deblu pridene obrazilo (*suffix* — pripona) *-ior* *-ius*, npr.:

<i>longus, longi</i>	dbl. <i>long, longior, -ius</i>	daljši, -e
<i>pulcher, pulchri</i>	„ <i>pulchr, pulchrior, -ius</i>	lepši, -e
<i>miser, miseri</i>	„ <i>miser, miserior, -ius</i>	revnejši, -je
<i>acer, acris</i>	„ <i>acr, acrior -ius</i>	ostrejši, -eje
<i>celer, celeris</i>	„ <i>celer, celerior, -ius</i>	hitrejši, -eje
<i>suavis, suavis</i>	„ <i>suav, suavior, -ius</i>	slajši, -aje
<i>prudens, prudentis</i>	„ <i>prudens, prudentior, -ius</i>	pametnejši, -neje
<i>felix, felicitis</i>	„ <i>felic, felicior, -ius</i>	srečnejši, -eje
<i>uber, uberis</i>	„ <i>uber, uberior, -ius</i>	obilnejši, -eje.

Nota. Pri adjektivih na *-er* ostaja *-e* v komp. le takrat, če je že v deblu, kar se vidi na sorodnih substantivih: *miseria* revšina, *celeritas* hitrost, *ubertas* obilnost; pa *pulchritudo* krasota.

§. 64.

Superlativ

je po obliki adjektiv II. sklanj. na tri končaje *-us, -a, -um*; sklanja se po §. 58.

Obrazili ste mu navadno: a) *-issimus, -a, -um*; b) *errimus, -a, -um*; in obrazi se tako:

1) Adjektivu se odbije v genit. končnica *-i* ali *-is*, ter pridene obrazilo *-issimus, -a, -um* k deblu, npr.:

longi — *longissimus*
suavis — *suavissimus*
prudens — *prudensissimus*
felicis — *felicissimus*.

2) Pri adjektivih na *-er* (nom.) pridene se temu nominativu obrazilo *-rimus*, t. j. adjektivi na *-er* imajo v superlativu *-errimus*, *-a*, *-um*, bodi si da je *e* v deblu ali pa eufonični, npr.:

pulcher — *pulcherrimus* (gen. *pulchri*)
miser — *miserrimus* („ *miseri*)
acer — *acerrimus* („ *acris*)
celer — *celerrimus* („ *celeris*)

tudi: *vetus*, *veteris*, star, ima *veterrimus*
austērus, *-i*, sroben, trd, *austerrimus*.

Nota. Za praktično porabo zadostuje tudi pravilo: Za kompar. pristavi padežu na *-i* obrazilo *-or*, *-us*; za superl. prideni padežu na *-is* obrazilo *-simus*, nominativu na *-er* pa *-rimus*.

§. 65. Je šest pridevnikov na *-ilis*, ki imajo v superlativu *-illimus*, ti so:

fácilis lahek, *facillimus* *hūmilis* nizek, *humillimus*
diffícilis težek, *difficillimus* *similis* podoben, *simillimus*
grácilis droban, *gracillimus* *dissimilis* različen, *dissimillimus*;

to so taki, ki imajo pred *ilis* še drugo kračino; pa *nōbilis*, *nobilissimus*.

§. 66. Sestavljeni z: *dicus*, *ficus*, *volus* imajo komparativ na *-entior*, superlativ na *-entissimus* (izpeljan iz srodnega *dicens*, *dicentis* idr.)

maledicus opravljev, *maledicentior* *maledicentissimus*
magníficus veličasten, krasen, *magnificentior* *magnificentissimus*
benevólus dobrohoten, *benevolentior* *benevolentissimus*
tako: *ēgēnus*, *egens* potrebni, *egentior* *egentissimus*
provídus, *providens*, previdni, *providentior* *providentissimus*.

Drugi iz srodnega debla obraženi so:

frugi, vrl, *frugalior*, *frugalissimus* (iz *frugalis*)
nequam, zloben, *nequior*, *nequissimus*
dives, bogat, *ditior*, *divitior*, *divitissimus*, *ditissimus*
juvenis, mlad, *junior*,
senex, star, *senior*, *juvenior* } brez superl.

§. 67. Iz zgolj inega debla obražena, in nepravilna stopnjava je pri:
bōnus dober, *melior* boljši, *melius* boljše, *optimus* naj boljši
mālus zli, *pejor* gorji, *pejus* gorje, *pessimus* naj gorji
parvus majhen, *minor* manjši, *minus* manje, *minus* naj manjši
magnus velik *major* veči, *majus* večje, *maximus* naj veči
multus mnogi, — *plus* več, *plurimus* naj več.

Nota. *plus* rabi se v sing. le v nom., gen., akus. neutr.: v pluralu ima: *plures*, *plura*, *plurimum* etc.

§. 68. Adjektivi, kateri imajo pred *-us* vokal (*-ūs, ūs, ūus*), obrazijo stopnjavo tako, da devljejo k pozitivu za komp. *magis* bolj, za superlativ *maxime* naj bolj, in to, da se ne snide preveč vokalov, npr.:

idōncus sposoben, *magis idōncus* *maxime idōncus*
necessarius potreben, *magis necessarius* *maxime necess.*
arduus strm, *magis arduus* *maxime arduus.*

Nota 1. Vendar adj. na *-uus* imajo večidel navadno stopnjavo, in to zmiraj:
assiduus neprestano delaven — *assiduissimus*
strenuus vrlj — *strenuissimus.*

Nota 2. *pŭs* vesten, brumen, ima superlativ *pŭssimus, pientissimus* (pri poznejih pisateljih).

Nota 3. Adjekt. na *-guus, -guis* grejo pravilno, ker se staplja *u* z *g, q, v* jeden glas, npr.: *aequus* pristojen, *aequior, aequissimus*; *pinguis* debel, *pinguior, pinguisissimus.*

§. 69. Nekteri imajo komparativ in superlativ polnoma obražena, pozitiv pa se naznanja z adverbom ali praepozicijo, taki so:

citerior takrajni, *citŭmus* najbolj tastranji, *citra* s te strani
ulterior onostranski *ultŭmus* naj krajni, *ultra* z one strani
interior notranji, *intŭmus* naj notranji, *intra* znotraj
propior bliži, *proximus* naj bliži, *prope* blizo
prior prednji, *primus* prvi, *prae* pred
deterior slaběji, *deterrimus* naj slaběji, *de-* doli
potior bolji, *potissimus* naj bolji, *potis* mogočen.
ocior brži, *ocissimus* naj brži,

§. 70. Nekteri imajo po dva superlativa, kot:

exterior vnanji, *extrēmus, extŭmus* naj zadnji, *extra* zunaj
inferior spodnji, *infŭmus, ĩmus* naj spodnji, *infra* pod
superior gornji, *suprēmus, summus* naj gornji, *supra* na, nad
posterior poslednji, *postrēmus, postŭmus* naj zadnji, *poster* sledeč,
post za, zad.

Nota. Positiv v sing. ni navaden, pač pa v plur., npr.: *exteri* inozemci; *diŭ superi, inferi; posteri* potomci. — V sing. rabijo se v posameznih rekih, npr.: *mare inferum* etruško morje, *mare superum* adriatiško morje, *postera nocte* drugo noč, *exterus* celó ne.

§. 70^b Nekteri adjektivi nimajo komparativa, nekteri ne superlativa, nekteri se celó ne stopnjujejo.

1. Komparativa ni pri: *diversus* nasproten, *falsus* kriv, lažnjiv, *inclŭtus* slavni, *invictus* nezmagán, *novus* nov, *vetus* star, *săcer* svet.

2) Superlativa ni pri: *longinquus* daljni, *propinquus* bližni, *salutaris* zdravilen, *juvenis*, *senex* mlad, star; pri večini na *-bilis*, npr.: *horribilis* strašni; imajo ga pa: *amabilis* ljubeznjiv, *mobilis* premakljiv, *nestanoviten*, *nobilis* plemenit.

3) Niti komparativa niti superlativa:

- a) sestavljeni s *fēro*, *gēro*, npr.: *mortifer* smrtni, *corniger* rogát.
 b) sestavljeni s *per-* *prae-*, kar je že superlativ, npr.: *perdoctus* preučeni, *praedurus* pretrdi; ima pa oba: *praeclarus* slovit.
 c) mnogi pridevniki že po pomenu ne dopuščajo stopnjevanja, npr.: *graccus*, *latinus*, *ligneus* lesén, *puerilis* otroški idr.
 d) več drugih (ki jih mora učiti raba in slovar), npr.: *ferus* divji, *rudis* sirov, *mirus* čudovit, *lassus* utrujen idr.

Nota. Včasih se izrazuje superlativ s tem, da se predstavlja pozitivu: *admōdum*, *valde* zeló, *imprimis* zlasti, posebno, *perquam* prav zeló.

GLAVA VI.

Prislov (adverbium).

§. 71.

Kakor kaže pridevnik lastnosti oseb (stvari), tako kaže prislov kakovost ali način dejanja; zato ima latinščina tudi prislove izpeljane iz pridevnikov (cf. §. 143).

Izpeljujejo se prislovi iz pridevnikov takó-le:

1) Adjektivi in pa participi treh končajev (= adj. II. skl.) dobivajo k deblu *e*, npr.: *altus* (*alti*) *alte*, visoko; *longus* (*longi*) *longe*, dolgo; *aeger* (*aegri*) *aegre*, težko; *pulcher* — *pulchre*, lepo; *miser* (*miseri*) *misere*, težavno; *doctus* — *docte*, učeno idr.

Nota. Nekteri adjektivi se rabijo adverbialno tako, da jemljejo ablat. za način, kako se godí dejanje, imajo toraj *o* mesti *e*, taki so:

arcāno) skrivaj

secrēto)

crēbro često

falso napačno, krivo

fortuīto slučajno

gratuīto brez plačila, zastonj

liquīdo jasno, gotovo

manifesto očitno

necessario primoran

perpetuo zmiraj, vedno

raro redko kdaj

sedūlo pridno

sero pozno

sērio resno

subīto hitro, iznenada

tuto varno,

2) Adjektivi III. sklanj. dobivajo k deblu *-iter*, ali če je že *t* v deblu, samo *-er*, npr.: *sapicns* (*sapientis* moder), *sapienter* modro; *utilis* — *utiliter* hasnovito; *celer* (*celeris*), *celeriter* brzo; *acer* (*acris*), *acriter* ostro; *simplex* (*simplicis*), *simpliciter* prosto; *prudens* — *prudenter* pametno, *audax* *-cter* drzovito idr.

Nota. Nekaj malo rabi jih za adverb svoj neutrum v nominativu, ti-le so: *impūne* brez kazni, *sublime* visoko, *facile* lahko — toda *difficilis* ima *difficulter* težko — Enako tem imajo tudi nekteri II. sklanjatve le neutrum, kot: *cetērum* v ostalom, *multum* veliko, *plurimum* zelo veliko, *pautum* malo, *parum* kaj malo, *nimum* preveč, *potissimum* zlasti.

3) Pritiklino *-im* imajo nekteri prislovi, izpeljani iz supina; in *-ātim*, izpeljani iz substantiva. — Taki so:

<i>caesim</i> udarcem, udarec za udarcem	<i>catervātim</i> tropoma
<i>cursim</i> leté	<i>curiātim</i> po oddelkih
<i>passim</i> semtertje, raztrešeno	<i>centuriatim</i> po centurijah
<i>carptim</i> kosoma, po samem	<i>gregatim</i> v čredi, kupoma (čredama)
<i>contemptim</i> zaničevaje	<i>summatim</i> splošno
<i>certatim</i> za stavo	<i>singillatim</i> posebej, po samem; kos za kosom
<i>nominātim</i> po imenu	<i>viritim</i> na moža, mož za možem.
<i>strictim</i> površno, na kratko	
<i>statim</i> precej (za peto)	

4) Pritiklino *-itus* imajo nekteri, izpeljani iz substantiva, in kažejo od kodi sem gre dejanje. — Taki so:

<i>funditus</i> iz tál, do dnà	<i>coelitus</i> z neba
<i>radicitus</i> s korenino vred	<i>humanitus</i> po človečje
<i>divinitus</i> po božji naredbi, od goba	<i>antiquitus</i> od nekda
	<i>penitus</i> zgolj (od znotraj).

5) Včasi se rabi samostavnikov padež (večidel abl. akus.) prislovno; ali tudi tako da se praeoposicija strini s substantivom, kot:

<i>partim</i> deloma (akus. <i>pars</i> .)	<i>gratis</i> zastonj, brez plačila
<i>noctu</i> po noči	(<i>gratus</i>)
<i>foris</i> zunaj	<i>hodie</i> danes (<i>hoc die</i>)
<i>foras</i> vèn } <i>fores</i> duri, dveri	<i>denuo</i> zopet (<i>de novo</i>)
<i>forte</i> slučajno (<i>fors</i> slučaj)	<i>magnopēre</i> zelo (<i>magno opēre</i>)
<i>sponte</i> dragovoljno	z velikim trudom.

6) Nekteri imajo po dve obliki, na *-e* in *-iter*.

Taki so:

<i>hilarē, hilariter</i> veselo	<i>large, largiter</i> obilno
<i>humane, humaniter</i> vljudno	<i>facile</i> — lahko
<i>dure, duriter</i> tvrdo	— <i>gnaviter</i> pridno
<i>firme, firmiter</i> stalno	— <i>violenter</i> siloma.

Stopnjevanje prislovov.

§. 72. Stopnjujejo se adverbji tako, da se vzeme za komparativ neutrum adjektiva (na *-ius*); za superlativ pa se dene *-e* mesti *us* k superlativu adjektiva.

npr.: <i>alte, altius, altissime</i>	visoko, više, naj više
<i>raro, rarius, rarissime</i>	redko, redkeje, naj reje
<i>turpiter, turpius, turpissime</i>	sramotno, sramotneje, naj sr.
<i>facile, facilius, facillime</i>	lahko, laglje (lože), naj laglje
<i>acriter, acrius, acerrime</i>	ostro, hudo
<i>audacter, audacius, audacissime</i>	drzno, drznejšē, naj drz.
<i>misere, miserius, miserime</i>	revno
<i>celeriter, celerius, celerrime</i>	hitro, hitreje, naj hitreje.

Nota 1. Kjer ima adjektiv nepravilno stopnjevanje, ima tudi adverb, kot:

(bonus) <i>bene, melius, optime</i>
<i>male, pejus, pessime</i>
<i>valde, magis, maxime</i>
<i>parum, minus, minime</i>
<i>saepe, saepius, saepissime</i>
<i>diu, diutius, diutissime</i> (od adj. nenavadnih).

Nota 2. Nekteri prislovi imajo komparativ, ne pa pozitiv (defectiva positivo).

kot: <i>potius, potissimum</i>	marveč, raji, zlasti
<i>ocius, ocissime</i>	hitreje, naj hitreje
<i>deterius, deterrime</i>	slabeje, naj slabeje
<i>prius, primum</i>	prej, naj prvo, naj prej
(valde) <i>magis, maxime</i>	bolj, naj bolj, zeló.

GLAVA VII.

Števniki (numeralia).

§. 73. Števník (brojnik) naznanja število oseb ali stvari. In sicer kažejo: *a)* določno število, ali *b)* naznanjajo nedoločno večo ali manjšo množico (*multi, plerique, omnes etc.*). — Določni razpadajo se po raznih razmerah v več vrst, namreč:

1) Glavni števniki (*cardinalia*) naznanjajo število predmetov; stojé na vprašanje koliko? — trije, tri, *tres*.

Sklanjajo se prvi trije (*unus, duo, tres*); od 4—100 so nepregibni; od 200—900 sklanjajo se kakor adjektiv treh končaje v plur.; *mille* je nepregiben; *milia* sklanja se po III. decl. v pluralu.

2) Vrstivni števniki (*ordinalia*) kažejo stopnjo v vrsti med družimi; stojé na vprašanje: kateri, -a, -o? — tretji, -a, -e *tertius*; ali koliki, -a, -o v redu? hrvaški: koji u redu?

Sklanjajo se kakor adjektiv treh končaje v plur. (*-us, -a, -um*).

3) Delivni števniki (*distributiva*) na vprašanje: po koliko? (ima vsak — se vzame vsakrat); — po pet, po petero, po šest, po šestero, *quini, seni*.

Sklanjajo se kakor adjektivi treh končaje v pluralu.

4) Ponavljavni števniki (*adverbia*) odgovarjajo na vprašanje kolikokrat? se ponavlja dejanje; — trikrat, *ter*.

Rabijo se kot adverb in se nesklanjajo.

5) Množivni števniki (*multiplicativa*) kažejo kolikerna, kolikojna (kolikoguba) je kaka stvar, — na vprašanje kolikeren, -a, -o? *simplex* jedin, samogub; *duplex* dvoj, dvogub; *triplex* trojnat, troji, trigub; *centuplex* stotern.

6) Razmerni števniki (*proportionalia*) kažejo razmere na vprašanje kolikokrat toliko? *septuplus* sedemkrat toliko.

Štev.	Cardinalia quot — koliko?	Ordinalia quotus — kteri?
1	<i>ūnus, a, um, jeden, na, no</i>	<i>primus, a, um, prvi, a, o</i>
2	<i>duo, ae, o, dva, e</i>	<i>secundus (alter), drugi</i>
3	<i>trēs, tria, trije, tri</i>	<i>tertius, tretji</i>
4	<i>quatuor, štirje, štiri</i>	<i>quartus, četrti</i>
5	<i>quinque, pet</i>	<i>quintus, peti</i> (tako dalje)
6	<i>sex, šest</i>	<i>sextus</i>
7	<i>septem, sedem</i>	<i>septimus</i>
8	<i>octo, osem</i>	<i>octāvus</i>
9	<i>novem, devet</i>	<i>nonus</i>
10	<i>decem, deset</i>	<i>decimus</i>
11	<i>undĕcim, enajst</i>	<i>undecimus</i>
12	<i>duodecim, dvanajst</i>	<i>duodecimus</i>
13	<i>tredecim, decem et tres, trinajst</i>	<i>tertius (a, um) decimus (a, um)</i>
14	<i>quatuordecim</i>	<i>quartus decimus</i>
15	<i>quindecim</i>	<i>quintus decimus</i>
16	<i>sedecim, dec. et sex</i>	<i>sextus decimus</i>
17	<i>septemdecim, decem et septem</i>	<i>septimus decimus</i>
18	<i>duodeviginti, decem et octo</i>	<i>duodevicesimus, octav. dec.</i>
19	<i>undeviginti, decem et novem</i>	<i>undevicesimus, nonus dec.</i>
20	<i>viginti, dvajset</i>	<i>vicesimus (vigesimalis)</i>
21	<i>unus et viginti, vig. unus</i>	<i>unus et vicesimus, vices. prim.</i>
22	<i>duo et vig., vig. duo</i>	<i>alter et vicesimus, vices. sec.</i>
28	<i>duodetrīginta, viginti octo</i>	<i>duodetricesimus, vic. octāvus</i>
29	<i>undetrīginta, vig. novem</i>	<i>undetricesimus, vic. nonus</i>
30	<i>trīgintā, trideset</i>	<i>tricesimus</i>
40	<i>quadrāgintā</i>	<i>quadragesimus</i>
50	<i>quingūaginta</i>	<i>quingūagesimus</i>
60	<i>sexaginta</i>	<i>sexagesimus</i>
70	<i>septuaginta</i>	<i>septuagesimus</i>
80	<i>octoginta</i>	<i>octogesimus</i>
90	<i>nonaginta</i>	<i>nonagesimus</i>
99	<i>undecentum, novem et nona- ginta, nonag. nov.</i>	<i>undecentesimus, nonag. non. non. et nonag.</i>
100	<i>centum, sto, stotina</i>	<i>centesimus</i>

števnikov.

Distributiva <i>quoteni</i> — po koliko?	Adverbia <i>quoties</i> — kolikrat?	znamki
<i>singūli</i> , <i>ae, a</i> , po jeden, <i>a, o</i>	<i>semel</i> , enkrat	I
<i>binī</i> , po dva, <i>e</i> (dvoje)	<i>bis</i> , dvakrat	II
<i>ternī</i> , po tri (troje)	<i>ter</i> , trikrat	III
<i>quaternī</i> , po štiri (čvetero)	<i>quater</i> , štirikrat	IV
<i>quini</i> , po pet (petero)	<i>quinq̄ies</i> , petkrat	V
(tako dalje)	(tako dalje)	
<i>sēni</i>	<i>sexies</i>	VI
<i>septēni</i>	<i>septies</i>	VII
<i>ociōni</i>	<i>octies</i>	VIII
<i>novēni</i>	<i>novies</i>	IX
<i>dēni</i>	<i>decies</i>	X
<i>undēni</i>	<i>undecies</i>	XI
<i>duodeni</i>	<i>duodecies</i>	XII
<i>ternī (ae, a)</i> , <i>deni (ae, a)</i>	<i>tredecies (terdecies)</i>	XIII
<i>quaternī deni</i>	<i>quaterdecies, quatuordec.</i>	XIV
<i>quini deni</i>	<i>quindecies, quinq̄ies dec.</i>	XV
<i>seni deni</i>	<i>sedecies, sexies dec.</i>	XVI
<i>septeni deni</i>	<i>septiesdecies</i>	XVII
<i>duodevicēni, octoni deni</i>	<i>duodevicies, octiesdecies</i>	XVIII
<i>undevicēni, noveni deni</i>	<i>undevicies</i>	XIX
<i>vicēni</i>	<i>vicies</i>	XX
<i>viceni singuli</i>	<i>vicies semel, semel et vic.</i>	XXI
<i>viceni binī</i>	<i>vicies bis, bis et vic.</i>	XXII
<i>duodetriceni, viceni octoni</i>	<i>duodetricies, octies et vic., v. o.</i>	XXVIII
<i>undetriceni, viceni noveni</i>	<i>undetricies, novis et vic., v. n.</i>	XXIX
<i>tricēni</i>	<i>tricies</i>	XXX
<i>quadragēni</i>	<i>quadrages</i>	XL
<i>quinḡuageni</i>	<i>quinḡuages</i>	L
<i>sexageni</i>	<i>sexages</i>	LX
<i>septuageni</i>	<i>septuages</i>	LXX
<i>octogeni</i>	<i>octoges</i>	LXXX
<i>nonageni</i>	<i>nonages</i>	XC
<i>undecentēni, nonageni noveni</i>	<i>undecenties, nov. et nonag.,</i>	IC
<i>centēni</i>	<i>nonag. nov.</i>	C
	<i>centies</i>	

Štev.	Cardinalia quot — koliko?	Ordinalia quotus — kteri?
101	<i>centum et unus, cent. unus</i>	<i>centesimus et primus</i>
102	<i>centum et duo, cent. duo</i>	<i>centes. et alter, cent. alt.</i>
200	<i>ducenti, ae, a</i>	<i>ducesimus</i>
300	<i>trecenti, ae, a</i>	<i>trecesimus</i>
400	<i>quadringenti, ae, a</i>	<i>quadringesimus</i>
500	<i>quingenti, ae, a</i>	<i>quingesimus</i>
600	<i>sexcenti, ae, a</i>	<i>sexcesimus</i>
700	<i>septingenti, ae, a</i>	<i>septingesimus</i>
800	<i>octingenti, ae, a</i>	<i>octingesimus</i>
900	<i>nongenti, ae, a</i>	<i>nongesimus</i>
1000	<i>mille tisoč, jezer</i>	<i>millesimus</i>
2000	<i>duo milia (millia)</i>	<i>bis millesimus</i>
10000	<i>decem milia</i>	<i>decies millesimus</i>
100000	<i>centum milia</i>	<i>centies millesimus</i>
1000000	<i>decies centena milia miljon</i>	<i>millies millesimus ali decies centies millesimus</i>
2000000	<i>vicies centena milia</i>	<i>vicies centies millesimus</i>

§. 75. 5) *Multiplicativa* — kolikoren, kolikogub?

V rabi so samo ti-le:

<i>simplex</i> jedinj, -a, -o	<i>quincūplex</i> peteren (peterogub)
<i>duplex</i> dvojen (dvogub)	<i>septemplex</i> sedmeren
<i>triplex</i> trojen (trogub)	<i>decemplex</i> deseteren (deseterogub)
<i>quadrūplex</i> čvetoren (čveterog.)	<i>centūplex</i> stoteren.

6) *Proportionalia* — kolikrat toliko?

V rabi so samo ti-le:

<i>simplex</i> , -a, -um	jednina, samina (enkrat toliki)
<i>duplex</i> , -a, -um	dvojina, na pol več
<i>triplex</i>	trojina
<i>quadrūplus</i>	čtetverina
<i>septūplus</i>	sedemkrat toliki
<i>octūplus</i>	osemkrat toliki.

Distributiva <i>quoteni — po koliko?</i>	Adverbia <i>quoties — kolikrat?</i>	znamki
<i>centeni singuli</i>	<i>centies semel</i>	CI
<i>centeni bini</i>	<i>centies bis</i>	CII
<i>ducenteni</i>	<i>ducenties</i>	CC
<i>trecenteni</i>	<i>trecenties</i>	CCC
<i>quadringenti</i>	<i>quadringenties</i>	CCCC
<i>quingenti</i>	<i>quingenties</i>	D, IO
<i>sexcenteni</i>	<i>sexcenties</i>	DC
<i>septingenti</i>	<i>septingenties</i>	DCC
<i>octingenti</i>	<i>octingenties</i>	DCCC
<i>nongenti</i>	<i>nongenties</i>	DCCCC
<i>singula milia</i>	<i>millies</i>	M, CIO
<i>bina milia</i>	<i>bis millies</i>	IIM
<i>dena milia</i>	<i>decies millies</i>	CCIOO
<i>centena milia</i>	<i>centies millies</i>	CCCCIOOO
<i>decies centena milia</i>	<i>decies centies millies</i>	CCCCCIOOOO
<i>vicies centena milia</i>	<i>vicies centies millies</i>	—

O p o m b a.

Latinske številke imajo ta pomen:

I je = 1; V = 5; X = 10; L = 50; C = 100; M (okrajšani mille) ali CIO = 1000; D, IO = 500.

Vsak C zad IO pomnoži število desetkrat, npr.:

IOO = 500 \times 10 = 5000; IOOO = 5000 \times 10 = 50000.

Da pa se števila podvojijo, vzeme se toliko C pred I kolikor jih je za njim, npr.:

CIO = dvakrat 500 = 1000; CCIOO = dvakrat 5000 = 10000;

CCCCIOOO = dvakrat 50000 = 100000.

D o d a t k i.

§. 76. *Cardinalia*. 1) V številih od 11—17 sta števnika strinjena tako, da stoji manji spredej (*duodecim, septemdecim*).

2) Od 20—100 se stavlja manje število za večim brez *et* (*viginti quinque, quinquaginta quinque*), ali pa tudi stoji pred njim, ter se veže z *et* (*quinque et viginti, quinque et quinquaginta*).

3) Od 100 naprej stoji vselej večje število spredej, in *et* se rabi ali pa ne, vse je jedno (*centum viginti quinque, centum et viginti quinque*).

4) Pri številih sestavljenih z 8, 9 (18, 19, 28, 29 idr.) vzame se 1 ali 2 od večega z *unde-*, *duode-* (*duodeviginti, undeviginti; duodetriginta, undetriginta etc.*); ali pa se sestavljajo, in če je manjše število spredej, rabi se *et* (*octo et viginti*, pa *viginti octo* brez *et*).

5) Tisoč (1000) se izražuje z *mille*, ki je nepregiben adjektiv (*mille militibus*); samo v nom. in akus. velja včas za substantiv, ter ima pri sebi genitiv (*mille militum*); v množini je *milia* pravi substantiv in zahteva genitiv; število tisoč pa se izraža: *a*) ali z glavnimi števnikami, ali pa *b*) z delivniki (*tria milia militum, terna milia militum*); ako ima tisoč še kako manje število zraven sebe, takrat nastopi mesti genitiva dotični padež štete stvari v zajemi z manjim števnikom (*tria milia et quingenti milites*).

6) Milijon se izražuje tako, da se naznanja z adverbi kolikrat desetkrat se vzemejo stoterniki s tisoči, (t. j. koliko tisočkrat tisoč), toraj 1 milij. (10|00.000) *decies centena (centum) milia*; 2 milij. (20|00.000) *vicies centena milia*; 50 milij. (500|00.000) *quingenties centena milia*. — To pa zato, ker pri pomnoževanju (*multiplicatio*) se rabijo distributivi, oni pa kot adjektivi imajo pred seboj adverbe, npr.: *bis terna sunt sex*, dva krat po tri je šest.

Ordinalia 1) od 13—17 imajo manje število pred večim brez *et* (*septimus decimus*); od 20 naprej imajo ali večje pred manjim brez *et* (*vicesimus sextus*), ali pa manje pred večim z *et* (*sextus et vicesimus*). — Tisti, kateri imajo v sebi 1 ali 2 (21, 22, 32, 31 idr.), rabijo mesto *primus, secundus* raje *unus, alter (vicesimus unus, tricesimus alter etc.)*.

§. 77. 2) Drobiž (lomke) izraža latinščina z vrstivniki, kot: $\frac{1}{3}$ (tretjina) *tertia* (namreč *pars*), $\frac{1}{4}$ *quarta*, $\frac{1}{5}$ *quinta* idr., samo za polovico ima *dimidium*, *dimidia* (*pars*).

3) Ordinalia se rabijo kot adverbji, kedar se našteva in pove kterikrat se kaj godi, npr: *primum* prvič (*primo* je = od začetka), *iterum* drugič, *tertium* (in *tertio*), *quartum*, *quintum* — *postremum* zadnjokrat, (*postremo*, *denique* zadnjič).

4) Ordinalia se rabijo, kedar se naznanja leto, dan, ura — tudi stran knjige, glava, paragraf, npr.: leta 1868, dne 10. marca, ob šestih sem bral idr. *Anno millesimo octingentesimo sexagesimo octavo, die sexto (ante) Idus Martias hora sexta* — pag. *quinquagesima quarta, cap. undevigesimo, §. nona*. Tu se čisto vjemate slovenščina in latinščina.

§. 78. *Distributiva* rabijo se mesti glavnih števnikov (*Cardin.*):

1) pri samostavnih, kateri imajo le samo množino, npr.: *binæ literæ* dvojje pisem, dva lista; *quaternæ aedēs* štiri poslopja, *bina castra* dva tabora. — Vendar pa se v tem pomenu nerabi *singuli*, ampak *uni*, *ae*, *a*; *trini* (ne *terni*); *una castra ex binis facta* — dva taborišča v enega sedinjena), *trina castra*. cf. slov. dvojja vrata, petere grablje.

2) pri multiplikaciji, kot: $2 \times 2 = 4$ — *bis bina sunt quatuor*.

§. 79. *Unus* ima plural pri besedah, ktere so v rabi le v množini, in pa kedar poménja samo (*unæ quinque minæ* samo pet min); dalje tudi, če je govor o strankah, ki obstoje vsaktera iz več oseb (*uni atque alteri*), sklanja se:

Nom. *unus, una, unum*

Gen. *unius*

Dat. *unī*

(dalje kakor adjektiv II. sklanj. cf. §. 83).

Duo (dva) in *ambo, uterque* se ločijo med sabo tako, da *duo* kaže samo število (ne več ne manj); druga pa, da se priklada obema jeden praedikat, vendar tako, da pri *uterque* opravlja djanje vsaka oseba posebej, pri *ambo* obe eno in isto dejanje, kot: oba neseta drva, t. j. vsak svojo butaro (*uterque ligna portat*); oba jeden hlod (*ambo lignum*).

Nota. *uterque* ima po svojem pomenu le singular, rabi se vendar v pluralu, če je govor o oddelkih, ki imajo vsakteri več oseb (*utrique et Socratīci et Platōnīci*).

Sklanjata se *ambo* in *duo* tako-le:

tres:

<i>Nom. duo, duae, duo</i>	<i>Nom. trēs, tria</i>
<i>Gen. duōrum, duārum, duōrum</i>	<i>Gen. trīum</i>
<i>Dat. duōbus, duābus, duōbus</i>	<i>Dat. trībus</i>
<i>Acc. duos, duo, duas, duo</i>	<i>Acc. trēs, tria</i>
<i>Abl. duobus, duabus, duobus.</i>	<i>Abl. trībus.</i>

§. 80. *Primānus* prvega razreda, ali legije; *secundānus* drugega razreda; *tertiānus* tretjega.

bīmus dveletnik, *trīmus*, *quadrīmus* (3, 4 leta imajoči); tudi se sestavlja število z besedo *annus*: *biennis*, *triennis*, *quadriennis* 2, 3, 4 letni; z *dies*: *biduum*, *triduum* (*sc. tempus*) 2, 3 dni; z *mensis*: *bimestris*, *trimestris*, *semestris* = dva-, tri mesečen, polletni.

GLAVA VIII.

§. 81. **Zaimé, zaiménica (pronōmen).**

Zaiména (zaiménice) so besede, ki služijo zato, da ni treba samostavnikov ponavljati, ali pa kažejo, na katero osebo se ima ozir. Ona naznanjajo osebo (stvar) ali določno, ali pa nedoločno, ter se razpadajo po svojem pomenu v več vrst, namreč:

I. Osebna zaimena (*pronomīna personalia*).

I. oseba jaz, mi — *ego, nos*; II. ti, vi — *tu, vos*; za III. osebo latinščina nima posebne oblike v nominativu; če je treba rabiti jo, vzame *is, idem, ipse etc.* — pač pa ima za druge padeže povračavni (*reflexivum*) *se*, ki zastopa vse one tri.

Singularis.

I. oseba:	II. oseba:	III. oseba:
<i>Nom. ego, jaz</i>	<i>tū, ti</i>	—
<i>Gen. meī mene, me</i>	<i>tui tebe, te</i>	<i>sui</i> sebe, se, njega, nje (ga, je)
<i>Dat. mihi (mī) meni, mi</i>	<i>tibi tebi, ti</i>	<i>sibi</i> sebi, si
<i>Acc. mē mene, me</i>	<i>tē tebe, te</i>	<i>sē, sese</i> sebe, se
<i>Abl. mē</i> { z menoj, od mene	<i>tē</i> { s teboj, od tebe	<i>sē</i> { s seboj, od sebe.

Pluralls.

	I. oseba:		II. oseba:		III. oseba:
Nom.	<i>nōs</i>	<i>ni</i>	<i>vōs</i>	<i>vi</i>	—
Gen.	<i>nostrī</i>	<i>nas</i>	<i>vestrī</i>	<i>vas</i>	<i>suī</i> sebe, njih
	<i>nostrum</i>	izmed <i>nas</i>	<i>vestrum</i>	izmed <i>vas</i>	
Dat.	<i>nōbīs</i>	<i>nam</i>	<i>vōbīs</i>	<i>vam</i>	<i>šībī</i> sebi
Acc.	<i>nōs</i>	<i>nas</i>	<i>vōs</i>	<i>vas</i>	<i>sē, sese</i> sebe
Abl.	<i>nōbīs</i>	z <i>nami</i> , od <i>nas</i>	<i>vōbīs</i>	z <i>vami</i> od <i>vas</i>	<i>sē</i> s seboj od sebe.

Vokativ je povsodi enak nominativu.

Nota. Povračavni *se* rabi latinščina samo za 3. osebo, ne pa kakor slovenščina (sebe, se) tudi za 1. in 2. (*laudo me* hvalim se, *laudas te* hvališ se, pa *laudat se* hvali se).

Če se izgovarjajo zaimenice z večim povdarkom, pristavlja se besedica *met* (*egomet, mihimet, temet, semet*); *tu* ima *tute*; *se* pa se ponavlja (*sese*).

Kedar je ablat. s *cum*, stopi ta predlog kot enklitika za pronomeni (*mēcum, tēcum, sēcum, nōbiscum, vōbiscum*. — cf. §. 84).

§. 82.

II. Svojivna zaimena (*pronomina possessīva*).

Svojivna zaimena kažejo, ktere osebe last ali čegava je kaka stvar. — Izpeljana so iz genit. dotične osebnice v obeh številih *meus* (iz *meī*), *tuus* (iz *tuī*), *noster* (iz *nostrī*), *vester* (iz *vestrī*), *suus* (iz *suī*). — Sklanjajo se kakor adjektivi II. sklanjatve.

Svojivniki so:

<i>meus mea, meum</i> moj, -ja -je, svoj	<i>tuus, tua, tuum</i> tvoj svoj
<i>noster, -ra, -rum</i> naš, najni, najin	<i>vester, -ra, -rum</i> vaš, svoj, vajni, vajin.

suus, sua, suum svoj

eius njegov, njen, nje

eorum, earum njihov, njih, njen, njihni.

Nota. Latinščina se loči od slovenščine v tem, da rabi *suus, -a, -um* (svoj) samo za 3. osebo, in to če se nanaša svojivnik na subjekt tistega stavka, ali pa glavnega; za 1. osebo ima za slov. svoj *meus, -a, -um*; za 2. osebo *tuus, -a, -um*; plur. *noster, vester*.

Če se naznanja last kake druge osebe v istem, ali drugem stavku, izražuje se z genit. zaimenice *is, ea, id* (slov. njegov, njen, njihov, nju).

npr. :	čislam svojega dobrotnika	<i>meum benefactorem</i>
	čislaš svojega dobrotnika	<i>tuum benefactorem</i>
	čisla svojega dobrotnika	<i>suum benefactorem</i>
	poznam njegovega dobrotnika	<i>cuius benefactorem</i>
	poznamo njihove dobrotnike	<i>eorum benefactores etc.</i>

Nota 2. Ablativu *suo, sua* prideva se včasih za krepljenje pritiklina *-pte*, npr. : *suapte pondere* po lastni pezi; *suapte manu* z lastno roko (lastnoročno).

Nota 3. Iz svojivnikov so izobraženi substantivi *nostras -ātis* našinec, *vestras -ātis* vašinec, *cujās* od kodi? kje domá?

§. 83. III. Kazavna zaimena (*pronomina demonstrativa*).

Kazavniki kažejo na osebe ali reči, o katerih je — je bilo — bode govorjenje, in so ti-le:

hic, haec, hoc ovi, ta (= ta moj, ta naš, ta tukaj);
iste, ista, istud tisti (= ta tvoj, ta vaš, ta ondi);
ille, illa, illud oni, uni (= uni njegov, oni tam);
ipse, ipsa, ipsum sam, on;
is, ea, id on, ona, ono;
idem, eadem, idem isti, ista, isto (ravno isti, a, o).

	Singularis.		Pluralis.
<i>Nom.</i>	<i>hic, haec, hoc</i> ta, ta, to		<i>hī, hae, haec</i> ti, te, ta
<i>Gen.</i>	<i>hūius</i> tega, té, tega		<i>hōrum, hārum, hōrum</i> teh
<i>Dat.</i>	<i>huic</i> temu, tej		<i>hīs,</i> tem
<i>Acc.</i>	<i>hunc, hanc, hoc</i> tega, to, to		<i>hōs, hās, haec</i> te, te, ta
<i>Abl.</i>	<i>hōc, hāc, hōc</i> s tem, s to od tega		<i>hīs</i> s temi, od teh.

Nota. Včasih se obesi padežem še zlog *-ce*, zlasti tistim na *-s*: *hicce, haecce, hocce, huiusee, hisce, hosce, hasce* — ta-le, oni-le.

Singularis.

<i>Nom.</i>	<i>istē, istā, istud</i>	tisti, a, o, ta tvoj -a, -e
<i>Gen.</i>	<i>istiūs</i>	tistega, tiste, -ega
<i>Dat.</i>	<i>istī</i>	tistemu, tisti, -emu
<i>Acc.</i>	<i>istum, istam, istud</i>	tistega, tisto, -to
<i>Abl.</i>	<i>isto, ista, isto</i>	s tistim, tisto, -tim.

Pluralis.

Nom. <i>isti, istae, ista</i>	tisti, tiste, tista
Gen. <i>istorum, istarum, istorum</i>	tistih
Dat. <i>istis</i>	tistim
Acc. <i>istos, istas, ista</i>	tiste, tiste, tista
Abl. <i>istis</i>	s tistimi.

Tako se sklanja tudi: *illē, illā, illū* oni — njegov, njihovi; gen. *illius*, dat. *illī*.

V gen. *-ius*, v dat. *-ī* imajo še nekteri drugi, ki se pa sicer sklanjajo kakor adjektivi na *-us, -a, -um*, in ti so:

<i>ipse, ipsa, ipsum</i>	sam, on
<i>unus</i>	jeden (§. 79)
<i>ullus</i>	kak, kedo
<i>nullus</i>	nobeden, nihče
<i>sclus</i>	sam
<i>totus</i>	cel, ves
<i>alius, a, ud</i>	drugi (izmed več)
<i>uter, utra, utrum</i>	kteri izmed dveh
<i>alter, altera, -erum</i>	drugi izmed dveh
<i>neuter, -ra, -rum</i>	nobeden dveh
<i>uterque, -raque, -rumque</i>	oba
<i>utervis</i>	} kterikoli dveh
<i>uterlibet</i>	
<i>alteruter, -ra, -rum</i>	jeden ali drugi dveh. — Ta sklanja

nja ali oba dela, ali le drugega: *alterius utrius* — *alterutrius*. (cf. §. 26).

Singularis.

Pluralis.

Nom. <i>is, eā, id</i>	on, ona, ono	<i>ii (ei), eae, ea</i>	oni, one, ona
Gen. <i>ēius</i>	njega, nje	<i>eorum, earum, eorum</i>	njih, jih
Dat. <i>eī</i>	njemu, njej	<i>iis (eis)</i>	njim, jim
Acc. <i>eum, eam, id</i>	njega, njo	<i>cos, eas, ea</i>	njih, jih, nje, je
Abl. <i>eo, ea, eo</i>	ž njim, ž njo, od njega	<i>iis (eis)</i>	ž njimi, od njih.

Tako se sklanja tudi sestavljeni: *īdem, eādem, idem* ravno tisti, samo da se *m* pred *d* spremeni v *n*: *eundem, eandem, eorundem, earundem*.

IV. Nanašavna zaimena (*pronomina relativā*).

Nanašavne (oziravne) zaimenice naznanjajo, da se nanaša dejanje odvisnega stavka kot praedikat na kako osebo ali stvar v glavnem stavku. — Take so:

1) *qui, quae, quod* — kteri, -a, -o, koji, -a, e; kdor, kar; ki (za vse spole).

Singularis.

Nom.	<i>quī, quae, quōd</i>	kteri, a, o
Gen.	<i>cūius</i>	kterega, ktere, -ega
Dat.	<i>cui</i>	kteremu, kteri, -emu
Acc.	<i>quem, quam, quod</i>	kterega, ktero, ktero
Abl.	<i>quo, qua, quo</i>	s kterim, -ro, -rim od kterega.

Pluralis.

Nom.	<i>quī, quae, quae</i>	kteri, -re, ra
Gen.	<i>quorum, quarum, quorum</i>	kterih
Dat.	<i>quibus</i>	kterim
Acc.	<i>quos, quas, quae</i>	ktere, -re, -ra
Abl.	<i>quibus</i>	s kterimi od kterih.

Nota. Kedar ima abl. praeposicijo *cum*, stavi se ona večidel kot enklitika za relativ: *quocum, quacum, quibuscum*. (§. 81).

V abl. ima véasi obliko *quī* mesti *quo, qua*; in sicer a) za neutr. *quo* pri glagolih imeti, premoči, npr.: *vix reliquit, qui efferretur*; b) mesti *quocum, quacum* pri zgolj nedoločnih besedah: *nemo erat, quicum loqueretur* — s komur bi govoril.

2) *uter, utra, utrum* kteri, -a, -o izmed dveh; kdor, kar.

Sklanja se kakor *ipse, ipsa, ipsum* — §. 83.

3) *quisquis* (masc. fem.), *quodquod* (adj.), *quicquid, quidquid* (subst.) — kdor koli, kar koli; vsak ki; vse kar.

Sklanjata se oba dela, npr.: *quoquo, quibusquibus, quiqui integri*.

Vendar v rabi sta navadno nom. masc. in neutr. kot substantiv; a bl. *quoquo* kot adjektiv.

npr.: *quisquis es, quicquid tibi nomen est* — kdorkoli si, kar-koli ti je ime; *quoquo modo* kakorkoli; *quoquo tempore* kedarkoli.

4) Sestavljene s *-cumque, -cunque*:

quicumque, quaecumque, quodcumque kateri koli, vsak ki,
utercumque, utracumque, utrumcumque kdor koli izmed dveh.
qualiscumque, qualecumque kakoršen koli,
quantus, -a, -uncumque kolikoršen koli (tudi *quantus-*
quantus),
quotus, -a, -uncumque katerikoli v vrsti,
 pri vseh teh se sklanja prvi del, in sicer po svoje, kot nanašavnik, ali pa kot adjektiv; nesklanjata se:

quotquot } kolikor koli njih.
quotcumque }

§. 85. V. Vprašavna zaimena (*pronomina interrogativa*).

Vprašavniki poprašujejo po kaki osebi (réči) ali po lastnostih. Taki so:

- 1) *quis? quid?* kdo? kaj? (subst.) in *quis, quae, quod* s substantivom vpraša po osebi (réči).
qui, quae, quod? kateri, a, o; kak, a, o? vpraša po lastnostih.

Singularis.

<i>Nom.</i>	<i>quis</i>	kdo?	<i>quid</i>	kaj?
<i>Gen.</i>	<i>cuius</i>	koga?	<i>cuius</i>	česa?
<i>Dat.</i>	<i>cui</i>	komu?	<i>cui</i>	čemu?
<i>Acc.</i>	<i>quem</i>	koga?	<i>quid</i>	kaj?
<i>Abl.</i>	<i>quo (cum)</i>	s kom?	<i>quo</i>	s čim?
		od koga?		od česa?

Nota. V ablat. je včasih *-quī* (*quī fit* kako to?)

Včasih se sestavlja:

ecquis? ecquid? jeli kdo? jeli kaj?
quisnam? quidnam kdo neki? kaj neki?
quinam, quonam, quodnam kateri vendar?

nam okrepuje lahko vse oblike.

- 2) *uter -ra -rum* (subst. in adj.) kdo naju, vaju, nju?
 3) vprašavni adjektivi: *qualis -e* kak, kakošen; *quantus -a -um* kolik? *quotus -a -um* kateri (v redu?) *quot* koliko jih? *cujas -atis* kje doma? od kodi? (subst.) *cuius* čegav, čij, čija, čije?

VI. Nedoločna zaimena (*pronomina indefinīta*)

so tiste zaimenice, ki kažejo na kako osebo (stvar), ktera govorečemu ni prav znana, ali pa da je neče imenovati.

One so večidel sestavljene iz relat. *qui*, interrog. *quis?* nektere so samostavne. Take so:

1) *quis, quid*, kdo, kaj (v rabi s *si, nisi, num* ako bi kdo rekel), substantiv.

qui, quae, quod kateri, koj, kak (če kak, a, o, kdor, kak), adjektiv.

2) *aliquis, aliquid* nekdo, nekaj; neki (nevem pa kdo, naspr. *nemo*).
quidam, quaedam, quid- quoddam nekdo (subst.), neki (adj.), (pa nočem povedati kdo).

quisquam, quidquam nekdo, nekaj; v nikavnih stavkih, = nihče, nikdor, nič.

3) *quispiam, quaequam, quid-, quodpiam* kdo, kateri (morda — baje bo kdo rekel), marsikdó.

quisque, quaeque, quid-, quodque vsak, vsakteri, vsakdo.

quilibet, quaelibet, quid- quodlibet } kdor hočeš; kdor ti drago;

quivis, quaevis, quid- quodvis } kteri hočeš.

unusquisque, unaquaeque, unumquid-, quodque (genit. *uniuscuiusque*) vsak, vsakdo, vsi.

4) *uterque, utraque, utrumque* oba, jeden in drugi, vsakteri nju.
alteruter -tra -rum (genit. *alterutrius*) jeden nju.

neuter -tra -trum nobeden nju, ne jeden ne drugi.

uterlibet, utralibet, utrumlibet } vsakteri nju.
utervis, utravis, utrumvis }

5) *alius, alter* drugi izmed več, drugi izmed dveh.

ullus nekdo (v zanikanih stavkih) = nobeden.

nonnullus nekteri, marsikdo.

nullus (adj.) nobeden, nijeden.

nemo (subst.) nihče, nikdor.

Nota. V sklanjavi ostanejo pritikle; *-dam, -pam, -quam, quae, -libet, -vis* nespremenjene, drugo se sklanja pravilno.

§. 87.

VII. Medsobniki (*correlativa*).

Nektere besede se rabijo, bodi si nespremenjene bodi si z malo spremembo, v raznih pomenih tako, da še zmiraj imajo nekako medsobnost. So pa take ali zaimena, ali pridevniki, ali števniki, kot:

P r o n o m i n a

vprašavno	nanašavno	kazavno	nedoločno
<i>quis?</i> kdo? <i>qui?</i> kateri?	<i>qui</i> kateri (ki)	<i>is</i> on	<i>aliquis</i> nekdo
<i>cuius?</i> čegar?	<i>cuius</i> čegar	—	<i>alicuius</i> nekogar
<i>uter?</i> kateri nju (vaju)?	<i>uter</i> kdor nju	—	<i>utervis</i> kateri hočeš <i>uterlibet</i> kdor koli
<i>qualis?</i> kakošen?	<i>qualis</i> kakoršen	<i>talis</i> tak	<i>qualiscunque</i> kakor- šen koli
<i>quantus?</i> kolik?	<i>quantus</i> kolikoršen	<i>tantus</i> tolik	<i>aliquantus</i> nekolik
<i>quot?</i> koliko njih?	<i>quot</i> kolikor njih	<i>tot</i> toliko njih	<i>aliquot</i> nekoliko njih
<i>quotus?</i> kolikeri?	<i>quotus</i> kolikeri	<i>(tôtus)</i> toliketeri	—
<i>quotusquisque?</i> ko- likeri med njimi?	<i>quotuscumque</i> koli- kori	—	—

§. 88.

VIII. Prislovi (*adverbia pronominalia*).

Kakor zaimena so tudi medsobni prislovi; nekteri so izpeljani iz zaimen, nekteri so samostojni. Tu jih denemo skupaj brez ozira na vir.

vprašavno	kazavno	nanašavno	nedoločno
<i>ubi?</i> kje?	<i>hic</i> tu <i>istic</i> ondi <i>ibi</i> tam	<i>ubi</i> kjer	<i>alicubi</i> nekje <i>ubicunque</i> kjerkoli <i>ubique, ubivis, ubi- libet</i> povsodi
<i>unde?</i> od kod?	<i>inde</i> od onodi <i>hinc</i> od tod <i>istinc</i> od ondi <i>illinc</i> od tam	<i>unde</i> odkoder	<i>undecunque</i> odkoder koli <i>undique, unde libet</i> od vseh strani
<i>quo?</i> kam?	<i>eo</i> tje <i>huc</i> sem <i>illuc, istuc</i> tje	<i>quo</i> kamor	<i>quocunque</i> kamorkoli <i>quovis, quolibet</i> na vse strani <i>alio</i> drugam

vprašavno	kazavno	nanašavno	nedoločno
<i>quoties?</i> kolikrat?	<i>toties</i> tolikrat	<i>quoties</i> kolikorkrat	<i>aliquoties</i> nekolikrat <i>quotiescunque</i> kolikorkrat koli
<i>quo?</i> kamo? <i>quorsum?</i> kam? <i>quonam?</i> kam pa?	<i>horsum</i> semkaj <i>sursum</i> gori <i>deorsum</i> doli <i>retrorsum</i> nazaj	—	<i>aliorsum</i> drugam
<i>quando?</i> kedaj?	<i>nunc</i> sedaj <i>tum, tunc</i> tedaj	<i>quando</i> kedar	<i>aliquando</i> včasi <i>quandocunque</i> kedar koli <i>nunquam</i> nikdar
<i>quam?</i> kako?	<i>tam</i> tako <i>ita, sic</i> tako	<i>quam</i> kakor <i>ut, uti</i> kakor	<i>utut</i>) kakor <i>utcunque</i>) koli
<i>quā?</i> kodi?	<i>ea</i> todi <i>hac</i> po tem <i>istac</i> tistem <i>illac</i> onem potu, ovod, tod, onod	<i>quā</i> kodar	<i>aliqua</i> nekodi <i>quavis</i>) kodar <i>qualibet</i>) koli
<i>quātēnus?</i> doklej?	<i>eatēnus</i> do sem <i>hāctenus</i> dotlej	<i>quātēnus</i> dokler	<i>aliquatenus</i> do nekam, donékle
<i>ex quo?</i> od kedaj?	<i>abhinc</i> od sedaj <i>subinde</i> potem <i>deinde</i> potlej	<i>ex quo</i> od kar, kar, od kler	—
<i>quamdiu?</i> kako dolgo?	<i>tamdiu</i>) tako <i>tantisper</i>) dolgo	<i>quamdiu</i> kakor dolgo, dokler	<i>aliquamdiu</i> nekaj časa, do nekle
<i>quousque?</i> doklej?	<i>adhuc</i> do sedaj, doslej	<i>quoad, donec</i> kolikor časa, dokler	—
<i>cur?</i> <i>quare?</i> zakaj?	<i>eo, ideo</i> zato <i>propterea</i> toraj, zavolj tega	<i>quod</i> ker, ka <i>quapropter</i> česar radi	—
<i>quī?</i> kako?	<i>ita, sic</i> tako	<i>quī, uti, ut</i> kakor	<i>utīque</i> vsekako <i>neutīquam</i> nikakor <i>alioquin</i> sicer, drugače.

Oddelek III.

Spregatev (conjugatio).

GLAVA IX.

Glagol (verbum).

Glagoli (*verba*) so besede, ki dopovedujejo, kaj oseba (stvar) dela ali trpi, ali pa v kakošnem stanju se (ona) nahaja.

§. 89.

Razpoli (genera).

Po pomenu se delijo latinski glagoli na tri glavne razpole (*genus*), namreč:

1) Tvorni (*verba activa*) so tisti glagoli, kateri kažejo, da oseba dela, ter je djavna (*scribo, disco* pišem, učim se).

Tvorni razpadajo se zopet v dve vrsti:

a) Prehajavni (*verba transitiva*), če prehaja dejanje na kako drugo osebo ali stvar (*laudo discipulum* hvalim učenca);

b) neprehajavni (*verba intransitiva*), če je dejanje samo ob sebi izraženo (*dormio* spim, *ambulo* hodim).

2) Trpni (*verba passiva*) so glagoli, ki kažejo, da se z osebo kaj godi, ter dejanje od drugod na njo gre (*discipulus laudatus est* — je bil pohvaljen; *discipulus monetur* — svarijo ga, svarjen biva).

3) Odložni (*verba deponentia*) so glagoli, ki imajo tvoren pomen, obliko pa trpno (odvržejo djavno obliko in trpni pomen), *hortor* opominjam, *consolor* tolažim (Slov. tega nima).

Nota 1. Tvrne oblike, pa trpnega pomena so: *vapulo* tepen biti, *veneo* na prodaj, prodavan biti, *fit* storiti se, *goditi* se.

Nota 2. Tvorni, ki imajo v perf. obliko trpno, so: *audeo, ausus sum* drznem; *gaudeo, gavisus sum* veselim se; *soleo, solitus sum* navado imam; *fido, fisis sum* zanesem se; — *verba semideponentia* (polu-odložni glagoli).

§. 90.

Spreganje (conjugatio).

V spreganju se glagol pregiblje tako, da naznanja osebe, število, čase, načine (naklone); to je glagole spregati (konjugovati).

§. 91.

Osebe in števila.

Glagolska oseba se imenujeta, če se po glagolu izrazi, ktera oseba je subjekt, namreč: ali tista ki govori (jaz, mi — 1. oseba), ali tista, kateri se govori (ti, vi — 2. oseba), ali tista, o kateri se govori (on, oni — 3. oseba). — Latinščina ima kakor slovenščina, tri glagolske osebe.

Število ima latinščina dvoje, *singularis* (jedinina) in *pluralis* (množina); duala nima.

Da se izrazijo osebe in števila, ima latinščina pritikline (osebila), ki se devljejo na glagolovo deblo ter naznanjajo osebo in število; osebnih zaimkov jej ni treba (enako slovenščini).

§. 92.

Časi (tempora).

Glagolski čas je to, če se z glagolovo obliko pokaže, kedaj se godi dejanje, ali v sedanjosti, ali preteklosti, ali v prihodnjosti. Latinski glagol sam na sebi ne kaže po pomenu, jeli dovršni ali nedovršni, kakor slovenski kaže; zato je izrazil latinski jezik za čase več oblik, da kaže to. Ima latinščina šest časov (slov. le tri), namreč:

1. Sedanji čas (*praesens*), za dovršni in vršivni pomen.
2. V preteklosti trajni čas (*imperfectum*), za dejanje vršivno se v preteklosti (slov. nedovršniki).
3. Pretekli čas (*perfectum*):
 - a) *historicum*, za dejanje, ki se je v preteklosti zgodilo (slov. dovršniki in nedovršniki).
 - b) *absolutum*, za dejanje, ki je sedaj dovršeno, in traja v nasledkih. — Oblika obema jedna.
4. Predpretekli čas (*plusquamperfectum*), za dejanje, ki je preteklo pred drugim preteklim.
5. Prihodnji čas (*futurum*), za prihodnje dejanje, dovršeno in vršivno.
6. Prihodnje pretekli čas (*futurum exactum*), za dejanje, ki se bo zgodilo pred drugim prihodnjim.

Nota. *Praes.*, oba *futur.*, *perf. abs.* se zovejo glavni časi; *imperf.*, *perf. hist.*, *plusquamperf.* se zovejo historični časi.

Naklon se imenuje pri glagolih to, kedar se izrazi po glagolski obliki način, kako predstavlja glagol dejanje, in to so:

1. Določni ali znanivni naklon (*indicativus*), če glagol naravnost pové, kaj je, kaj se dela, godí.

2. Vezni naklon (*conjunctivus*), če se naznanja dejanje domišljeno, ali zavisno od drugega (slov. nima za ta naklon posebne oblike).

3. Zapovedni naklon (*imperativus*), če se naznani, kaj naj se godi.

4. Nedoločni naklon (*infinitivus*), če se izrazi le pojem glagola, brez ozira na osebo in naklon.

Razun teh se prištevajo k naklonom še druge oblike glagolove, ki jih zovejo *participalia*, ker je izražen glagol ali v obliki samostavnika, ali pa pridevnika, in sicer te-le oblike so:

5. Deležnik (*participium*), to je, glagol v obliki adjektiva. Latinščina ima:

a) *Partic. praes. activi* (sedanjega časa) na *-ns: doce -ns* učec.

b) *Partic. perf. passivi* (pretekli trpni) na *-us -a -um: doctus -a -um* učen.

c) *Partic. fut. (praes.) passivi* na *-ndus -a -um: docendus -a -um* ki se ima učiti.

d) *Partic. fut. activi* na *-ūrus -a -um: docturus -a -um* hoteč učiti.

6) *Gerundium*, kjer se infinitiv sklanja v obliki participia fut. pass. (*docendi -do -dum*). Kedar se pri prehajavnih glagolih gerundium v padežu assimiluje s svojim substantivom, zove se to *gerundivum*.

7. Namenivnik (*supinum*), glagol v obliki samostavnika četrte sklanj.; sta pa dva:

a) tvorni na *-um*, če je dejanje namen (*eo cubitum* grem ležat),

b) terpni na *-u* (*surgo cubitu* vstajam od ležc).

Latinski glagol razpada se gledé na spreganje na štiri glavne vrste, ter ima 4 spregatve (*conjugationes*). Spregatev se spozna po inf. praes.

Končuje se inf. I. *-āre*, II. *-ēre*, III. *-ēre*, IV. *-īre*.

Suffiks (pritiklina) infinitivov je *-re*, ki se dodaje pri I., II., IV. spregatvi deblu, pri III. spreg. vtakne se med deбло in med *-re* še veznik *-ĕ-* (*lauda-re*, *mone-re*, *impedi-re*, *em-ĕ-re*).

Nota. Tudi tako: suffiks je *-ĕre* za vse, pa se staplja v I., II., IV. z deblovim končajem: *a-e = ā*; *e-e = ē*; *i-e = ī*; pri III. deva se na deбло nespremenjen. (*lauda-ere -dāre*, *mone-ere -nĕre*, *impedi-ere -dĕre*, *em-ĕre*, *indu-ĕre*, *emĕre*, *induĕre*; *reg-ĕre*, *acu-ĕre*).

Osebila (personalni suffiksi) za čase, števila, načine glej v pregledu spregatev (§. 100 idr.).

Tu samo za praes. act.

Sing.	1. <i>o</i>
	2. <i>s</i>
	3. <i>t</i>
Plur.	1. <i>mus</i>
	2. <i>tis</i>
	3. <i>nt</i>

ova se strinjajo z glagolovim samoglasnikom (značajem, karakter) v jeden zlog, če pa je glagolov končaj kak konsonant (v III. spregatvi), dobivajo še veznika *-i-*, *-u-*, in to je gramatično osebilo.

I.	II.	III.	IV.
<i>lauda-o</i> , <i>laudo</i>	<i>mone-o</i> , <i>moneo</i>	<i>reg-o</i> , <i>rego</i>	<i>audi-o</i> <i>audiō</i>
<i>laudās</i>	<i>mones</i>	<i>reg-i-s</i> <i>regis</i>	<i>audi-s</i> <i>audiŝ</i>
<i>laudat</i>	<i>monet</i>	<i>reg-i-t</i> <i>regit</i>	<i>audi-t</i> <i>audit</i>
<i>laudāmus</i>	<i>monēmus</i>	<i>reg-i-mus</i> <i>regimŭs</i>	<i>audi-mus</i> <i>audimŭs</i>
<i>laudātis</i>	<i>monētis</i>	<i>reg-i-tis</i> <i>regitis</i>	<i>audi-tis</i> <i>auditis</i>
<i>laudant</i>	<i>monent</i>	<i>reg-u-nt</i> <i>regunt</i>	<i>audi-u-nt</i> <i>audiunt</i>

Nota 1. Pri I. spregatvi se skrĕi v 1. osebi sing. sklonilo *o* z značajem *a*, ter dasta jen glas, *a-o = o*.

Nota 2. Nekteri glagoli III. spregatve dobijo veznik *i* že tudi v prvi osebi, ter se glasi praes. na *io*, in ta *i* ohranijo v vseh ĕasih izpeljanih iz sedanjika (t. j. pred *a*, *o*, *u*, *ĕ*).

Da se tedaj vé, h kateri spregatvi spadajo glagoli na *-io*, treba je gledati na infinitiv; tisti kateri imajo v inf. *-ĕre*, so III. spregatve, uni na *-ire* pa IV. spregatve. — K tretji vrsti jih spada le nekaj malo na *-io*, kot:

<i>cāpio</i> (<i>capĕre</i>)	lovim	<i>quātio</i> (<i>quatĕre</i>)	tresem
<i>fācio</i> (<i>facĕre</i>)	storim	<i>rāpio</i> (<i>rapĕre</i>)	ugrabim
<i>cūpio</i> (<i>cupĕre</i>)	želim	<i>sāpio</i> (<i>sapĕre</i>)	umen biti
<i>fōdio</i> (<i>fōdĕre</i>)	dolbem	<i>grādiōr</i> (<i>gradĭ</i>)	stopati
<i>fūgio</i> (<i>fugĕre</i>)	bežim	<i>mōriōr</i> (<i>mori</i>)	umreti
<i>jācio</i> (<i>jacĕre</i>)	meĕem	<i>pātiōr</i> (<i>pati</i>)	trpim.
<i>pārio</i> (<i>parĕre</i>)	roditi		

§. 95.

Izpeljava časov in naklonov.

Latinščina ima 4 izvorne čase (*tempora primitiva*), iz katerih izpeljuje svoje čase. To so 4 oblike glagola, ki so v tem oziru kot čvetera debla, namreč: *praesens*, *infinitiv praes.*, *perfectum*, *supinum*. Te je treba poznati pri vsakem glagolu, da moreš sprepati glagol.

Nota. Značaj (karakter) perfektov je *i*, kteremu se predstavi v I. in IV. spreg. eufonični *v* (*avi, iwi*), pri II. se *ev* včasi spremeni na *u* (*ui*) (*monui, deleui*); pri III. spreg. je pri samoglasnem značaju *i*, pri soglasnem *si*, in soglasnik pred njim se spreminja po pravilih za soglasnike (glej §. 6). (*acui, clausi, rexi, scripsi*).

Charakter supinov je *tum*, ki pri II. spreg. po odpadlem *e* vzeme pred se včasi veznik *i* (*monitum, doctum*); pri III. spreg. se spremeni goltnik v *c* (*tractum*), *b* v *p* (*scriptum*), *d*, *t* se ž njim stopi v *s* (*clausum, missum*). — Supina nimajo vsi glagoli.

O b l i k e :

I. *o, are, avi, atum,*II. *eo, ere, ui, itum,*III. *o, ere, i, si (ci, psi), tum (ctum, ptum, sum)*IV. *io, ire, iwi, itum.*

§. 96. Izpeljuje se tako:

A. Praesens activ daje:

1) praesens konjunktiv, če se *o* spremeni pri I. v *em* za akt., v *er* za passiv, pri drugih *o* v *am, ar* (*laudo, laudem, lauder; moneo, moneam, monear; rego, regam; capio, capiar; audio -am -ar*).

2) imperfectum indikativ, I. *o -abam, abar*; II. *eo -ebam, -ebar*; III. *o -ebam, -ebar*; IV. *io -iebam, -iebar*. (*laudabam -abar, monebam, regebam, capiebar, audiebar*).

3) futurum indik., I. *o -abo -abor*; II. *eo -ebo -ebor*; III. *o -am -ar*; IV. *ior -iam -iar*. (*laudabo, laudabor; monebo, regam, capiar, audiam, audiar*).

4) participium praes. aktiv., I. *o -ans*; II. *eo -ens*; III. *o -ens*; IV. *io -iens*. (*laudans, monens, regens, capiens, audiens*).

5) particip. fut. passiv., I. *o -andus*; II. *eo -endus*; III. *o -endus*; IV. *io -iendus*. (*laudandus, monendus, regendus, capiendus, audiendus*).

B. Infinitiv daje:

- 1) imperfectum konjunktiv, če se mu pristavi za aktiv *m*, za passiv pa *r*. (*laudarem, laudarer; monerem, monerer; regerem, regerer; audirem, audirer*).
- 2) imperativ akt., če se odvrže suffiks *re* (*lauda, mone, rege, cape, audi*); v množini dobijo glagoli III. spreg. na *-io* mesti veznika *e*, veznik *i* (*capite, fodite*). — V passivu se vzeme za imperativ celi infinitiv (*laudare, monere, capere, impedire*).
- 3) infin. praes. pass., kjer gre I. *-are v -ari*; II. *-ēre v -eri*; III. *-ēre v -i*; IV. *-ire v -iri* (*laudari, regi, audiri*).

C. Perfectum daje:

- 1) perfectum konjunkt. če se karakter *i* spremeni v *-ērim*
- 2) plusquamperf, indik. " " *-ēram*
- 3) plusquamperf. konjunkt. " " *-issem*
- 4) infinitiv perf. " " *-isse*
- 5) futur. exactum " " *-ēro*

npr.: *laudaverim, rexerim, audiverim*
laudaveram, monueram
laudavissem, audivissem
monuisse, rexisse
laudavero, cepero.

D. Supinum daje:

- 1) Participium perf. passivi, če se *um* spremeni v *us, a, um* (*laudatus -a -um*).
- 2) Partic. futur. aktivi, *um* gre v *-urus -a -um* (*auditurus -a -um*).

E. V passivu so sestavljeni ti-le časi: perf., plusquamperf., fut. exact. iz participa perf. pass. in pa glagola *esse*, in sicer tako, da se dene k participu za perf. *sum* (praes.) za plusquamperfekt. *eram* (imperf.), za futur. exact. *ero* (fut.). — Ravno to velja tudi za *verba deponentia*.

§. 97. Če je glagol v indikativu, konjunktivu, imperativu zove se *verbum finitum* (določni glagol), ker pripisuje dejanje določni osebi.

Če je v infinitivu, participu, gerundiju, supinu — zove se *verbum infinitum* (nedoločni glagol).

§. 98. Sprega (*conjugatio*) glagola **esse** biti (sem).

Praesens.

Indikativ.

Konjunktiv.

Sing. <i>sūm</i> sem	<i>sim</i> naj bom, da sem
<i>ēs</i> si	<i>sis</i> bodi, da si
<i>est</i> je	<i>sit</i> naj bo, da je
Plur. <i>sūmus</i> smo	<i>sīmus</i> bodimo naj
<i>estis</i> ste	<i>sītis</i> bodite, da ste
<i>sunt</i> so	<i>sint</i> bodejo naj, da so.

Imperfectum.

Sing. <i>eram</i> bil, a, o sem	<i>essem</i> bil, a, o bi jaz
<i>erās</i> bil, a, o si	<i>esses</i> bil, a, o bi ti
<i>erat</i> bil, a, o je	<i>esset</i> bil, a, o bi on, a, o.
Plur. <i>erāmus</i> bili, e, a smo	<i>essēmus</i> bili, e, a bi mi
<i>erātis</i> bili, e, a ste	<i>essētis</i> bili, e, a bi vi
<i>erant</i> bili, e, a so	<i>essent</i> bili bi oni, e a.

Perfectum.

Sing. <i>fui</i> bil, a, o sem	<i>fuērim</i> da sem bil, a, o
<i>fuisti</i> bil, a, o si	<i>fuēris</i> da si bil, a, o
<i>fuit</i> bil, a, o je	<i>fuērit</i> da je bil, a, o
Plur. <i>fuimus</i> bili, e, a smo	<i>fuērimus</i> da smo bili, e, a
<i>fuistis</i> bili ste	<i>fuēritis</i> da ste bili, e, a
<i>fuērunt</i> (<i>fuēre</i>) bili so	<i>fuērint</i> da so bili.

Plusquamperfectum.

Sing. <i>fuēram</i> ko sem bil, a, o	<i>fuissem</i> ko bi bil, a, o
<i>fuēras</i> ko si bil	<i>fuissets</i>
<i>fuērat</i> ko je bil	<i>fuisset</i> (jaz, ti, on, a, o)
Plur. <i>fuēramus</i> ko smo bili	<i>fuissemus</i> ko bi bili, e, a
<i>fuērātis</i> ko ste bili	<i>fuissetis</i>
<i>fuērant</i> ko so bili	<i>fuisissent</i> (mi, vi, oni, e, a).

Futurum I.

Sing. <i>ero</i> bom (bodem)	<i>fūtūrus, a, um sim</i> (<i>essem</i>), da bom
<i>eris</i> boš (bodeš)	<i>futurus, a, um, sis</i> da boš
<i>erit</i> bo (bode)	<i>futurus, a, um, sit</i> da bo
Plur. <i>erimus</i> bomo	<i>futuri, ae, a, simus</i> da bomo
<i>eritis</i> bote	<i>futuri, ae, a, sitis</i> ea bote
<i>erunt</i> bojo (bodo)	<i>futuri, ae, a, sint</i> bojo. (cf. §. 157 Synt.).

Futurum II. (exactum).

Indikativ.

Sing. <i>fuëro</i> ko bodem (postanem)	(niga; mesti njega perfekt. ali plusquamperf. konj.).
<i>fuëris</i> bodeš	(cf. Synt. §. 157).
<i>fuërit</i> bude	
Plur. <i>fuërimus</i> bodemo	
<i>fuëritis</i> bodete	
<i>fuërint</i> bodejo.	

Konjunktiv.

Imperativ.

I.	II.
Sing. 2. <i>ës</i> bodi (ti)	Sing. 2. <i>esto</i> bodi ti
Plur. 2. <i>ëste</i> bodite	3. <i>esto</i> naj bo, bodi on, a, o
	Plur. 2. <i>estöte</i> bodite
	3. <i>sunto</i> naj bodo oni, e, a.

Infinitiv.

praes. <i>esse</i> biti
perf. <i>fuisse</i> da sem bil
fut. <i>futurus, a, um esse</i> da bom.

Particip.

praes. (<i>praesens</i> navzočen)
perf. —
fut. <i>futurüs, a, um</i> bodoöe (ki ima, hoöe, namerja biti).

Nota. Mesti *fuërint* rabi se včasih *fuëre*; mesti *essem* etc. je *forem, es* etc.; mesti *futurum esse* tudi *fore* v rabi.

§. 99. Sestavljenici z *esse*, ki se spregajo tudi po paradigmi *sum*, so ti-le:

absum nenavzoö sem, odsostvujem; partic.; *absens, absentis*.
adsum navzoö sem, prisostvujem.

desum manjkati.

insum v öem, pri öem biti (udeležiti se öesa).

intersum med öem, kje biti.

praesum pred öim biti; partic.: *praesens, -entis* sedanji (naöelnik biti).

subsum pod öim, blizo öesa biti.

supersum nad kom biti, ostajati (preveö biti).

obsum proti komu biti (nasprotovati, ökodovati).

prosum za koga biti (koristiti, pomagati komu).

Nota. *pro-sum* jemlje lepoglasni *d*, kedar sledi za *pro* samoglasniköe (*prodesse, prodest, proderam*).

Opombe za spregatve.

Nota 1. V perf. na *-āvi -ēvi -īvi* rabi se včasih neka krajša oblika, namreč pritikline *ve vi* se izpustite pred črkama *r, s*, tako postane: iz *-ave, -avi = ā*; iz *-ivi = ī*; iz *-ive = ie*, *laudasti* mesti *laudavisti*; *laudarunt m. laudaverunt*; *audisse m. audivisse*; *deleam m. deleveram*; *audieram m. audiveram*. V I. osebi kračijo navadno: *peto — petii*; *desino — desii*; in vse sestavljenke iz *-ire — redii, perii, interii* etc.

Nota 2. Za III. osebo perf. plur. rabi se mesti *-ērunt* včasih *-ēre*, npr.: *laudavēre, monuēre, audiere*.

Nota 3. Za II. osebo v praes. konj., imperf. indik. in konj., fut. indik. nastopi mesto suffiksa *-ris* včasih *-re*, npr.: *videāre, videbare, nascerēre, hartabēre, partiēre*.

Nota 4. V imperat. praes. II. osebe sing. odvržejo *e* ti-le glagoli: *dico, duco, facio, fero*, ter imajo: *dic, duc, fac, fer*. *Scio* ima: *scito, scitote*.

Nota 5. Tvorni pomen pa trpno obliko imajo v partic. perf. *jurare, juratus* ki je prisegel; *coenare, coenatus* naobedovavši se, po večerji; *prandēre, pransum* po kosilu; *potare, potatus* opivši se, pijan.

Nota 6. Glagoli III. spreg. na *-io* (cf. §. 94. Nota 2.), ki obdržijo *i* pred *a, o, u, ē*, ter se spregajo deloma po IV. spreg., imajo obliko to-le:

Praesens.		Imperfectum.		Futurum.
Indic.	Conj.	Indic.	Conj.	Activum.
Activum.		Activum.		
<i>cāpio</i> lovim	<i>capīam</i>	<i>capīebam</i>	<i>capērem</i>	<i>capīām</i>
<i>capis</i>	<i>capias</i>	<i>capīebas</i>	<i>caperes</i>	<i>capies</i>
<i>capit</i>	<i>capiat</i>	<i>capīebat</i>	etc.	<i>capiet</i>
<i>capimus</i>	<i>capīamus</i>	<i>capīebāmus</i>		<i>capiemus</i>
<i>capitis</i>	<i>capīatis</i>	<i>capīebātis</i>		<i>capietis</i>
<i>capiunt</i>	<i>capīant</i>	<i>capīebant</i>		<i>capient</i>
Passivum.		Passivum.		Passiv.
<i>capior</i>	<i>capiar</i>	<i>capīebar</i>	<i>capērer</i>	<i>capīar</i>
<i>capēris</i>	<i>capīaris</i>	<i>capīebāris</i>	<i>caperēris</i>	<i>capīeris</i>
<i>capitur</i>	<i>capīatur</i>	<i>capīebātur</i>	etc.	<i>capīētur</i>
<i>capimur</i>	<i>capīamur</i>	<i>capīebāmur</i>		<i>capīemur</i>
<i>capimīni</i>	<i>capīamīni</i>	<i>capīebamīni</i>		<i>capīemīni</i>
<i>capiuntur</i>	<i>capīantur</i>	<i>capīebantur</i>		<i>capīentur</i>
Imperativus.				
Act.				
I. <i>capē</i>		II. <i>capīto</i>		
<i>capite</i>		<i>capito</i>		
		<i>capīto</i>		
		<i>capīunto</i>		
Participium.				
<i>capiens -entis</i> <i>capīendus a, um.</i>				

Indikativ.

Praesens.

I.	II.	III.	IV.
S. <i>laudō</i> hvalim	<i>mōnēō</i> opominjam	<i>ēmō</i> kupujem	<i>impediō</i> zadržujem
<i>laudās</i> hvališ	<i>monēs</i> opominjaš	<i>emīs</i> kupuješ	<i>impēdis</i> zadržuješ
<i>laudāt</i> hvali	<i>monēt</i> opominja	<i>emīt</i> kupuje	<i>impedit</i> zadržuje
P. <i>laudāmus</i> hvalimo	<i>monēmus</i> -njamo	<i>emīmus</i> kupujemo	<i>impedīmus</i> -ujemo
<i>laudātis</i> hvalite	<i>monētis</i> -njate	<i>emītis</i> kupujete	<i>impeditis</i> -ujete
<i>laudant</i> hvalijo	<i>monent</i> -njajo	<i>emunt</i> kupujejo	<i>impediunt</i> -ujejo

Imperfectum.

S. <i>laudābam</i> hvalih -a	sem <i>monēbam</i> opominjal -a	<i>emēbam</i> kupoval -a	<i>impediēbam</i> ovriral -a -o
<i>laudābas</i> hvališ	si <i>monēbas</i> "	<i>emēbas</i> "	<i>impediēbas</i> "
<i>laudābat</i> hvali	je <i>monēbat</i> "	<i>emēbat</i> "	<i>impediēbat</i> "
P. <i>laudābāmus</i> hvalimo -o	smo <i>monēbāmus</i> -njali -e	<i>emēbāmus</i> kupovali -e	<i>impediēbāmus</i> -ali -o
<i>laudābātis</i> hvalite -o	ste <i>monēbātis</i> "	<i>emēbātis</i> "	<i>impediēbātis</i> "
<i>laudābant</i> hvalijo -o	so <i>monēbant</i> "	<i>emēbant</i> "	<i>impediēbant</i> "

Futurum.

S. <i>laudābo</i> hvalim -a	bom <i>monēbo</i> opominjam	<i>emam</i>	<i>impediā</i>
<i>laudābis</i> hvališ -a	boš <i>monēbis</i> opominjaš	<i>emēs</i>	<i>impediēs</i>
<i>laudābit</i> hvali -a	bo <i>monēbit</i> opominja	<i>emēt</i>	<i>impediēt</i>
P. <i>laudāvīmus</i> hvalimo -e	bomo <i>monēvīmus</i> opominjamo	<i>emēmus</i>	<i>impediēmus</i>
<i>laudāvītis</i> hvalite -e	bote <i>monēvītis</i> opominjate	<i>emētis</i>	<i>impediētis</i>
<i>laudāvunt</i> hvalijo -e	bodo <i>monēvunt</i> opominjajo	<i>ement</i>	<i>impedient</i>

Perfectum.

S. <i>laudāvi</i> hvalim -a	sem <i>mōnūi</i> -enil -a	sem <i>ēmī</i> kupil -a	sem <i>impedīvi</i> zadržal -a
<i>laudāvisti</i> hvališ -a	si <i>monuisti</i> "	si <i>emīsti</i> "	si <i>impedīvisti</i> zadržal -a
<i>laudāvīt</i> hvali -a	je <i>monuīt</i> "	je <i>emīt</i> "	je <i>impedīvīt</i> zadržal -a
P. <i>laudāvīmus</i> hvalimo -e	smo <i>monuīmus</i> -enili -e	smo <i>emīmus</i> kupili -e	smo <i>impedīvīmus</i> zadržali -e
<i>laudāvistis</i> hvalite -e	ste <i>monuistis</i> "	ste <i>emīstis</i> "	ste <i>impedīvistis</i> zadržali -e
<i>laudāvērunt</i> hvalijo -e	so <i>monuērunt</i> "	so <i>emērunt</i> "	so <i>impedīvērunt</i> zadržali -e
(<i>laudāvēre</i>)	(<i>monuēre</i>)	(<i>emēre</i>)	(<i>impedivēre</i>)

Plusquamperfectum.

P. <i>laudāvērā</i> hvalim -a	sem <i>monuērā</i> opominjal -a	<i>emērā</i> kupil -a	<i>impedivērā</i> zadržal -a
<i>laudāvērās</i> hvališ -a	si <i>monuērās</i> opominjaš	<i>emērās</i> kupil -a	<i>impedivērās</i> zadržal -a
<i>laudāvērāt</i> hvali -a	je <i>monuērāt</i> opominja	<i>emērāt</i> kupil -a	<i>impedivērāt</i> zadržal -a
P. <i>laudāvērāmus</i> hvalimo -e	smo <i>monuērāmus</i> opominjamo	<i>emerāmus</i> kupili -e	<i>impedivērāmus</i> zadržali -e
<i>laudāvērātis</i> hvalite -e	ste <i>monuērātis</i> opominjate	<i>emerātis</i> kupili -e	<i>impedivērātis</i> zadržali -e
<i>laudāvērānt</i> hvalijo -e	so <i>monuērānt</i> opominjajo	<i>emērānt</i> kupili -e	<i>impedivērānt</i> zadržali -e

s p r e g a t e v.

t i v.

Konjunktiv.

Praesens.

I.	II.	III.	IV.
S. <i>laudem</i> naj hvalim <i>laudēs</i> hvali <i>laudēt</i> naj hvali	<i>mōnēam</i> da- naj op. <i>moneās</i> (imper.) <i>moneāt</i> da, naj	<i>ēmam</i> da -ujem, naj kupim <i>emās</i> kupi <i>emāt</i> naj kupi	<i>impediām</i> naj, da zadržujem <i>impediās</i> (imper.) <i>impediāt</i> naj -uje
P. <i>laudēmus</i> hvalimo <i>laudētis</i> hvalíte <i>laudent</i> naj hvalijo	<i>monāmus</i> (imper.) <i>moneātis</i> (imper.) <i>moneant</i> da- naj	<i>emāmus</i> kupimo, naj -imo <i>emātis</i> kupite <i>emant</i> naj kupijo	<i>impediāmus</i> -ujmo <i>impediātis</i> (imper.) <i>impediant</i> naj -ujejo

Imperfectum.

S. <i>laudārem</i> <i>laudāres</i> <i>laudāret</i>	da sem bi si je	<i>monērem</i> <i>monēres</i> <i>monēret</i>	opominjati opomeniti opomeniti	opominjal opomenili opomenili	kakor v I.	<i>emērem</i> <i>emēres</i> <i>emēret</i>	kupovali kupili kupili	kakor v I.	<i>impediērem</i> <i>impediēres</i> <i>impediēret</i>	zadrževali zadržali zadržali	kakor v I.
P. <i>laudārēmus</i> <i>laudārētis</i> <i>laudārent</i>	da smo ste oni	<i>monerēmus</i> <i>monerētis</i> <i>monerent</i>	opominjati opomeniti opomeniti	opominjali opomenili opomenili	kakor v I.	<i>emerēmus</i> <i>emerētis</i> <i>emerent</i>	kupovali kupili kupili	kakor v I.	<i>impediērēmus</i> <i>impediērētis</i> <i>impediērēt</i>	zadrževali zadržali zadržali	kakor v I.

Futurum.

ni ga.

Nota. Za konjunkt. fut. rabi se : konj. praes. : konj. imperf. : partic. fut.
act. z *sim, essem.* — cf. synt. §. 157.

Perfectum.

S. <i>laudāvērīm</i> <i>laudāvērīs</i> <i>laudāvērīt</i>	da sem si je	<i>mōnuērīm</i> <i>monuērīs</i> <i>monuērīt</i>	opomeniti opomeniti opomeniti	opominjali opomenili opomenili	kakor v I.	<i>ēmērīm</i> da sem kupil <i>emērīs</i> si <i>emērīt</i> je	si " " je	<i>impediāvērīm</i> <i>impediāvērīs</i> <i>impediāvērīt</i>	si " " je	<i>impediāvērīm</i> <i>impediāvērīs</i> <i>impediāvērīt</i>	zadrževali zadržali zadržali
P. <i>laudāvērīmus</i> <i>laudāvērītis</i> <i>laudāvērīnt</i>	da smo ste so	<i>monuerīmus</i> <i>monuērītis</i> <i>monuērīnt</i>	opomeniti opomeniti opomeniti	opominjali opomenili opomenili	kakor v I.	<i>emerīmus</i> da smo kupili <i>emerītis</i> ste <i>emerīnt</i> so	si " " je	<i>impediāvērīmus</i> <i>impediāvērītis</i> <i>impediāvērīnt</i>	si " " je	<i>impediāvērīmus</i> <i>impediāvērītis</i> <i>impediāvērīnt</i>	zadrževali zadržali zadržali

Plusquamperfectum.

S. <i>laudāvissem</i> <i>laudāvisses</i> <i>laudāvisset</i>	bil -e, bil -a bi hvaliti -e hvaliti -a pohvaliti pohvaliti	<i>monūvissem</i> <i>monuivisses</i> <i>monuivisset</i>	opominjati opomeniti opomeniti	opominjali opomenili opomenili	emisssem emisses emisset	kupovali -e kupovali kupili -i kupili -a	<i>impediivissem</i> <i>impediivisses</i> <i>impediivisset</i>	zadrževali ovirali -e ovirali -a
P. <i>laudāvissemus</i> <i>laudāvissetis</i> <i>laudāvissent</i>	bil -e, bil -a bi hvaliti -e hvaliti -a pohvaliti pohvaliti	<i>monuivissemus</i> <i>monuivissetis</i> <i>monuivissent</i>	opominjati opomeniti opomeniti	opominjali opomenili opomenili	<i>emisssemus</i> <i>emissetis</i> <i>emissent</i>	kupovali -e kupovali kupili -i kupili -a	<i>impediivissemus</i> <i>impediivissetis</i> <i>impediivissent</i>	zadrževali ovirali -e ovirali -a

Indikativ.

I.		II.		III.		IV.	
Futurum exactum.							
S. <i>laudāvēro</i>	ko bom	<i>monēro</i>	če -enim	<i>ēmēro</i>	ako kupim	<i>impēdivēro</i>	če zadržim
<i>laudāvēris</i>	boš	<i>monēris</i>	-niš	<i>ēmēris</i>		<i>impēdivēris</i>	
<i>laudāvērit</i>	bo	<i>monērit</i>	-ni	<i>ēmērit</i>		<i>impēdivērit</i>	
P. <i>laudāvērimus</i>	bomo	<i>monērimus</i>	-nimo	<i>ēmērimus</i>		<i>impēdivērimus</i>	
<i>laudāvēritis</i>	bote	<i>monēritis</i>		<i>ēmēritis</i>		<i>impēdivēritis</i>	
<i>laudāvērint</i>	bodo	<i>monērint</i>	-nijo	<i>ēmērint</i>		<i>impēdivērint</i>	

Imperativ.

I.		I.		I.		I.	
S. 2. <i>laudā</i>	hvali	<i>monē</i>	opominjaj	<i>emē</i>	kupi, kupuj	<i>impēdī</i>	zadržuj
P. 2. <i>laudāte</i>	hvalite	<i>monēte</i>	opomenite	<i>emēte</i>	-ite, -ujte	<i>impēdite</i>	zadržajte
II.		II.		II.		II.	
S. 3. <i>laudāto</i>	imaš -iti	<i>monēto</i>	imaš -njati	<i>emēto</i>	imaš kupiti	<i>impēdīto</i>	zadržuj
<i>laudāto</i>	naj hvali	<i>monēto</i>	naj opomeni	<i>emēto</i>	naj kupi	<i>impēdīto</i>	naj -uje
P. 2. <i>laudātōte</i>	imate -ti	<i>monētōte</i>	imate -njati	<i>emētōte</i>	imate kupiti	<i>impēdītōte</i>	imate -ati
<i>laudānto</i>	naj -lijo	<i>monēnto</i>	naj -enijo	<i>emūnto</i>	naj kupujejo	<i>impēdūnto</i>	naj -ujejo

Infinitiv.

Praes. <i>laudāre</i>	pohvaliti	<i>monēre</i>	opominjati,	<i>ēmēre</i>	kupovati	<i>impēdire</i>	zadržavati
	hvaliti		opomeniti		kupiti		zadržati
Perf. <i>laudāvisse</i>	—	<i>monūisse</i>	—	<i>ēmisse</i>	—	<i>impēdivisse</i>	—
Fut. <i>laudātūrum esse</i>	—	<i>monitūrum esse</i>	—	<i>emūrum esse</i>	—	<i>impēditūrum esse</i>	—

§. 102.

B. P a s .

Indikativ.

I.		II.		III.		IV.	
Praesens.							
S. <i>laudōr</i>	sem	<i>monēor</i>	me	<i>emor</i>		<i>impēdōr</i>	
<i>laudāris</i>	si	<i>monēris</i>	te	<i>emēris</i>		<i>impēdiris</i>	
<i>laudātūr</i>	je	<i>monētur</i>	ga, je	<i>emētūr</i>		<i>impēditūr</i>	
P. <i>laudāmur</i>	smo	<i>monēmur</i>	nas	<i>emīmūr</i>		<i>impēdimūr</i>	
<i>laudāmīni</i>	ste	<i>monēmīni</i>	vas	<i>emīmīni</i>		<i>impēdimīni</i>	
<i>laudāntūr</i>	so	<i>monēntūr</i>	jih, je	<i>emūntūr</i>		<i>impēdīntūr</i>	

Imperfectum.

S. <i>laudābar</i>	sem	<i>monēbar</i>	me	<i>emēbar</i>		<i>impēdiebar</i>	me	sem
<i>laudabāris</i>	si	<i>monēbāris</i>	te				te	si
<i>laudabātūr</i>	je	<i>monēbātūr</i>	ga, je				ga, je	je
P. <i>laudabāmur</i>	smo	<i>monēbāmur</i>	nas				nas	smo
<i>laudabāmīni</i>	ste	<i>monēbāmīni</i>	vas				vas	ste
<i>laudabantūr</i>	so	<i>monēbantūr</i>	je				je	so

Konjunktiv.

I. II. III. IV.

Futurum exactum.

ni ga.

Nota. Za konj. futura exact. rabi se konj. perf.; konj. plusq. cf. synt. §. 157.

Particip.

Praes. <i>laudans</i>	<i>monens</i> opominjaje	<i>emens</i> kupovaje	<i>impediens</i> oviraje,
hvalé, hvaleč	opominjajoč	kupujoč	ovirajoč
Fut. <i>laudatūrus -a -um</i>	<i>monitūrus -a -um</i>	<i>emtūrus -a -um</i>	<i>impeditūrus -a -um</i>
(hoteč hvaliti)	(misleč opominjati)	(namenjen kupiti)	(ki kani ovirati)

Gerundium.

N. <i>laudāre</i> hvaliti (-ljenje)	<i>monere</i>	čmēre	<i>impedire</i>
G. <i>laudandi</i> -jenja	<i>monendi</i>	<i>emendi</i>	<i>impediendi</i>
D. <i>laudando</i> -jenju	<i>monendo</i>	<i>emendo</i>	<i>impediendo</i>
A. (ad) <i>laudandum</i>	(ad) <i>monendum</i>	(ad) <i>emendum</i>	(ad) <i>impediendum</i>
hvaljenje			
Ab. <i>laudando</i> s -jenjem	<i>monendo</i>	<i>emendo</i>	<i>impediendo</i>

Supinum.

<i>laudatum</i> hvalit	<i>monitum</i> opominjat	<i>emtum</i> kupovat	<i>impeditum</i> zadržavat
<i>laudatu</i> za pohvaliti	<i>monitu</i> za opomeniti	<i>emtu</i> za kupiti	<i>impeditu</i> za zadržati

s i v.

Konjunktiv.

I. II. III. IV.

Praesens.

<i>lauder</i> da sem, naj bom	<i>monēar</i> da sem	<i>emar</i> da kupujejo me	<i>impediār</i> naj -ajo me
<i>laudēris</i> (ere) si, boš	<i>monēāris</i> (-re) si	<i>emāris</i> (-re) te	<i>impediāris</i> (-re) te
<i>laudētur</i> je bo		ga	ga
<i>laudēmur</i> smo, bomo	kakor v I.	nas	nas
<i>laudēmini</i> ste, bote		vas	vas
<i>laudentur</i> so, bojo		je	je

Imperfectum.

<i>laudārer</i> bi bil -a -o jaz	<i>monērer</i> da so me	<i>emērer</i> da bi me	<i>impeditērer</i> naj bi me
<i>laudārēris</i> ti	<i>monērēris</i> te	<i>emerēris</i> te	<i>impeditēris</i> te
(-re)	(-re)	(-re)	(-re)
<i>laudārētur</i> on -a -o	ga	ga	ga
<i>laudārēmur</i> mi	nas	nas	nas
<i>laudārēmini</i> vi	vas	vas	vas
<i>laudarentur</i> oni -e -a	je	je	je

Indikativ.

I.		II.		III.		IV.	
Futurum.							
S. laudābor laudābēris (-re) laudābītur	bom boš bo	monēbor monēbēris bo	me te (-re)	emar emēris (-re) emētur	bo on-a-o mi vi oni-e-a	jaz ti impediār impediēris (-re)	drugo po I. drugo po III. drugo po III. drugo po III.
P. laudābimur laudābīmini laudabuntur	bomo bote bodo	drugo po I.	opomenjali posvarili bodo	ga, jo nas vas je	emētur emēmur emēmini ementur		

Perfectum.

S. laudā-	sum	-i sem	monī-	me	emtus	se	sem	impe-
-tus	es	si	-tus-a	te	-a -um		si	-ditus
-a -um	est	je	-um	ga			je	-a -um
P. laudā-	sumus	smo	monī-	nas	emti		smo	impe-
-ti	estis	ste	-ti	vas	-ae -a		ste	-diti
-ae -a	sunt	so	-ae -a	je		kupil -a -o se	so	-ae -a

Plusquamperfectum.

S. laudā-	eram	sem bil-a	monī-	me	emtus	bil -a -o	sem se	impe-
-tus	eras	-i	-tus	te	-a -um			-ditus
-a -um	est		-ae -a	ga				-a -um
P. laudā-	eramus	pohvaljen -i	monī-	nas	emti		kupil -a -o	impe-
-ti	eratis		-ti	vas	-ae			-diti
-ae -a	erant		-ae -a	je	-a			-ae -a

Futurum exactum.

S. laudā-	ero	ko bom	monī-	me	emtus	ko bom se	impedi-
-tus	eris	boš -a -o	-tus	te	-a -um	boš	tus -a -um
-ae -a	erit	bo	-a -um	ga		bo	
P. laudā-	erimus	pohvaljen -i	monī-	nas	emti		impedi-
-ti	eritis		-ti	vas	-ae -a		ti -ae -a
-ae -a	erunt		-ae -a	je			

Imperativ.

I.	I.	I.	I.
S. 2. laudāre bodi h.	monēre	daj se op.	emēre
P. 2. laudāmini bodite h.	monēmīmini	dajte se op.	emīmīmini
II.	II.	II.	II.
S. 3. laudātor naj te	monētor	naj te op.	emītor
laudātor naj ga	monētor	naj ga op.	emītor
P. 2. laudantor naj	monentor	naj je sva-	emuntor
jih hvalijo		rijo	

Konjunktiv.

I.

II.

III.

IV.

Futurum.

ni ga.

Nota. Za konjunkt. fut. nastopi: konj. praes.; konj. imperf. cf. synt. §. 157.

Perfectum.

<i>laudā-</i>	<i>sim</i> da sem	<i>monī-</i> da so	posvarili me	<i>emtus</i>	da sem se	<i>impe-</i>
<i>-tus</i>	<i>sis</i> si	<i>-tus</i>	te	<i>-a -um</i>	da si se	<i>-dītus</i>
<i>-a -um</i>	<i>sit</i> je	<i>-a -um</i>	ga		da se je	<i>-a -um</i>
<i>laudā-</i>	<i>simus</i> smo	<i>monī-</i>	nas	<i>emti</i>		<i>impe-</i>
<i>-ti</i>	<i>sitis</i> ste	<i>-ti</i>	vas	<i>-ae -a</i>		<i>-dīti</i>
<i>-ae -a</i>	<i>sint</i> so	<i>-ae -a</i>	je			<i>-ae -a</i>

kakor I. II. III.

Plusquamperfectum.

<i>laudā-</i>	<i>essem</i> bil -a-o bi	<i>monī-</i> bili -e bi	me	<i>emtus</i>	bil -a -o bi	se	<i>impe-</i>
<i>-tus</i>	<i>esses</i>	<i>-tus</i>	te	<i>-a -um</i>			<i>-dītus</i>
<i>-a -um</i>	<i>esset</i>	<i>-a -um</i>	ga				<i>-a -um</i>
<i>laudā-</i>	<i>essemus</i>		posvarili			<i>kupil -a -o</i>	
<i>-ti</i>	<i>essetis</i>						
<i>-ae -a</i>	<i>essent</i>						

kakor I. II. III.

Futurum exactm.

ni ga.

Nota. Rabi se konj. perf. pass., plusquamp. pass. cf. synt. 157.

Infinitiv.

Praes. <i>laudāri</i> -ljen biti	<i>monēri</i> -njan biti	<i>ēmi</i> kupovati se	<i>impediri</i> ovirati se
Perf. <i>laudātus -a -um</i>	<i>monītus -a -um esse</i>	<i>emtus -a -um esse</i> da	<i>impeditus -a -um esse</i>
<i>esse</i> da sem bil -ljen -a	da sem bil -njan	se je kupilo	da se je zadržalo
Fut. <i>laudātum iri</i> da	<i>monītum iri</i> da bom	<i>emtum iri</i> da se bo	<i>impeditum iri</i> da se
bom hvaljen -a -o	opominjan -a	kupilo	bo ovrla

Particip.

Praes.			
Perf. <i>laudātus -a -um</i>	<i>monītus -a -um</i>	<i>emtus -a -um</i> kupljen	<i>impeditus -a -um</i>
<i>pohvaljen -a -o</i>	<i>posvarjen -a -o</i>	<i>-a -o</i>	<i>zadržan -a -o</i>
Fut. <i>laudandus -a -um</i>	<i>monendus -a -um</i>	<i>emendus -a -um</i> ki	<i>impediendus -a -um</i>
ki se mora hvaliti	ki se mora svariti	se mora kupiti	ki se mora ovirati

Deponentia so verba, ki imajo obliko glagola trpnega, pomen futur. act.; infin. futur. act.; — pomen passiven imajo V rabi je tudi *supinum* in *gerundium*.

Indikativ.

Praes. <i>hortor</i> nagovarjam -tāris -jaš	<i>polliceor</i> obetam -ēris -aš	<i>fruor</i> uživam -ēris -aš	<i>partior</i> delim -īris -iš
Impf. <i>hortabar</i> -arjal -āris sem	<i>pollicebar</i> obetal -āris sem	<i>fruebar</i> užival sem -aris	<i>partiebar</i> delil sem -āris
Fut. <i>hortabor</i> -arjal, -abēris -oril bom	<i>pollicebor</i> obetal -ebēris -ljubil bom	<i>fruar</i> uživaj, užil -ēris bom	<i>partiar</i> delil, raz- -iēris delil bom
Perf. <i>hortatus sum</i> nagovoril sem	<i>pollicitus sum</i> obljub- bil sem	<i>fruitus sum</i> užil sem	<i>partitus sum</i> razdelil sem
Plsqpf. <i>hortatus eram</i> nagovoril sem bil	<i>pollicitus eram</i> ob- ljubil sem bil	<i>fruitus eram</i> užil sem bil	<i>partitus eram</i> raz- delil sem bil
Fut.ex. <i>hortatus ero</i> ko nagovorim	<i>pollicitus ero</i> ko ob- ljubim	<i>fruitus ero</i> ko užijem	<i>partitus ero</i> ko raz- delim

Imperativ.

<i>hortare</i> nagovarjaj	<i>pollicere</i> obetaj	<i>fruere</i> uživaj	<i>partire</i> deli
drugo	kakor	v pas-	sivu.

Infinitiv.

Praes. <i>hortāri</i> nagovar- jati, nagovoriti	<i>pollicēri</i> obetati	<i>frui</i> uživati	<i>partīri</i> deliti
Perf. <i>hortatum -am esse</i> da je nagovoril	<i>pollicitum esse</i> da je obljubil	<i>fruitum esse</i> da je užil	<i>partitum esse</i> da je razdelil
Fut. <i>hortaturum -am</i> esse da bo na- govarjal	<i>polliciturum esse</i> da bo obljubil	<i>fructurum esse</i> da bo užival	<i>partiturum esse</i> da bo delil.

Supinum.

<i>hortatum</i> nagovarjat	<i>pollicitum</i> obetat	<i>fructum (-itum)</i> uživ- vat	<i>partitum</i> delit
<i>hortatu</i> za -arjati	<i>pollicitu</i> za obljubiti	<i>fructu (-itu)</i> za užiti	<i>partitu</i> za razdeliti.

n e n s.

pa tvornega. Vendar imajo obliko aktivno v partic. praes. act.,
glagoli prehajavni v partic. futur. pass. (*gerundivum*).

Konjunktiv.

<i>horter</i> naj nagovarjam -ēris (re)	<i>pollicear</i> naj obetam -eāris (re)	<i>fruar</i> naj uživam āris (re)	<i>partiar</i> naj delim -āris (re)
<i>hortarer</i> -arjal bi -rēris (re)	<i>pollicērer</i> obetal bi -erēris (re)	<i>fruērer</i> užival bi -erēris (re)	<i>partirer</i> delil bi -irēris (re)
<i>hortatus sim</i> da sem nagovoril	<i>pollicitus sim</i> da sem obljubil	<i>fruitus sim</i> da sem užil	<i>partitus sim</i> da sem razdelil
<i>hortatus essem</i> na- govoril bi bil	<i>pollicitus essem</i> bil bi obljubil	<i>fruitus essem</i> bil bi užil	<i>partitus essem</i> bil bi razdelil

Gerundium.

<i>hortandi</i> nagovarjanja dalje	<i>pollicendi</i> obetanja kakor	<i>fruendi</i> uživanja v ak-	<i>partiendi</i> deljenja tivu.
---------------------------------------	-------------------------------------	----------------------------------	------------------------------------

Particip.

<i>hortans</i> nagovarjaje, nagovarjajoč	<i>pollicens</i> obetaje	<i>fruens</i> uživaje	<i>partiens</i> delé
<i>hortatus -a</i> nagovori- vši	<i>pollicitus -a</i> oblju- bivši	<i>fruitus -a -um</i> po- uživši	<i>partitus</i> razdelivši
<i>hortaturus -a</i> hoteč nagovoriti	<i>polliciturus</i> misleč obljubiti	<i>fruiturus</i> hoteč uživati	<i>partiturus</i> ki hoče deliti
Fut. pass. <i>hortandus -a</i> -um ki se mora nagovarjati	<i>pollicendus -a -um</i> ki se mora ob- ljubiti	<i>fruendus -a -um</i> ki se mora užiti	<i>partiendus</i> ki se mora deliti.

§ 104. D. Opisna spregatev (conjugatio periphrastica).

Conjugatio periphrastica (opisna spregatev) zove se to, da se strinja pomožnik *esse* (*sum, es, est etc.*) s participom fut. a. c. in pa fut. pass., ter rabi v časoslovji kot glagol jednoten.

Raba ta more nastopiti po vseh časih in naklonih, ako jo zahteva in dopušča pomen stavka.

To naj uči skladnja (cf. §§. 157, 240, 241).

Oblika jej je:

Praes. *laudaturus -a -um sum, sim* hočem (mislim, kanim, namerjam) hvaliti.

monendus -a -um est, sit moram (imam) se hvaliti.

pollicendus est, sit.

Impf. *emturus eram, essem* hotel sem kupiti.

impediendus erat, esset moral -a -o se je ovirati.

largiendus erat, esset. i. t. d.

Futur. *cavendum erit, —*

partiendum erit, —

Perf. *partiturus fui, fuerim.*

utendum fuit, fuerit.

Plusqpf. *hortaturus fueram, fuisset.*

pugnandum fuerat, fuisset.

Fut. ex. *moniturus fuero, —*

utendum fuerit, —

Praeterita in supina.

§ 105. Latinski jezik je izobrazil mnogo glagolov v perfektu in supinu drugače, nego kažejo spregala v štirih spregatvah (§. 96). Ta različnost obstoji po obče v tem, da jemljejo glagoli svoje perfekte in supine iz raznih drugih spregatev; včasih tudi v tem, da se ponovi prvi zlog (*reduplicatio*). Vse te razlike imajo svoj temelj v zakonih in naravi latinskega jezika, in niso nepravilne.

I. Spregatev.

§ 106. 1. perf. *-ui*, supin. *-itum*.

crepo -āre škripati, *crepui, crepitum*.

Comp. *discrēpo* slabo doneti, razlikujem se.

incrēpo karam.

čũbo -āre ležati, *cubui*, *cubitum*.

Comp. *accũbo* prilegam; *excũbo* čuvarim.

dũmo -āre krotiti, *domui*, *domitum*.

Comp. *edũmo*, *perdũmo* ukrotim.

mĩco -āre bliščati se, *micui* brez supina.

Comp. *emicāre* zasvetiti se, *emicui*, *emicatum*.

sũno -āre doneti, *sonui*, *sonitum*; pa *sonaturus*.

Comp. *consũno* vjemam se.

resũno odmevam, *resonavi*.

tũno -āre grmeti, *tonui*, *tonitum*.

Comp. *attũno* omamim, napadem; *attonitus* omamljen.

vũto -āre prepovedati, *vetui*, *vetitum*.

§ 107. 2. perf. -ui, supin. -tum.

frĩco -āre drgniti, *fricui*, *frictum*, *fricatum*.

Comp. *infrĩco* namancam, *perfrĩco* premancam.

enũco -āre ubiti, *enecui*, *enectum*.

Comp. *neco* ubijem, umorim; *necāvi*, *necatum*.

sũco -āre sekati, *secui*, *sectem*; pa *secaturus*.

Comp. *desũco* odsekam; *insũco* nasekam.

pĩlico -āre gubāti, ubrati, grbati, *plicāvi* -atum; *plicui*, *plicitum*

je v rabi ko sestavljen:

applico pridenem, sklopim (-avi -atum).

complicco stikam, zložim.

explicco razvijem.

implicco zavijem, zamotam; *implicitus* zamotan.

§ 108. 3. perf. -i, supin. -tum.

ĩuvo -āre pomagati, *ĩuvi*, *ĩutum*; pa *ĩuaturus*.

Comp. *adĩuvo* pomorem, *adĩuvi*, *adjutum*, (*adjuturus*).

lāvo -āre umivati, *lāvi*, *lavatum*, *lutum*, *lotum*; pa samo *lavaturus*.

§ 109. 4. perf. ponavlja prvi zlog (reduplikacija).

do dāre dati, dajati, *dēdi*, *dātum*.

Comp. *circumdo* obdajem, *circumdēdi*, *circumdātum*.

pessumdo pogubim.

venumdo prodam.

satisdo zadostujem, porokujem.

Drugi sestavljeni z *-dare* grejo po III. spreg. §. 123.
sto, stāre stati, stēti, stātum.

Composita imajo tako:

- a) Če je *stāre* zložen z dvozložno praeoposicijo ima perf. *stēti*.
circumsto okoli stati, *circumstēti*.
antesto preseči koga, *antestēti*.
supersto ostanem, *superstēti*.
- b) Če je zložen z jednozložno praeoposicijo ima *stēti*.
consto obstati iz česa, *constiti*.
insto pritiskam, *institi*.
persto obstajam, *perstēti*.
obsto oviram, *obstēti*.
resto ostajam, *restēti*.

Opomba. Particip perf. pass. ima pomen aktiven (§. 89) pri glagolih I. spreg.
jūro prisežem; *juratus* ki je prisegel.
coeno kósim; *coenatus* ki je kósil.
pōto popivam; *pōtus* ki je napil se.

II. Spregatev.

§ 110. 1. perf. *-ui*, supin. *-tum*.

doceo -ēre učiti koga, *docui, doctum*.

misceo -ēre mešati, *miscui, mistum, mixtum*.

Comp. *admisceo* primešam, *permisceo* premešam.

teneo -ēre držati, *tenui, tentum*.

Comp. dobijo *i*: *retineo* zadržavam, *retinui, retentum*.

contineo skup držim,

obstineo zdržim se,

obtineo obdržim, imam,

sustineo vzdržim,

attinet tiče se; brez supina.

torreo -ēre sušiti, pražiti, *torrui, tostum*.

censeo -ēre ceniti, *censui, censum*.

recenseo pregledujem, *recensui, recensitum*.

sorbeo -ēre srkati, *sorbui, sorptum*.

taedet -ēre mrzi se kaj, *taeduit, pertaesum est*.

Mnogo glagolov ima perf. *-ui* brez supina, to so zlastine prehajavni:

arceo -ēre oddržavati, *arcui*, —

Comp. *co-arceo* omejujem, *co-ērcui*, *co-ercitum*.

exerceo vadim, *exercui*, *exercitum*.

calleo -ēre zveden biti, *callui*.

palleo -ēre bledéti.

caudeo -ēre belo svetiti se.

rubeo -ēre rudečeti.

egeo, *indigeo* -ēre trebovati.

sileo -ēre molčati.

emineo -ēre odlikovati se.

sorbeo -ēre srkati.

flōreo -ēre cveteti.

splendeo -ēre svetiti se.

frondeo -ēre zeleneti.

studeo -ēre podvizam se.

horreo -ēre strmeti.

stupreo -ēre osupniti.

languo -ēre truden biti.

timeo -ēre bati se.

maqueo -ēre moker biti.

tumeo -ēre otekati.

niteo -ēre svetiti se.

vigeo -ēre živahen biti.

oleo -ēre dišati.

viréo -ēre zelen biti.

§111. 2. perf. -ēvi, supin. -ētum.

dēleo -ēre brisati, podreti, *dēlevi*, *dēletum*.

fleo -ēre jokati, *flevi*, *fletum*.

neo -ēre prestī, šivati, *nevi*, *netum*.

pleo -ēre polniti (*plēvi*, *plētum* ni v rabi).

Navadni so comp.:

compleo dopolnim,

impleo napolnim,

expleo izpolnim,

suppleo namestim.

Supin. -ītum imata:

aboleo -ēre odpraviti, *abolēvi*, *abolitum*.

cicio, *ciēre* vzbuniti, *cīvi*, *cītum*.

Comp. grejo po IV. spregatvi (§. 127).

accio, *accīre*, *accītus* poklican (od *ac-cīeo* -ēre).

concio, *concīre*, *concītī* sklicani.

excio, *excīre*, *excītus* zbujen, spoden.

§112. 3. perf. -i, supin. -tum.

cāveo -ēre varovati se, *cāvi*, *cautum*.

fāveo -ēre godovati, prijati, *fāvi*, *fautum*.

fōveo -ēre greti, pestovati, *fōvi*, *fōtum*.

mōveo -ēre gibati, mōvi, mōtum.

Comp. *commoveo, permoveo nagnem.*

admoveo privedem.

vōveo -ēre obljubiti, vōvi, vōtum.

pāveo -ēre bati se, pāvi, —

ferveo -ēre buliti, vreti, fervi, ferbui, —

conniveo -ēre pomižavati, connīvi, connīvi, —

strideo -ēre sikati, strīdi, —

§ 113. 4. perf. -i. supin. -sum.

prandeo -ēre zajuterkovati, prandi, pransum. — Partic. perf. ima tvorni pomen = *pransus* ki je zajuterkoval (§. 89, Nota 2).

sēdeo -ēre sedeti, sēdi, sessum.

Comp. *assideo* zraven sedim, *assēdi, assessum.*

obsideo oblegam,

possideo posedim, imam,

supersēdeo opustim.

video -ēre videti, vīdi, vīsum.

Comp. *invideo* zavidam,

provideo oskrbim,

praevideo previdim.

Prvi slog ponavljajo (*reduplicatio*).

mordeo -ēre griziti, mōmordī, morsum.

pendeo -ēre viseti, pēpendi brez sup.

spondeo -ēre obljubiti, spēpondi, sponsum.

Comp. *respondeo* odgovorim, *respondi, responsum.*

tondeo -ēre striči, tōtondi, tonsum.

Comp. *attondeo* nastrižem,

dotondeo odstrižem.

(Sestavljeni nimajo reduplikacije).

§ 114. 5. perf. -si (xi), supin. -sum.

ardeo -ēre goreti, arsi, arsum.

haereo -ēre viseti, tičati, haesi, haesum.

jūbeo -ere velevati, zapovedati, jussi, jussum.

māneo -ēre ostati, mansi, mansum.

Comp. *permaneo* ostanem, *remaneo* zaostanem.

mulceo -ēre božati, *gladiti*, *mulsi*, *mulsum*.

mulgeo -ēre mlezti, *mulsi*, *mulsum*.

rīdeo -ēre smeјati se, *rīsi*, *rīsum*.

suādeo -ēre svetovati, *suāsi*, *suasum*.

Comp. *dissuadeo* odsvetujem, *persuadeo* pregovorim.

tergeo -ēre brisati, *tersi*, *tersum*.

Comp. *abstergeo* obrišem, *detergeo* zbrišem.

§ 115. 6. perf. -si (ci) supin. -tum.

augeo -ēre množiti, *auxi*, *auctum*.

indulgeo -ēre ugoditi, *indulsi*, *indultum*.

torqueo -ēre viti, *torsi*, *tortum*.

Comp. *contorqueo* zavijem,

extorqueo izvijem.

Brez supina so neprehajavni:

algeo -ēre zmrzovati, *alsi*. *frigeo* -ēre zebe me, *frīci*.

fulgeo -ēre bliskati se, *fulsi*. *lūceo* -ēre svetiti, *lūxi*.

turgeo -ēre otekati, *tursi*. *lūgeo* -ēre žalovati, *lūxi*.

urgeo -ēre tišati, *ursi*.

§ 115.^b Niti perf. niti supin. nimajo:

āveo hlepim (*avidus*). *līveo* bled sem (*lividus*).

calleo umen, zvit biti (*callidus*). *polleo* možen sem.

calveo plešast sem (*calvus*). *squāleo* umazan sem (*squalidus*).

cāneo siv sem, belolas (*canus*).

III. Spregatev.

§ 116. Pri III. spregatvi je karakter *i*, *si*.

Karakter *si* imajo v rabi tisti glagoli, katerih deblo se končuje na konsonant; tu se *s* vtaplja po slovnih pravilih, in sicer:

a) Goltniki *g*, *h*, *c* (k) v *x*;

b) *b* pred *s*, *t* gre v *p*;

c) *d*, *t* odpadata, ali pa *t* v supinu gre v *s*, npr.:

a) *dico*, *dicēre* reči, *dic-si* = *dixi*,

rego, *regēre* voditi, *reg-si* = *rexī*,

traho, *trahēre* vleči, *trah-si* = *traxī*,

coquo, *coquēre* kuhati, *coc-si* = *coxi*.

b) *scribo*, *scribēre* pisati, *scripsi*, *scriptum*.

c) *claudio*, *claudēre* zakleniti, *clausi*, *clausum*,

mitto, *mittēre* poslati, *mīsi*, *missum*.

Če imajo konsonantični glagoli karakter *i*, takrat se spreminja deblo, in sicer:

a) Vokal v deblu se zatégne,

b) nastopi reduplikacija, npr.:

a) *lěgo, legěre* brati, *lěgi, lectum, fōdio, foděre* kopati, *fōdi, fossum,*

āgo, agěre gnati, *ēgi, actum.*

b) *posco, poscěre* zahtevati, *pōposci.*

cādo, cadere pasti, *cēcēdi, cāsūm.*

Vendar je razlik mnogo, toraj je treba pregledati glagole po skupinah.

§ 117. 1. perf. *-si*, supin. *-sum*.

claudio -ěre zakleniti, zapreti, *clausi, clausum.*

Comp. *conclūdo* sklenem, *conclūsi, conclusum.*

inclūdo zaprem, *reclūdo* odprem.

divīdo -ěre deliti, *divīdi, divīsum.*

laedo -ěre raniti, žaliti, *laesi, laesum.*

Comp. *allīdo* -ěre spotakniti se, *allīsi, allīsum.*

collīdo nasprotovati s kom, *-si, sum.*

elīdo izpahnem.

lūdo -ěre igrati, *lūsi, lūsum.*

Comp. *allūdo* eikam na kaj.

elūdo, delūdo, illūdo rugam se komu.

plaudo -ěre ploskati, *plausi, plausum.*

Comp. *explōdo* izpodim, *explōsi, explōsum.*

rādo -ěre škrbati, praskati, *rāsi, rāsum.*

rōdo -ěre glodati, *rōsi, rōsum.*

Comp. *abrōdo* odgriznem, *corrōdo* zgrizem.

trūdo -ěre suniti, pahniti, *trūsi, trūsum.*

evādo -ěre iziti, *evāsi, evāsum.*

Comp. *invādo* napadem.

fido -ěre zanesti se, *fisus sum* (§. 89, N. 2).

Comp. *confido* zaupam, *diffido* nezaupam.

mitto -ěre poslati, pustiti, *mīsi, missum.*

Comp. *admitto* dopustim, *permitto* dovolim,

amitto zgubim, *promitto* obljubim,

committo izročim, *remitto* pošljem nazaj.

omitto, intermitto opustim,

cēdo -ěre stópiti, ogniti se, *cessi, cessum*.

Comp. *accēdo* pristopim, *procēdo* dalje idem,
conccēdo dovolim, *praeccēdo* naprej idem,
antccēdo presežem, *recēdo* nazaj idem.

prēmo -ěre tlačiti, stiskati, *pressi, pressum*.

Comp. *comprīmo* stisnem, *compressi, compressum*,
exprīmo iztisnem, *opprīmo* zaterem.

quātio -ěre tresti, *quassi, quassum*.

Comp. *concūtio* stresem, *conculsi, concussum*,
excūtio iztresem, *percūtio* bijem.

mergo -ěre potopiti, *mersi, mersum*.

Comp. *demergo* potonim, *submergo* utapljati.

spargo -ěre trositi, *sparsi, sparsum*.

Comp. *adsperge* škropiti, *adspersi, adspersum*,
conspargo pokropim, *dispergo* razstresem.

tergo -ěre, tudi -ěre brisati, *tersi, tersum*.

figo -ěre lópiti, pribiti, *fixi, fixum*.

Comp. *affigo*, pilepim, *transfigo* prebodem.

flecto -ěre pripogniti, *flexi, flexum*.

Comp. *deflecto* ognem se, *reflecto* pomišljujem.

necto -ěre vozlati, pripeti, *nexi, nexum*.

Comp. perf. -*ui*.

annecto priklopim, *annexui -exum*.

connecto sklopim, *connexui -exum*.

pecto -ěre česati, *pexi, pexum*.

Perf. -*si* (*xi* iz *cs, gs, hs*), supin -*tum*.

cingo -ěre opasati, okóliti, *cinxi, cinctum*.

dīco -ěre reči, *dixi, dictum* (tako: *edico* ukazati, *praedico* napovedati; pa *indicare -avi -atum* ovaditi, naznaniti).

dūco -ěre vesti, peljati, *duxi, ductum*.

cōmo -ěre kinčati, lišpati, *compsi, comptum*.

dēmo -ěre odvzeti, *dempsi, demptum*.

fingo -ěre obraziti, izmisliti, *finxi, fictum*.

fligo -ěre udariti, *flixi, flictum*.

(tako composita: *affligo* pobiti etc., toda *profligo -are -avi -atum* v beg pognati).

frigo -ěre pražiti, *frixi, frictum*.

glūbo -ěre lupiti, *glupsi*, *gluptum*.

jungo -ěre vezati, *junxi*, *junctum*.

(tako *adjungo* pridati etc).

extinguo -ěre ugasniti, *extinxi*, *extinctum*.

distinguo -ěre razločiti, *distinxi*, *distinctum*.

lingo -ěre lizati, *linxi*, *linctum*.

mingo -ěre scati, *minxi*, *mictum*, *minctum*.

mungo -ěre usekniti, *munxi*, *munctum*.

nūbo -ěre omožiti se, *nupsi*, *nuptum*.

pingo -ěre slikati, malati, *pinxi*, *pictum*.

plango -ěre žalovati, jokati, *planxi*, *plangentum*.

prōmo -ěre vzeti kaj od kodi, *prompsi*, *promptum*.

rēpo -ěve laziti, *repsi*, *reptum*.

serpo -ěre plaziti, lezti, *serpsi* (*scriptum*).

scalpo -ěre praskati, drgniti, *scalpsi*, *scalptum*.

sculpo -ěre izrezovati, v les rezati, *sculpsi*, *sculptum*.

sūgo -ěre sisati, *suxi*, *suctum*.

sūmo -ěre vzeti, *sumpsi*, *sumptum*.

scribo -ěre pisati, *scripsi*, *scriptum*.

tingo, *tinguo* -ěre omakati, barvati, *tinxi*, *tinctum*.

stringo -ěre plazniti, prasniti, *strinxi*, *strictum*.

Comp. *adstringo* zategniti, *obstringo* zavezati.

(*temno*) *contemno* -ěre zaničevati, *contempsi*, *-ptum*.

ūro -ěre žgati, *ussi*, *ustum*; *combūro* sežgati, *inūro* vžgati.

vīvo -ěre živeti, *vixi*, *victum*.

ungo, *unguo*, *ungere* maziliti, *unxi*, *unctum*.

carpo -ěre pukati, trgati, birati, *carpsi*, *carptum*.

Comp. *e: decerpo*. -*cerpsi*, -*cerptum* ubirati.

discerpo razdrapiti, *excerpo* posneti.

ango -ěre težaviti, *anxi*, brez supina.

nīngo -ěre snežiti, *ninxi*, —

rego -ěre vladati, voditi, *rex*, *rectum*.

Comp. *arrīgo* -ěre vzdigniti, *arrex*, *arrectum*.

corrīgo popravim, *porrīgo* stegnem, pomolim,

dirīgo vpravnam, *pergo* nadaljujem,

erīgo vzdignem, *surgo* vstanem.

gero -ěre nesti, *gessi*, *gestum*.

Comp. *congero* znašam, *digero* vredujem.

§118. 2. perf. -ui, supin. -tum.

ālo, ālĕre živiti, *alui, altum* (alĭtum).

cōlo -ĕre čislati, obdelovati, *colui, cultum*.

consūlo -ĕre skrbeti, za svet prašati, *consului, consultum*.

occūlo -ĕre skrivati, *occului, occultum*.

rāpio -ĕre ropati, *rapui, raptum*.

abrīpio -ĕre odtrgati, *abripui, abreptum*; tako comp.:

arripio prijeti, *cripio* vzeti,

diripio raztrgati, *corripio* zgrabiti.

sāpio -ĕre moder biti, kušati, *sapui, -ivi*.

texo -ĕre plesti, tkati, *texui, textum*.

perf. -ui, supin. -ĭtum.

discumbo -ĕre uleči se, *discubui, discubĭtum*.

elicio -ĕre izvabiti, *elicui, elicĭtum*.

lācio, allicio -ĕre, allexi, allectum, tako:

illicio napeljati, *pellicio* zapeljati.

mōlo -ĕre mleti, *molui, molĭtum*.

frĕmo -ĕre mrmrati, *fremui, fremĭtum*.

gĕmo -ĕre vzdihovati, *gemui, gemĭtum*.

gigno -ĕre roditi, *genui, genĭtum*.

pinso -ĕre drobiti, *pinsui, pinsĭtum* (*pinsi, pinsum, pistum*.)

pōno -ĕre staviti, *pōsui, pōsĭtum*.

strĕpo -ĕre ropotati, *strepui, strepĭtum*.

vōmo -ĕre bljuvati, *vomui, vomĭtum*; pa:

meto -ĕre kosĭti, žeti, *messui, messum*.

§119. 3. perf. -vi, supin. -tum.

cerno -ĕre ločiti, videti (*crĕvi, crĕtum*).

(*discerno* razločim, *deccrno* odločim).

lĭno -ĕre mazati, *lĭvi, lĕvi, lĭtum*.

sĕro -ĕre sejati, *sĕvi, sĕtum*.

Comp. *sĭtum, cōnsĕro, consĕvi, cosĭtum* obsejati.

sĭno -ĕre pustiti, *sĭvi, sĭtum*.

sperno -ĕre prezirati, *sprĕvi, sprĕtum*.

sterno -ĕre razprostreti, *strĕvi, strĕtum*.

§120. 4. perf. -ivi, supin. -ĭtum.

arcesso ali *accerso -ĕre* pozvati, *arcessĭvi, arcessĭtum*.

capesso -ĕre zgrabiti, *capessĭvi, capessĭtum*.

facesso -ěre napravljati, *facessīvi*, *facessitum*.

laccio -ěre dražiti, *laccessīvi*, *laccessitum*.

cūpio -ěre želeti, *cupīvi*, *cupitum*.

rūdo -ěre rjuti, *rudīvi* (*rūdi*), *ruditum*.

pěto -ěre zahtevati, *petīvi*, *petitum*.

quaero -ěre iskati, *quacsīvi*, *quacsitum*.

Comp. *i*: *inquiro*, -*sīvi*, -*itum*.

těro -ěre tretiti, *trīvi*, *trītum*.

incesso -ěre napadem, *inccssīvi*.

(perf. *incēssi*, npr.: *cura incessit me*).

§ 121. 5. perf. na -*i* (vokal debbla je zategnjen), supin -*tum*.

a) deblo na *p*.

cāpio -pěre ujeti, *cēpi*, *captum*.

Comp. *i*, *e*, npr.: *accipio* prejmem, *acceptum*, tako:

decipio goljufam, *praecipio* zapovem,

incipio pričnem, *percipio* umem.

rumpo -ěre razrušiti, lomiti, *rūpi*, *rūptum*.

b) deblo na *e*, *g*, *qu*.

āgo -ěre gnati, delati, *ēgi actum*.

Comp. imajo *i* mesti *a*, kot:

abīgo -ěre odgnati, *abēgi*, *abactum*.

adīgo naganjam,

exīgo dovršim, zahtevam,

redīgo vganjam,

subīgo podvržem,

cōgo (*coigo*), *coēgi*, *coactum* siliti.

le: *circumago* gonim okoli, *perago* dovršim, — ohranita *a*.

lego -ěre brati, *lēgi*, *lectum*.

Comp. *i*: *colligo* zbrati, *collēgi*, *collectum*, *delīgo* izberem; toda

dīlīgo ljubiti, *nēglīgo* zanemariti, *intellēgo* umém, imajo -*ēxi*,
-*ectum* (*dilexi*, *dilectum*).

fācio -ěre storiti, *fēci*, *factum*.

Tako comp. z adjektivni, kot:

calefacio -ěre ogreti, *calefēci*, *calefactum*; pass. *calefio*, *caleficri*, *calefactus sum*.

arefacio posušim, *labefacio* omajem,

patefacio odprem, *satisfacio* zadostim,

Comp. z *re*, in praepos. imajo *i* mesti *a*, kot:
afficio -čre učiniti komu kaj, *affeci*, *affectum*; pass. *afficior*, *affici*,
affectus sum.

<i>conficio</i> dovršim,	<i>interficio</i> ubijem,
<i>deficio</i> opustim,	<i>reficio</i> popravim,
<i>efficio</i> storim,	<i>proficio</i> napredujem.

jacio -čre vreči, *jeci*, *jactum*.

Comp. *i*, *e*, *abjicio* odvržem, *adjicio* pristavim, -čci, -ectum).
dejicio poderem.

frango -čre razlomiti, *frēgi*, *fractum*.

Comp. *i*: *infringo* nalomiti, *defringo* odlomiti; -ēgi, -actum.
relinquo -čre zapustiti, *reliqui*, *relictum*.

vincto -čre zmagati, *vici*, *victum*.

fugio -čre bežati, *fūgi*, *fugitum*.

fēro, *ferre* nesti, *tūli*, *lātum*.

īco, *icere* udariti, zadeti, *īci*, *ictum* (*icere foedus* = *ferire* pogoditi se).
(specio, specēre gledati, *spexi, spectum)*.

Comp. imajo *i*: *adspicio*, *adspexi*, *adspectum* pogledati.
conspicio ugledati, *prospicio* provideti,
perspicio pregledati, *despicio* prezirati etc.

Deblo na *m*.

ēmo -čre kupiti, *ēmi*, *emtum*, *emptum*.

coēmo skupljam, drugi comp. *i*: *adīmo* odvzemem, *dirīmo* ločim,
ēmī, *emtum*.

Debla na *d*, supin. *sum*.

ēdo -čre jēsti, *ēdi*, *ēsum*.

fōdio -čre kopāti, *fōdi*, *fossum*.

fundo -čre livati, *fūdi*, *fūsum*.

fūdo -čre razklati, *fūdi*, *fūsum*.

scindo -čre raztrgati, -rezati, *scīdi*, *scissum*.

sīdo -čre sestiti, *sēdi* (*sīdi*), *sessum*.

Comp. *i*: *consīdo* naseliti se, *subsīdo* postati, postojim, *pos-*
sīdo polastiti se.

strīdo (*strīdeo* -čre), *stīdēre* brlizgati, škripati, *strīdi*.

frēdo -čre škripati zobmi, *frēsūm*, *fressum*.

Deblo na *t*.

plecto -čre plesti, *plexi*, -xui, *plexum*.

§122. 6. perf. -i (deblo nespremenjeno), supin. -sum.

accendo -ěre užgati, *accendi*, *accensum*.

defendo -ěre braniti, *defendi*, *defensum*.

offendo -ěre žaliti, *offendi*, *offensum*.

mando -ěre žvečiti, *mandi*, *mansum*.

pando -ěre, razprostirati, *pandi*, *pansum*, in *passum*.

prehendo -ěre zgrabiti, *prehendi*, *prehensum*; tako:

comprehendo zgrabiti, umeti, *reprehendo* grajati.

scando -ěro navzgor iti, *scandi*, *scansum*.

Comp. *e*: *ascendo*, *descendo* gor, dol stopiti, *descendi* -sum.

verto -ěre obračati, *verti*, *versum*.

verro -ěre pometati, *verri*, *versum*.

vello -ěre cukati, puliti, *velli*, *vulsum*.

cūdo -ěre kovati, *cūdi*, *cūsum*.

vīso -ěre ogledati, posěčati, *vīsi*, *vīsum*.

bībo -ěre piti, *bībi*. — (pa *bibiturus*).

lambo -ěre lizati, *lambi*. —

psallo -ěre citrati, pevati, *psalli*. —

scābo -ěre praskati, *scābi* —

Supin. -tum.

volvo -ěre valjati, *volvi*, *volūtum*.

solvo -ěre razvezati, *solvi*, *solūtum*.

§123. 7. perf. prvi zlog ponavlja (*reduplicatio*).

cādo -ěro padem, *cēcīdi*, *casum*.

Comp. *i*: *occīdo* -ěre, *occīdi*, *occāsūm* zatoniti, *incīdo* napadem,
recīdo nazaj padem, *decīdo* doli padem.

caedo -ěre sekati, *cēcīdi*, *caesum*.

Comp. *i*: *occīdo*, *occīdi*, *occīsūm*, *concīdo* posekati, *incīdo* na-
sekati, *praecīdo* presekati.

cāno -ěre piti, *cēcīni*, *cantum*; toda *concīno*, *cocīni*, *concentum*.

crēdo -ěre vérovati, verjeti *crēdīdi*, *crēditum*, tako:

abdo skriti, *prōdo* izdati.

addo dodati, *reddo* nazaj dati,

condo vstanoviti, *trādo* izročiti,

abscondo skriti, *vendo* prodati,

perdo pogubiti.

curro -ěre tekati, *cūcūrri*, *cursum*.

Comp. perf. *curri*: *adcurri* priteči, *occurri* srečati.

fallo -ěre ukaniti, *fēllēlli*, *falsum*.

Comp. *refello* ovržem, *refelli*, brez sup.

pango -ěre zabiti, *pepīgi*, *pēgi*, *pactum*.

Comp. *i*, perf. *pēgi*: *compingo*, *pēgi*, *pactum* stisniti, *impingo* vtakniti.

parco -ěre varovati, prizanašati, *pēperci*, *parsi*, *parsum*.

pārio, *parere* roditi, *pēpēri*, *partum* (*paritūrus* -a).

pello -ere pregnati, *pēpūli*, *pulsum*.

Comp. perf. *pūli*: *compello*, *compūli*, *compulsum* sterati, *expello* izgnati, *repello* nazaj zapoditi.

pendo -ěre obésiti, *pēpendi*, *pensum*.

tango -ěre dotakniti se, *tētīgi*, *tactum*.

Comp. *i*, perf. *tīgi*: *atingo*, *attīgi*, *attactum*; *contingit*, *contīgīt*; *obtingit*, *oblīgīt* pripeti se.

tendo -ere razpeti, *tētēdi*, *tensum*, *tentum*.

tundo -ěre tleči, *tutūdi*, *tūsum*.

Comp. perf. *tūdi*: *contudo*, *contudi*, *contusum* stleči; *obtundo* -tūdi skrhati.

pungo -ere bosti, *pūpīgi*, *punctum*.

Comp. perf. *punxi*; *compunxi* nabosti.

tollo -ěre vzdigniti, odpraviti, *sustūli*, *sublātum*.

disco -ěre učiti se, *didīci*, brez supina; (pa *discitūrus*).

Comp. tudi tako: *addisco*, *addidīci* naučiti se.

posco -ěre zahtevati, *pōposci*, brez supin.

Comp. tudi: *deposco*, *depōposci* térjati.

(*cello* -ere, *cecūli*, *celsum* gibati).

Comp. perf. *cūli*: *percello* -ere prešiniti, *percūli*, *perculsum*.

<i>antecello</i>	} preseči; —, —
<i>praecello</i>	

excello odlikovati se.

§124. 8. perf. -ui, supin. -utum imajo glagoli, katerih deblo se končuje na -u, npr.:

acuo, -ěre brusiti, *acūi*, *acūtum*.

arguo, -ěre dolžiti, *argui*, *argūtum*.

exuo, -ěre sleči, *exui*, *exūtum*.

induo, -ěre obleči, *indui*, -ūtum.

imbuo, -ěre namočiti, *imbui*, -ūtum.

ruo, -ěre rušiti se, *ruī*, *rūtum* (*ruiturus*).

nuo -ěre kimati, *nuī*, brez sup.; *adnuo*, *renuo* prikimati,^u odkimati.

Izvezeta sta:

fluo, -ěre teči, *fluxi*, *fluxum*.

struo, -ěre staviti, *struxi*, *structum*.

Supina nimajo:

congruo -ěre ujemati se, *congrui*.

metuo -ěre bati se, *metui*.

corruo -ěre zrušiti se, *corruī*.

irruo -ěre napadem, *irruī*.

sternuo -ěre kihniti, *sternui*.

pluere dežiti, *pluit*, *plūvit*.

trēmo -ěre trepetati, *tremui*.

compesco -ěre krotiti, *compescui*.

sterto -ěre smrčati, *stertui*.

§125. 9. Verba inchoativa, kažeča začetek (perf. in supin. brez -sc.

a) inchoativa po deblu:

pasco, *pascere* pasem, *pāvi*, *pastum*.

cresco, -scere rasti, *crēvi*, *crētum*.

quiesco -scere počivati, mirovati, *quiēvi*, *quiētum*.

suesco -scere privajati se, *suēvi*, *suētum*. (tako comp.).

nosco, *noscere* poznavati, *nōvi*, *nōtum*. (Comp. supin. -ītum; sam

ignosco supin. -ōtum.

b) Izpeljani:

inveterasco -scere. (*inveterare*) zastarati se, *inveteravi*, *inveteratum*.

exardesco, (-ardere) uneti se, *exarsi*, *exarsum*.

coalesco -ěre zrasti se, *coalui*, *coalitum*.

indolesco, (-dolēre) oboleti, *indolui*, *indolītum*.

scisco, (scire) skleniti, *scivi*, *scītum*.

revivisco, (*vivere*) oživetiti, *revixi*, *revictum*.

concupisco, (*cupere*) poželeiti, *concupivi*, *concupītum*.

obdormisco, (*dormīre*) zaspati, *obdormīvi*, *obdormītum*.

adolesco -ěre vzrasti, *adolēvi*, -ultum.

abolesco -ěre giniti, *abolēvi*, —

Brez supina:

aresco -ěre, (*arēre*) posušiti se, *arui*.

putesco -ěre, (*putēre*) sogniti, *putui*.

rubesco -ěre, (*rubēre*) zarudeti, *rubui*.

calesco -ěre, (*calēre*) ogreti se, *calui*.

extimesco -ěre, (*timēre*) ustrašiti se, *extimui*.

intumesco -ěre, (*tumēre*) oteči, *intumui*.

stupesco -ěre, (*stupēre*) ostrmeti, *stupui*.

crebresco -ěre, (*creber*) razširiti se, *crebrui*.

evanesco -ěre, (*vanus*) izginiti, *evanui*.

innotesco -ěre, (*notus*) razglasiti se, *innotui*.

mauresco -ěre, (*maturus*) dozoreti, *maturui*.

IV. spregatev.

§126. 1. perf. -i, supin. -tum.

compērio, -īre zvediti, *compēri*, *compertum*.

repērio, -īre najti, *repēri*, *repperi*, *repertum*.

vēnio, -īre priti, *vēni*, *ventum*; tako comp.

advenio pridem, *invenio* najdem idr.

§127. 2. perf. -ui (-vi), sup. -tum.

apērio, -īre odpreti, *aperui*, *apertum*.

opērio -īre, pokriti, *operui*, *opertum*.

salio -īre, skakati, plesati *salui*, — (*saltus* skok).

Comp. *i* (sup. *sultum*), *insilio*, -īre, -īlui.

sēpēlio -īre pokopati, *sepelivi*, *sepultum*.

ciō, *ciōre* vzbuniti, *cīvi*, *cītum*; tako comp.:

accio pozvati, *concio* sklicati. (cf. §. 111).

eo, *īre* iti, *īvi*, *ītum*.

amicio -īre obleči, — *amicium*.

§128. 3. perf. -si, supin. -tum (*sum*).

farcio, *farcire* natlačiti, basati, *farsi*, *fartum*.

Comp. *e*, *refercio*, *fersi*, *fertum*.

fulcio -ire podpreti, *fulsi*, *fultum*.

sarcio -ire krpati, *sarsi*, *sartum*.

sancio -ire posvetiti, potrditi, *sanci*, *sanctum*, *sancitum*.

sacpio ali *sēpio* -pire ograditi, -*epsi*, -*eptum*.

vincio -ire vezati, *vinxi*, *vinctum*.

haurio -ire zajemati, *hausi*, *haustum*.

sentio -ire čutiti, *sensi*, *sensum*.

Nota. 4. perf. in supina nimajo:

fērio, *ferire* udariti, mahnuti,

fērōcio, *ferocire* divjati,

singultio, *singultire* ihtiti se,

sūperbio, *superbire* prevzeten biti, ponašati se,

ēsūrio, *esurire* gladovati, lačen sem.

§ 129.

Verba deponentia.

Deponentia imajo večidel pravilno obliko. Tu so navedeni samo oni glagoli, kateri se odlikujejo od pravil navadnih.

I. Spregatve deponentia grejo pravilno po *hortor*, *hortatus sum*. — Navadni so:

adversor nasprotjem,

adūlor prilizujem se,

aemulor tekmečam,

arbitror menim da,

auxilior pomagam,

comitor spremljem,

cōnor tvegam, podvziram,

contemplor ogledujem,

cunctor pomišljam,

domīnor gospodarim,

indignor nevoljen sem,

infitor tajim,

insidior zalezujem,

interpretor razlagam,

iocor šaljm se,

laetor veselim se,

luctor borim se,

meditor pomišljam,

mīnor pretim,

miror čudim se,

mōror obotavljam se,

opīnor menim,

popūlor pustošim,

prēcōr prosim,

scrutor preiskujem,

specūlor opazujem,

suspīcor slutim,

testor pričam,

tūtōr varujem,

venēror spoštujem.

vēnor lovim.

II. spregatev večidel pravilno, npr.:

polliceor -ēri, *pollicitus sum* obljubiti.

vereor, *verēri*, *veritus sum* bati se česa.

tueor, tuēri, tuītus sum čuvati kaj.

pa: mereor -ēri, merītus sum zaslužiti.

fāteor -ēri, fassus sum priznati, izpovedati, obstati.

Comp. *e; confiteor, confessus.*

reor -rēri, rātus sum meniti.

medeor -ēri, — (curavi).

III. spregatev ima svoje lastno:

fruor, frui, fructus sum uživati (*fruiturus*).

fungor, fungi, functus sum službovati.

loquor, loqui, locūtus sum govoriti.

morior, mori, mortuus sum umreti (*moriturus*).

plector, plecti, plexus sum plesti; *amplector* objeti.

quēror, queri, questus sum toževati.

sēquor, sequi, secūtus sum nasledovati.

(*consequor* doseči, *exsequor* dovršiti, *perssequor* preganjati.)

grādiōr, grādi, gressus sum stopati (češče comp. *aggredior* napadam, *congregior* sniti se etc.).

lābor, lābi, lapsus sum padem, omahnem.

nātor, nāti, nisus, nixus nasloniti se.

enītor, enixus roditi, *adnixurus* podvignati se.

pātiōr pati, passus sum trpeti (*perpetior, perpressus*).

ūtor, ūti, usus sum rabiti.

vertor, verti, versus sum obrniti se, *revertor* vrniti se, *devertor* vniti.

Inchoativa.

defetiscor, defetisci, defessus sum omagati, utruditi se.

expergiscor -sci, experrectus sum vzbuditi se.

irāscor, irasci jeziti, jaditi se, *iratus sum* jezen sem.

meniscor -sci, mentus sum misliti; češče comp. *reminiscor -sci, spominjam se, comminiscor -sci, commentus sum* izmislim.

nanciscor -sci, nactus (nactus) sum prejeti, dobiti.

nāscor, nasci, nātus sum rojen biti (*nasciturus*).

oblviscor -sci, oblītus sum pozabiti.

paciscor -sci, pāctus sum pogoditi se.

profiscor -sci, prefectus sum potovati, oditi.

pacor -sci, pastus sum pasti se.

ulciscor -sci, ultus sum maščevati se.
vescor -sci rediti se sčim (perf. *pastus sum*).
apiscor, apisci, aptus sum doseči; raje comp.
adipiscor, adeptus sum dobiti, doseči.

IV. spregatev.

blandior, blandiri, blanditus sum prilizevati se.
mentior -iri, mentitus sum lagati se.
mōlior -iri, molitus sum lotiti se (kaj težkega).
partior -iri, partitus sum deliti.

Comp. *dispertior* razdeliti, *impertior* podeliti.
pōtior -iri, potitus sum polastiti se česa.
sortior -iri, sortitus sum po žrebu dobiti, sréčkati.
experior -iri, expertus sum skusiti.
opperior -iri, oppertus (opperitus) sum čakati.
assentior -iri, assensi, assensum priznavati.
mētiōr -iri, mensus sum meriti.
ordior -iri, orsus sum pričeti.
ōrior, oriri, ortus sum vstati, vshajati, nastati, izvirati.

praes. indic. imperat. po III. spreg.

- *orēris*
- oritur*
- orēre*

imperf. conj. po IV. spreg.

- oriebatur*
- oriretur*

(part. *oriturus*).

Glagoli nepravilni (*verba anomala*).

Verba anomala so glagoli, ki imajo vsak svojo lastno spregatev. To so stare oblike, koje je latinski jezik izobrazil včasi iz raznih debel za jeden glagol. Ločijo se od navadnih 4 spregatev deloma v osebilih, deloma v perf. in supinu.

§ 130.

1) *possum, posse, potui* — moči.

nastal je iz *pot* (*potis* zmožen) in *sum* mogoč sem. Sprega se kakor *esse*; samo *t* pred *s* se mu assimiluje; *f* za *t* pa odpada.

Indikativ.

S. <i>possum</i>	morem
<i>potēs</i>	moreš
<i>potēst</i>	more
P. <i>possūmus</i>	moremo
<i>potestis</i>	morete
<i>possunt</i>	morejo

Konjunktiv.

Praesens.

<i>possim</i>	da morem
<i>possīs</i>	idr.
<i>possit</i>	
<i>possīmus</i>	
<i>possītis</i>	
<i>possint</i>	

Imperfectum.

S. <i>potēram</i>	mogel sem	<i>possem</i>	mogel bi jaz
<i>poteras</i>	si	<i>posses</i>	ti
	i. t. d.		i. t. d.

Perfectum.

S. <i>potui</i>	mogel sem	<i>potuērim</i>	da sem premogel
<i>potuisti</i>	si	<i>potueris</i>	si
	i. t. d.		i. t. d.

Plusquamperfectum.

S. <i>potuēram</i>	mogel sem bil	<i>potuissem</i>	mogel bi bil
<i>potueras</i>		<i>potuisses</i>	
	i. t. d.		i. t. d.

Futurum.

S. <i>potēro</i>	mogel bom	ni ga.
<i>poteris</i>	boš	
	i. t. d.	

Futurum exact.

S. <i>potuēro</i>	če morem	ni ga.
<i>potueris</i>	ko moreš	
	i. t. d.	

Infinitiv.

Particip.

(kot adjekt.)

Praes. <i>posse</i>	moči
Fut.	—
Perf. <i>potuisse</i>	da sem mogel

potens mogoč, zmožen, mogočen.

§ 131. 2) *ēdo, edēre, ēdi, ēsum* — jesti

sprega se sicer po III. spreg. razun da ima v praes. imper. in imperf. še okrajšano obliko, po odpadlem *i*. *ē*.

	Praes. indik.		Imperf. konjunk.
S. <i>ēdo</i>	jém	<i>edērem (ēessem)</i>	jedel bi
<i>edis (ēs)</i>	jěš	<i>edēres (ēsses)</i>	ti
<i>edit (est)</i>	jé	<i>edēret (ēssel)</i>	on
P. <i>ēdimus</i>	jémo	<i>ederēmus (ēssemus)</i>	jedli bi
<i>editis (ēstis)</i>	jéste	<i>ederētis (ēssētis)</i>	vi
<i>ēdunt</i>	jedó.	<i>ederent (ēssent)</i>	oni

Imperativ.

I. S. 2. <i>ede (ēs)</i>	jěj	P. 2. <i>editote (ēstote)</i>	da jéste,
P. 2. <i>edite (ēste)</i>	jejte	3. <i>ēdunto</i>	naj jedó.
II. S. 2. <i>edito (ēsto)</i>	jěj		Infin. praes.
3. <i>edito (ēsto)</i>	naj jé	<i>ēdere (ēsse)</i>	jesti.

§ 132. 3) *fěro, ferre, tūli, lātum* — nesti, nositi

ide po III. spregatvi, samo da v praes ind. act. in pass.; infin. act.; imper. act. in pass.; imperf. konj. act. in pass. *i* in pa *ē* izpadeta, ter ima okrajšano obliko. Po odpadleme snideta se dva *rr* (*ferre* = *ferre*, *ferris* = *fercris*).

	aktiv.	Praes. indik.	pass.
S. <i>fěro</i>	nosim, nesem	<i>feror</i>	žene me (nošen bivam)
<i>fers</i>	idr.	<i>ferris</i>	
<i>fert</i>		<i>fertur</i>	
P. <i>ferimus</i>		<i>ferimur</i>	
<i>fertis</i>		<i>ferimini</i>	
<i>ferunt</i>		<i>feruntur</i>	
		Imperf. konjunk.	
S. <i>ferrem</i>	nesel, nosil bi jaz	<i>ferrer</i>	gnalo bi me (bil bi nošen)
<i>ferres</i>	ti	<i>ferrēris</i>	te
<i>ferret</i>	idr.	<i>ferrētur</i>	idr.
P. <i>ferrēmus</i>		<i>ferrēmur</i>	
<i>ferrētis</i>		<i>ferremini</i>	
<i>ferrent</i>		<i>ferrentur</i>	

Imperativ.

	aktiv.		pass.
I. S. 2.	<i>fer</i> nesi	2. <i>ferre</i>	bodi nesen
P. 2.	<i>ferte</i> nesite	2. <i>ferimini</i>	
II. S. 2.	<i>ferto</i> nosi	2. 3. <i>fertor</i>	naj te — ga nosijo
	3. <i>ferto</i> naj nosi	<i>feruntor</i>	naj jih nosijo
P. 2.	<i>fertote</i> nosite		
	3. <i>ferunto</i> naj nesó		

Infinitiv.

ferre nesti
ferri nošen biti;

vse drugo oblikuje se pravilno, kot: *ferebam*, *ferebar*, *tuleram*, *tulisse*m, *latum est*.

Tako tudi sestavljenke s praeposicijami, katerih poslednja črka se včasih spremeni ali assimiluje. — Pomni te-le:

affĕro (*ad- afferre*), *attŭli*, *allatum* donesti.
aufĕro (*abs- auferre*), *abstuli*, *ablatum* odnesti.
diffĕro (*dis- differre*), *distuli*, *dilatam* odložiti.
confĕro (*con- conferre*), *contuli*, *collatum* znašati.
effĕro (*ex- efferre*), *extuli*, *elatum* iznositi.
offĕro (*ob- offerre*), *obtuli*, *oblatum* ponuditi.
suffĕro (*sub- sufferre*), perf. *sustinui*, supin. *sustentum* prenašati.
tollo (*tollĕre*), *sustuli*, *sublatum* odpraviti.
attollo vzdignem (brez perf. in supin.).
extollo povzdignem (brez perf. in supin.).

- § 133. 4) *volo*, *velle*, *volui* — hoteti.
nōlo, *nolle*, *nolui* (iz *non-ne volo*) ne hoteti.
mālo, *malle*, *malui* (iz *mage, magis volo*) raje.

Praesens indikativ.

S. <i>vōlo</i> hočem	<i>nōlo</i> nočem	<i>mālo</i> raji čem
<i>vīs</i> hočeš	<i>non vis</i>	<i>māvis</i>
<i>vult</i> idr.	<i>non vult</i>	<i>māvult</i>
P. <i>volūmus</i>	<i>nolūmus</i>	<i>malūmus</i>
<i>vultis</i>	<i>non vultis</i>	<i>marvultis</i>
<i>volunt</i>	<i>nolunt</i>	<i>malunt</i>

Konjunktiv.

S. <i>vělim</i> hotel bi	<i>nōlim</i> da hočem	<i>mālim</i> raji bi
<i>vetīs</i>	<i>notīs</i>	<i>malīs</i>
<i>velit</i>	<i>nolit</i>	<i>malit</i>
P. <i>vetīmus</i>	<i>nolīmus</i>	<i>malīmus</i>
<i>vetītis</i>	<i>notītis</i>	<i>malītis</i>
<i>velint</i>	<i>nolint</i>	<i>malint</i>

Imperfectum indicat.

S. <i>volēbam</i> -as -at	<i>nolēbam</i> -as -at	<i>malēbam</i> -as -at
P. <i>volebāmus</i> -atis -ant	<i>nolebāmus</i> idr.	<i>malebāmus</i> idr.

Konjunktiv.

S. <i>vellem</i> -es -et	<i>nollem</i> -es -et	<i>mallem</i> -es -et
P. <i>vellēmus</i> -etis -ent	<i>nollēmus</i> idr.	<i>mallēmus</i> idr.

Futurum.

S. <i>volam</i> -es -et	<i>nolam</i> -es -et	(<i>malam</i>) -es -et
P. <i>volēmus</i> -etis -ent	<i>nolēmus</i> idr.	<i>malēmus</i> idr.

Perfect. indicat.

S. <i>volui</i> -isti -it	<i>nolui</i> -isti -it	<i>malui</i> -isti -it
P. <i>voluimus</i> -istis -erunt	<i>noluimus</i> idr.	<i>maluimus</i>

Konjunktiv.

S. <i>voluērim</i> -is -it	<i>noluērim</i> -is -it	<i>maluērim</i> -is -it
P. <i>voluerīmus</i> idr.	<i>noluerīmus</i> idr.	<i>maluerīmus</i> idr.

Plusquamperf. indicat.

S. <i>voluēram</i> -as -at	<i>noluēram</i> -as -at	<i>maluēram</i> -as -at
P. <i>voluerāmus</i>	<i>noluerāmus</i> idr.	<i>maluerāmus</i> idr.

Konjunktiv.

S. <i>voluissēm</i> -es -et	<i>noluissēm</i> -es -et	<i>maluissēm</i> -es -et
P. <i>voluissēmus</i> idr.	<i>noluissēmus</i>	<i>maluissēmus</i> idr.

Futur. exact.

S. <i>voluēro</i> -is -it	<i>noluēro</i> -is -it	<i>maluēro</i> -is -it
P. <i>voluerīmus</i> idr.	<i>noluerīmus</i> idr.	<i>maluerīmus</i> idr.

	Infinitiv.	
<i>velle</i> hoteti	<i>nolle</i> ne hoteti	<i>malle</i> raji (...)
<i>voluisse</i>	<i>noluisse</i>	<i>maluisse</i>

	Imperativ.	
(ni ga)	I. s. 2. <i>noli</i> nemoj, ne, nikar	(ni ga)
	p. 2. <i>nolite</i> nikarte	
	II. s. <i>nolito</i> nikar, nimaš	
	p. <i>nolitote</i>	
	<i>nolunto</i> naj ne.	

	Particip.	
Pr. <i>völens</i> hoté	<i>nölens</i> nehotá	(ni ga)

	Gerundium.	
<i>volendi</i>	<i>nolendi</i>	(ni ga)

§ 134.

5) *eo, ire, ivi, itum* — iti, hoditi,

sprega se do IV. spregatvi, razun praes. in kar je izpeljanega iz njega; korenika kratek *i* podaljša se v *ī*, razun v supin.; part. fut. in pa v *it*, *iens*.

	Indikativ.		Konjunktiv.
		Praesens.	
S. <i>eo</i> grem, idem		<i>eam</i>	naj grem
<i>is</i> greš, ideš		<i>eas</i>	pojdi
<i>it</i> itd.		<i>eat</i>	naj gre
P. <i>īmus</i>		<i>eāmus</i>	pojdimo, naj gremo
<i>itis</i>		<i>eātis</i>	pojdite
<i>eunt</i>		<i>eant</i>	naj grede

		Imperfectum.	
S. <i>ībam</i> šel (hodil) sem		<i>īrem</i>	šel (hodil) bi
<i>ibas</i> si		<i>īres</i>	itd.
<i>ibat</i> je		<i>īret</i>	
P. <i>ībāmus</i> itd.		<i>īrēmus</i>	
<i>ībātis</i>		<i>īrētis</i>	
<i>ībant</i>		<i>īrent</i>	

	Indikativ.	Futurum.	Konjunktiv.
S.	<i>ibo</i> pojdem, šel bom		ni ga.
	<i>ibis</i> pojdeš, šel boš		
	<i>ibit</i> itd.		
P.	<i>ibimus</i>		
	<i>ibitis</i>		
	<i>ibunt</i>		
	Imperativ.		Particip.
I.	2. s. <i>ī</i> pojdi	praes. <i>iens, cuntis</i>	
	p. <i>ite</i> pojdite	futur. <i>iturus -a -um</i> ki pojde,	namenjen iti.
II.	2. s. <i>ito</i> hódi		
	3. p. <i>ito</i> naj hodi		
	2. s. <i>itote</i> hodite		Gerundium.
	3. p. <i>cunto</i> naj hodijo.	G. <i>cundi</i> — D. <i>cundo etc.</i>	
	Infinitiv.		Supinum.
praes.	<i>ire</i> iti, hoditi	I. <i>itum</i> hodit	
perf.	<i>ivisse (isse)</i>	II. <i>itu</i>	
fut.	<i>iturus -a -um esse</i>		

Perfekt in vse, kar je izpeljanega iz njega, oblikuje se pravilno (*ivi, ivērim; iveram, ivissim*). — Samo, da sestavljenke iz *eo* in *praep.* navadno *v* izpahujejo. — Take so:

<i>abēo, abii -itum</i>	oditi	<i>proterēo</i>	minoti, izpustiti
<i>exēo, exii</i>	iziti	<i>redēo</i>	vrniti se
<i>adēo, adii</i>	iti h komu	<i>subēo</i>	prevzeti (kaj)
<i>obēo, obii</i>	opraviti	<i>vēnēo (cenum eo)</i>	na prodaj biti,
<i>perēo, perii</i>	poginiti		ali prodavan.

co kot intransitivni rabi se *v pass.* samo za 3. osebo sing (*itur hodi, ide se; ibatur hodili so*).

Nektere sestavljenke dobijo transitivni pomen, ter imajo *passiv* za vse osebe *povsodi*. — npr.:

<i>ador</i>	obiskovan sem	<i>obeor</i>	
<i>adiris</i>			
<i>aditur etc.</i>		<i>obitur (munus)</i>	opravljan je etc.
<i>practercor</i>	izpuščen sem;	<i>practerita res est</i>	opuščeno,

§135.

6) *queo, quire (quiri, quitum)* — moči.*nequeo, nequire* — ne moči

spregata se čakor *eo*; vendar razun praes. ind. in konj. oblike niso mnogo v rabi.

	Indikativ.	Praesens.	Konjunktiv.
S.	<i>nequeo</i> ne morem	<i>nequeam</i> da	ne morem
	<i>nequis</i> ne moreš	<i>nequeas</i>	itd.
	<i>nequit</i> itd.	<i>nequeat</i>	
P.	<i>nequimus</i>	<i>nequeāmus</i>	
	<i>nequitis</i>	<i>nequeātis</i>	
	<i>nequeunt</i>	<i>nequeant</i>	

Imperfectum.

<i>nequibam</i>	<i>nequirem</i>
<i>nequibas</i>	<i>nequires</i>
<i>etc.</i>	<i>etc.</i>

Nota. Za passiv nahaja se *nequitur, quitur, nequitus -a -um est*, v zvezi z infin. pass. (*res nosci quita non est*).

§136. 7) *fio, fieri, factus -a -um sum* — storiti se, zgoditi se, nastati, postati.

Fio je tvorna oblika za trpni pomen glagola *facio*; sprega se po IV. spregatvi, samo z razločkom, da v infin. praes. in konj. imperf. za *i* vtakne se *ē*.

		Praesens.	
S.	<i>fio</i> postajam	<i>fiam</i>	naj postanem
	<i>fis</i> postajaš	<i>fias</i>	bodi, postani
	<i>fit</i> nastaja, zgodi se	<i>fiat</i>	naj se zgodi
P.	<i>fimus</i> nastajamo	<i>fiāmus</i>	nastanimo
	<i>fitis</i> postajate	<i>fiātis</i>	postanite
	<i>fiunt</i> nastajajo, godé se	<i>fiant</i>	naj se zgodé.

Imperfectum.

S.	<i>fiēbam</i> nastajal sem	<i>fiērem</i>	postajal, postal bi jaz
	<i>fiēbas</i> si	<i>fiēres</i>	ti
	<i>fiēbat</i> je	<i>fiēret</i>	on -a
	<i>etc.</i>	<i>etc.</i>	

	Indikativ.	Futurum.	Konjunktiv.
S. <i>fiam</i>	postal bom		ni ga.
	<i>fies</i> boš		
	<i>fiet</i> zgodilo se bo		
	<i>etc.</i>		

Perfectum (*factus sum*) in kar se izpeljuje iz njega, oblikuje se pravilno, npr.:

	Perfectum.		Perfectum.
<i>factus -a -um sum</i>	storjen sem	<i>factus sim</i>	da sem storjen
<i>es</i>	si	<i>si</i>	si
<i>est</i>	zgodilo se je	<i>je idr.</i>	je idr.
	<i>itd.</i>		

	Plusquamperfectum.		Plusquamperfectum.
<i>factus -a -um eram</i>	storjen sem	<i>factus essem</i>	
<i>eras</i>	si	<i>etc.</i>	
<i>erat</i>	zgodilo se je		zgodilo bi se bilo.
	<i>itd.</i>	<i>bilo</i>	

	Imperativ.		Infinitiv.
S. 2. <i>fi</i>	bodi, postani	praes. <i>fi</i>	zgoditi se, postati
	<i>fite</i>	perf. <i>factum esse</i>	da se zgodilo
		futur. <i>factum iri</i> (<i>futurum esse,</i>	
		<i>fōre</i>)	da se bo zgodilo.
			da bode.
praes.	—		
perf. <i>factus -a -um</i>			
futur. <i>faciendus -a -um</i>			

Nota. Composita iz *facio*, ki obdržijo *a* spregajo se v pass. p^o *fi*o, npr.: *calefacio* grejem, *calefis* etc., ki pa *a* premenijo v *i*, pravilna so: *perficio* storim, *perficior* etc.

Pomanjkljivi glagoli (*verba defectiva*).

Verba defectiva so taki glagoli, za ktere jezik ni izobrazil vseh oblik, ker jih ne potrebuje.

- § 137. 1) *coepi, coepisse* — pričel sem, jamem.
memini, meminisse — spominjam se, pomnim.
nōvi, novisse — vēm, poznam, znam.
ōdi, odisse — sovražim.

Nota. To so prava *perfecta absoluta*, ker dejanje traja v dotični sedajnosti.

Obrazujejo perf. in kar se izpeljuje iz njega pravilno. Perf. veljá za praes.; plusqpf. za imperf.; fut. exact. za fut. simplex.

Perfectum.

Ind. <i>coepi</i> začel sem itd.	<i>memini</i> pomnim (spomnil sem se)	<i>nōvi</i> znam (spoznal sem)	<i>ōdi</i> sovražim
Konj. <i>coeperim</i>	<i>meminerim</i>	<i>nōverim</i>	<i>ōderim</i>

Plusquamperfectum.

Ind. <i>coeperam</i> začel sem bil	<i>memineram</i> spomnil sem se	<i>noveram</i> znal sem	<i>oderam</i> sovražil sem
Konj. <i>coepissem</i>	<i>meminissem</i> pomnil bi	<i>novissem</i> znal bi	<i>odissem</i> sovražil bi

Futur. exactum.

<i>coepero</i> pričnem	<i>meminero</i> spominjal se bom	<i>novero</i> znal bom	<i>odero</i> sovražil bom
------------------------	----------------------------------	------------------------	---------------------------

Imperativ.

—	<i>memento</i> spomni se <i>mementōte</i> -ite se	—	—
---	--	---	---

Infinitiv.

perf. <i>coepisse</i>	<i>meminisse</i>	<i>novisse</i> (<i>nosse</i>)	<i>odisse</i>
fut. <i>coepturum esse</i>	—	—	<i>ossurum esse</i>

Particip.

perf. pass. <i>coeptus</i>	—	—	act. <i>exōsus</i> sovražič
fut. <i>coepturus</i>	—	—	<i>osūrus</i> -a

Nota. *coepi* rabi se v pass. z infin. pass., npr.: *castra muniri coepta sunt*.
Nota 2. za praes. rabi se včasj glagol *incipio* začénjam.

§138. 2) *ājo* (*aio*) — pravim, velim, dém, da!

ima samo te oblike:

	Indikativ.	Praesens.	Konjunkt.
S.	<i>ājo</i> pravim, dém	—	—
	<i>āis</i> itd.	<i>ājas</i>	da praviš
	<i>āit</i>	<i>ājat</i>	da trdi
P.	—	—	—
	—	—	—
	<i>ajunt</i>	<i>ājant</i>	da pravijo

Imperfectum.

S. <i>ājēbam</i> djal sem vselej	P. <i>ajebāmus</i> djali smo vselej
<i>ajebas</i> (trdil si vselej)	<i>ajebātis</i>
<i>ajebat</i> (pravil je)	<i>ajebant</i>

Perfectum.

S. 3. *āit* djal je, rekel je, velel je.

Nota. Vprašavno *aisne* meniš-li — skrči se v *ain*.

ajo dela govor zavisni (*oratio obliqua*).

§ 139. 3) *inquam* — pravim, dém, velim, djal sem

rabi se le takrat, če se navajajo besede nespremenjeno kake druge besede, stoji pa vselej za eno, ali več besedami navedenega govora. — Oblike ima te-le v rabi:

Praesens. indik.

S. *inquam* dém, pravim
inquis itd.
inquit

P. *inquimus*
inquitis
inquunt

Imperf. indik.

3. *inquirebat* djal je (večkrat)

Futurum.

S. 3. *inquiet* poreče

Perfectum.

S. 2. *inquisti* rekel si

3. *inquit* rekel je, djal je.

§ 140.

4) *fari* — govoriti, praviti

je zastareli, pesniški glagol; v prozi je rabljen večidel sestavljen: *affari* nagovoriti; *effari*, *profari* sprogovoriti; *praefari* vvajati.

Oblike pod * rabijo se le v sestavi.

Oblike navadno v rabi ima te:

Praesens.

S. 3. *fatur* pravi, govori

P. *pro-fāmur**
*af-fāmini**
*prae-fantur**

Imperfectum.

S. 1. *fābar* govoril sem

Konj. *fārer* govoril bi.

Futurum.

Perf. Plusquamperf.

S. 1. *fābor* rekel bom
*prae-fabēris**
*prae-fabītur**

fatus sum, sim
 idr. vse

P. 1. *prae-fabimur**

fatus eram, essem
 idr. vse.

Infinitiv. *fāri* govoriti.

Part. perf. *fatus* rekši; praes. *fans* rekoč.*

Imperat. *prae-fāre*.*

Gerund. *fando* (npr.: *audivi*).

Supinum. *effātu*.*

Posamezne oblike.

§141. 1) *quaeso* prosim.

quaesumus prosimo,

vtakneta se v stavek brez vpliva na konstrukcijo, ter sta mu samo za povdarek.

Rabita se v vprašanji in imperativu.

(*quid, quaeso, interest* kaj neki je na tem razločka?)

dūc quaeso no pověj no!

2) Imperativi:

age, agite nuj, nujte (*age lege* nuj beri).

sing. *age* rabi se tudi za množino (*age legite*).

apāge proč! poberi se! *apage hunc* proč ž njim!

cēdo semkaj! daj! pověj! (*cedo aquam* vode sem! *cedo quid faciam* kaj naj storim?)

ave, salve, vale (*avēre, salvēre, valēre*).

I. *ave* zdrav bodi
avēte da ste mi
 zdravi

salve zdravo
salvēte zdravi

vale z bogom
valēte srečno

II. *aveto* da si zdrav

salvēto da si si zdrav
salvēbis

—
valēbis

Nota. *valēre* zdrav, jak sem, veljam, rabi se kot popolni glagol.

To so tisti glagoli, pri katerih subjekt ni izražen, ter so rabljeni samo v 3. osebi sing. — Pomena so raznega.

a) taki, ki kažejo prizore v naravi, kot:

<i>pluit</i> deži, dež gré	<i>grandinat</i> toča gre
<i>ningit</i> sneži, sneg gre	<i>vesperascit</i> mrači se, večerí se
<i>tonat</i> grmi	<i>lucescit</i> daní se.
<i>fulgurat</i> bliska se	

b) taki, ki naznanjajo dušne občútljeje, kot:

<i>miseret</i> smili se mi kdo, perf. <i>miseritum est</i> .
<i>pudet</i> sram me je česa.
<i>piget</i> mrzi se mi kdo (česa), mrzi me kaj; perf. <i>pigit</i> .
<i>poenitet</i> kesam se česa; <i>poenituit</i> .
<i>taedet</i> gabi se mi kaj, gnusiti se; <i>pertaesum est</i> .

c) taki, ki so čisto (tudi v slov.) neosebni, kot:

<i>decet</i> spodobi se, pristuje, <i>decur</i> .
<i>dedecet</i> nespodobi se.
<i>libet</i> , <i>libet</i> rači se mi, ljubi mi se; <i>libuit</i> , <i>lubitum est</i> .
<i>licet</i> svobodno je, dopuščeno je; <i>licuit</i> , <i>licitum est</i> .
<i>oportet</i> treba je; <i>oportuit</i> .
<i>rēfert</i> { na tem je, da —
<i>intērest</i> { ležeče je, da —

d) taki, ki so sicer personalni, pa v nekterih pomenih rabijo se neosebno, kot:

<i>fit</i>	} zgori se	<i>restat</i>	} dalje, preotsaja
<i>accidit</i>		<i>superest</i>	
<i>contingit</i>		<i>sufficit</i>	
<i>evenit</i>	} nastane.		
<i>apparet</i>	} jasno	<i>fugit</i>	} neznano je
<i>liquet</i>		<i>fallit</i>	
<i>constat</i>		<i>praeterit</i>	
<i>pātet</i>	} gotovo je.		
<i>praestat</i>	} bolje je		
<i>juvat</i>	} ugodno, drago je, godí mi.		
<i>expēdit</i>	} koristno je. etc.		
<i>conducit</i>			

Oddelek IV.

GLAVA X.

Členki (*particulae*).

H členkom spadajo:

- 1) Prislovi (*adverbia*).
- 2) Predlogi (*praepositiones*),
- 3) Vezniki (*conjunctiones*),
- 4) Medmeti (*interjectiones*).

§143. I. Prislovi (*adverbia*) vežejo se z glagoli, pridevniki in prislovi, ter naznanjajo dejanju: čas, kraj, način ali vzrok; delijo se toraj po pomenu v:

- 1) *adverbia temporis* (časovni) *olim* nekdanj, *nunc* sedaj, *tum* ondaj, takrat.
- 2) *adverbia loci* (kraj evni) *ibi* tam, *ubi* kjer, kje? *hic* tukaj, *hinc* od tod.
- 3) *adverbia modi et causae* (načinni in vzročni) *prudenter* previdno, *clam* skrivaj, *cur*, *ideo* zakaj? zato!

Po izpeljavi razpadajo se prislovi takó-le:

- 1) *Adverbia nominalia* (imenni prislovi) *alte*, *elegantier*, *tuto*, *facile*. cf. §. 71.
- 2) *adverbia verbalia* (glagolni prislovi) *docte* učeno, *secreto* skrivaj, *certatim* za stavo. cf. §. 71.
- 3) *adverbia pronominalia* (zaimni prislovi) *ubi* kjer, *unde* od koder, *quando* kedar, *ex quo* od kler. cf. §. 88.
- 4) *adverbia praepositionalia* (predložni prislovi), to je, če praeposicije pri sebi substantiva nimajo.

§144. Naj bolj navadni praeposicionalni so ti-le, in sicer krajevnega in časovnega pomena:

<i>ante</i> pred, spredej		<i>citra</i> les, na tej strani
<i>antea</i>	}	pred tem, pred, prej, <i>contra</i> nasproti
<i>antehac</i>		
<i>circa</i> okoli		<i>intra</i> vmés
<i>circiter</i> nekako, okoli		<i>intus</i> znotraj

interim } medtém
interea }
interdum včasí
pone zadej
post
postea } potlej
posthac }
praeterea razun tega
porro dalje
prope blizo
retro nazáj

subtus spodej
desúper od zgorej
insúper na vrhu
ultra tje črez
ultra črez to, razun tega.

sursum navkreber, kviško
deorsum navzdol
retrosum nazáj
rursum zopet.

§ 145. Nekaj bolj navadnih prislovov časovnih brez ozira na izpeljavo:

etiamnunc še sedaj
etiamtum še takrat
alias sicer
adhuc še, doslej
brevi kmali
demum še lé
denique } zadnjič
tandem } na zadnje
extemplo } brž
statim } precej, koj
ferè navadno, skor
hodie danes
heri včera

cras jutri
nudiustertius pred včerašnjim
jam uže
non iam ne več
intordiu podnevi
noctu po noči
vespèri zvečer
mane zjutraj
pridie prednji dan
postridie drugi dan
quotidie vsak dan
quotannis vsako leto
semper zmiraj.

§ 146. Nekaj bolj navadnih prislovov načina in vzroka brez ozira na izpeljavo:

aliter, secus drugače
clam na tihem
consulto nalašč
confestim naglo, nemudama
cur? zakaj?
forte } slučajno
fortuito }
paulatim }
sensim } po malom

perinde ravno tako
quomodo? kako?
quamobrem česar radi
repente hitro, nagloma
subito brzo, vznenada
temère tje v dan, nepremišljeno
nequidquam }
frustra } zastonj, brez uspeha
gratis zastonj, brezplačno.

II. Predlogi (*praepositiones*).

Praeposicije so besede, ki kažejo razmere med dvema osebama ali stvarima, ali pa med predmetom in dejanjem.

Vežejo se praeposicije ali v ablativom, ali akusativom, ali pa z obema.

§147. 1) Praeposicije z akusativom:

<i>ad</i> k, do, pri	<i>ad ripam</i> do brega
<i>adversus</i> proti, zoper	<i>adversus hostes</i>
<i>ante</i> pred	<i>ante hortum</i> pred vrtom
<i>apud</i>	<i>apud vicinum</i> pri sosedu
<i>circa, circum</i> okoli	<i>circa muros</i> okol zidov
<i>citra, cis</i> tastran, te plati, takraj	
<i>contra</i> proti, zoper (sovražno)	
<i>erga</i> proti, do (v prijaznem pomenu)	
<i>extra</i> zunaj	<i>extra hortum</i> zunaj vrta
<i>infra</i> pod	<i>infra coelum</i> pod nebom
<i>intra</i> znotraj, notri, v	<i>intra hortum</i> znotraj vrta
<i>inter</i> med	<i>inter fratres</i> med brati
<i>juxta</i> tik, zraven, poleg	<i>juxta aquam</i> tik vode
<i>ob</i> zavoljo, zaradi	<i>ob injuriam</i> zaradi krivde
<i>penes</i> pri, v rokah	<i>p. regem</i> v oblast kralja
<i>per</i> skozi, po (lok.)	<i>p. pagum</i> skozi vas, <i>p. fratrem</i> po
<i>pone</i> za (soc.)	<i>-hortum</i> za vrtom [bratu
<i>post</i> za, po, čez	za vrtom, čez tri dni
<i>praeter</i> mimo, razun	<i>-hortum</i> mimo vrta, razun treh
<i>prope</i> blizu, zraven	<i>-urbem</i> blizu mesta
<i>secundum</i> po, ob (lok.), za	<i>-legem</i> po postavi, ob vodi, za vodó
<i>supra</i> nad, čez	<i>-aquam</i> nad vodó, čez sto
<i>trans</i> čez, prek, onostran	<i>-fluvium</i> čez reko, onostran reke
<i>ultra</i> čez (akus.)	<i>-montes</i> čez hribe
<i>versus</i> proti	<i>ad orientem versus</i> proti jutru
	<i>Labacum versus</i> proti Ljubljani.

Nota. *versus* stoji za svojim substantivom; in sicer pri mestnih imenih sam, pri drugih besedah vzeme še *ad, in* pred akus.

§ 148. 2) Praeposicije z ablativom.

<i>a, ab, abs</i> od	<i>a patre, ab amico, abs te</i> od očeta
<i>absque, sine</i> brez	brez očeta
<i>coram</i> pred (soc.)	- <i>judice</i> sodnikom
pričo	- <i>judice</i> sodnika
<i>cum</i> s, z (soc.)	- <i>patre</i> z očetom
<i>de</i> o (lok.)	<i>de re</i> o tej reči
„ s, z (genit.)	<i>de colle</i> s hriba
<i>e, ex</i> iz	- <i>aqua, domo</i> iz vode, iz hiše
<i>prae</i> od, zavoljo	<i>prae timore</i> od straha
„ pred (soc.)	- <i>castris</i> pred taborom
<i>pro</i> za (akus.)	- <i>patria</i> za očetnjavo
„ pred (soc.)	pred taborom
„ po (lok.)	<i>pro re</i> po okolščinah
<i>sine</i> brez	- <i>timore</i> brez strahú
<i>tenus</i> tje do	<i>ore tenus</i> do grla.

Nota. *a, e* rabita se pred soglasniki; *ab, ex* pred samoglasniki, in pred *h* (tudi soglasn.), *tenus* stopi za a blat.

§ 149. 3) Praeposicije: *in, sub, subter, super* zahtevajo

akusativ	ablativ
na vprašanje kam?	na vprašanje kje?
<i>in aquam</i> v vodo	<i>in aqua</i> v vodi
<i>sub montem</i> pod hrib	<i>sub monte</i> pod hribom
<i>subter cutem</i> pod kožo	<i>subter se</i> pod seboj
<i>super domum</i> nad hišo	<i>super, de</i> o čem govoriti.

§ 150. Praeposicije v sestavljenih besedah.

Praeposicije se sestavljajo večasi z drugimi besedami (zlasti glagoli in imeni), ter dajo poseben pomen po prvotnem pomenu praeposicije; toda v glasu se spremeni praeposicija večkrat, tako da soglasnik na koncu ali odpade, ali pa preide v srodni, ali v podobni začetnemu soglasniku druge besede (upodabljajo se, assimilujejo se, poenačijo se).

Posamesno je pomniti:

a, ab, abs od — *a* stoji pred *m, v*, npr.: *amoveo, averto*; *ab* pred vokali in drugimi konsonanti: *abeo, abrēpo*; *au* imata: *aufēro, aufūgio* odnesem, odbežim; *abs* je pred *c, t*: *abscondo, abstineo*: *b* odpade pred *p*: *asporto* odnesem.

ad do, pri — *d* ostane pred vokali in pred *d, i, j, m, v*: *adeo, adjungo, admitto, advēna*; sicer se poenači: *accēdo, affīgo, allōquor etc.*; *d* se spremeni pred *c* in *q* v *e*: *acquīro, accorro*; *d* odpade pred *gn*, tudi čisto pred *sc, sp, st*: *agnosco, ascribo*.
circum okoli — ostaja nespremenjen, razun da *m* odpade pri *eo*: *circuitus* (obhod).

com (*cum*) *s, z* — obdrži *m* pred *b, p, m*: *combībo, compōno, committo*; pred *l, r* se poenači *m*: *colloquor, corrīpio*; pred drugimi konsonanti nastopi *con*: *confēro, congēro*.

e, ex iz — *ex* stoji pred vokali, in pa pred *c, qu, p, s, t*: *exeo, experior*; pred *f* je *ef*: *effōdio*; sicer je *e*: *emitto, elīgo*.

in *v* — pred *l, r* se poenači *n*: *illūdo, irrumpo*; pred *b, p, m* nastopi *im*: *impono*; sicer navadno ostane: *indūco, ingēro*.

inter med — ostane, razun v *intelligo*.

ob poenači se pri *c, f, g, p*: *oppono, offēro*; *os* ima v *ostendo*; sicer nespremenjeno.

per skozi — ostane; poenači se v *pellīcio*; *r* odpada v *pejero* (*per-juro*).

post za — ostane, *st* je izpadel v *pomoerium, pomeridianus*, okolica, popoldanšnji.

pro naprej — ostane nespremenjen pred konsonanti in *h*: *pro-pello*; *d* se mu priklada v *prodire, prodisse*.

sub pod, izpod — poenačuje se pred *e, f, g, m, p*, včasih *r*: *succēdo, suffōco*; *b* odpade pred *sp*: *suspīcio*.

trans čez — ostane; *transco, transpōno*: včasih odpada *ns*: *trado, traduco*.

§ 151. Praeposicije neločivne so take, ki se rabijo samo v sestavah, same pa ne.

amb- okoli, ob: *ambire, ambāges* ovinki; *b* odpade pred *p*: *ampūto*, obrežem.

dis- raz: *distrāho* raztegnem; *s* se poenači pred *f*: *diffundo*: včasih *s* odpade: *didūco, dilābor* razpadem se.

in- ne — je nikaven, in *v* rabi pri subst. adj. part.: *insipiens, inhumānus*.

re- nazaj, raz: *revertor* nazaj pridem, *resēco* razrežem; pred vokali dobi *d*: *redeo*.

se — od: *secēdo* odstopim; pri adj. je enak *sine* brez: *secūrus* brezskrben; *so* je v *socors* brezsrčen, *sobrius* trezen.

III. Vezniki (*conjunctiones*).

Konjunkcije so tisti členki, kateri vežejo med seboj ali posamezne besede, ali pa cele stavke, ter kažejo razmere stavkov med seboj.

In kakor so stavki ali priredni (koordinovani) ali pa podredni (subordinovani), tako se ločijo vezniki v koordinovane in subordinovane.

§ 152. A) Konjunkcije priredovavne (koord.):

1) *copulativae* (vezavne).

<i>et</i>	in, i, pa, ter	<i>et et</i>	in in; in pa; i, i
<i>atque</i>	} in pa, in	<i>nec nec</i>	} niti niti
<i>ac</i>		<i>neque neque</i>	
<i>que</i>	ter, pa	<i>tum tum</i>	} in ta, in oni
<i>etiam</i>	} tudi, i	<i>tum cum</i>	
<i>quoque</i>		niti,	<i>cum tum</i>
<i>nec</i>	tudi ne, ni ne, pa ne.	<i>partim partim</i>	kakor tako
<i>neque</i>			deloma deloma.

2) *disjunctivae* (ločivne).

<i>aut</i>	} ali, ali pa	<i>aut aut</i>	ali ali
<i>vel</i>		<i>vel vel</i>	bodi si, bodi si
<i>sive</i>		<i>sive sive</i>	ali, bodi si, bodi si.
<i>ve</i>			

3) *adversativae* (protivne).

<i>sed</i>	toda, nego, temveč	<i>atqui</i>	in pa, pa vendar
<i>verum</i>	ali, pak, ampak, temveč	<i>at</i>	pa, toda
<i>vero</i>	a, pa	<i>ceterum</i>	toda, v ostalem, sicer
<i>autem</i>	pa, a, pak	<i>tamen</i>	vendar, pa vendar.

4) *conclusivae* (sklepavne).

<i>ergo</i>	torej, zatorej, dakle	<i>proinde</i>	po tem takem, zato
<i>itaque</i>	zato, zaradi tega	<i>ideo</i>	zato, zatega del
<i>igitur</i>	tedaj, zatorej	<i>eo</i>	zato, zaradi tega.

5) *causales*.

a) trdivne (razložne) v prirednem stavku. b) vzročne v podrednem stavku.

nam kajti, zakaj

enim namreč, kajti, ker

etnim saj, pač da, kajti.

quia ker (objektivno)

quoniam ker, pač, ker že

quod ker (subjekt.)

quum ko, ker

siquidem vsaj.

Notae. 1) *que, ve* ste enklitiki.

2) *quoque, vero, autem, igitur* nepričenjajo stavka, stavijo se vsaj za eno besedo.

3) *ac* ne stoji pred vokalom, in *h*.

§ 153. B) Konjunkcije podredovavne (subord.).

1) *temporales* (časovne).

quum (*cum*) ko (jdnokratno), kedar; kedarkoli (večkratno)

ubi

ut

kakor; kedar; brž ko, kakor hitro

quum primum

ubi primum

ut primum

simulatque

simulac

brž ko

kakor hitro

ko; kakor

ob enem, ko

antequam

priusquam

predno, ko, dokler ne

postquam potem ko; kedar, pokler

dum med tem ko; dokler

donec

quoad

dokler; dotle, da.

2) *comparativae* (primerjavne).

ut, uti, sicut, velut prout kakor, kakor ko; npr.:

quam kakor; nego

quasi, ut si, velut si kakor ko bi, kakor da.

3) *conditionales* (pogojne).

si če, ako, ko, da, da bi

sin če pa, ako pa

nisi če ne, razun če

dummodo če lé, da lé, samo da.

4) *concessivae* (dopustne).

etsi, tametsi, etiamsi če tudi, *dasi* (ravno), če prav
quamquam če ravno, ako ravno
quam ko vendar, če ravno
quavis kakor koli, kakor naj, kar (kolikor) hočeš
licet naj si, *dasi* ravno
ut postavimo, da, naj.

5) *consecutivae* (posledične).

<i>ut</i> da	<i>ut non</i> da ne
<i>ita ut</i> tako da	<i>quin</i> da bi ne, da nebi, da.

6) *fināles* (namérne).

<i>ut</i> da, da bi, naj	<i>quo</i> da tem (bolj)
<i>ne</i> da ne, da bi ne, da naj ne	<i>quominus</i> da ne . . .
<i>neve</i> niti da, in da ne, in naj ne	

7) *Interrogativae* (vprašavne) so tisti, ki vvajajo vprašanje.

<i>ne</i> (enklit.) li? jeli? ali?	<i>an</i> ali (pa)
<i>num</i> mar? morda? ali? kaj?	<i>annon</i> morda ne? ali ne?
<i>nonne</i> ali ne? jeli da? kaj ne?	

§ 154. IV. *Medmeti* (*interjectiones*).

Interjekcije so besedice, ki naznanjajo dušne občutke, ter ne stojé v nikakoršni zvezi slovnični z drugimi besedami.

Izrazi veselja:	<i>ēja!</i> ju, juhe!
„ žalosti:	<i>heu, ēheu!</i> joj! gorje!
„ graje:	<i>ohē, hui</i> fej.
„ nevolje:	<i>ah, ā</i> ba.
„ začudjenja:	<i>hem, prō</i> oho, jej, jej!
„ opombe:	<i>en, ecce!</i> čuj! lej! nuj! evo, eno, eto.
„ trditve:	<i>hercules! hercūle! mehercle!</i> <i>medius fidius</i> bogme! bormež!

Rabijo se tudi imperativi:

age, agite no! nuj! daj!

GLAVA XI.

Izpeljava besedi.

§155. Besede so po stroju:

a) jednotne (*simplicia*), kot: *aqua, duco* voda, peljem.

b) sestavljene (*composita*): *aquaeductus* vodovod.

Jednotne so:

a) debla, včasih tudi korenike (*primitiva*): *animus, fortis* srce, hraber.

b) izpeljane (*derivata*): *animosus, fortitudo* srčen, hrabrost.

Izpeljane so:

a) glagolne (*verbalia*), če so izpeljane iz glagolov: *auditor* poslušavec, *audax* drzen (*audire, audere*).

b) imenne (*denominativa*), izpeljane iz imen: *pecunia* (*pecu*), *militaris* (*miles*).

Izpeljava substantiva.

§156. A) *Substantiva verbalia* (glagolniki).

1) Obrazilo *or* (*tor, sor*) dene se k supinu mesti suff. *um*, in naznanja delajočo osebo, npr.: *arator* orač (*arare*), *rector* ravnatelj (*regere*), *hortator* nagovornik (*hortari*) *etc.*

Nota 1) Za femin. velja obrazilo *-trix* (mobil.), npr.: *nutrix* dojka, rednica; *adjutrix* pomočnica; *victrix* zmagavka; *expultrix* proganjavka; *ductrix* voditeljica.

Nota 2) Na *-tor* so izpeljani nekteri iz substantiva, npr.: *janitor* vratar (*janua*); *viator* popotnik (*via*); *vinitor* vinšek, vinar (*vinea*).

2) Obrazilo *-a, -us, -o* obesi se na praesens mesti suff. *o* (*io*), in kaže osebo, ki se z dotičnim dejanjem peča, ali tudi stanje njeno, npr.: *scriba* pisar, *coquus* kuhar, *bibo* (*-onis*) popijač, *advēna* dohodnik (gost), *transfuga* (*-us*) uteklec, uskočica.

3) Obrazilo, ki kažejo dejanje, stanje samo na sebi, razna so, in se devljejo ali na praes. ali na supin. (brez suff.).

a) *-io -us*; na *-io* kažejo dejanje kot abstractum; na *-us* kot concretum, npr.: *saltatio* skakanje, *saltus* skok; *consensio* sporazumljenje, *consensus* soglasje; *progressio* napredovanje, *progressus* napredek; *cursio, cursus* *etc.*

b) *-ura* kaže večidel na kako pečanje (opravilo) s čim, npr.: *mercatura* trgovina, *cultura agri* poljedelstvo, *sepultura* pokop.

- c) *-tum* dušno občutljaje, pa tudi konkretno, npr.: *gaudium* veselje, *odium* sovraštvo, *incendium* požar etc.
- d) *-or* večidel dušno stanje naznanjajoč, npr.: *dolor* ból, *furor* besnota, *pallor* bledost etc.
- e) *-igo* kaže iz glagola nastalo stanje, npr.: *rubigo* (*rubeo*) rja, *vertigo* (*verto*) motljavica.
- f) *-ido*, *-edo* kaže dušne in telesne lastnosti, npr.: *cupido* želja, pohlep, *pinguedo* tolstost, debelost etc.
- g) *-ela* kot: *corruptela* pekvara, *querela* tožba.
- 4) Obrazila *-men -mentum* včasih z *i* spredeji, kažejo konkretne reči, večidel trpnega pomena, in sicer kot pomoček, sredstvo, orodje, npr.: *alimentum* živež, *fragmentum* ulomek, *vestimentum* obleka, *agmen* vlak, krdelo, *lumen* svečava, *acumen* ost, ostroumnost etc. — Tako tudi obrazilo *-lum*, *bulum*, *culum*, npr.: *pabulum* piča, *gubernaculum* krmilo, *cingulum* pas, *latibulum* jazbina etc.

§ 157.

B) *Substantiva denominativa* (imenni).

1) Kraj, shrambo naznanjajo besede z obrazilom

- a) *-arium*, ki daje substantive, ki kažejo shrambo: *acarium* zakladnica, *granarium* žitnica, kašča, *plantarium* cvetnjak, *seminarium* drevesnica, odgojilnica.
- b) *-etum*, ki pridjan rastlinam, kaže njih množico, tudi kraj: *olivetum* oljkini gaj, šop; *vinetum* vinograd, *dumetum* grmovje, *salictum* vrbovje, *quercetum* dobrava.
- c) *-ile*, ki pridjan imenom živali, kaže njih hlev: *equile*, *bubile*, *ovile* ovčjak.
- d) *-ina*: *pistrina* pekarija (*pistor*), *sutrina* čevljarnica (*sutor*).

2) Lastnosti in zmožnosti na

- a) *-ia -itia*, če se pridene adjektivu: *astutia* prekanjenost (*astutus*), *ferocia* divjost (*ferus*), *concordia* sloga, ujemnost, *justitia* pravičnost (*justus*), *vigilia*, *vigilantia* budnost (*vigil*).
- b) *-monia -monium*: *parsimonia* varčnost (*parcus*), *vadimonium* jamstvo (*vas*), poroštvo.
- c) *-tas -tus*: *claritas*, *pietas*, *celeritas* idr. ki imajo veznik *i*; *senectus*, *juventus*.
- d) *-tudo* (vezn. *i*), *altitudo*, *pulchritudo*, *similitudo* etc.

- 3) Družbo, urad, osodo kažejo abstracta na
 -um: *consortium* tovaršija, društvo, *sacerdotium* duhovščina,
ministerium služabniki, *magisterium* učiteljstvo, *collegium*
 zbor, tovarštvo, *exilium* prognanstvo, *servitium* sožnost.
- 4) Urad kaže tudi -ātus: *consulatus*, *tribunatus* kosulstvo, tri-
 bunstvo.
- 5) Deminutiva pomanjšavne besede imajo -ūlus -a -um, -cūlus
 -a -um, in sicer:

a) -ūlus prideva se na deblo I. II. deklin. (redko na III.),
 če se odvrže sklonilo v genitivu. Če je spredej kak vokal,
 nastopi -ōlus, npr.: *nidulus* gnezdice (*nidus*), *plantula*
 rastlinčica (*planta*), *rivulus* potoček, *regulus* kraljič (*rex*),
capitulum; *filiolus* sinek, *filiola* hčerka, *bestiola* živalca.

Nota 1. Včasih izpade *u*, ter nastopi assimilacija, zlasti za *l*, *n*, *r*, in
 obrazilo je -ellus -illus, npr.: *corolla* venček = *coronula*; *lapillus* kamenček
 = *lapidulus*; *agellus* njivica = *agrulus*; *sigillum* podobica = *sigulum*;
libellus knjižica.

Nota 2) Besede na -ulus -ula -ulum spremenijo pri assimilaciji *u* na *e*
 ali *i*, npr.: *ocellus* očesce (*oculus*); *tabella* tablica (*tabula*); *bacillum* palčica
 (*baculum*).

- b) -culus, prideva se substantivom III. IV. V. deklin., tako:
- a) subst. III. na -l -er obesi se k nom. npr.: *animal-
 culum*, *fraterculus*.
- b) pri vokaličnih na deblo: *navicula* čolnič; *plebecula*, *dic-
 cula*; *reticulum* mrežica.
- c) pri IV. dekl. gre *u* na *i*: *versiculus* vrstica, *articulus*
 členek.
- d) subst. III. dekl. na -o imajo -unculus -a: *homunculus*
 človeče, *oratiuncula* govoreček.

6) Patronymična rodbinska imena.

1. Masculina imajo pritiklino -des, gen. -dae, in sicer:

- a) -ides tista, ki so izpeljana iz imén na -eus, -cles, npr.:
Atrides Atrejevič, *Heraculides* Heraklijevič.
- b) drugi imajo pred -des kratek vokal, npr.: *Priamides* Pria-
 movič, *Danaides* Danajev sin, *Laertiades* Laertov sin,
Telamoniades Telamonovič.

2. Feminina imajo -ēis, gen. -ēidis izpeljana iz imen na
 -eus: *Nerēis*, *Nerēidis* Nerejeva hči. — Druga imajo -ias, gen.
 -iādis: *Thestias*, *Thestiādis*; tako: *Ilias*, *Iliādis* Piada.

Izpeljava adjektiva.

A) *Adjectiva verbalia* (glagolski).

Imajo obrazila:

- 1) *-āx*, kateri naznanjajo nagon, ali zmožnost, npr.: *audax* predrzen (*audere*), *edax* požrešen, *ferax* rodoviten, *mordax* popadljiv, *rapax* roparski.
- 2) *-ūlus*: *credulus* lahkoveren, *querulus* tožljiv (ki rad toži), *sedulus* priden, *bibulus* popiven.
- 3) *-īdus* kaže stalno lastnost: *avidus* pohlepen, *calidus* vroč, *validus* močen, *rapidus* dereč.
- 4) *-lis* *-bilis* izražuje mogočnost: *docilis* učljiv, *credibilis* verjeten, *fragilis* krhek (lomljiv), *flectilis* pripogljiv, *mobilis* premakljiv.
- 5) *-bundus* ima pomen participa praes., pa krepkeje izreka: *moribundus* umirajoč, *mirabundus* čudeč se, *furibundus* divjajoč, *populabundus* pleneč.
- 6) *-cundus* kaže zmožnost, pa tudi strast: *facundus* zgovoren, *iracundus* togoten, *verecundus* sramežljiv.

§ 159.

B) *Adjectiva denominativa*.

- 1) tva rino kažejo z obrazilom na
 - a) *-ūs*: *argenteus* srebrn, *aureus* zlat, *plumbeus* svinčen, *ferreus* železen.
 - b) *-īnus*: *fagīnus* bukov, *cedrīnus* cedrov, iz cedra, *quernus* hrastov.
 - c) *-ceus* *-cius*: *membranaccus* kožji, *latericius* (iz opeke) cegljen.
- 2) Kamor kaj spada, od koder kaj izvira, kažejo adjektivi na
 - a) *-ūs*: *regius* kraljevi, *oratorius* govorniški, *patrius* domačinski, *Korinthūs* Korinthski.
 - b) *-īcus*: *bellicus* vojašni, bojni, bojevit; *domesticus* domačinski, *civicus* meščanski, *Africus* afriški.
 - c) *-īnus*: *marinus* morski, *divinus* božji, *equinus* konjski, *caninus* pasji, *Latinus* Latinski.
 - d) *-īlis*: *virilis* možki, *hostilis* sovražni, *juvenilis* mladenški, *senilis* starostni.
 - e) *-āris* *-ālis*: *naturalis* naravni, *fatalis* osodni, *regalis* kraljevi, *popularis* ljudski, *militaris* vojaški, *consularis* konsulski.

f) *-ārius* zlasti pri redovih: *gregarius* prostak, *legionarius* človek iz legije, *numerus quinarius* petorica, *versus senarius* šeststopični stih, *homo tricennarius* tridesetletnik.

Nota. V zvezi z *res* rabi se za mnoge predmete, npr.: *res pecuaria* živinoreja, *res nummaria* denarstvo, *res frumentaria* živež; v zvezi s *faber* pomeni rokodelstvo: *faber lignarius* tesar, *f. ferrarius* kovač; z *ars*: *statuarius* podobar etc.

g) *-ivus*: *aestivus* poleten, *tempestivus* času primeren.

h) *-nus*: *hodiernus* današnji, *hesternus* včeranjji, *nocturnus* ponočen, *diurnus* podneven.

i) *-ānus* kaže zlasti krajevne razmere, ali pa je izpeljan iz osebnih in narodnih imen: *montanus* gorski, *urbanus* mestni, *fontanus* studenčen: *Romanus* Rimski, *Hispanus* Španski; *Livianus* Livijev, *Virgilianus* Virgilijev, *Caesarianus* Caesarjev etc.

k) *-ensis* samo krajevno: *forensis* tržni, *Circensīs*, *Carthaginensis* Karthaginec, *Atheniensis* Athenec.

l) *-ester*: *campester* poljski, *pedester* pešec, *terrester* zemeljski, *equester* viteški.

3) obilnost tega, kar izrazuje substantiv, kažeta:

a) *-ōsus (-uosus)*: *animosus* velikodušen, *vitiosus* pregrešni, *fructuosus* rodoviten, *saluosus* gojzdat.

b) *-ulentus (olentus)*: *opulentus* bogat, *fraudentus* goljufiv, *turbulentus* nepokojin.

4) *-ātus -ītus -ūtus* kaže, da kdo (kaj) ima to, kar subst. naznaja: *cornutus* rogat, *scelestus* hudoben, *astutus* prekanjen, *barbatus* bradat, *crinitus* lasat, *togatus* v togi.

5) Mestna imena obražujejo se adjektivno po razno:

-anus: *Albanus*, *Cumanus* Alb(an)ski, Kum(an)ski.

-īnus: *Amerinus*, *Florentinus*.

-ensis: *Narbonensis*, *Sulmonensis*.

-as (gen. *-ātis*): *Aquīnas*, *Arpīnas*.

-aeus: *Smyrnaeus*.

6) Osebna imena včasih na *-ēus*: *Sophocleus* Sophoklejev, *Epicureus*, *Pythagoreus*.

C) *Adjectiva adverbialia*.

Včasih se izpeljujejo adjektivni iz adverba, s končnico *-ernus -tñnus*: npr.: *hodiernus (hodie)* današnji, *hosternus (heri)* včerašnji, *sempiternus (semper)* večni, *crastñnus (cras)* jutrašnji, *pristinus (prius)* prejšnji, *diutinus* dolgo trajoč.

Izpeljava glagola.

§160.

A) *Verba verbalia*.

Verba verbalia (glagolski) delijo se v štiri vrste:

1) *Verba frequentativa* (ponavljavni) kažejo dejanje ali stanje, ki se večkrat in v različnih dobah ponavlja. — Izpeljujejo se iz supina tako, da se spremeni *-atum* v *-itare*, sicer *-um* v *-are*.

<i>clamo, clamatum clamitare</i>	kričati, pokričevati
<i>rogo, rogatum, rogitare</i>	popraševati
<i>volo, volatum, volitare</i>	frfoleti (sem ter tje)
<i>cano, cantum, cantare</i>	pepevati
<i>volvo, volutum, volūtare</i>	preobračati
<i>pello, pulsum, pulsare</i>	potrkovati
<i>rapio, raptum, raptare</i>	plenjevati.

Nota 1. Nekteri se iznova spreminjajo, npr.: *dicitare* narekovati, *cantitare* popevati, pevati.

Nekteri so v rabi samo kot frequentativa: *actitare* delovati, *haesitare* pomišljevati, *lectitare* čitevati, *scriptitare* pisevati.

Nota 2. Iz 3. osebe praes. so izpeljani: *agitare* gonjevati, *fluitare* potekati, *noscitare* poznavati, *quaeritare* popraševati.

2) *Verba inchoativa* (pričetni), obrazujejo se na *-sco*, in grejo po III. konjugaciji:

<i>calesco (caleo)</i> ogreti se	<i>revivisco (vivo)</i> oživeti
<i>ingemisco (gemo)</i> vzdihniti	<i>extimesco (timeo)</i> ustrašiti se
<i>contremisco (tremo)</i> stresniti se	<i>obdormisco (dormio)</i> zaspati.
<i>concupisco (cupio)</i> poželeti	

3) *Verba desiderativa* (hrepenenja) obrazijo se iz supina na *-ūrio (-urire)* po IV. konjugaciji:

<i>edo, ēsum, ēsūrio</i>	lačen biti
<i>emo, emptum, empturio</i>	kupovati (kupljevati)
<i>peto, petitum, petiturio</i>	natecati (poganjati) se za kaj.

4) *Verba deminutiva* (pomanjševavni) kažejo nekako zaničljivo pomanjševanje:

canto, cantillare žvrgoleti, čvrčati
scribo, conscribillare načrčkati.

B) *Verba denominativa*.

Verba denominativa se izpeljujejo iz substantiva in adjektiva po I. II. in IV. konjug. (-are -ēre -ire), samo *inchoativa* po III. konjug. -ēre.

a) na -āre so prehajavni:

macula, maculare oskruniti

laus, laudare hvaliti

levis, levare vzdigniti

liber, liberare oprostiti.

b) na -ēre so neprehajavni:

flos, florēre cveteti

lux, lucēre svetiti se.

c) na -ire so prehajavni in neprehajavni:

finis, finire končati

poena, punire kaznovati

insanus, insanire bluditi

frons (dis), frondescere zelenéti.

DRUGI DEL.

Skladnja (Syntaxis).

GLAVA I.

O stavku sploh.

§. 1. **S**kladnja (syntaksa, sestava) je nauk, kako naj se vežejo besede v stavke, in kako stavki med seboj.

§. 2. Stavek (*enuntiatum, enuntiatio*) je zveza posameznih besedi v umevno celoto, t. j. vsaka z besedami izražena misel.

Stavek, kateri izražuje sam ob sebi misel, zove se samostojni ali glavni stavek (*enuntiatio primaria* — Hauptsatz).

Stavek, kateri sam za-se nima polnega pomena, ter služi drugemu, da ga dopolnjuje, zove se odvisni stavek (*enuntiatio secundaria* — Nebensatz).

Zveza samostojnih stavkov veli se priredje (*coordinatio*), t. j. priredni stavki (Satzverbindung).

Zveze odvisnega stavka z glavnim stavkom zove se podredje (*subordinatio*), t. j. podredni stavki (Satzgefüge).

Glagol glavnega stavka imenujemo *verbum finitum*, glavni glagol, v ožjem pomenu (v širjem pomenu so *verba finita* tudi: imperat., konjunk., indikat. v odvisnem stavku).

§. 3. Bistvena člena vsakega stavka sta: a) osebek (*subjectum*); b) dopovedek (*praedicatum*).

Subjekt je oseba ali stvar, o koji je govorjenje.

Praedikat je to, kar se o njej dopoveduje, npr.: *Discipulus scribit* učenec piše; *magister docet* učitelj uči.

A) Subjekt stoji v nominativu in je: ali substantiv (samostavnik), ali pa kar substantiv zastopa, namreč: pronomen (zaima), adjektiv (pridevnik), števniki, infinitiv tudi celi stavek.

npr.: *Milites pugnantes* vojaki se borijo; *ille laborat* on dela; *divites non egent* bogati ne stradajo; *pauci contenti sunt* redki so zadovoljni; *displacere acerbum est* nedopasti je britko; *te aegrotare mihi triste est* da si bolan, mi je tužno.

Nota. Latinščina pušča, kakor slovenščina, včasih subjekt neizražen, namreč:

- če je subjekt osebni zaimek (*pronomen personale*) brez naglasa. *scribimus* pišemo, *quid agis* kaj delaš?
- pri brezosebnih glagolih, npr.: *tonat* grmi, *pluit* dež, *lucescit* svita se.
- kedar se posname subjekt lahko iz stavkovega pomena; ali tudi če je stavkov subjekt splošen (ljudje), npr.: *dicunt* pravijo, *dicitur* govori se; veliko dela, pa nič ne stori.

B) Praedikat je ali glagol — verbalni, glagolski praedikat; ali pa substantiv, adjektiv numerale, pronomen, particip — nominalni, imenski praedikat, ki je vezan po *sum, es, est* etc. s subjektom, npr.: *Darius regnabat = rex erat = erat regia potestate* Darij je kraljeval = bil je kralj.

§. 4. Praedikat se mora ujémati s subjektom, in to:

- 1) če je glagol v osebi in številu;
- 2) če je adjektiv, particip v spolu, številu in padežu;
- 3) če je substantiv vsaj v sklonu, ako je pa moč (pri *subst. mobilia*), pa tudi v spolu in številu.

npr.: *Homo laborat; pisces natant, aves volant, vos discitis, nos scribimus; — Animus immortalis est, corpus mortale. Haec negotia difficilia sunt; aqua frigida est. — Usus est optimus magister; historia vitae magistra. Athenae artium inventrices fuerunt.*

Pravila za ujemanje (*congruentia*).

A) Praedikat glagolski.

- §. 5. 1) Glagol se ujema s subjektom v osebi in številu strogo po gramatični obliki subjektovi; toraj stopi glagol v plural tudi ako je subjekt le jeden, oblika pa pluralna; npr.: *Discipulus discit, discipuli discunt; quare non didicisti? nos discibamus. — Castra expugnabantur; divitiae appetuntur* — taborišče, bogastvo.

- §. 6. 2) Če sta dva ali če je več subjektov, veljá splošno pravilo to, da stopi glagol v plural, če tudi so posamezni subjekti v singularu.

Posebej je zapomniti to-le:

a) Kedar se vzame več subjektov kot množina, tako da se v sloven. lahko reče: oba, vsi, ondi glagol mora biti v pluralu.

npr.: *Jam pridem pater mihi et mater mortui sunt* — oba sta umrla. *Jus et injuria natura dijudicantur. Vita, mors, divitiae, paupertas vehementissime homines permövent. Pompejus, Lentulus foede perierunt. Frons, oculi, vultus saepe mentiuntur.*

b) Kedar se povzame več subjektov v jedno celoto, smé biti glagol v singularu; zlasti pri dušnih zmožnostih, in abstraktnih pojmih.

npr.: *Mens et ratio et consilium in senibus est. Religio et fides anteponatur amicitiae. Tempus necessitasque postulat. Senatus populusque Romanus concessit.*

c) Kedar je več subjektov (bodi si v množini ali v jednini), in glagol veljá vsacemu posebej, ravná se po onem, pri kojem stoji, ali pa kateri ima povdarek.

npr.: *Hoc mihi Peripatetici et Academia concedit (Perip. concedunt et Acad.). Nunc mihi nihil libri, nihil literae, nihil doctrina prodest. Dixit hoc Zosippus et Ismenias. Origetorigis filia et unus e filiis captus est (filia capta).*

Nota. Ako je subjekt skupni samostavnik (*collectivum*), ter naznanja sam po sebi množino (*multitudo, copia, vis, pars*), takrat se konstruuje često po smislu praedikat v pluralu (spolu), čeravno je gramatični subjekt v singularu (raznega spola) *constructio ad synesin (sensum) numeri et generis*.

npr.: *Pars exigua Romam inermes delati sunt. Pars in cruce acti, pars bestiis objecti sunt. Locros (v Lokre) omnes multitudo abeunt (množica so šli). Multitudinem hoc allicit, quod putant. Desectam segetem magna vis hominum fuderunt in Tiberim. Capita conjurationis virgis caesi (bičani) et securi percussi sunt (obglavljeni).* — Primeri slov.: Družina kosijo. — Gospoda se spogledajo, smrt mu prizanesejo.

- §. 7. 3) Če so subjekti zaimena raznih oseb, veže se glagol z važnišo; prva je važniša od druge, druga od tretje.

npr.: *Ego et tu discimus; tu et frater tuus discitis; vos et fratres mei una discitis; hoc neque ego, neque tu fecimus* — tega nisva storila, niti ti, niti jaz. — *Si tu et Tullia valetis, bene est; ego et Cicero valemus.*

Nota. Ako pa osebi niste skupno, marveč v nasprotji, prideva se glagol eni sami, in pri drugi se razuméva, npr.: *Ego sententiam defendo, tu verba — ego sententiam, tu verba defendis.*

Dodatek. Če slovenski subjekt ni v nominativu (in to je pri nedoločnih števnikih, pri določnih od pet naprej in pri zanikanem subjektu), takrat stopi v latin. slov. genitiv kot logični subj. v nominativ in glagol se žnjim ujema.

npr.: Sešlo se je deset mladenčev; štirje so peli, šest jih je poslušalo. *Decem adolescentes convenerunt; quatuor canebant, et sex auscultabant.*

B) Praedikat adjektivni in participialni.

Kjer se snideta dva subjekta, ali če jih je več, razločiti je troje.

- §. 8. 1) Ako so subjekti osebe, ali pa živoče stvari jednega spola, stopi praedikat v plural istega spola.

Ako pa so subjekti raznega spola, ravna se praedikat po spolu važnejšem — možki, ženski.

npr.: *Pater et frater sani sunt; mater et soror aegrotae sunt; et frater et soror mihi mortui sunt. Omnes pueri et puellae, qui a Romanis capti erant, Scipionis voluntate suis restituti sunt. Leones et lupi praedae avidi.*

- §. 9. 2) Ako so subjekti neživoče stvari (ali abstraktni pojmi) jednega spola, stopi praedikat v plural istega spola, ali pa (navadno) v neutrum.

Ako so subjekti raznih spolov, stopi praedikat v neutrum pluralni.

npr.: *Agri et campi devastati sunt. Vitis et ulmus junctae erant. Grammaticae et musicae quondam junctae fuerunt. Ira et avaritia imperio potentiora erant. Murus et porta de coelo tacta erant. Ira et temeritas, et injustitia et intemperantia fugienda sunt. Neque cibus, neque potus, neque somnus, nec vigiliae nobis salutaria sunt, si modum excedunt. Honores, imperia, victoriae fortuita sunt.*

Nota. Včasih se veže praedikat z naj bližim subjektom, t. j. ali stoji pred prvim, ali pa sleduje zadnjemu.

npr.: *Mens, et animus, et consilium et sententia civitatis posita est in legibus. Visae sunt faces ardorque coeli nocturno tempore.*

- §. 10. 3) Ako so subjekti i osebe i stvari, ujema se praedikat z važnejšim.

npr.: *Dolo milites atque signa militaria obscurati sunt; Patres decreverunt, legatos, sortesque oraculi exspectandas esse* (glavna reč je odgovor). *Populi, provinciaeque liberatae sunt. Thrasylbulus contemptus est a tyrannis atque ejus solitudo.*

Nota. Neutr. plur. se rabi, če se povzameta oba za skupno stvar kot: *Natura inimica inter se sunt libera civitas et rex. Rex regnumque Macedoniae Romanorum futura sunt.*

C) Praedikat substantivni.

- §. 11. 1) Če je substantiv praedikat pri substantivu, ujema se v sklonu vselej; tudi v spolu in številu, ako je praedikat osebnno ime s premakljivo obliko (*subst. mobile*): *dominus - domina*.
npr.: *Somnus est imago mortis. Captivi militum praeda fuerant. Natura fons juris est. Senectus est aetatis peractio. Mercurius Jovis nuncius prohibetur. Historia nuncia vetustatis. Timor non diuturnus officii magister. Vita rustica parsimoniae magistra est.*

Nota 1) Včasih se ravna glagol *sum* in drugi z dvema nomin. po praedikatu, in to kedar je praedikat glavna reč in ima še drug dopovedek.

npr.: *Non omnis error stultitia est dicenda. Paupertas onus visum est miserum et grave. Contentum esse suis rebus, maximae sunt certissimaque divitiae. Gens univcrsa Veneti appellati.*

Nota 2) Če je praedikat substantivni adjektiv, stoji vselej v neutru, akoravno je subjekt masc. ali femin., npr.:
Omnium rerum mors est extremum.

- §. 12. 2) Če je praedikat substantiv, subjekt pa promomen (zaimek), onda se ravna v spolu in številu subjekt po praedikatu.

npr.: *Haec est vera virtus* — to ti je krepost. *Idem velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia est* — to je pravo prijateljstvo. *Quae est ratio ejus* — kaj je temu vzrok? *Haec est nobilis ad Trasimenum pugna.* — to je sloveča bitka.

Slovensščina rabi to in ta, npr.: Ta je kralj vseh kraljev; to je norec vseh norcev; ta je moj dobrotnik — to je moj klobuk; to (ali ti) so moji bratje; ta je moj brat; to so naše grablje, te so naše grablje.

To je, ako je povdarek na praedikatu, vzame se to (neutr.), ako pa se povdarja subjekt, ujema se subjekt v spolu s praedikatom.

Attribut in apposicija (*attributum, appositio*).

§. 13. Attribut (pridevek) v ožjem pomenu zove se adjektiv, ki se pridá substantivu kot bistveni značaj, da ga loči od drugih, ter dasta oba skupej jeden pojem.

Slovenščina rabi tu določno obliko.

npr.: *Discipulus diligens laudatur*, pridni učencec biva hvaljen (leni pa ne). *Justus vir nemini nocet*, pravični človek nikomur ne škoduje. *Scipio minor*, mlajši Scipion (k razločku od starejega).

Tudi substantiv se prideva za attribut, npr.: *Numa rex*, kralj Numa. *Terra Pontus*, dežela Pont (k razločku od morja). *Cicero consul diversus est a Cicerone legato*, konsul Cicero je različen od Cicerona legata. *Lysander ephoro' expulsus est* (ne drugi). *Garumnae fluminis fontes sunt in Pyraencis*.

Za ujemanje veljajo pravila §§. 8—12.

§. 13^b Apposicija (pristavek) je attributivni substantiv v pomenu okrajšanega stavka. — Prideva se namreč substantiv samostojnemu imenu, da ga bolj opiše po njegovi veljavi, in bistvu, ter ga tako loči od drugih enakih.

Apposicija je dvojna:

a) Relativna, t. j. če zastopa nanašavni stavek.

npr.: *Matronae adVeturiam, matrem Coriolani* (ki je bila mati Koriolanova), *Volumniamque uxorem frequentes coeunt* (snidejo se). *Artemisia, Mausoli Cariae regis, uxor vivit in luctu* (Artemisija, Mausolova žena — k razločku od drugih Artemisij). *Pontificem Numam Marcium, Marci filium*, (ki je bil Marcijev sin) *ex patribus legit*. *Plato, Aristophontis filius* (Platonov je bilo več, tu mi je v mislih ta).

b) Adverbialna (tudi praedikativna), če zastopa adverbialni stavek, kjer je stavek adverbialni skrčen (mesti *quum* ko, ker etc.).

Tu so v rabi zlasti besede, ktere kažejo dobo življenja, ali pa urad, kot: *puer, adolescens, juvenis, senex; consul, dictator, praetor, censor, tribunus etc.*

Slovenščina rabi v takih okrajšanih stavkih: kot (kakor).

npr.: *Semp. Gracchus, tribunus plebis, legem agrariam tulit*, Grakh kot tribun (ko je bil tribun) je predlagal o poljstvu. *Cicero, consul* (ko je konsul bil), *conjuratiōnem Catilinariam pate-*

fecit. Ego non eadem volo senex (kot starec, v starosti), *quae volui puer* (kot otrok, v mladosti). *Alexander, Philippi filius* (ki je bil sin Phil.), *puer* (kot otrok) *Bucephalam domuit*.

Apposicija se prideva k:

- Substantivom, npr.: *Catilina, pestis patriae*.
- Osebnim zaimenom, npr.: *Omnes oderunt eum, pestem patriae*.
- Svojivnikom — toda tu mora stati v genit. po §. 16.

Ujemanje apposicije.

§. 14. 1) Ujema se apposicija s svojim substantivom v sklonu vselej; in ako je substantiv mobile, tudi v spolu in številu.
npr.: *Cinna collegae sui, consulis Octavii, praecidit caput jussit. Legati a Ptolomaeo et Cleopatra, Aegypti regibus, venerunt. Apud Herodotum, historiae patrem, sunt innumerabiles fabulae. Voluptates, blandissimae dominae, majores partes animi a virtute detorquent. O philosophia, vitae dux, virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum, quid vita sine te esse potuisset?*

§. 15. 2) Na praedikat opposicija ne deluje, marveč se on ravna po subjektu.

npr.: *Tullia, deliciae nostrae, tuum munusculum flagitat.*

Nota 1. Izjeme so, če praedikat po pomenu bolj pristojna apposiciji.

npr.: *Corinthum, totius Graeciae lumen, patres nostri, extinctum esse voluerunt* (= *eversam* luč ugasniti).

Nota 2. Pri mestnih imenih, ktera se rabijo v pluralu, stoji praedikat v singularu, ako je pridana beseda: *urbs, oppidum, civitas*.

npr.: *Corioli oppidum captum. Tungri, civitas Galliae, fontem habet insignem. Urbs Veji cepta est. Illa praeclara urbs Syracusae.*

§. 16. 3) Če ima svojivnik (*pronom. possess.*) apposicijo, takrat stopi apposicija v genitiv.

npr.: *Tuum studium, adolescentis, perspeximus. Tuum, hominis simplicis, pectus vidimus. Vereris, ne tua domus, talis viri et civis, deseratur* (hiša tvoja, ki si tak vrlji človek).

§. 17. Ujemanje zaimén adjektivnih (pridévnih).

1. a) Adjektivna zaimena (*pronom. adjectivum, demonstrativum, relat.*) se ujemajo, kakor adjektiv, s svojim substantivom v spolu, številu in sklonu, ako so v tem istem stavku, in pa praedikativno rabljena.

b) Če je pa pronomen subjekt, in praedikat je substantiv, takrat se ravna subjekt po praedikatu v spolu in številu. (cf. §. 12).

2. Če se nanašajo na ime v drugem stavku, ujemajo se z dotičnim substantivom v spolu in številu, sklon pa se ravna po glagolu (pomenu) stavka.

3. Če kaže zaima na več stvari (imen, substantivov), stopi v plural, če tudi so posamezni substantivi v singularu. Za spol pa veljajo pravila o praedikatu §. 9., namreč:

a) če so osebe, obvlada važniji spol (*mascul., femin.*);

b) če so stvari raznega spola, nastopi ali *neutr. plur.*, ali pa se ravna po zadnjem.

npr.: *De hujus hominis felicitate, de quo nunc agimus, hac utar moderatione dicendi. Quam quisque norit artem, in hac se maxime exercet (= in ea arte, quam). Qua nocte natus est Alexander, eadem (nocte) Dianae templum deflagavit. Quae apud alios iracundia dicitur, ea in imperio crudelitas est — kar je sicer jeza (togota), to je pri vladi okrutnost.*

Haec praescens moestitia, quam cernitis, luctusque de clarat. Hic erit juvenis, penes quem hujusce belli perfecti laus erit. Pelopidas hic, de quo scribimus, patria pulsus est.

Matres et parvuli, quorum utrorumque aetas misericordiam nostram requirit. Mens, pietas, fides, quarum omnium Romae templa dedicata sunt. Otium et divitiae, quae prima mortales putant. Eae fruges atque fructus, quos terra gignit. Vir bonus adhaereat justitiae, honestatique; ea namque sunt praestantissima.

Nota. Ako kaže pronomen na zapopadek celega stavka, ne na posamezne besede, rabi se *neutrum singul.*

npr.: *Multa scripsisti de studiis tuis; id mihi gratum est. Hannibal Alpes transcendit; quod valde terrebat Romanos.*

§. 18. Prildevniki (adj.), zaimena, nedoločni števniki, če naznanjajo množino stvari, oblikujejo se v latinščini v pluralu, dasi so v slovenščini v singularu.

npr.: *Multa et bona — veliko dobrega. Omnia deus creavit. — vse. Ea, quae nuntiasti, grata sunt — kar si sporočil, ugodno mi je; ea, quae = to, kar.*

Oddelek I.

Nauk o padežih.

(Sklonoslovje).

Sklonoslovje uči, kako se morajo rabiti posamezni padeži po raznih razmerah pojmov med seboj.

§. 19. Nominativ (imenovnik) in pa vokativ (zvavnik) se imenujeta „*casus recti*“ (samostojna, neodvisna padeža), ker nista zavisna od druge besede v stavku (stavkovega člena).

Genitiv, dativ, akusativ, ablativ so „*casus obliqui*“ (odvisni skloni), ker spadajo v obor druge besede, ter so od nje zavisni.

GLAVA II.

Nominativ.

§. 20. Nominativ (imenovavnik), pravi subjektov sklon, imenuje na vprašanje kdo? kaj? osebo ali reč, o koji je govorjenje.

V nominativ stopi vse, kar spada k subjektu, praedikat, atribut, apposicija.

§. 21. Dvojni nominativ nastopi zlasti:

1) Pri glagolih, kateri sami ob sebi ne dajo popolnega praedikata, kot: *esse* biti; *fieri*, *avadere*, *existere* postati, nastati, prihajati; *manere* ostati; *apparere* pokazati se, *videri* zdeti se, videti se; *nasci* roditi se; *mori* umreti.

npr.: *Hic mihi antehac hospes factus est. Haec laetitia vana evadet; somnium verum evasit. Ego huic causae patronus exstiti. Scythae ab alieno imperio aut intacti aut invicti manserunt. Rebus in augustis fortis atque animosus appare* — skaži se srčnega. *Illorum beata mors videtur, horum vita laudabilis.*

2) Pri onih passivih, kateri imajo v aktivu dva akusativa, kot: a) *nominari*, *vocari*, *appellari*, *dici* — imenovati se, zvati se, klicati se; *putari*, *haberi*, *existimari*, *judicari* — imeti, čislati, ceniti, držati se za kaj, ali pa koga kot; sloveti kot (*nom.*);

b) *creari*, *eligi*, *declarari* *designari*, *nominari* — izvoljen, izbran, postavljen biti za kaj (ali pa izvoliti, postaviti koga za kaj, koga kot) (*accus.*).

npr.: *Herodotus pater historiae nominatur. Socrates pater philosophiae dicitur. Rectae animi affectiones virtutes appellantur. Aristides habitus est justissimus. Catilina hostis patriae declaratus est.* (za sovražnika razklican). *Fulcinus honestus existimatur* — slove kot pravičen. *Adversus Hannibalem dux electus Fabius* (kot vodja). *Cicero consul creatus est. Silanus consul designatus est* (je izbran za konsula).

Vokativ.

- §. 22. Vokativ (zvavnik) se rabi samo v nagovorih in nazivih. Stoji pa navadno sredi stavka, ali vsaj za eno ali dvema besedama. — Klicaj *O* rabi se pri začudenji v jezi in nevolji.

Če ima apposicijo, ravna se ta po njem.

npr.: *Quintus hic dices, Brute, finem facit disputationum. Urbem, urbem, mi Rufe, cole et in ista vive? Pompei, meorum prime sodalium! O tenebrae, o sordes, o paterni generis oblite!*

GLAVA III.

Akusativ.

- §. 23. Vsi glagoli prehajavni (*verba transitiva*) imajo na vprašanje koga? kaj? svoj predmet (objekt) v akusativu, kakor v slovenskem.

npr.: *Agricola plantat arbores, Rivus rigat campos. Finis coronat opus. Industria affert mercedem.*

- §. 24. Nekteri neprehajavniki (*verba intransitiva*) nastanejo v sestavi s praeoposicijami prehajavni, ter zahtevajo akusativ.

Praeoposicije take so: *circum, per, praeter, trans; ex, ob, sub, super.*

Navadni glagoli so: *circumire, circumveli, percurrere, pervagari, praeterire, praetergredi, transire, transilire, supergredi* in več taci (primeri: *iti, obiti, preiti, doiti, naiti (najti invenire).*

npr.: *Equites Pompejani aciem Caesaris circumire coeperunt* (okoljevati). *Pythagoras multas regiones pedibus obiit* (obhodil). *Peccare est tanquam lineas transire. Tumultus totam urbem pervasit. Levis armatura successit tumulum. Inde Pyrenaeum trans-*

greditur (Han.). Exercitus Romanus Galliae fines egressus est. Nonnulli fossam transire et maccriem transcendere conantur.

Nota. Nekteri sestavljeni imajo svoj stalen pomen, namreč: *adire aliquem* obiskati koga = prositi; *adire oraculum* vprašati; *aggredior* napadem; *convenire aliquem* sniti se s kom; *consilium inire* skleniti; *magistratum inire* urad nastopiti; *societatem inire* združiti; *proelium inire* boj pričeti; *adire hereditatem* dedščino prevzeti; *obire negotium* službo (posel) opraviti.

- §. 25. Nekteri neprehajavniki (glag. neprehajavni), ki izražajo dušne občutljeje (*affectus*), zlasti neugodne, imajo v akus. stvar. ki vzrokuje tiste affekte.

Taki so:	<i>lugere, dolere</i>	žalovati po čem, za kom,
	<i>lacrimari, lamentari</i>	jokati o čem, po (za) kom,
	<i>gemere</i>	izdihovati, koprneti po kom, čem,
	<i>horrere</i>	strmeti, tresti se česa, pred kom,
	<i>desperare</i>	obupati nad čem,
	<i>sitire sanguinem</i>	po krvi hrepeneti, krvi žejen biti.

- §. 26. Včasih jemljejo neprehajavniki k sebi akusativ substantiva, ki je vžé v glagolu zapopaden in vzét iz glagolovega debla; ali pa kaže glagolov učinek (akus. zapopadka — des Inhaltes).

kot: *miseram vitam vivere*; *mirum somnium somniare*; *eosdem cursus currere*; *a puero servitatem servire*; *pugnam pugnare*.

Nota. Za učinek spadajo semkaj *olère, redolere, sapère* dišati, smrdeti po čem; npr.: *Pastillos* (po mazilu), *Rufillus olet*, *Gorgonius hircum* (kozlov duh daje) po kozlu. *Vinum terram sapit* diši po zemlji.

- §. 27. Posamezno so pomniti glagoli, kateri zahtevajo v latinščini akusativ, ki pa se rabijo v slovenskem drugače.

<i>juvare, adjuvare aliquem</i>	<i>sequi, sectari</i>	hoditi za kom (s kom)
(pomagati komu)		nasledovati ga
<i>deficere</i> manjka mi (žita)	<i>aequare, adaequare, aequiparare</i>	enak, kos biti komu
<i>fugere aliquid</i> ogibati se česa	<i>adulari</i>	hliniti se komu, ali prilizovati se komu.
<i>effugere</i> uiti komu		
<i>aemulari</i> kosati se s kom		

npr.: *Nulla est eruditio, nisi quae vitae disciplinam juvat* (npravu pomore). *Nostros duces auxilio laboris et comعات juvant. Me sanguis viresque deficiunt. Themistocles non effugit civium invidiam* (ni ušel zavidu, mržnji). *Domitius concilia conventusque hominum fugit* (družbe ogibal se). *Gloria virtutem tamquam umbra sequitur*

(jej sledi). *Jam sector te quintum annum* (hodim za teboj). *Equitem velocissimi pedites cursu aequabant. Quod me Agamemnonem acmulare putas, valde falleris.*

Nota 1. Sestavljeni *prosequor* spremljan, *consequor* dosežem kaj, imata akus.; *obsequor* ubogam, slušam, veže se z dativom, npr.: *Dum sacris patriae legibus obsequimur. Cic.*

2. *deficere animo* pogum izgubiti, uplašiti se; *deficere ab aliquo* odpadem, izneverim se komu; kot: *Consules a senatu, a republica, a bonis defecerant* odpadnik; *a virtute def.* popustiti od česa.

Dvojni akusativ.

§. 28. 1) Kedar se pridene akusativu še kak praedikat (bodi si subst. ali adj.) ali pa apposicija, stopi ta tudi v akusativ; v pass. pa stopita oba v nominativ. (cf. §. 21). To se godi

a) Pri glagolih, kateri pomenijo: osebo ali reč takó ali takó imenovati, kot: *dicere, appellare, nominare, vocare*; ali jo za kaj imeti, držati, čislati, soditi, kot: *habere, putare, existimare, judicare, ducere.*

npr.: *Fruget Cererem appellamus, vinum autem Bacchum. Cato sapiens Siciliam cellam penariam* (kašča) *reip. nominavit. Certabant, urbem Romamne, Remamne vocarent. — Multi saepe malitiam sapientiam judicant* (hudobijo imajo za modrost), *Deos aeternos et beatos habemus. Cajum avarum existimamus.*

b) Pri glagolih, kateri pomenijo, koga za kaj izvoliti, izbrati, postaviti, kot: *creare, eligere, designare, declarare, facere, constituere, scribere heredem* postaviti za dediča.

npr.: *Albani Mettium Fufctium dictatorem creant*, za diktatorja. *Decium et Valerium populus, alterum consulem, alterum praetorem declaravit. Testamento filiam facit heredem. Thebani Pilippum, Macedoniae regem, ducem eligunt. Reddam te ex fera fame mansuetum. Rutilius populum Rom. tutorem* (kot varha) *instituit filiorum suorum.*

Nota. Semkaj spada: *certiorem facere aliquem de aliqua re* komu kaj naznaniti.

§. 29. 2) Glagoli *docere, edocere* koga učiti česa; *celare* komu prikrivati kaj, imajo v aktivu osebo in reč v akus. (*aliquem aliquam rem*).

npr.: *Catilina juventutem multis modis facinora edocebat. Fortuna belli artem victos quoque docet. — Non te celavi sermonem Ampii. Ea ne me celet, consuefecit filium.*

Ako pa je stavek v passivu, stopi oseba vselej v nominativ, stvar ostane v akus. pri *doceri, edoceri* če je glagol particip perf., sicer se rabi *discere*.

Pri *celari* je reč v akus., kedar je kak pronomen, sicer pa ima ablativ z *de* (*celo de aliqua re*).

npr.: *Marcius omnes militiae artes edoctus fuerat. Cicero cuncta per legatos edoctus, imperat praetoribus etc. Non est profecto de illo veneno celata mater. Nosne hoc celatos tamdiu, da hi se to nam prikrivalo.*

Nota 1. Če je pri *docere* objekt glagol, izrazi se z infinit., npr.: *docere aliquem latine, graece loqui*;

2. *docere* v pomenu: naznaniti komu kaj ima *aliquem de aliqua re*, cf. *Legati Hennenses haec habebant, ut de Verris injuriis iudices docerent. Cic. Verr. IV. 51.*

- §. 30. 3) Glagoli *poscere, repossere, flagitare* zahtevati; *rogare, orare* prositi; *interrogare* vprašati, imajo v aktivu osebo in reč v akus.; v passivu stopi oseba v nominativ, reč ostane pa v akusativu.

npr.: *Terentius claves portarum magistratus poposcit, je zahteval od njih. Legati a suis haec habebant, ut Verrem simulacrum Cereris repossent. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo, to te prosim. Hoc, quod te interrogo, responde. Primus ego non sum rogatus sententiam. Petreius et Afranius stipendium flagitabantur.*

Nota. Razun teh konstrukcij je pomniti to:

poscere, flagitare imate često: *aliquid ab aliquo*; *postulo* pa vselej. — *petere, quaerere* prositi, prašati, *ab (ex) aliquo aliquid* vselej; *interrogare aliquem de aliqua re* prašati koga o čem.

Akusativ mere (*mensurae*).

- §. 31. 1) Na vprašanje kako dolgo? se dejanje godi (stanje trpi) dene se čas kot mera v akusativ, kakor v slovenskem.

npr.: *Urbs Veji decem aetates hiemesque continuas (neprenehoma) obsessa est, skozi celih deset let (cf. tri cela leta). Nasuntur bestiolae, quae unum diem vivunt. Tarquinius regnavit annos quinque et viginti.* — Sme se rabiti tudi *praepos. per*.

Nota 1. Včasih se rabi redovni števnik (*numer. ordinale*) kedar pomeni da čas številke še ni dovršen, npr.: *Saguntum tertium jam annum sub hostium potestate est* že tretje leto = sedaj teče tretje.

Nota 2. Doba se izražuje: *natus x annos, plus x annos natus. Viginti annos natus* 20 let star; ali pa *20 (x) annorum*, t. j. ima 20 (x) let = 20 (x) let je, kar je rojen.

2) To, kar kaže mero: koliko visoko, globoko (*altus*), koliko dolgo, široko (*longus, latus*) je kaj; koliko daleč proč se (naj) godi dejanje, stopi v akusativ.

npr.: *Milites aggerem latum pedes trecentos triginta; altum pedes octoginta exstruxerunt. Fundamenta bona facito alta pedes quinque* (pet čevljev globok). *Trabes directae distantes inter se binos* (po dva čevlja saksebi). *Cum abessem ab Amano iter unius diei* (dan hoda). *Ferrum habeat tres pedes longum. Edixit, ut ab urbe abesset milia passuum ducenta.*

Nota 1. Če so izpuščeni adjekt. *altus, latus* idr. nastopi genitiv, primeri: *Fossam pedum viginti duxit*, in pa *Duas fossas quindecim pedes latus perduxit.*

Nota 2. Za debel, velik, rabita se substant. *crassitudo, magnitudo*. npr.: *Transtra (stranice) trabibus confixa clavis ferreis digiti pollicis crassitudine* (prst, palec debeli čavel).

Akusativ brez osebnikov.

§. 32. 1) Nekteri brezosebni glagoli (*verba impersonalia*), izrazujoči dušne občutljeje, imajo v akus. osebo čutečo, v genit. pa reč, ki vzrokuje čutljnej. — Ti so:

piget, taedet mrzi me kaj; gabi se mi česa, gabi, grusi se mi kaj, česa, npr.: kumare se mi mrzijo, kumar se mi gabi.

pudet sram me je česa, sramujem se česa; matere je sram omazanih otrok.

poenitet kesam se česa.

miseret milo mi ga je, smili se mi.

npr.: *Fratris me quidem piget, pudetque*, gnusi se mi brata, in sram me je njega. *Mea mater! tui me miseret, mei piget*, tebe mi je milo (smiliš se mi), mene me je sram. *Num hujus te gloriae poenitebat?* ali ti je bilo žal te slave? *Taedet me laboris.*

Nota. Če je vzročna reč izražena z glagolom, rabi se ali infinitiv, ali pa stavek s *quod*, npr.: *Poenitet me non didicisse; non me poenitet vixisse. Prenitet eum, quod te offendit.*

2) *Fugit, fallit, praeterit (aliquem)* — neznano je komu kaj, imajo v akusativu osebo, kateri je neznano kaj.

npr.: *Sed non te praeterit, quam sit difficile sensum deponere. Verum hominem amentem fugit*, resnica je neumnemu neznana. *Nisi me fallit* (če se ne motim), *jacebimus.* — Tako pri poznejih pisateljih tudi: *latet.*

3) *Decet* pristoji se, *pristuje* se, *dedecet* nepristuje se komu kaj, imata v akus. osebo, koji se pristuje kaj; subjekt pa je ali sam infinitiv ali pa kak pronomen.

npr.: *Oratorem irasci minime decet, simulare non decet*, srditi se nepristije govorniku, pač pa hiniti. *Id maxime quemque decet, quod est cuiusque proprium*, to se vsacemu najbolj pristije, kar je njegovega).

Akusativ absolutni (*interjectionis*).

§. 33. Rabi se akus. v latinščini pri vskliku (žalosti, čudjenja, zavzetja, nevolje idr.) in je čisto neodvisen od drugih besedi, in je različen od vokativa, ki le naziva (zove, kliče).

npr.: *O me miserum! Heu me infelicem! Hancine imprudentiam! O fallacem spem!*

Slovensščina rabi tu genitiv: oj zlobe! fej grdobe! joj nesreče! oj bedaka! oj črne noči!

GLAVA IV.

Dativ.

§. 34. Dativ kaže vzajemnost med osebami ali rečmi, po dejanju ali lastnostih; veže se z glagoli in s pridevniki na vprašanje: komu? za koga? čemu?

§. 35. Kakor v slovenskem stoji pri glagolih in pridevnikih na vprašanje komu? v dativu oseba, v oziru ktere se praedikat prilaga subjektu.

a) Taki glagoli so vsi, kateri pomenijo, komu kaj storiti, koristiti, škoditi, izročiti, kot: *dare, tradere, concedere, praestare, obesse, prodesse, placere, fidere, debere* itd.

b) Pridevniki, ki pomenijo, komu potrebno, koristno, podobno, ugodno, neugodno (biti) itd. kot: *similis, dissimilis, paraptus, idoneus, gratus, utilis, salutaris, noxius, amicus, infestus, contrarius, vicinus, aequalis* istočasen etc.

npr.: *Lycurgus agros locupletium plebi colendos dedit* (dal obdelovat). *Ego vero tibi polliceor atque profiteor. Non licet sui commodi causa nocere alteri. Nihil tibi literae meae prodcrunt.*

Non placet Antonio consulatus meus, sed placuit duobus Lucullis. — *Locum castris idoneum delegit*, primeren za tabor. *Hacc genera dicendi aptiora sunt odoloscentibus. Lex vobis accommodata atque utilis. Gens Gallorum infestissima nomini Romano. Aller mihi affinis* (mi je v žlahti, v rodu), *alter tibi genere popinquus erat. Livius Andronicus aequalis Ennio fuit. Cur non potuerit patri similis esse filius.*

Nota 1. Nekteri pridevniki se rabijo substantivno, in imajo genitiv, namreč: *amicus, inimicus, cognatus, propinquus, affinis, vicinus, aequalis.*

Nota 2. *Similis* (cf. §. 50. 3. N.) veže se z dat. in genit. pri stvarih; pri osebnih zaimenih (*mei, tui, sui*) samo z genit. — In sicer genit. obvlada, kedar je ena oseba slika druge, dativ pa kaže samo podobnost, npr.: *Propter infirmitatem valetudinis non potuit tam patris similis esse, quam ille fuerat sui.* (Cic. off. 1. 33). *Phidias sui similem speciem inclusit in clypeo Minervae* (svojo podobo). *Neque lac lacti magis est simile, quam ille est mei. Somnus morti — mortis similis est.*

aptus, idoneus, utilis imajo često akus. z *ad*, če se naznanja spretnost za kako rabo, npr.: *Locus ad insidias aptior. Non sum ad hanc causam idoneus* (niseem za to).

par, impar enak, inak, podoben, nepodoben ima tudi genit.; pa v pomenu: zmožen za kaj, kos k čemu biti, ima sam dativ, npr.: *Fi erat hospes par illius, Siculus scelestus; pa boves pares arando; par sum hinc labori.*

Dativus commodi, incommodi (koristi, kvara).

§. 36. Kedar se naznanja, da nastopi iz dejanja (reči) korist ali kvar za koga, stopi dotična oseba v dativ, na vprašanje: komu na korist — škodo? za koga? komu namenjeno?

npr.: *Roscius agros coluit aliis, non sibi* (za druge — ne za-se). *Tibi aras, tibi seris. tibi et eidem* (sebi tudi) *metes. Foro nata est eloquentia* (občinstvu namenjena). *Mille militibus Magoni dimissis* (da Magonu pomagajo) *Hannibal Numidas equites obequitare jubet hostium portis. Quidquid discis, tibi discis, non praeceptori.*

Dativus finalis (namenjena).

§. 37. Kedar se naznanja, da je dejanje ali stvar čemu namenjena, stopi to v dativ, na vprašanje čemu?

npr.: *Castris egregie munitis copias praesidio reliquit* (v obrambo). *Pausanias venit Atticis auxilio* (na pomoč). *Pausanias, quos Byzantii ceperat, tibi muneri* (v dar) *misit. Timotheus Ariorbazani auxilio profectus est. Receptui canere* (da se vrnejo).

Hanc urbem domicilio (za) mihi delegi. Virtus sola neque datur dono, neque accipitur (v dar).

Nota. Semkaj spada stalno pravilo:

1) Pri uradih stopi v dativ gerundiva to, čemur je urad nastavljen, ali za kaj je postavljen, npr.: *Decemviros legibus scribendis intra decem hos annos et decrevimus et sustulimus* (da sestavijo postave). *Triumviros agris dividendis, coloniisque deducendis creavit* (da naj, idr.)

2) Besede: *comitia, locus, dies* imajo v dativu to, za kar so odločeni, npr.: *Valerius consul comitia collegae subrogando habuit* (da se namesti). *Locum castris antecapere. Dies colloquio dictus est* (za razgovor).

Dativ praedikativni.

§. 38. Dativ se rabi često, kjer je praedikat izražen po substantivu mesti adjektiva; to zlasti pri glagolih: *esse, dare, ducere, habere, tribuere, vertere* imeti, šteti kaj, za kaj, — kot.

npr.: *Permulti hanc vitam rusticam, quam tu probro et crimini putas esse oportere, et svavissimam et honestam arbitrantur* (ti imaš za prikor in pregreho, drugi za častno in prijetno). *Postquam divitiae honori esse coeperunt, paupertas probro haberi coepit*, v čast, v sramoto = častno, sramotno). *Vos critis iudicet laudine an vitio id factum oportuerit* (ali na hvalo, ali na porogo?)

Tukaj se snideta včasoma dva dativa, osebe in pa praedikativ. npr.: *Ea iis non modo non laudi, sed etiam vitio dandum puto. Tu summam laudem Roscio vitio et culpae dedisti* (štel si Rosciju hvalo v pregreho). *Singuli hi viri saluti huius civitati fuerunt* (državi koristni; v, na, kot blagor). *Tua salus mihi curae est. Crudelitas omnibus hominibus odio est* (odiosa).

Razni dativi.

§. 39. Latinščina rabi dativ pri nekkih glagolih, kjer slovenščina oblikuje drugače; pa vendar tudi utegne nastopiti dativ, ako se glagol spremeni v dotični adjektiv.

1) *mederi* ozdravljati — v okom priti čemu.

benedicere, maledicere blagovati, kleti koga — zloreči komu.
conviciari grajati koga — očitati mu.

patrocinari zagovarjati — pomagati mu.

nubere možiti se skom — zaročiti se mu.

irasci jeziti se na koga — groziti se mu.

parcere varovati česa — prizanašati komu.

parere, obedire, obtemperare bogati, slušati koga — pokoren komu biti.

obtrectare zniževati koga — nasprotovati mu.

invidere zavidati koga — komu zavideti.

persuadere pregovarjati koga — prigovarjati mu.

supplicare prositi koga — klanjati se mu.

studere hrepeneti po čem — udan čemu biti.

favere gojiti kaj — dobrohoten komu biti.

Kedar so taki glagoli v passivu, ostane oseba v dativu, in glagol se vzeme brezosebno (*mihi persuadetur, nobis persuasum est, prepričani smo*).

npr.: *Non debes optimo viro maledicere ore fugitivi. Huic malo pro se quisque nostrum mederi debemus. Virgo nupsit ei, cui Caecilia nupta fuerat. Omnino irasci amicis non temere soleo. Nec impensae, nec labori, nec periculo paream. Obtrectare alteri, quid habet utilitatis. His persuaderi, ut diutius morarentur, non poterat. Huic rei studendum est, ut pabulatione prohibeantur Romani (meriti, paziti je na to). Germani agriculturae non student (nepečajo se s poljedelstvom). Metello jure, quasi deo, supplicabatur (častili so ga).*

§. 43. 2) Glagoli sestavlje ni s praeposicijami: *cum (con), de, in, ob, inter, post, prae, sub, super* imajo v dativu osebo ali reč, na katero meri praeposicija, kakor v slovenskem (komu kaj naložiti, priložiti, odložiti, založiti, preložiti, podložiti); ali pa se praeposicija povzame in ima pri sebi svoj sklon.

Sloven. se tu neujema vselej z latin.

npr.: *Tuscus ager Romano adjacet, se rimskega drži, tišči se, zraven njega je. Ea res duci aliquantum famae adjecit, pridala mu je slave. Hortor, ut amicitiam omnibus rebus humanis anteponas (čez vse čislati). Si parva licet componere magnis malo primerjati z velikim. Equitatus interposuit praesidia levis armaturae, med konjke je postavil. Pecuniam praeferre amicitiae sordidum est. — Cur mihi te offers, ac meis commodis officiis et obstas, kaj se mi vstavljaš, oviraš? Anatum ova saepe gallinis supponimus (kokošim podkladamo). Lucumo superfuit patri,*

honorum omnium heres (očeta preživel). *Nec diu mansit superstes filio pater* (preživel sina). *Aristides interfuit pugnae navali apud Salaminem* (nasoč pri b. v boju).

§. 41. 3) Nekteri glagoli se vežejo v latin. z dvema sklonoma na dva načina:

a) Dativ osebe — akus. reči (*alicui aliquid*).

b) Akus. osebe — ablat. reči (*aliquem aliqua re*).

V slovenščini je večidel: koga s čim.

Taki so:

circumdare obdati kaj z čim, komu kaj okoli dati (ogerniti).

circumfundere oblitati kaj s čim.

inspergere potrositi, poškopiti koga s čim; politi koga s čim.

adspargere priliti komu česa; kaj politi s čim.

impertire podeliti komu česa.

donare podariti komu kaj; obdarovati koga s čim.

induere obleči koga s čim; odeži koga s čim, obleči koga

exuere sleči komu kaj; vzeti kaj. [v kaj.]

npr.: *Satellites armatos circumdedit concioni. Liv.*

Oppidum vallo et fossa circumdedit. Cic. Tigris urbi circumfunditur. Mortuum cerā circumfuderunt. Ipse conditor totius negotii guttam aspergit huic bulbo (čebuli vode priliti). *Ne aram sanguine asperget. Non pauca suis adjutoribus large donavit. Donavit eum anulo aureo. Oneris mei partem nemini impertio, gloriae bonis omnibus* (oddam). *Nec quemquam osculo impertio. Vites se induunt uvis. Induit sibi torquem.*

Nota. *intercludere alicui comteatum* — *aliquem comteatu* zaprečiti komu živež, odstraniti ga od česa (živeža).

Komu sporočiti kaj je: *communicare aliquid cum aliquo*.

§. 42. 4) Glagol *esse* rabi se včas v pomenu imeti. Tukaj stoji oseba v dativ, stvar pa v nominativ.

npr.: *Dives est, cui est tanta pecunia, ut nihil amplius optet. Semper in civitate, quibus nullae opes sunt, bonis invident.*

Pri medsobnih razmerah se rabi: *esse aliquid cum aliquo*, kot: *mihi tecum res est*, s tabo imam opraviti. *Cum Fabio est mihi summus usus* (obečavam ž njim).

Izraz: ime mi je, zovem se oblikuje Latinec tako, da oseba stoji v dat., ime ali v nom. ali v dat., redko v genit.

kot: *Syracusa est fons, cui nomen Arctusa est. Atius Clausus, cui postea Appio Claudio nomen fuit, Romam transfugit. Inditur mihi nomen Cajuus — Cajo. Juventus fecit nomen Caniculo mihi* (rekli so mi kužek).

§. 43. 5) Nekteri glagoli imajo razne pomene, in tako se vežejo deloma z dativom, deloma z drugimi skloni.

cavere

alicui

za koga skrbeti:

Melius ei cavere volo, quam ipse aliis cavere solet.

aliquem, ab aliquo

ogibati se koga; čuvati so od

koga, varovati se česa:

Considera, quos caveas.

Caveo ab insidiis; ab homine malo.

consulere

za koga delovati, skrbeti
zanj:

Cosulite vobis, prospicite patriae.

za svet vprašati koga:

Athenienses consuluerunt Apollinem, quas religiones tenerent.

cons. in aliquem = kazniti koga.

cupere

komu udan biti:

Quid? ego Fundanio non cupio? non sum amicus?

poželeti kaj, česa:

Rapere omnes, domum alius, alius agros cupere.

imponere

ukaniti, preslepiti koga:

Populo imposuimus et oratores visi sumus.

aliquem in- (acc. abl.).

koga kam deti, na kaj.

In ignem; in foco.

incumbere

naslanjati se na kaj:

Convexitas (obok) cardini (stožer) suo, id est terrae undique incumbit.

ad rem, in rem (duševno), pečati se, ukvarjati se s čim.

Incumbe in eam curam et cogitationem.

manere

ostati komu:

Manent ingenia senibus.

čakati koga:

Mors sua quemque manet.

<i>alicui</i>	<i>metuere, timere</i>	<i>aliquem</i>
bati se za koga:		bati se koga:
<i>Nostrae causae</i> (stvar) <i>nihil timemus.</i>		<i>Neminem timeo praeter deos immortales.</i>

<i>temperare, moderari</i>	
zmeren biti v čem:	oskrbeti, npr.: <i>res tuas.</i>
<i>Odio, irac.</i>	<i>ab aliqua re</i> vzdržati se česa.

Dativus graecus.

§. 44. Po grški šegi nastopi včasi

1) Dativ osebe naznanjene po participu, da se omeni kraj, kje biva kaj v oziru nje (*dativ. relationis*).

npr.: *Caesar Gomphos venit, quod Thessaliae oppidum primum venientibus ab Epiro* — če prideš od Epira. *Taumaci a Pylis eunti* (na poti od Pile) *loco alto siti sunt. Brundusio navigantibus templum a dextera erat.*

2) Pridene se dativ osebe, ki naj bi pritrčila tej misli, ali pa skazala sočutje (*dativ. ethicus*); potreben ni.

npr.: *Haec vobis ipsorum malitia fuit* — to vam je njihova hudobija. *Quid mihi Celsus agit.* — kaj mi že počnete? kako se mi imate?

3) V dativ stopi dejavna oseba, mestni abl. *a, ab* pri perf. pass., kot: *Mihi deliberatum et constitutum est. Cui non sunt auditae Demosthenis vigiliae?* — *quis non audivit?* (dativ pri pass.)
Kakor pri part. fut. pass., npr.: *Iter mihi faciendum est.*

GLAVA V.

Genitiv.

Genitiv je (more biti) zavisen ali od substantiva, ali adjektiva, ali participa, ali glagola.

Genitivus limitationis (*explicativus*)

§. 45. Če se pridene substantivu drug substantiv, da ga bolj omeji, naznači, njemu dopolni pomen, stopi v omejitveni genitiv na vprašanje: kateri? kakošen? čegav? česa?

npr.: Venec prazne slave. Prišel je čas maščevanja. Shod vinorejcev. Sila časov ga je spremenila. — *Sunt jura belli, jura pacis. Dies laetitiae, dies tristitiae. Est tempus laboris, tempus quietis. Pictas est fundamentum omnium virtutum. Nullum habes signum alicuius a te voluntatis in Ligario. Negligentia causa ignorantiae (česa?) Studia agri colendi — literarum.*

Genitivus subjectivus.

§.45.^b Ako je genitiv aktivnega pomena, namreč da je drugi substantiv (*regens*) njegovo delo, čin, nasledek, učinek, izvir, t. j. ako je genitiv proti svojemu substantivu v takem položaji, kakor je subjekt proti glagolskemu praedikatu, zove se *genitivus subjectivus* (*genit. auctoris*).

kot: *amor parentum* (*parentes amant liberos*); *terror mortis* (*mors terret*) strah, ki ga vzrokuje smrt; *praetoris decretum* (*praetor decrevit*) razglas deželjskega glavarja (glavar je obznanil). Dobiček bajerjev = ki ga dajo. Nevarnost prisege = ki izvira iz prisege.

npr.: *Ad praedas miles permissu dictatoris discurrit* (*dictator permisit*). *Versus inventus est observatione sapientium. Imperium ad privatum clamore imperitae multitudinis deferebatur. Res tranquillas fecerat Attali profectio (quod Att. profectus est).*

Genitivus objectivus.

§.45.^c Ako je genitiv passivnega pomena, namreč da substantivi izpeljani iz prehajavnih glagolov devajo svoj objekt v genitiv, t. j. ako je genitiv proti svojemu substantivu v takem položaji, kakor objekt proti glagolu, zove se *genitivus objectivus*.

kot: *amor parentum* (*parentes amantur a liberis*) ljubezen do staršev; *timor mortis* (*mors timetur*) strah pred smrtjo. — Osnova občinske postave (postava je osnovana). *Decretum servorum* (*decernitur de servis* — o sožnih).

Nota. Za *nos, vos* rabi se oblika *nostri, vestri* (*mementote nostri*).

npr.: *Ille dies caede hostium ac direptione urbis consumptus est. Hinc patriae prodiciones, hinc rerumpublicarum eversiones. Memoriam illius viri omnes excipient anni sequentes.*

*Cultura agrorum salubris est. Jucunda est memoria prae-
teritorum malorum. Nec attingit nos desiderium nostri
illum. O vitae philosophia dux! tu inventrix legum, tu magistra
morum fuisti.*

Nota 1. Pri genit. obj. rabi slovenščina dotične praeoposicije, kot: *Studium veritatis*, hrepenenje za (po) resnici; *cura rei domesticae*, skrb za hišo; *timor hostium*, strah pred sovražniki; *cupiditas gloriae*, pohlep po slavi; *fiducia roboris*, zanosba na hrabrost; *odium mei, tui*, srd na mene, proti meni; *desiderio vestri*, po vas idr. — Zaime se tukaj nikder ne adjektivira v sloven., pač pa v latin., npr.: *injuria mea, tua*, krivica meni, tebi učinjena; *invidia sua*, sovraštvo do njega.

Nota 2. *nomen, vox, vocabulum* če se rabijo v pomenu = beseda, imajo stvar, ktero pomeni ta beseda, v genitivu, npr.: beseda kralj, denar, *nomen regis, vocabulum pecuniae, verbum justitiae*; — *Verbum ipsum tyranni erat odiosum*, že ime tiran idr.

Nota 3. Okameneli ablativi: *causa* (zavoljo), *gratia, ergo* (zarad), in pa *instar* (po podobi, kakor) vežejo se kot substantiv z genitivom substantiva; pri zaimkih je ablativ, npr.: *honoris tui causa huc venimus. Vestra magis causa hoc volebam quam mea. Num mea gratia pertimescit? Ejus victoriae ergo Apollini hoc donum dedi.*

instar ima samo genitiv, npr.: *Equus instar montis*, kakor gora. *Eranam, quae fuit non vici instar, sed urbis, cepimus*, mestu podobna.

Genitivus qualitatis (kakostni, kakovosti).

§. 46. Kedar se naznanja kakovost osebe ali stvari po samostavniku s pridevnikom vred, stopi tak praedikat v genitiv. (cf. §. 66).

V slovenskem tudi tako. — Za uk si prebrisane glave, čedne in trdne postave.

npr.: *Magni judicii, summae facultatis debet esse orator. Torquatus priscae ac nimis durae severitatis ita loquutus est. Viri boni judicent, id est maximi momenti ac ponderis (velike važnosti). Vallo pedum duodecim muniti oppido se continebant. Nervii sunt homines feri, magnaeque virtutis (divji pa velike hrabrosti). Aristides decem annorum legitimam poenam non pertulit (desetletna kazen). Tarquinius habuit fratrem Arruntem, mitis ingenii juvenem (krotkega značaja).*

Nota. Včasih se rabi ablativ, zlasti pri slučajnih vnanjih lastnostih, začasnih občutljajih (*tristi, lacto, animo*), sploh je *animus* zmirom v a. b. l. (§. 66). npr.: *Animis estis simplicibus, mansuetisque. Petulans, protervo, incundo, incogitato animo sum* (drzen, silovitega, jezatega, nepremišljivega, nega sreca). *Ubi te vidi animo esse negligentem.*

Genitivus partitivus (oddelni genitiv).

Genitivus partitivus je, če se naznanja, da se od kake skupine jemljejo ali posamezne reči, ali posamezni določni oddelki.

In tako se razpada ta genitiv v dve vrsti:

- a) *genit. generis*, kedar se vzeme ena stvar izmed večih;
 b) *genit. quantitatis*, kedar se vzame oddelek celote.

§. 47. a) V *genit. partitivus generis* (vrstni) stopi substantiv skupine, iz ktere je omenjena jedna reč, in je zavisen:

1) od superlativa, komparativa. — V sloven. je *genit. s praeposicijo* izmed. od, ali abl. med.

npr.: *Gallorum omnium fortissimi sunt Belgae* (izmed vseh). *Syracusas esse maximam Graecarum urbium, pulcherrimamque omnium. saepe audistis* (med vsemi mesti, vseh mest). *Nobiliores Romanorum non facile sine comite in publicum prodibant* (plemenitejši Rimljanov). *Clarissimi reges Persarum erant Cyrus et Darius; quorum prior apud Massagetas occisus est. Poeni in minorem Balcarium insulam trajecerunt. Tarquinius superbus septimus atque ultimus regum Romanorum Volscos vicit. Prima omnium provincia est appellata Sicilia. Sulpicius Gallus omnium nobilium maxime graecis literis studuit.*

2) od nedoločnih števnikov, in števnih zaimkov, kot: *nemo, nullus, ullus, solus, nonnulli, pauci, multi; quis, quisquam, uter, alter, neuter* idr.

npr.: *Omnium societatum nulla est gravior, quam quae cum republica est unicuique nostrum. Tribuni promulgarunt legem, ut consulum alter ex plebe crearetur. Multae istarum arborum mea manu satae sunt. Nec stultorum quisquam est beatus, nec sapientium non beatus. Cretes, quorum nemo unquam gustavit cubans. Si cui deorum, hominumque nimia sua fortuna videretur. Animantium genera quatuor, quorum unum divinum, alterum aëreum (zračen), aquatile tertium, terrestre quartum. Animantium aliae coriis (koža) tectae sunt, aliae villis (dlaka) vestitae.*

Slovensščina rabi ali sam *genit.* (kranjskih gorà najviši je Triglav); ali predloge izmed (vseh), med (vsemi).

Nota 1. *Genit. partitivus* rabi se tudi pri singularu, če je govorenje o deželi, ali o ljudstvu, npr.: *Arduena silva est totius Galliae maxima. Optimus populi Romani judicatus est Scipio.*

Nota 2. Mesti genitiva rabijo se tudi praeposicije *in, ex, de* in to zlasti pri *unus* (*unus ex fortissimis*); vender mora biti genitiv pri *unus*, kedar je v zvezi z *alius, alter*, npr.: *Gallia est divisa in tres partes, quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam Celtae.*

Nota 3. Za *nos, vos* rabi se oblika: *nostrum, vestrum.*

§. 48. b) V *genit. quantitatis* (kolikostni) stopi substantiv skupine, ktere se vzame oddelek, kos, na vprašanje kolik o? in imajo ga:

1) Samostavniki naznanjajoči množino, določno in nedoločno mero, kot: *copia, grex, cohors, numerus, pars, turma, vis, libra, talentum, jugerum* (oral); *amphora* (vrč, 27, 17 litr.), *modius* (merca), *medimus* (= 6 bokalov).

npr.: *Singulis sex modii tritici dabantur* (6 četertink pšenice). *Quot jugera sata, tot medimna decumae debentur* (stat desetine). *Equidem vim lacrimarum profudi* (čudo, silo solzà). *Cicero magnum numerum frumenti Romam misit* (zalogo žita). *Gubernator aequè peccat, et si palearum navem evertit, et si auri* (barko plév — zlatá). *Conon cum parte navium in patriam venit.* — Tu ste si latinščina in slovenščina enaki. — Voz mrve, kos jabelk, *ala equitum, cohors militum.*

2) Substantivni pridévniki, nedoločni števniki in zamki v nomin. in akus. srednjega spola, ako kažejo velikost (malo, mnogo, nekaj, nič, koliko?), kot:

multum, paulum, aliquantum, nimium, tantum-quantum, aliquid, nihil, minus, plus, id, hoc, quod.

npr.: *Multum diei jam processerat* (veliko dne). *Nostris casus plus honoris habuerunt, quam laboris. Sed quid tantum hominum incedunt* (toliko ljudi). *Tamdiu nihil novi ad nos deferebatur* (nič novega). *Ne falsi aliquid dicerent* (kaj napačnega). *Quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in Sicilia fuit, id Verres abstulit* (kar je bilo zlata in srebra). *Agelli est sub urbe paulum* (malo njivice).

3) Prislovi: *satis* dovolj, *parum* malo, zelo malo, kaj malo, premalo, *nimis* preveč, *abunde, affatim est* obilo, odveč.

npr.: *Satis eloquentiae, sapientiae parum habebat.* *Tibi divitiarum affatim est. Nimis insidiarum* (preveč).

Nota. Ako bi utegnil v ta genitiv stopiti kak (substantivni) adjektiv pomniti je to: če je adjektiv II. deklinacije, stopi v genitiv; če je pa III. deklinacije, ostane nominativ ali akusativ, npr.: *Nihil novi — nihil memorabile; quidquid boni — quidquid suave.*

Ako pa se snideta oba, ravna se drugi po prvem, npr.: *aliquid novi et memorabilis, aliquid memorabile ac novum.*

Genitivus possessivus (svojevni).

§. 49. 1) Pri glagolih *esse, fieri, facere* stopi v genitiv (*possessoris*) oseba, na katero spada kaka stvar kot lastnina, na vprašanje: čegav? čij?

npr.: *Bello gallico praeter Capitolium omnia hostium erant. Omnia, quae mulicris fuerunt, viri fiunt dotis nomine* (moževo). *Temeritas est florentis aetatis, prudentia senectutis. Ipsi Appii exstat oratio*, Appijev govor je še. *Sunt pueritiae studia, sunt extremae quaedam senectutis studia*, vsaka starost ima svoje hrepenenje.

Nota. Semkaj spada tudi izraz: *aliquid alicuius ditionis — potestatis facere*, npr.: *Scipio omnem oram usque ad flumen Iberum Romanae ditionis fecit*, spravil je pod rimsko oblast. *Popilius claves portarum suae potestatis fecit*, polastil se je mestnih ključev.

2) V genitiv stopi pri *esse* oseba, na katero spada kako dejanje kot pristojnost, dolžnost, navada, znamek značaja *res, officium, munus, negotium, proprium*. — Večidel so ti samostavniki izpuščeni, ker je infinitiv subjekt, genitiv pa praedikat.

npr.: *Erit humanitatis vestrae* (dolžnost) *magnum civium numerum a calamitate prohibere. Virorum fortium est* (pristojnost) *toleranter dolorem pati. Harum rerum defensorem esse, magni animi est, magni ingenii, magnae constantiae* (znamenje). *Viri boni est, consulere fortunae amicorum. Ut constantia scientiae, sic perturbatio erroris est.*

Nota. Če je lastnik naznanjen z zaimkom, rabi se *pronomen possessivum, tuum, suum, nostrum, vestrum*. Pač pa ostane v genitivu apposicija, ako je samostavnik, ali *ipse, salus, unus*.

npr.: *Mentiri non est meum. Tuum, viri gravis et sapientis, est, moderate ferre incommoda. Tuam ipsius causam negligis. Respublica mea unius opera salva est.*

Slovenščina rabi pri osebnih imenih, kedar nimajo pristavka, mesti genitiva svojevni pridévník (Jan. 301, 313).

Genitiv pri pridévníkih (*objectivus*).

§. 50. V genitivu imajo svoj objekt:

1) Pridévníki zahtevni, ki kažejo subjektovo hrepenenje po čem, ali nasprotno čutilo, kot: *cupidus* željen, *avidus* po-

hlepen, *studiosus* hrepeneč, *fastidiosus* zaničevaven, *parcus* varčen, *avarus* lakomen.

npr.: *Cato et magnus imperator et cupidissimus literarum fuit. Eo ex populis finitimis turba avida rerum novarum (željna novarij) profugit. Galba pecuniae alinae non appetens. suae parcus, publicae avarus fuit. Qui incunte aetate nandi aut pilae studiosi fuerunt. Memmius literarum Latinarum sane fastidiosus erat.*

2) Pridévniki dušne deležnosti, ki pomenijo, da je človek kake reči pominjiv, svest, vedoč, kot: *gnarus* zveden, *ignarus* nezveden, *consciūs* svedok, *insciūs*, *peritus* vajen, *imperitus* nevajen, *suetus*, *rudis* neuk, *memor*, *immemor*.

npr.: *Nec loci gnara sum, nec diu hic fui. Ait se hujus oppidi ignarum esse. Socrates se omnium rerum inscium fingit ac rudem. Omnes vos anteaetate vitae conosciōs habeo. Adeone vobis immemor rerum gestarum esse videor? Cotta antiq̄uitatis scriptorumque peritus.*

3) Pridévniki, kateri pomenijo faktičen delež ali nedelež na kaki reči, kot: *particeps* deležen, *nedeleşen*, *consors*, *expers*, *exsors*, *jejūnus*, *exhēres* izključen, *immunis* prost. — Dalje še nekateri, ki se vežejo tudi z dativom, namreč: *communis*, *sociūs*, *affinis*, *vicinus*, *proprius*, *sacer*, *similis*, *aqualis* (§. 35). — Slov.: deležen česa.

npr.: *Fac participes nos tuae sapientiae. Se omnis cul-pae exsortem esse dixit. Quinte frater! consors mecum temporum illorum. Possetne paternorum bonorum exheres esse filius? Immunes portoriorum, immunes militiae (prosti). — Vitium commune omnium est. Omni aetati mors communis est.*

Nota. *similis* ima dat. v pomenu podoben; genit. pa v pomenu jednak (iste vrste) in vselej pri zaimkih: *mei, tui, nostri, vestri* in *versimilis*. npr.: *Deos tui similes esse putas? Simia quam similis nobis! Scias multos nostri similes esse in civitate Romana* (nam jednakih). cf. §. 35. Nota.

4) Pridévniki, ki naznanjajo zmožnost v kaki reči, ali oblast in pravico do nje, kot: *compos*, *impos*, *potens*, *impotens*. — Slov.: Zmožen česa.

npr.: *Certe omnes virtutis compotes beati sunt* (kreposti zmožni). *Tum patriae compotem nunquam me sinis esse. Eripite isti gladium, qui sui impos est animi. Gens impotens rerum suarum praec domesticis seditioibus.*

5) Genitiv polnivni (*copiae — inopiae*) se veže s pridévniki, kateri pomenijo poln, prazen, kot: *plenus, refertus, completus, vacuus, inanis, sterilis, inops, egenus*. — Vendar imajo tudi ablat. pri sebi, zlasti *refertus* (§. 64.). — Slov.: poln, réven česa.

npr.: *Referta Gallia negotiatorum est, plena civium Romanorum; pa: Vita otiosa plena et conferta voluptatibus. Completus jam mercatorum carcer fuit. Ea verba pervulgata inanissima prudentiae reperta sunt, fraudis autem et stultitiae plenissima. Inops senatus auxilii humani, ad deos vota vertit. Ager aridus et frugum vacuus.*

Genitiv pri participih.

§. 51. Participi praes. na *-ans, -ens*, izpeljani iz glagolov prehajavnih, zahtevajo genitiv (obj.) ako se rabijo kot adjektivni, ter kažejo stalne lastnosti; taki so: *amans, appetens, diligens, negligens, conservans, efficiens, fugiens* idr.

Tako tudi nekteri, iz glagolov izpeljani pridévniki s končnico *-ax*, kot: *capax, tenax, dax, rapax, ferax*.

npr.: *Homo gloriae appetens saepe deflectit a virtutis via* (slave pohlepni človek). *Gens Gallorum haudquaquam religionis negligens fuit. Nemo erat tardus, aut laboris fugiens — Triclinium convivarum quindecim capax. Claudius Caesar parcus et justus tenax* (držéč se prava). *Iberia venenorum ferax* (strupov rodovitna). *Epaminondas valde veritatis diligens erat.*

Genitiv pri glagolih.

§. 52. Glagoli, ki pomenijo spominjati se česa, ali opomniti koga na kaj, ali pozabiti kaj, imajo svoj objekt v genitivu.

Taki so: *memini* pomnim, *reminiscor, recordor* spominjam se, *admoneo, commoneo, commonefacio, obliviscor* zabim, *in mentem venit mihi alicujus*, spomnim se česa.

npr.: *Vivorum memini, nec tamen licet Epicuri oblivisci. Reminiscere et veteris incommodi Romanorum, et pristinae virtutis Helvetiorum. Ipse agnoscat, et flagitiorum suorum recordabitur. Memini, nec umquam obliviscor noctis illius. Admonebat alium egestatis, alium cupiditatis suae. Ipse te veteris amicitiae*

commonefecit. Venit mihi Platonis in mentem. Quoniam nos tanti viri res admonuit.

Nota. Vendar imajo ti glagoli včasni akusativ pri sebi, namreč: Vselej je akus., kedar je objekt kak pronomen, ali adjektiv: *hoc, illud, multa te admoneo.*

admoneo ima tudi abl. z *de*, če je objekt kaka stvar, npr.: *Epistola, in qua de aede Telluris et porticu me admones. De avaritia tua commonemur.*

memini (spominjam se), *obliscor* (pozabim) imata akus. stvari, npr.: *Memini beneficia, obliscor injurias; homines etiam res praeclarissimas obliscuntur.*

memini v pomenu pomniti, v spominu imeti, omeniti, ima tudi akus. osebe, npr.: *Cinnam memini, Sullam vidi. Memini Metellum puer, ita esse bonis viribus etc.*

recordor ima stvar v akus. osebo pa v abl. z *de*, npr.: *Recordare cetera; recordare de ceteris, quos adesse video; recondantur pugnas navales; recordor de te.*

Med seboj se ločijo v pomenu tako:

memini pomnim, spominjam se česa, kar nisem pozabil.

reminiscor spomnim se česa, kar sem bil pozabil.

recordor k sreči si vzamem kaj, ozir imeti na kaj.

§. 53. Glagoli tožitveni (*accusandi*) ki pomenijo koga dolžiti, tožiti česa, obsoditi, oprostiti — imajo v genitivu pregreho, koje je kdo kriv ali nedolžen, tožen, sojen.

Taki so: *accusare, incusare* (tožiti), *arguere, insimulare* (dolžiti), *arcessere, postulare, nomen deferre* (na sodbo zvati), *damnare, condemnare* (obsoditi), *absolvere, liberare* (oprostiti), tudi adjektivni *reus, compertus (criminos)* kriv.

npr.: *Miltiades proditiōnis accusatus est* (izdajstva). *Nomus intelligis, quales viros summi sceleris arguas* (dolžiš). *Quo facilius reliquorum, quos captae pecuniae* (podkupljenja) *arcesserant, delicta patefierent. Piso sceleris condemnat generum suum. Senatus nec liberavit ejus culpaē regem, nec arguit. Coelius absoluit injuriarum laesorem Lucilii.*

Nota. Pri *condemnare* stoji smrtna kazen, in kazen, na katero je kdo obsojen, ali v genit. ali v ablat. (*capitis — capite*).

Kazen v denarjih, če je število določeno, je v ablat., nedoločeno pa v genit., npr.: *Licinius Stolo sua lege decem milibus aeris damnatus est. Responderunt Furio clientes, se conlaturos, quanti damnatus esset.*

multare, punire ima vselej ablat.

Včasih je zločin v ablat. z *de*; *damnatus de furto, parricidio*, zaradi tatvine, umora.

§. 54. Glagoli cenitveni (*aestimandi*), kot: *aestimo, existimo, duco, facio, pendo* — veliko, malo vreden biti; velike, male cene biti,

stati (koštati); veliko, malo cenim — imajo ceno v genit., če ni po številu določena; ako pa je izražena po substantivu, ali določenem številu, rabi se ablat. (§. 62).

Taki genitivi so: *magni* (ne *multi*), visoko, *pluris* više (ne *majoris*), *maximi*, *plurimi*; *parvi*, *minoris*, *tanti* — *quantum*; *magni sum*, *parvi sum*, veliko — malo vreden sem, veljam.

npr.: *Si callidi rerum aestimatores prata et areas magni aestimant. Aestimavit frumentum tribus denariis. Te quotidie pluris feci. Tu nunquam ostendisti, quantum illum penderes. Te unum pluris, quam omnes illos puto. Divitiae a me minimi putantur. Quorum salutem civitas non levi momento aestimare potest. Ager nun multo pluris est, quam tunc fuit.*

Nota 1. Izmed substantivov se rabijo v genit. samo: *flocci*, *nauci*, *pili*, *pensi*, *nihili* — celo nič čislati, ne za las vreden biti.

Nota 2. Slovenski izrazi: ni vredno da bi... truda je vredno da... prestavi se: *non tanti est, ut... tanti est, ut...*

§. 55. Glagola *interest*, *refert* zahtevata genitiv osebe, kedar pomenita: komu ležeče biti na čem, kar se koga tiče, koristno biti za koga. — Pravila so te:

1) V genitiv stopi oseba, če je samostavnik; če je pa osebno zaime, rabi se ablat. *mea*, *tua*, *sua*, *nostra*, *vestra*, in to zlasti pri *refert*.

2) Reč, na kateri je komu ležeče, oblikuje se po pomenu stavka

- a) infinitivom samim;
- b) *infinit. cum accus.*;
- c) *ut* ali *ne*;
- d) s konjunktivom v odločnem vprašanji.

3) Koliko je ležeče, naznanja se

- a) z adverbom: *magnopere*, *tantopere*, *parum*, *magis*, *minime*.
- b) z neutrom: *multum*, *plus*, *minus* in *nihil*;
- c) z genitivom: *magni*, *parvi*, *pluris*, *tanti*.

npr.: *Multum interest rei familiaris tuae, te quam primum venire. Quid illius interest, ubi sis? Hoc vehementer interfuit reipublicae, nullam videri dissensionem esse in ea. Tua et mea maxime interest, te valere. Vestra interest, ne imperatorem faciant pessimi. Magni refert, quid hic velit. Nihil pluris tua hoc, quam quantum illud refert mea. Non scripsi, quod tua nihil referrebat, kar se tebe ne tiče.*

Nota. Če ima *mea*, *tua* idr. apposicijo, stopi ta v genit., kot: *Mea, magistri vestri, interest, ut laudemini*. Tako tudi: *mea solius, tua ipsius*.

Genitiv pri adverbih.

§. 56. Krajevni adverbi: *ubi, unde, quo, eo, longe* (daleč), *nusquam*, imajo genitiv tiste stvari, ktere je naznanjeno okrožje ali obzor (obor). — V rabi so samo: *gentium, terrarum, loci, locorum, rerum*, in pa nektere besede npravnega smisla (*stultitiae, miseriae*).

npr.: *Ubi terrarum esses, ne suspicabar quidem. Unde gentium venis? Res eodem est loci, quo reliquisti. Eo vecordiae procedere; huc miseriae perveni. Quo amentiae progressi estis!* Kako daleč ste zašli v neumnosti!

GLAVA VI.

A b l a t i v.

Ablativ je raznovrstnega pomena, in obsega slovenski lokal, instrumental, deloma tudi genitiv.

Ablativus instrumentalis — sociativus

(pomožnik — druživnik).

§. 57. 1) a) Na vprašanje s čim? stopi v ablat. brez praeposicije reč, ki služi kot pomočno orodje; in to utegnejo biti ali stvari ali dušne zmožnosti (pravi „instrumental“), kot: *virgis caedere*, s šibami tepsti; *mente percipere*, pametijo d vzeti.

npr.: *Vitis claviculis suis quasi manibus, quidquid est nacta. amplectitur*, trta objame s ključki, kakor z rokami. *Quum consilio capi non posset (locus), multitudine circumitus est. Hasdrubal plura consilio, quam vi agens, hospitibus magis regulatorum, conciliandisque gentibus, quam bello aut armis rem Carthaginensem auxit. Cornibus tauri, apri dentibus, morsu se leones tutantur*, z rogmi, zobmi, grizenjem.

b) Ako se rabi za pomoček (sredstvo) oseba, in sicer samostojno dejavna, ondaj nastopi akus. s praeposicijo *per* (po kom? s čegavo pomočjo?)

npr.: *Statuerunt, injurias per vos ulcisci*, po vas, (z vašo pomočjo). *Quae domi peragenda sunt, per Caccilium transiguntur*, po Cecilju (s Ceciljem). *Per legatos rem agere*, po poslancih obravnavati. *Per amicum epistolas mittere*, po prijatelji.

Če pa so osebe kot zgolj orodje, rabi se sam ablat. zlasti pri vojaških rečeh, npr.: *milibus, legione, exercitu oppugnare; equitatu, peditatu, sagittariis, funditoribus dimicare.*

Nota. Latinščina rabi včasih ablat. instr., kjer ima slovenščina drugače, npr.: *fidibus canere* na gosli gosti, *tibia canere* piskati, *alea, tessera ludere* kocke igrati, na kocke igrati, kockati se; *praesidio locum tenere* obligati, *carcere includere* zapreti, *hospitio suscipere* koga gostoljubno sprejeti, *extollere laudibus, honoribus* hvalisati, *equo, curru vehor* jaham, peljam se idr. Substantiv je kot pomoček glagolu.

§. 58. 2) a) Na vprašanje s kom? stopi v ablat. s praepos. *cum* oseba, ki je pri dejanji nasočna ali sodelavna, ali v vzajemnosti (*sociativus*).

npr.: *Cum Pansa vixi in Pompejano. Vagamur egentes cum conjugibus et liberis. Ambulo cum amico; cum rege locutus sum.*

Pri vojaškem spremstvu, kedar idejo vojaki z vojskovodjem, rabi se ablativ s praeposicijo *cum* in brez *cum*, če je dodan še kak adjektivni attribut; mora pa nastopiti *cum*, če je substantiv sam. — Kedar pa je vojskina četa (*exercitus, legio, turma etc.*) subjekt, in ime vodja v ablat. mora stati *cum* = pod vodjem, s poveljnikom.

npr.: *P. Cornelius in locum eius, quae missa cum praetore erat, scripta legione (brez cum) nova profectus ab urbe — pervenit Massilianam (Liv. 21. 26). Exercitus alter cum Papirio consule pervenit Arpos (9. 13). Consules infesto exercitu in agrum Sabinum profecti (brez cum). Scvilius Priscus novo exercitu profectus ad bellum (4. 46). Cum Magone equites Hispanorum praemissi, konjiki pod Magonom = Magon s konjiki. De terlia vigilia cum legionibus tribus e castris profectus etc. (Cas.). Labienum legatum in Treveros cum equitatu mittit (Caes. 3. 11). Marcellus cum exercitu omni profectus supra Suessulam castris positus consedit (Liv. 23. 17).*

Nota. Sicer je pomniti ta raba: *esse cum imperio* je = poveljnik biti; *esse in exercitu* = vojak biti, kot prostak (*gregarius, legionarius*); *esse cum exercitu* = biti v vojni kot učeneec (*contubernalis*), pa ni vojak.

b) V ablat. s *cum* stoji stvar, s katero vred se kaj godi, ali ki je s kako drugo združena.

npr.: *Cum gladio comprehensus est, z mečem v rokah (s = mit = imajoč). Cum omnibus malorum suorum insignibus se in*

forum proripuit, z vsemi odlikami. *Agnus cum suillo capite*, s svinško glavo.

c) Če se godi dejanje ob drugem; ali če nastopi kaka reč iz dejanja: stoji spremljajoča reč v ablat. s *cum*.

npr.: *Quod ego quondam magno cum assensu omnium dixi*, s pohvalo vseh. *Divitiacus multis cum lacrimis Caesarem complexus obsecrare coepit*, s solzami objemal — jokal in objemal. — *Nae! ille illud fecit cum malo suo, meo*, na svojo in mojo škodo. *Cum summa reipubl. salute, cum tua pernicio, cumque sociorum exitio proficiscere in bellum nefarium*, na blagor, pogin, pogubo; — na svojo škodo, k tvoji žalosti (zu meinem Verdruss).

Ablativ pri passivu (*dynamicus* — tvorni).

§. 59. Pri passivu stopi delavna (tvorna) moč na vprašanje od koga? od česa? česa? v ablativ, in sicer, če je oseba s praepos. *a, ab*; če je reč, brez praeposicije.

Latinščini je passiv priljubljen, ter ga često rabi, kjer je v slovenščini aktiv, zlasti v sedanjiku (*oves pascuntur a pastore*, pastir ovce pase).

npr.: *Si a populo postulatur*, če narod zahteva. *Hoc loco nimis operae consumitur a Stoicis, maxime a Chrisippo*. *Alcibiades cruditus est a Socrate*, od Sokrata. *Trahimur omnes laudis studio*, gnani smo hvale pohlepa. *Aquae multitudine flammae vis opprimitur*, z vode množtvom se plamen zadušuje. *Qui nulla impotenti laetitia efferuntur, beati sunt*, veseljevanja tirani. *Boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi saepe parvo*, ne dajo se nakloniti (od) koristi. *Aqua fertur deorsum naturā ipsa*, po naravi.

Nota 1. Tudi neprehajavni glagoli imajo ta abl., če namestujejo passiv. npr.: *Concordia parvae res crescunt (augentur), discordia magnae dilabuntur (dissipantur)*. *Non virtute hostium, sed amicorum perfidia decili (oppressus sum)*. *Phalaris non a paucis interiit*. *Invidia ardebant*, sovraštva uneti.

Nota 2. Besede: *ortus, genitus, natus* imajo očeta v ablativu brez praepos.; pri materi rabi se često *ex*, kot: *Parente Sestius natus est homine sapienti, et sancto et severo*. *Uxor erat Halicarnassia civis, ex qua natus est Themistocles*.

Tako tudi: *humili, sublimi loco natus; nobili, ignobili genere ortus*.

Slovenščina ima tu genitiv izvorni: plemenitega rodu; bornih, pa poštenih staršev rojen.

Ablativus causae (vzročni).

§. 60. 1) Na vprašanje zakaj? stopi v ablat. brez praeposicije reč, ki je vzrok ali povod kakemu dejanju.

npr.: *Vejentes taedio annuae ambitionis reges creaverunt*, iz nevolje. *Fidem publicam jussu senatus dedi*, na povelje. *Metu supplicii aut mortis multi vim tormentorum pertulerunt*, iz straha pred smrtjo. *Sive culpa, sive infelicitate imperatorum tam ignominiosa clades accepta est*, po krivdi, po nesreči. *Memoria vulneris aciem horrebat*, speminjaje se. *Conscientia violatae amicitiae Rom. conjunxit se cum Antiocho*, zavedé se.

Taki so: *consilio, jussu, odio, metu, spe, amore, ira* idr. — Slovenščina ima genit. vzročni iz, zavoljo; lokal po; partic.

Nota 1. Včasih ima ta ablat. pri sebi primeren particip, kot: *ira impulsus, invidia ductus, voluptate captus, odio inflammatus, terrore percussus* etc.

Nota 2. Če je vzrok oviravnega pomena, rabi se ablat. s *prae*, kot: *Nec loqui prae moerore potuit*, od žalosti.

Ako reč vzrokuje dejanje samo posrednje, rabi se *per* z akus. — *Per levitatem juvenilem rem suam diffudit*, po lahkomiselnosti; kar izvira iz *levitas*.

2) Glagolni pridévniki, kateri naznanjajo dušne občutljeje (*affectus*), zahtevajo ablat. tiste reči, ki vzrokuje te občutljeje.

Taki so: *dolere, moerere, gaudere, lactari, gloriari, laetus sum, moestus sum, anxius, fretus*. (cf. §. 25).

Slovenščina ima genit. veseliti se česa; instrum. nad kom, čim.

npr.: *Rebus injustis justis maxime dolent, imbellibus fortes, flagitiosis modesti. Da hoc amicis, qui tuo dolore moerent. Quid est tam absurdum, quam delectari inanibus rebus, ut honore, vestitu, aedificiis. Laetari bonis rebus, et dolere contrariis. Laborare avaritia, luxuria*.

Ablativus modi (načina).

§. 61. Na vprašanje kako? stopi v ablativ samostavnik, ki kaže način, kako se godi dejanje, in sicer:

1) Samostavniki, kateri sami ob sebi naznanjajo način, so brez praeposicije, kot: *hoc modo, hac ratione* (po tem načinu), *eo more, ritu* (po šegi), *ea mente, eo consilio* (v tem namenu), *jure, injuria* (po pravici, krivici), *merito*, (po zaslugi), *lingua latina, slava* (po latinski, slovenski) idr.

2) Samostavniki, ki sami na sebi ne kažejo načina, pa se rabijo za take, morajo imeti v ablat. pri sebi praepos. *cum*, kedar so brez adjektiva, ter so nekako adverbialnega pomena (*facere cum studio* = *studiose*; *cum fide* = *fideliter*; *cum diligentia* = *diligenter*).

3) Če ima samostavnik pri sebi kak adjektiv, utegne se rabiti s praepos. *cum*, ali brez *cum*, kakor se bolj nagiblje k sociativu, ali k instrumentalu. — To mora učiti raba in razum. (cf. §. 58 c).

Izgleđi ad 2. 3. *Athenienses cum silentio auditi sunt* (mirno). *Per omnes vias cum clamore in forum curritur* (z vpitjem). *Ferendum hoc onus cum labore* (težavno). — *Miltiades summa acqutate res Chersonesi constituit. Albućium cum multa venustate risit Lucilius. Magno fletu auxilium a Caesars petere coeperunt* (v joku). *Voluptas pinguius pulcherrimo vestitu. regali ornatu.*

Ablativus pretii (cène).

§. 62. Na vprašanje za koliko? kako drago? stopi v ablativ cena, če je določna po številu, ali izražena po substantivu.

Tudi nedoločno izražena je v ablativu, kedar je govor o kupovanji, pri glagolih: *emere*, *vendere*, *conducere* (najeti), *locare* (v najem dati), *constare* (veljati). — Sicer je genitiv. (cf. §. 54).

Slovenščina ima za z akus.

npr.: *Hac bona emuntur duobus milibus numuum. Viginti talentis unam orationem Isocrates vendidit. Locavit omnem agrum frumento*, za žito. *Emamus magno, sin minus, ne magno quidem possumus. Venditori expedit, rem venire quam plurimò. Vendidit auro patriam. Multorum sanguine ac vulneribus Poenis stetit victoria.* — Tudi: *Fidem pecunia commutare*, za denar.

2) *dignus, indignus, dignari* (ceniti koga vrednega česa), se veže z ablat. česar je vreden kdo. *Vir optimus omnium existimatione dignus. Quam multi luce indigni sunt.* (cf. §. 191).

Ablativus limitationis (ozira).

§. 63. Na vpračanje v čem? po čem? na čem? stopi v ablat. reč, v oziru ktere se osebi priklada praedikat, ali to po čemur se oseba (reč) presoja.

npr.: *Datamas natus patre Comisare, natione Care*, po narodu Karec. *Agesilaus fuit claudus altero pede*, na jedno nogo. *Graecia superabat Romanos doctrina et omni literarum genere*, v vseh vedah. *Ista securitas specie quidem blanda, re ipsa repudianda*, na videz, v resnici. *Magnos homines virtute metimur, non fortuna*, po kreposti. *Gubernatoris ars utilitate non arte laudatur*.

Nota. Semkaj gre: *mea sententia, meo iudicio*, po moji misli; *major natu, minor natu*, stareji, mlajši.

Ablativus copiae — inopiae (polnivni).

§. 64. Na vprašanje česa? stopi pri glagolih in pridévnikih, ki pomenijo obilnost, ali pomanjkanje, v ablat. to, česar je obilo ali manjka.

Taki so: *abundare, redundare, affluere, scatere* (obilo imeti), *carere* (ne imeti), *egere* (pomanjkuje komu), *indigere* (potrebovati), *vacare* (prost biti), *privare, orbare, spoliare* (oropati); *implere, complere referere* (napolniti), *satiare, saturare* (nasititi) idr.

praeditus, refertus, dives, fertilis; nudus, orbis, vacuus, liber, purus, immunis, inops idr.

Slovenščina rabi tukaj večidel genitiv.

npr.: *Villa assidui domini abundat porco, haedo, agno, lacte* (ima dovolj). *Miser esset homo, si in vitiosa vita afflueret voluptatibus. Nilus scatet piscibus. Si haec studia tractata erunt ad nos, ne bibliothecis quidem Graecis carebimus; ex quo libris omnia refererunt. Animus per somnum sensibus et curis vacuus est* (brez čutja). *Lentulus non inops verbis est. Delos referta divitiis nihil timebat. Urbs nuda praesidio* (brez posade). *Epistola inanis aliqua re utili et suavi. — pecunia privari, parentibus orbari* — za genitiv. cf. §. 50, 5.

Nota. Enakega pomena je: *afficere aliquem aliquare re*, kot: *dolore afficere*, užaliti, kaznovati koga; *honore, injuria*.

Interdicere alicui aliqua re, komu kaj prepovedati (*aqua et igni*).

npr.: *Si quis eorum decreto non stetit, sacrificiis* (ablat.) *interdicunt ei* (dat.) izključijo od.

§. 65. *Opus esse* treba je česa, spada k ablat. *inopiae*, in se rabi:

a) impersonalno, v ablat. stopi reč, koje je treba, kot: *Tum viro et gubernatore opus erat. Magistratibus opus est.*

b) personalno, takrat stopi reč v nomin. in glagol *esse* se ujema ž njo, npr.: *Maritimi milites opus sunt. Exempla permulta nobis opus sunt.*

c) ako je potrebna stvar izražena z glagolom, nastopi:

1) infin. ali *infin. c. accus.*,

2) particip perf. v ablat.,

3) supinum na *-u*.

npr.: *Nil opus est, rem pluribus verbis commemorare. Si quid erit, quod te scire opus erit, scribam. Abi intro, et quod parato opus est, para. Quod scitu opus est, narrabo.*

Ablativus qualitatis (kakovosti).

§. 66. Na vprašanje kakošen? stopi v ablat. samostavnik s pridévníkom, kedar kaže telesne lastnosti; ali duševne, kakor se kažejo vnanje in začasno. (cf. genit. §. 46).

npr.: *Dionysius ad mensam eximia forma pueros jussit consistere (lepe rasti). Agesilaus fuit statura humili, et corpore exiguo. Homo maximi corporis, terribilique facie, quod erat niger, et capillo longo, barbaque promissa. Appius homo fuit summa prudentia, multa doctrina (se je videl). Herodotus tanta est eloquentia, ut me summopere delectet. Cato in omnibus rebus singulari fuit prudentia atque industria (se je pokazal).*

Ablativus localis (krajevni).

§. 67. Na vprašanje kje? stopi kraj, kjer se godi dejanje, ali biva stvar, v ablat. navadno s praepos. *in* (*in silva, in colle*).

Slovenščina ima lokal z *v*, na (v hosti, na hribu).

Ablat. brez praeposicije se rabi:

a) pri posameznih izrazih: *ruri* na kmetih, *terra marique* na suhem in na morji; *dextera, sinistra* na desni, na levi; *utraque parte* na obeh straneh.

b) *locus* je brez praeposicije, če ima pri sebi adjektiv ali pronomen; kot: *eo loco, hoc loco, suo loco, idoneo — oportuno loco, alio loco*.

Včasih ima adverbialen pomen: *parentis loco habere aliquid quem*, kot očeta; *criminis loco putare*, za pregreho imeti; *bono loco res sunt*, dobro stoje.

* Sicer je *in loco* npr.: *Ceteri in loco manserunt. Consules suos in locis tenebant.*

2) Na vprašanje kodi? stoji ablat. brez praeposicije, večidel je kak adjektiv zraven. — Sloven. po z lokalom.

npr.: *Scipio jubebat medio stagno evadere ad moenia*, po sredi močvirja. *Hannibal via Latina ducit sub Casinum*, po cesti. *Ibam via sacra. Mithridates tota Asia cives Romanos trucidandos designavit* (odločil za umor). *Tota urbe gemitus fuit*, po celem mestu.

3) Na vprašanje od kodi? od česa? s česa? stoji ablat. pri glagolih, ki kažejo, da se stvar s svojega mesta odmika, od njega odganja, odvraca. Navadno se rabijo praeposicije *a, ex, de*.

Ablat. brez praeposicije imajo navadno glagoli: *cedere, excedere, decedere* odstopiti; *arcere, prohibere* odvracati; *pellere, depellere* odgnati; *excludere, deturbare* izključiti; *movere (loco = odstaviti; senatu, tribu = izobčiti)*.

Slovenščina ima v obeh teh slučajih genit. z dotičnimi praeposicijami.

npr.: *Ligarius Italia prohibetur, exulat*, odstranjen iz Italije. *Non facile vim hostium ab oppidis prohibent*, od mest odvracajo. *Si tibi inhaesisset ista suspicio, ille cessisset patria. Si virtus illius civibus grata non fuisset, ex ingrata civitate cederet. Virginiam matronae sacris arcuerant. Hunc tu, Jupiter, a tuis aris, a tectis urbis arcebis. Varium pellere possessionibus conatus est*, z posestva pregnati. *Paucis annis omnes ex Gallia pellentur*, iz Gallije. *Equestrem procellam excitemus, si statu movere volumus*, s stališča odgnati. *Praecipit iis, ne se ex eo loco moverent.*

Nota. Kedaj se rabi praeposicija, kedaj ne, naj uči slovar in raba. V obče pa je pomriti:

a) če glagol ni sestavljen, in je rabljen v pravem (lokalnem) pomenu, nastopi praeposicija; v dušnem smislu pa ne, kot: *pellere ex regno*, pregnati iz dežele; *pellere regno*, odstaviti od vladanja.

b) če je glagol sestavljen, in rabljen v pravem pomenu, sme se praeposicija staviti ali izpustiti, jednako; ako je v dušnem smislu, mora nastopiti praeposicija. — To pravilo velja tudi za druge sklone.

§. 68. 4) Na vprašanje kam? imajo ablat. s praeposicijo *in* glagoli: *ponere, locare, collocare, statuere, considerare*, — ker bo reč ondi bivala, je pravi lokal.

npr.: *Plato rationem in capite, sicut in arce posuit, iram in pectore*, pamet mu je v glavi, jeza v srcu. *Herculem fama*

in concilio deorum collocavit. Hannibal captivos in medio stavit, da so v sredi stali. Consideramus hic in umbra, sednimo v senco; ponere in mensa, na mizo (da bo na mizi).

Ablativ ločivni.

§. 69. Glagoli, ki pomenijo: ločiti od česa, osvoboditi česa, odstopiti od česa, vzdržati se česa, imajo tisto reč v ablat. s praep. *a, ab*, ali brez praeposicije.

Taki so: *abstinere, desistere* vzdržati se, *odstopiti, liberare, solvere, absolvere* oprostiti, *levare, laxare* rešiti, *deterrere* oplašiti od, *abdicare se magistratu* odstopiti; *prohibere aliqua re, prohibere ab aliqua re*, koga varovati česa.

npr.: *In Galliam se recepit, ut Ubios obsidione liberaret. Leva me hoc onere. Deliberat senatus, solvatne legibus Scipionem. Verringtonix oppugnatione destitit. Prohibuit hostem a pugna. Prohibete cives calamitate.*

Ablativus temporis (časovni).

§. 70. 1) Na vprašanje kedaj? se rabi ablat. navadno brez praep., in sicer pri substantivih, ki čas pomenijo: *dies, hora, annus, saeculum, tempus*, tudi *bellum* (ob času vojske).

kot: *die, nocte* (podnevi, ponoči), *hieme, aestate* (poleti, pozimi), *meridie, vespere, occasu solis, bello Punico etc.*

Slovenščina ima lokal s predlogom: o, v, po (v pustu, o velikinoči, o petih, ob dveh, po zimi, po letu); ali genitiv časovni (tistega leta, leta tekočega, danes, letas); tudi akusativ s predlogom: v, na (na sveti dan, na Mihelovo, v torek, v sredo).

npr.: *Erant eo tempore duae factiones Athenis* (o tistem času). *Hamilcar primo punico bello, sed temporibus extremis praesse coepit exercitui. Luculli adventu Mithridatis copiae omnibus rebus ornatae fuerunt. Roma condita est anno septingentesimo quinquagesimo quarto* (leta 754).

Nota. Včas se pridene praepos. *in*, če se naznanjajo okoliščine, med katerimi se je godilo dejanje, npr.: *Ego multa tacui, multa in vestro timore sanavi. In hoc tumultu Fulvius cum exercitu Romam ingressus est* (med tem nemirom).

bello, pace (brez praeposicije) se rabi, če se naznani samo čas, kedaj.

in bello, in pace, če se bolj povdarjajo razmere in vpliv vojske, ali če se vzeme vojska za kraj, npr.: *Fremebant, tutiorem esse in bello, quam in pace plebis libertatem* (sredi vojske).

Pri človeških dobah je *in*, kedar so brez adjektiva (*in pueritia, in senectute, pa extrema juventute*).

2) Na vprašanje v kolikem času? (se je zgodilo dejanje), nastopi ablat. brez praeposicije.

npr.: *Saturni stella triginta annis cursum conficit* (v 30 letih). *Quatuor tragoedias sedecim diebus absolvisti. Agamemnon vix decem annis unam cepit urbem, ego uno die totam Graeciam liberavi.*

Ta ablativ ima večasi tak pomen, kakor akus. z *infra, intra*.

npr.: *Nemo his viginti annis reipublicae hostis fuit, qui non bellum mihi quoque indixerit* (v teh 20 letih).

Nota. Praepos. *in* nastopi, če je povedano, da se v toliko časa dejanje tolikrat ponavlja; npr.: *bis in die, ter in anno. Ego si haberem, cui darem, ternas in hora darem epistolas.*

3) Na vprašanje za koliko — pred — pozneje? dene se število v ablativ, ter se prideneta *post, ante* adverbialno, in sicer ali zdej ali vmes (*tribus annis post, tertio post anno*).

npr.: *Pecunia recuperata est multis post annis. Numa annis permultis ante fuit, quam Pythagoras. Aliquanto post Fulcinus praedia mercatur.*

Nota. Kedar se šteje nazaj, rabi se *abhinc* (odslej) z akus. ali pa ablat., npr.: *Quaestor fuisti annos abhinc quatuordecim. Qui abhinc sexaginta annis occisus est.*

Ablativus comparationis (primerjavni).

§. 71. Kedar se primerjate dve osebi, ali stvari, stoječe v nominat. (tudi *accus. c. infin.*), utegne se izpustiti veznik *quam* (kakor, nego), in primerjena reč stopi v ablat. — Tudi slovensčina rabi genit.: od, mimo.

npr.: *Nihil est virtute amabilius (= quam virtus)*, od kreposti. *Turpis fuga* (ogibanje) *mortis omni est morte peior*, mimo vsake smrti. *Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.*

Nota 1) Če ste primerjene reči v kakem drugem sklonu (*casus obliq.*) mora stati *quam*, kot: *Curidío, homini bonesto, sed non gratiosiori, quam Calidius est, argentum dedisti.*

Samo *accus. obj.* utegne deti se v *ablat.* takrat, če se lahko kot samostojni stavek izrazi z *nomin.*, npr.: *Quem auctorem locupletionem Platone laudare possumus (quis est locupletior Platone?)* (§. 92, b).

Nota 2) Če je primerjena reč izražena po zaimku *qui*, mora vselej biti *ablat.*, npr.: *Quo (Borea) non est arbiter major Adriae. Quo populus Romanus nihil vidit indignius* (nič zlobnejšega, nego to t. j. naj zlobneje). Slovonščina ima ali *superlativ*, ali *komparativ* zanikan. (§. 95).

Nota 3) Vselej se rabijo *ablat.*: *Opinione, spe expectatione celerius*, prej ko bi se kdo nadejal; *expectatione major*, čez pričakovanje; *plus justo, aequo, solito*, čez navado; *dicto citius*, prej ko bi rekel.

Ablativus mensurae (mêre ali presežnosti).

§. 72. V *ablat.* stopi mera, za kolikor jedna stvar presega drugo. Ta *ablat.* je v rabi pri *komparativih*, in nekterih *glagolih*, ki pomenijo preseči, kot: *malle, antecellere, praestare, superare, vincere*.

Navadni so: *multo, paulo, nihilo, aliquanto, quo-eo*.

npr.: *Multo pauciores oratores, quam poëtae boni reperiuntur. Quanto diutius abest, tanto magis cupio. Hibernia dimidio minor quam Britannia existimatur* (za polovico). *Legem una plures antiquarunt, quam jusserunt* (za en glas). *Biduo me Antonius antecessit. Nimio praestat, te impendiosum quam ingratum dici*.

Nota. Mesti *ablat.* sme nastopiti *neutrum* (*multum, plurimum, aliquantum*), ali tudi *adverb* *longe*, (*aliquantum multitudine superare; longe praestare*).

Posamezni ablativi.

§. 73. 1) Pri *glagolih*: *frui* uživati kaj, *vesci* živeti od česa, ali o čem, *uti* rabiti kaj, *abuti* zlorabiti, *potiri* polastiti se česa, *fungi* opravljati, dovršiti kaj, v uradu biti, *defungi* izvršiti, odložiti. — stoji objekt v *ablativu*.

npr.: *Plurimis maritimis rebus fruimur atque utimur. Valetudo opportuna est, ut fungamur muneribus corporis. — fungi magistratu, praectura, quaestura. Imperator urbe est potitus. Lacte, caseo, carne vescuntur. Si posset loqui provincia, hac voce uteretur*.

Nota. *potiri* utegne imeti *genitiv*, vselej ga ima pri: *rerum potiri*, polastiti se vlade.

utor izražuje se razno, kot: *aliquo utor amico*, za prijatelja imeti; — *homine*, pečati se s kom; *uti prudentia, consuetudine*, previdnost, navado imeti; *multo consilio usus perfecit*, storil z računstvo.

2) *niti* (opirati se na kaj), ima v telesnem pomenu sam abl. (*aliqua re*); v dušnem pomenu ima ablat. ali brez praepos. ali *in aliqua re*, npr.: *Ambae te obsecramus, genibus nixae* (na kolenih). — *Sustinebimus, et spe, qua jubes, nitentur. Conjectura, in qua nititur divinatio.*

fidere, confidere (komu zaupati, na koga zanesti se), imata ablat. brez praep.; včasni dativ (*f. arcu, f. ope equina*).

3) *differre*, razločiti se od koga v čem, ima osebo v ablat. *ab*, akus. *inter*; stvar v ablat. brez praepos., tudi s praeposicijo *in*; za koliko, izrazi adverb (*multum, parvum etc.*). (*In reliquis institutis Galli hoc fere ab reliquis differunt, quod etc.*).

Dostavek k padežem.

Raba mestnih imen.

§. 74. 1) Na vprašanje kje? stoje v genitivu imena I. in II. deklinacije, če so v singularu* (kar je prav za prav stari *casus localis*).

V ablativu stoje vsa *pluralia tantum*, in imena III. deklinacije, tudi če so v singularu.

2) Na vprašanje kam? so vsa v akusativu brez praeposicije.

3) Na vprašanje od kodi? so vsa v ablativu brez praeposicije.

npr.: *Talis Romae Fabricius, qualis Aristides Athenis fuit. Dionysius Syracusis expulsus Corinthi pueros docebat. Uti Romae consules, sic Carthagine quotannis annui bini reges creabantur. Caesar Tarracone discedit, pedibusque Narbonem, indeque Massiliam pervenit. Aeschines cessit Athenis (iz Athen) et se Rhodum contulit.*

Nota 1) Če ima mestno ime pri sebi pridevek *urbs, oppidum*, pomniti je dvoje:

a) ako je pridevek pred imenom, ima pri sebi praepos. *in*, na vprašanje kje? kam? *ex* na vprašanje od kodi? in ime se ujema ž njim v sklonu.
npr.: *Consul pervenit in oppidum Cirtam. Cimon in oppido Citro mortuus est.*

b) ako je ime pred pridevkom, ostane v svojem sklonu, in pridevek mu sledi s praeposicijo, ali tudi brez nje (večidel v ablat.).

npr.: *Nobiles adolescentes Neapoli, in celeberrimo oppido, saepe vidimus. Jugurtha Thalam pervenit, in oppidum opulentum. Archias poeta Antiochiae natus est, celebri quondam urbe et copiosa.*

Nota 2) Kedar je govor o mestu v širjem pomenu, o njega okolici, pokrajini, tedaj se rabijo praeposicije *ad*, *ab*, npr.: *Metellus a Zama discedit* (iz okolice, pokrajine). *Marius ad Zamam pervenit* (pa ne v mesto). — Pri imenih mest izpuščate se *in*, *ex*, druge se stavijo, npr.: *prope*, *ad*, *juxta* etc.

§. 75. Kakor mestna imena rabijo se tudi:

1) Imena malih otokov, zlasti kjer je mesto enakega imena z otokom.

npr.: *Cimon Cyprum cum ducentis navibus missus est. Cicon plurimum Cypru visit, Timotheus Lesbii. Dolabella Delo proficiscitur.*

Nota. Na vprašanje kam? rabijo se tudi večji otoki véasi tako, kot: *Siciliam, Sardiniam, Euboeam, Cretam*, na Sicilijo idr.

2) Besede *domus* dom, *humus* tla, *rus*; toraj: *domi* = domá, *humi* = na tleh, *ruri* = na kmetih (deželi); *domum* = domú, *humum* = na tla, *rus* = na deželo; *domo* = iz dóma, *humo* = od tal, *rure* = z dežele (s kmetov).

npr.: *Laelius et Scipio rus evolabant* (šla sta na kmete). *Quintius rure agere vitam constituit. Altius est, quam ut id humi* (na tleh) *prostrati videre possimus. Aegyptii mortuos domi servant* (doma imajo). *Deiectoque in humum vultu* (v tla gleda).

Nota. *domus* se rabi tako samo v pomenu dom (domačija), kot: *domi meae, tuae, Ciceronis*, na mojem domu idr., zato se rabijo v tem pomenu izrazi: *domi militiaeque, belli domique*, domá in v vojski.

Če pa pomeni *domus* hiša, družina, rabi se praeposicija, kot: *bivati v mali* — veliki hiši (*habitare in parva — ampla domo*).

GLAVA VII.

Raba praeposicij (predlogov).

A) z akusativom.

§. 76. Ad. 1) Krajevno: a) na vprašanje kam? pri glagolih, ki pomenijo iti, potovati, poslati, nesti kam, npr.: *ducere exercitum ad urbem*, do mesta, k mestu; *venire ad castra*, k taboru; *mittere ad me, ad te*; *ubi veneris ad Dianae, ad Vestae (templum)* do, k.

Tudi pri glagolih, ki naznanjajo, kam se stvar razprostira ali obrača, kot: *ad meridiem* proti jugu; *ad septentrionem* proti severu; *ad occasum* proti zahodu idr.

b) na vprašanje kje? kedar se naznanja, v kojega kraja bližini se godi kaj, ali biva, kot: *pugna ad Trasimenum* (pri), *ad Ticinum* (na), *ad Cannas* (pri), *horti ad Tiberim* (pri), *castra ad Rhenum* na, ob Rhenu.

2) Časovno, kedar se naznanja, doklejš traja kaj, ali, o kojem času se kaj godi, npr.: *ad meridiem* do poludneva; *ad summam senectutem* do visoke starosti; *ad vesperum* proti, okoli večera; *ad hiemem* na zimo; *ad tempus* o pravem času; *ad diem dictam* ob določenem dnevu.

3) Kedar se število le na blizo, površno, določi, kot: *ad quinquaginta annos natus*, okoli 50 let imajoč; *ad duo millia occisi*, bilo je ubitih kakih dve tisoč.

4) Kedar se naznanja, čemu je dejanje namenjeno, ali, za kaj je reč prikladna (slov. za, na), k čemu služi, kot: *ad arandum bovem*, *ad indagandum canem alimus*; *Hoc proficit ad descendum: hac sunt ad salutem; occasio ad rem gerendam*.

5) Kedar se kaj ravna po čem, kot: *ad nutum et arbitrium*, po migu in volji; *ad naturam* po naravi; *ad mores* po šegi; *ad praescriptum* po ukazu.

6) Kedar se dve stvari med seboj primerjate, kot: *Terra ad universi coeli complexum puncti instar est*, v primeri s celim svetom, proti celemu svetu je zemlja kakor pika.

adversus — proti, nasproti, v prijaznem in sovražnem pomenu.

contra — proti, zoper, nasproti, v sovražnem pomenu; razun pri legi krajev.

erga — proti, nasproti, v prijaznem pomenu.

npr.: *Adversus montem progrediuntur*, proti hribu (krajevno); *adversus te non mentior*, proti tebi = tebi se ne bom lagal; *Sannites copiis iisdem, quibus usi adversus Romanos fuerant, contra Sedicinos profecti sunt*. — *Belgae contra Romanos conjuraverunt* (zoper R.); *contra naturam*, zoper naravo; *contra opinionem*, *contra spem*, zoper mojo misel, čez nado; *castellum contra arcem objecit*, trdnjavi nasproti, zoper trdnjavo; *regiones, quae contra Galliam sunt*, Gallii nasproti (krajevno). — *Eo modo erga amicos affecti simus, quo erga nosmet ipsos*.

ante — pred. 1) Krajevno i telesno i moralično, na vprašanje kje? npr.: *ante hortos suos piscari*, pred svojim vrtom; *omnia posita sunt ante oculos*, vse je pred očmi = očitno, predočeno.

2) Časovno, na vprašanje kedaj? npr.: *ante lucem* pred dnevem; *nunquam ante me* pred menoj.

3) v primerah kaže, pred kom ima oseba prednost, npr.: *Tibi Neptune ante omnes deos gratias ago*.

apud — pri, kaže na vprašanje kje? kraj, osebo, narod; kjer se kaj nahaja, pričo koga se kaj godi; pomen mu je vnanjega smisla.

penes — pri, kaže v dušnem smislu, pri kom? je kaj, v čegavi oblasti biva kaj.

npr.: *Crassus erat apud Sulpicium*, pri njem = zraven njega; *fuisti apud Laecam*, pri Laeki = v Laekovi hiši; *apud Helvetios*, pri H.; *apud senatum haec verba fecit*, pričo starešinstva; *legimus apud Platonem, Ciceronem*, pri Platonu, Ciceronu, t. j. v njegovih knjigah; *apud Plataeas; apud flumen Strymonem*. — *Auspicia penes patricos erant*, v njihovi oblasti; *erat omnis potestas penes Pompejum*, pri P. = v njegovih rokah.

circa — okoli, naznanja:

1) na vprašanje kodi? da se godi dejanje, okoli česa, ali po okolici;

2) na vprašanje kedaj? da se je godilo na blizo o tem času;

3) da je število le na blizo določeno.

npr. *Circa casam ligna contulerunt*, okoli hiše; *circa vicinos pagos legatos miserunt*, po selih okoli so poslali; *circa undecimam horam*, okoli enajstih; *ea oppida fuere circa septuaginta*, okoli 70 jih je bilo. (cf. ad.)

<p>{ cis — takraj trans — onkraj, onstran citra — taplat ultra — onplat, čez mejo dalje, za</p>	}	<p>imajo v akus. pokrajino na vprašanje kje? kam?</p>
--	---	---

npr.: *Germani, qui cis Rhenum incolunt; Graeci trans Apeninum colonias miserunt* (čez Apenine), *quae trans Padum omnia*

loca tenuerunt, onkraj Pada; *ultra montem castra posuit*, onplat hriba (za hribom); *ultra terminum vagabar*, črez mejo.

extra — zunaj, v krajevnem pomenu na vprašanje kje? v dušnem smilu kaže prostost od česa, npr.: *extra muros*, *extra castra*; — *extra culpam* brez krivde; *extra modum* brez merno; *extra periculum* brez nevarnosti.

intra — znotraj, rabi se krajevno in časovno, npr.: *Ilicos intra muros peccatur et extra*. *Intra quatuordecim dies tecum non subierunt*, v 14 dneh.

infra — pod, spodej } kaže, da je kaj na nižem ali višem mestu
supra — nad, zgor } mimo drugega; v dušnem smislu devate
eno reč v veljavi za drugo, ali spredej.

npr.: *Expectabat infra oppidum*, pod mestom; *qui supra nos habitat*, nad nami; *Syene, quod oppidum est supra Alexandriam*; *res humanas infra se positas arbitratur*, prezira; *supra belli metum*, vrh, razun straha.

inter — med, 1) kaže krajevno, da biva jedna reč med drugimi; časovno, da se godi kaj med dotičnim časom, npr.: *Inter Padum et Alpes*; *inter tot annos is unus erat*; *inter coenam* (za obeda).

2) kaže medsobnost, odlikovanje, razloček, npr.: *Complecti inter se milites coeperunt*; *Ciceronis pueri amant inter se*; *Croesus inter reges opulentissimus*; *discrimen inter gratiosos cives et fortes*.

juxta — tik, ob, poleg, kaže, da je jedna reč tik druge, npr.: *Juxta murum castra posuit*. — V dušnem smislu kaže, da se dejanje ravna po čem, npr.: *Juxta praeceptum*, po povelji; *juxta voluntatem*, poleg volje (kakor *secundum*).

ob — zavolj, zarad, radi, } kaže vzrok in kraj.
propter — pri, ob, zraven, pred, }

npr.: *Ob emolumentum*, zarad koristi; *ob eam rem*, *ob eam causam*, záto; *propter frigora*, zavoljo mraza. — *Ob oculos versari*, pred očmi biti; *propter mare*, ob morji, bliz morja; *propter Platonis statuum*, pred sliko.

per 1) Krajevno in časovno — skozi, po, npr.: *Per amoniam urbem flumen fluit*, skozi mesto; *per urbem ambulare*, po mestu; *per decem dies ludi facti*, skozi 10 dni, celih 10 dni; *per trienium*; *per totam noctem pluit*, celo noč.

2) pri osebah se rabi, če so kot pomoček ali sredstvo dejanju, npr.: *Per Caeciliam ea res transigatur*; *epistolam per fratrem misi*, po bratu.

3) vzročno se rabi včasih mesti ablat. zlasti če je vzrok posreden, npr.: *Per actatem attingere non potui*, zaradi mladosti; *per naturam*, *per leges*, po naravi, po postavah; *per aegritudinem* zaradi bolezni.

4) v prisegah in prošnjah, kot: *Per deos*, za Boga; *per dextram istam te rogo*; *per tuam fidem te obtestor*, pri tvoji zvestobi.

praeter 1) krajevno pomeni mimo, mem, kot: *Praeter castra suas copias transduxit*.

2) rabi se, kedar se naznanja, da kaj prestopi svojo mero, meje; v navadi so: *praeter opinionem*, *spem*, *modum*, *consuetudinem* zoper, proti.

3) v pomenu razun, kedar se kaj prideva čemu, ali odjemlje, npr.: *Praeter auctoritatem vires quoque habent. Omnibus sententiis praeter unam condemnatus*, razun jednega glasa.

secundum 1) Krajevno — ob, kaže da se godi kaj tik drugega predmeta, kot: *secundum mare* ob morju; *secundum flumen* ob vodi.

2) o redu — za, kaže, da eno sledi hitro za drugim; npr.: *secundum comitia*, prec za volitvami, po volitvah; *secundum hunc diem*; *secundum te nihil amicitius*, za teboj; *secundum deos homo maxime homini utilis*, za bogi prvi.

3) kaže natančno ujemanje dejanja s čim, npr.: *secundum naturam vivere*; *secundum virtutes laudare*, po zaslugi.

versus — proti, je adverb in se rabi z *in*, *ad*, pa stopi za substantiv, kot: *Ad oceanum versus*; *in Galliam versus*.

B) z ablativom.

§. 77.

A, ab, abs — od (*abs* se rabi najčešče pri *te* — *abs te*).

1) Krajevno — odkodi? časovno — od klej? pri živočih stvareh v passivu — od koga?

npr.: *Sidera ab ortu ad occasum commeant*, od vzhoda; *longinque a domo bellare*. — Pomniti so: *a tergo*, *a fronte* zadej, spredej, od zad, od spred; *a dextera*, *a sinistra*, na desni, na levi. — *Ab tertia hora*; *a prima pueritia*; *a pueris*, od mladih nog; *centesima lux est haec ab interitu Clodii*. — *Discipulus creditur a magistro*. — Tudi pri neprihajavnih, npr.: *Anima incalescit ab eo spiritu*.

2) V duševnem smislu pri glagolih, ki pomenjajo odstopiti od česa, ločiti se od česa, varovati se pred čim, od česa, npr.: *A periculo defendere*; *ab injuria deterrere*.

Natančneje naj uči slovar.

coram — pričo, vpričo, pred, navzoči (mene, tebe), npr.: *Dicere coram militibus, populo* = *in contione*.

cum — s, z, kaže: 1) društvo s kom, ali, spremstvo s kom; npr.: *Vivit, habitatque cum Balbo*; *si coenas hodie mecum*; *cum Amphitruo obiit*.

2) način ali nasledke dejanja, ki ga nekako spremljajo, npr.: *Cum clamore curritur in forum*, s hrupom; *cum silentio auditi sunt*; *cum lacrimis*, z solzami; *cum offensione civium*, na žaljenje; *cum summa reipublicae salute*, na blagor; *cum pernicie tua*, na pogubo. (§. 61). — Ta ablativ je *sociativus*.

3) ravnočasnost dveh dejanj, npr.: *Cum diluculo abiit*. *Cum solis ortu, cum occasu*, pri vzhodu, zahodu = s solncem vred.

5) medsobnost pri glagolih, kateri izražajo dejanje med osebami, npr. *agere, pangere, loqui, consentire, certare* — *cum aliquo*.

de 1) Krajevno — s česa doli, npr. *Nomen de tabula sustulit*, raz tablo; *de monte decedere*, s hriba (na hribu); *de digito detraxit anulum*.

b) kaže, od kodi je kdo doma, kje biva, npr. *Caupo de via Latina*; *rabula de foro*; *homo de schola*, iz nje prihaja.

2) časovno, kaže čas, v kojega spada dejanje, npr. *Surrexit de tertia vigilia*, tretje straže, o tretji straži, ko je še trajala; *surgunt de nocte latrones*, po noči.

3) kaže predmet, o kojem je govor, npr. *dicere, scribere, judicare, disputare* — *de aliqua re*.

4) kaže celoto, od koje se vzame oddelek, npr. *De tribus et decem fundis tres nobilissimos iste possidet*, izmed 13 ima on tri.

5) Včasí kaže ujemanje (*secundum*), po (lok.), npr. *De mea sententia, de ejus consilio — de industria*, navlašć; *de more*, po šegi.

ex, e — iz, kaže krajevno in vzročno, od kod izvira, prihaja kaj, npr.: *Vapores ex aqua excitantur; ex aedibus prorupit. Ex civitate in senatum, ex senatu in hoc consilium delecti estis. — Ex nimia potentia principum oritur interitus*, iz, vsled možnosti. *Demetrius ex doctrina nobilis* (zavoljo).

2) časovno kaže, da eno nastopi precej za drugim, po (lok.), npr.: *Statim e somno lavantur. Ex summa inopia et caritate tanta vilitas annonae consequuta est.*

3) včasí kaže tvarino, iz ktere je kaj, npr.: *ex auro, ex aere, e gemmis; fenestras ex viminibus factas.*

prae 1) Krajevno — pred, npr.: *Limina alia prae aliis erant. Singulos incermes prae se mittere, dein ipse sequi.*

2) v primerah, npr.: *Omnes prae illo parvi sunt*, v primeri ž njim.

3) kaže oviraven vzrok, npr.: *prae metu, prae moerore, prae ira*, iz, zarad.

pro 1) Krajevno — pred, spredaj, npr.: *pro aede sedere; pro portis castrorum*, pred vhodom.

2) duševno pred kom stati = zagovarjati, braniti kaj, za, npr.: *Dimicare pro legibus, pro libertate, pro patria; Oratio pro Roscio* = za koga.

3) če namestuje ena stvar drugo — mesto, za, npr.: *Ego ibo pro te, si tibi non licet; Sicilia nobis non pro penaria cella* (kot krušnica) *sed pro acriario fuit; pro matre habere*, za mater, mesti matere.

4) včasí kaže, da se godi kaj po razmerah kake lastnosti, npr.: *Pro dignitate laudare; pro tua prudentia; pro viribus*, po zmožnosti.

sine — brez, pri osebah in stvareh, npr.: *sine socio; sine damno.*

tenus — do (stavi se vselej za ablat.), npr.: *Aqua erat pectoribus tenus aucta*, do prsi; *Tauro tenus regnare*, tje do Taura.

C) Praeposicije z

Akusativom.

Ablativom.

In

v, do, na, proti.

v, pri, na.

1) Krajevno na vpraš. kam? če je naznanjeno gibanje, hod, razprostiranje na kako stran, npr.: *ire in urbem; in Galliam proficisci; in altitudinem, in latitudinem*, na višino, na širino. *Belgae spectant in septentrionem et orientem solem*, na vzhod.

2) časovno — doklej? na kedaj? na koliko časa? npr.: *Somnum in diem protrahunt*, do belega dne. *Induciae in triginta dies factae. Auctio agraria constituta in mensem januarium. Comaeum in paucos dies habuerunt.* — *in posterum, in praesens*, za prihodnje, za sedaj.

3) če dejanje meri na koga, proti komu, zoper koga, ali če razdeljuje v dele, npr.: *Dictum est in philosophos. Amore inflamatus in patriam. Fortuna saepe parit in poenam. In utramque partem disputabat. Gallia divisa est in tres partes.*

1) Krajevno — kje? npr.: *in urbe, in aqua, in monte*, na gori. *Alii in corde, alii in cerebro dixerunt animi esse sedem.*

2) časovno — kedaj? v koliko časa? zlasti pri besedah, ktere same po sebi niso časovnega pomena, npr.: *in adolescentia, in senectute; in tota vita, in praesentia*, v teh okoliščinah.

3) pri gerundivu, če kaže okoliščine: *Lentulus in dandis literis diutius vigilavit; in liberanda patria* — pri.

4) kaže stanje, v kojem se nahaja oseba, npr.: *In summo timore; in summa rerum affluentia*, v strahu, pri obilnosti.

5) kaže, da reč spada v kako vrsto — med, imeti kaj za kaj, npr.: *Dolor in maximis malis habetur; haec in bonis habenda sunt; in numero amicorum esse*, kot prijatelj.

Nota. *convenire* sniti se kje — zbrati se kam — veže se vselej z akus., npr.: *In senatum convenimus; tota Italia Romam convenit. Cic. Convenerunt Aemona*, v Ljubljani so se zbrali.

Sub

pod, proti.

pod, o, pri.

1) Krajevno, na vprašanje kam? kaže stvar, pod katero kaj pride, in sicer v pravem in ne-

1) Krajevno — kje? kaže stvar, pod kojoj biva kaj, npr.: *sub pallio, sub terra; sub colle*

Sub

Akusativ.

Ablativ.

pravem pomenu, npr.: *Sub jugum castra locat; est ager sub urbe mittere; manum sub vestimenta de- hic nobis.*
ferre; sub montem succedunt, pod goro = do podnožja; *sub moenia procedunt*, pod ozidje = do ozidja.

2) časovno kaže, da se godí 2) kaže okoliščine, kedaj se dejanje okoli dotičnega časa, npr.: godí kaj, ali, v katerih se kdo nahaja, npr.: *sub adventu*, o prihodu; *Sub lucem profectus sum, sub vesperam redii*, proti dnevu, proti *sub exitu anni*, konec leta; *sub po- večeru. Pompejus sub noctem na- testate, sub ditione alicujus esse.*
ves salvet, proti noči, na večer.

Subter — pod, kakor *sub*, pa malo v rabi.

Super

črez

nad

1) Krajevno kaže, da se ena kaže krajevno, da ena reč biva reč deva črez drugo, npr.: *Super nad drugo, npr.: Ensis pendet lateres coria induuntur*, črez opeke *super cervice. Super navi turrim potegnejo kože. Alii super alio- opposuit*, nad barko.
rum capita ruunt, drug drugemu črez glavo.

2) kaže, da preseže kaj svojo mero, ali število, npr.: *Super modum, super omnia; super quadraginta reos.*

Nota 1) Če ste v stavku dve praeoposiciji z različnimi skloni, pa samo en substantiv, mora se staviti obakrat, ali vsaj zaimek, npr.: *Aut ex lege aut non contra legem*, ali po postavi, ali ni zoper postavo; *pro lege et contra eam*.

Nota 2) Kedar je ena praeoposicija, pa dva, ali več substantivov, stavi se praeoposicija enkrat, ako dasta substantiva en pojem; ponavlja pa se praeoposicija, ako sta substantiva vsak za-se, npr.: *Literas dare ad Senatum populumque Romanum*. — *Sub idem tempus et ab Attalo et a Rhodiis legati venerunt*.

GLAVA VIII.

Adjektiv (pridevnik).

Splošne opombe.

§. 79. Adjektiv se rabi: a) kot praedikat ter priklada osebi ali stvari nove lastnosti, kakor glagol dejanje, npr.: *Senectus est operosa* = sen. operatur, *homo timidus est* = h. timet.

b) kot attribut, ter s substantivom skupno jedno reč pomeni, npr.: *Vir justus nemini nocet; libidinosa et intemperans* (attr.) *adolescencia effetum* (praed.) *corpus tradit senectuti*.

c) kot apposicija in opisuje osebo ali stvar kot skrajšani stavek z ozirom na čas dejanja (zlasti particip v adjektivnem pomenu), npr.: *Alterum virum amavi, alterum non odi mortuum*, v življenju, po smrti; *Si occupati profuimus civibus nostris, prosimus etiam otiosi*.

Nota. Če se adjektiv pridene kot apposicija lastnim imenom ljudskim, mora se pristaviti beseda *vir, homo, femina*, npr.: *Crassus et Hortensius, homines ejusdem aetatis praestantissimi. Lucullus, vir omnibus excellens*. — Razun če daje adjektiv priimek, kot: *Pompejus Magnus, Scipio major, minor*.

§. 80. Če ima adjektiv pri sebi besedo *multi, permulti, tot*, mora vmes stopiti veznik *et*, npr.: *Multi et graves dolores*, veliko težkih bolesi; *tot ac tam graves civitates*, toliko tako važnih držav; veliko dobrega, *multa et bona*.

§. 81. Nekteri adjektivi imajo dejaven in trpen pomen (aktiv-pass.), taki so: *suspiciosus*, ki sumi, in na koga sum gre; *invisus, infestus*, ki sovraži in ki je sovražen; *odiosus, graciosus; tristis homo*, žalosten — *epistola*, ki žalostí.

Posamezna pravila.

Latinščina rabi včas adjektive, kjer ima slovenščina drugačo konštrukcijo: pomniti so zlasti ti-le slučaji:

§. 82. Slovenski samostavni pridevniki (prislovni lokali): v rih, sredi, dno, konec, na kraj, spredej, za dej se oblikujejo v latinščini adjektivno, ter vežejo s svojim substantivom po dotičnih sklonih kot pravi adjektiv, kedar naznanjajo krajevne ali časovne razmere svojega substantiva, in sicer često s praepos. (velikrat *in*).

npr.: *Prima luce, cum summus mons a Labieno teneatur*, skraja dne, ko je Labjen imel vrhunec hriba; *Pompejus bellum extrema hieme apparavit, incunte vere suscepit, media aestate confecit*, konec zime, skraja pomladi, sredi poletja. *Ranis prima lingua cohaeret, ultima soluta a gutture*, jezik spredej, zadej; — *in summo monte*, vrh hriba; *in medio monte*, sredi hriba; *in infimo monte*, na podnožju; *in ultimo orbe terrarum*, kraj zemlje; *primum agmen, novissimum agmen*, prednji, zadnji oddelek; *in media via*, sredi pota (ne srednjem potu); *extremo anno*, konec leta.

§. 83. Vrstne razmere med dvema, ali več osebami (krajevno in časovno), izražuje latinščina adjektivno; slovenščina pa rabi deloma adjektiv, deloma adverb; taki so:

a) Komparativi in superlativi: *superior, inferior* (više, niže, viši, nižji), *propior, proximius, ulterior, ultimus, extremus* (bliže, dalje, najdalje, zadnji), *prior, primus* (predni, najprvi, predi, najprvo), *princeps* (na čelu, prvi).

b) Števniki: *unus, solus, totus, frequens, creber, rari*.

npr.: *Qui prior* (pred, prvi) *has angustias occupaverit, hostem prohibere nihil erit negotii*. *Cassio et Antonio proximius* (najbliže) *Philippus accedebat*. *Hannibal princeps in proelium ibat, ultimus excedebat* (prvi, zadnji, najprej, najzadnji). *Superior stabat lupus* (više zgorej). — *Hic unus servat fidem* (samo ta). *Scaevola solos novem menses praefuit Asiae* (samo 9 mesecev). *Octavius mihi totus deditus* (zeló, čisto udan). *Senatus frequens convenit* (obilno). *Hostes rari propugnant* (posamezno, posamezni).

Nota. Sploh je paziti, kam merijo taki pridevki; ako segajo na substantiv, rabi se adjektiv v dotičnem sklonu, ako segajo na glagol, rabi se adverb, — zlasti velja to o: najpreje, nazadnje, samo, le.

npr.: *ego primus hanc orationem legi* (jaz prvi — naj pred jaz).

hanc primam orationem legi (najpred ta govor, potlej druge).

hanc orationem primum legi (naj preje bral, potem prepisal).

Ego solus vidi fratrem tuum — *solum fratrum tuum* — *solum vidi fratrem tuum*; — samo jaz — samo tvojega brata — samo videl sem ga.

§. 84. Dušno stanje (občutljeje) med dejanjem oblikuje latinščina adjektivno, kjer ima slovenščina ali adverb, ali particip, redko adjektiv.

Taki so: *laetus, hilaris* (veselo, z veseljem, vesel), *quietus* (mirno), *prudens, imprudens* (hoté, nehoté), *libens, invitus* (rad,

nerad), *sciens*, *insciens* (vedé, nevedé), *tacitus* (molcé), *intrepidus* (brez straha, nebojazljivo), *moestus* (žalosten).

npr.: *Gubernator quietus sedet in puppi. Senatus laetus de-
crevit. Plus boni imprudens* (nevedé) *feci, quam sciens. Ego
illud feci lubens* (navlašč).

Nota. Kedar se kaže način dejanja, rabi se adverb, kot: *Libere
loqui; tacite rogant.*

§. 85. Lastna imena se oblikujejo često adjektivno, in zlasti:

a) Kedar kažejo rojstni kraj, odkod je kdo doma; ali narod ali stan. — Slovenščina ima ali sklon s praeposicijo, ali adjektiv-ski (Janežič, §. 264).

npr.: *Cicero Arpinas*, Arpinski, iz Arpina; *Miltiades Athe-
niensis*, Athenee; *Dion Syracusanus*, Syrakuski; *Eumenes Cardianus*,
iz Kardije; *Timoleon Corinthius*, Korinthjan; *Arhytas Tarentinus*.
Tarenčan, iz Tarenta. — *Navis Segestana, Tyndaritana, Herbiten-
sis, Heracliensis, Halluntina*. — Laški, Ogerski, Kranjski; kmétiški,
rokodélski.

b) Ime kraja, kjer se je godilo kaj (zlasti o bitkah in voj-
skah), kjer se nahaja, ali biva kaj.

npr.: *Bellum Gallicum*, Gallijska vojska, z Gallijani; *bellum
Punicum*, s Punci; *Africanum*, v Afriki; *bellum Sartorianum*, s Sar-
torijem; *pugna Marathonica*, pri Marathonu; *pugna Cannensis*, pri
Kanaš; *urbs maritima*, pomorsko mesto.

c) Ime pisatelja, pri kojem je omenjena kaka oseba, npr.:
Socrates Xenophontius, S. Platonicus, Sokrates pri Xenophontu, pri
Platonu; *Ulysses Homericus*. — Tako ime onega, od ktereга izvira
predlog, kot: *Lex Sempronia; lex Ogulnia; lex Canulcia*.

§. 86. Temu nasprotno se včasih slovenski adjektiv izražuje
s substantivom v genitivu, zlasti če je naznanjen lastnik ali pa
stvar, kojo reč zadeva.

npr.: *Barbarski običaji, mores barbarorum*; sovražne čete,
copiae hostium; národne pravice, *jura gentium, leges populorum*;
slovstveni pomočki, *adjumenta doctrinae*; filozofično pravilo, *prac-
ceptum philosophorum*; dušne, telesne bolesti, *animi, corporis
dolores*.

Adjektiv rabljen kot substantiv.

§. 87. 1) So nekateri adjektivi, ki imajo v latinščini samostavno veljavo; taki so: *amicus, inimicus; adversarius, familiaris; cognatus, propinquus; sodalis, socius; adolescens, juvenis, senex*. — Slovenščina ima tu vselej dotični samostavnik.

§. 88. 2) V pluralu se rabijo adjektivi za moški in ženski spol substantivno po vseh sklonih, če je naznanjena vrsta oseb, ktere spadajo po tej lastnosti k tej vrsti. — Slovenščina ima ali samostavnik, ali pa izvestno obliko.

Taki so: *boni, mali; probi, improbi; nobiles, ignobiles; divites, pauperes; summi, infimi; veteres, recentes; pii, impii*.

Nota 1) Včasih se pridene beseda: *viri, homines*, pa to bistveno ni potrebno.

npr.: *Nobilium hominum vitia omnibus innotescunt. Homines literati et historici.*

in pa: *Haec locupletibus cum plebe communia. Delectantur imperiti, crudescunt puduci impudica loqui.*

Nota 2) Brez pristavka *homines, viri*, rabijo se adjektivi substantivno, kedar se naznanjajo nasprotja, ali če se osebe naštevajo.

npr.: *Secedant improbi, secernant se a bonis. Quid est tam commune, quam spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, plavajočim, jadrijočim.*

§. 89. 3) V singularu se rabijo adjektivi za moški in ženski spol substantivno, navadno v odvisnih sklonih (*casus obliqui*); nominativu se pridene *vir, homo*.

npr.: *Parcitur inermi; plurimum interest inter doctum et rudem; in vivo intellegi potest, in mortuo ne intellegi quidem; carere est sentientis*. — *vir fortis, pogumni; homo doctus, učenjak*.

Nota. Nominativ se rabi substantivno (brez pristavka), če je izražen pojem, t. j. ena oseba vzeta za celo vrsto, npr.: *Si tabulam stultus arripuerit, extorquebitne eam sapiens* — norec, modri.

§. 90. 4) *Neutrum*:

a) v singularu, če se rabi beseda v filozofičnem smislu, kot pojem (*notio* — Begriff).

Taki so: *bonum, malum, dobro, blago, zlo; verum, resnica; honestum, nrava, nrav, krepost; justum, pravo; utile, korist; simile, primera, podoba, prilika*.

b) v pluralu, kedar se povzame več posameznih stvari v jedno čeloto.

npr.: *vera, falsa; humana, divina; honesta, turpia* (dobre, slabe reči).

Nota. V *casus obliq.* se pridene večidel beseda *res* (reč), razun v akusativu.

Komparativ (primerjavnik).

§.91. Komparativ adjektiva se rabi, kedar se primerjate dve osebi ali reči med seboj po lastnosti, tako da je ena na viši ali nižji stopnji mimo druge.

Če so primerjeni glagoli, rabi se komparativ adverba, ali pa: *magis, plus, minus, longius, amplius, potius*.

Veznik mu je *quam* = kakor, nego.

§.92. 1) *Quam* mora nastopiti, kedar stojite primerjene reči v odvisnih sklonih, ali pa v različnih.

npr.: *Ego tui studiosior sum, quam fratris tui. Cui potius credam, quam tibi. Donum spe magis, quam re. Ea res laetitiae plus habet, quam molestiae. — Vicinus tuus meliorem agrum habet, quam tuus est. Haec verba sunt Varronis, hcm'nis doctioris, quam fuit Claudius.*

2) *Quam* se sme izpustiti ter stopi drugi oddelek (to s čimer je prvi primerjen) v ablativ comparisonis (§. 71), in sicer:

a) Kedar ste primerjeni reči v nominativu (*accus. c. inf.*).

npr.: *Turpis fuga mortis omni est morte pejor. Nihil est amabilius virtute. Lux sonitu velocior est. Quis clarior fuit Themistocle? Lacrimā nihil citius arescit. Scito, nihil longius abesse crudelitate.*

Nota. Ko bi bilo dvoumno, mora *quam* ostati; to je zlasti pri substantivih I. deklin., kot: *Hibernia Britannia minor est*, pač pa: *Hiberniam Britannia minorem esse, notum est. Cajum non minus te diligo*, ali je: *Cajum non minus diligo quam te*, ali pa: *non minus quam tu*.

b) včasih tudi akus. objektivni, kedar se drugi oddelek da povzeti v stavek z *esse* (= *quam est, sunt*).

npr.: *Non tulit ullos haec civitas clariores, graviore Africano, Laelio, Furio* (= *quam Africanus, Laelius erant* — kakor so bili). *Quem auctorem locupletiozem Platone laudare possumus* (*quam Plato est*, mimo Platona). *Neminem Lycurgo aut majorem aut utiliozem virum Lacedaemon genuit* (nikoga boljega od Lykurga — *quam Lycurgus erat*).

Slovenščina ima genitiv komparativni s predlogi od, mimo, in sicer za vse sklone. (Janežič, §. 365).

§. 93. Če se primerjata na isti osebi (reči) dva adjektiva, ali dva adverba, stopita oba v komparativ. — Širji kot dalji.

npr.: *Acrior quam compositior pugna fuit. Celer tuus disertus magis quam sapiens est*, bolj zgovoren, kakor moder. *Consul temere magis quam caute fecit*, bolj neprevidno, kakor modro. *Triumphus M. Furii clarior quam gratior fuit. Romani bella quaedam fortius quam felicius gesserunt*, bolj hlabro, nego srečno. *Pestilentia minacior fuit quam periculosior*.

Nota. *Magis-quam* rabi se, kedar se naznanja, da osebi bolj pristoja prvi adjektiv (adverb), nego drugi, npr.: *Hoc subtiliter magis, quam dilucide dicitur*, bolj natanjčno, kakor jasno (primeri dva prejšnih stavkov).

non magis je = ravno tako malo, npr.: *Qui animus est in aliquo morbo, non magis est sanus, quam id corpus, quod in morbo est* (t. j. ni zdrav).

§. 94. Latinsščina rabi komparativ vselej, če velja po smislu o le dveh stvareh, akoravno je omenjena samo jedna; ali če je v slovenskem nasebnik (positiv), ali pa tudi superlativ.

npr.: *Duas a te accepi literas; respondeo igitur priori prius*, na prvo pismo odgovorim naj preje; *pars prior, pars altera*, prvi, drugi del; *semestri priore, altero*, v prvem, drugem polletju; *Italia superior, Italia inferior*, zgornja, spodnja Italija; *Pannonia prior, Pannonia interior*, prednja, notranja; *Asia minor* (v razločku s celo Azijo). *Gallia citerior, ulterior*; pa *Graecia Magna* (ne major).

§. 95. Včasi rabi latinsščina (kakor slovenščina) komparativ, če ravno je izpuščena reč, kateri se kaj primerja.

Postavimo: *Medici gravioribus morbis periculosas curationes adhibent*, za bolj nevarne bolezni. Slovenska pisava ljubi krajše stavke. Slom.

In to vselej, če je kaj čreznavačno, črez pristojnost, bolj (dobro, slabo); pre- (dolgo, kratko); malo, precèj.

npr.: *Histrion exsibilabatur, si versus pronuntiatus est aut longior aut brevior*, predolgo, prekratko. *Themistocles minus parentibus probabatur, quod liberius viveret*, preveč prosto. *Senectus est natura loquacior*, bolj zgovorna je starost — nego drugi. *Interim longior sermo instituitur*, daljši, nego je trebalo. *Diutius*

durabat, predolgo je trpelo. *Frumenta angustius provenerunt*, prepičlo — da bi zadostilo.

Nota. Kedar je izražen drugi oddelek, rabi se *quam ut (quam qui)*, npr.: *Major sum, quam cui (ut mihi) fortuna nocere possit*, premočen sem, da bi mi škodovala osoda. Ti si premlad, da bi, *quam qui (ut) capere possis*.

§. 96. Često se rabi komparativ zanikani mesti superlativa affirmativnega, zlasti v stavkih nanašavnih, in sicer z ablativom.

npr.: *Decedat de hac sententia, qua nihil est mihi inimicium. Quid hac re indignius? (hac re nihil indignius, haec res indignissima est). Bellum punicum, quo non majus Romani gesserunt = maximum omnium, quae R. gesserunt.*

§. 97. *Non minus quam*, ne manj — nego = ravno tako, ima povdarek na prvem členu.

Non magis — quam, nebolj — kakor = ravno tako, ima povdarek na drugem členu.

npr.: *Patria hominibus non minus cara esse debet, quam liberi. Externis hostibus non magis laboramus, quam domesticis.*

§. 98. Pri adverbialnih komparativih: *plus, minus, amplius, longius* je pred številni trojna raba:

- a) *quam* nastopi z dotičnim sklonom;
- b) *quam* se opusti in nastopi ablativ;
- c) *quam* sme izostati brez spremembe sklona.

npr.: *Non plus quam quatuor mille hominum effugerunt. — Caesar ab hostium castris non longius mille et quingentis passibus aberat. In eo proelio ceciderunt plus decem millia hominum.*

§. 99. Notae. 1) Pri komparativu se rabi adverb vselej v ablativu (*abl. mensurae*), npr.: *Multo sapientior; paulo deterior; aliquanto melius.*

2) Slovenski jačivni še se prevaja z *etiam*, npr.: *Livius elegans, Cicero etiam elegantior*, še bolj olikan.

3) *quam pro kakor po* (razmeri, številu, okoliščinah) se rabi pri komparativu z ablativom tiste reči, v oziru koje je presežnost, npr.: *Major pugna editur, quam pro numero hominum*, nego bi po številu bilo misliti. (cf. §. 94).

Superlativ (presežnik).

§. 100. 1) Superlativ se rabi sploh, kedar se priklada osebi (ali stvari) kaka lastnost v prav, zelo veliki meri; ali tudi v oziru druge osebe (ali stvari) v najviši stopnji.

npr.: *Cicero fuit summus orator. Gratissimae mihi tuae literae fuerunt. Graecorum oratorum praestantissimi sunt ii, qui fuerunt Athenis.*

Superlativ se še krepkeje izrazi, če se mu pridene kaka teh besedi: *longe, quam, vel, unus omnium, quam maxime posse, vel optime.*

npr.: *Eloquentia res est longe difficillima — una omnium difficillima. Vel minima sentio, vsako najmanjši stvar čutim. Exposui quam brevissime potui, kar sem naj kraje mogel, kraje ko sem mogel. Quam maxime nocet, kar naj več more (škoduje), več ko more. Caesar quam maximas potest copias parat, kar naj več mogoče veliko.*

- § 101. 2) Rabi se superlativ, kedar se izreka pohvala ali pa graja kake znane osebe; — slovenščina ima pozitiv z besedo „tako“, kot: *Caesar — ta tako vrlji, hrabri mož = Caesar, vir fortissimus.*

npr.: *Audivi causam Dejotari, fidelissimi atque optimi regis, a Bruto esse defensam, pravda (reč) tega tako zvestega, tako vrlega kralja.*

- § 102. 3) Superlativ se rabi včasih, zlasti v splošnih stavkih, mesti komparativa *quo-co, quanto-tanto*, tako da nastopi superlativ v obeh členih z *ut quisque — ita.*

npr.: *Ut quisque est doctissimus, ita est modestissimus, kolikor bolj, toliko bolj. Ut quisque est vir optimus, ita difficillime alios esse improbos suspicatur, kolikor boljši je kdo, toliko manj meni. Hoc est officii, ut quisque maxime opis indigeat, ita ei potissimum opitulari — čim bolj kdo pomoči potrebuje, tem bolj pomagati mu = bolj ko kdo pomoči potrebuje, tem bolj pomagaj mu = naj bolj potrebnemu, najpred pomagati, to je dolžnost (hoc est officii). Cic. Off. I. 15.*

Opombe k števnikom (*numeralia*).

(cf. I. §§. 76—79).

- § 103. Števnik *unus -a -um* (jeden, en, ena, eno) izražuje latinščina: a) če je v nasprotju z množino, npr.: *Gallia est divisa in tres partes, quarum unam incolunt Belgae.*

b) če se vzame več stvari v jedno celoto, npr.: *Ex his tot populis unus ingens exercitus fines Samnitium ingressus est*, samo jedna velika četa, jedna sama, le jedna.

c) kedar ima presežni pomen (superlativen), jedini, zlasti.

npr.: *Miltiades modestia sua unus omnium maxime florebat*, izmed vseh najbolj. *Demosthenes unus cūmet inter omnes in omni genere dicendi*, jedini samo Demosthenes. *Pompejus plus potest unus, quam ceteri omnes*, Pompej sam.

Sicer pa se ne izraža, rabi se le samostavniki v singularu, kot: en dan, eno noč, eno leto, *diem, noctem, annum, hora amplius* (črez eno uro).

2) Plural *uni, -ae, -a* se rabi:

a) pri samostavnikih, kateri imajo samo plural (*pluralia tantum*), kot: *uni gemini*, eni dvojčki; *unae reliquiae*, eni ostanki; *una munia*, eno opravilo; *una castra*, en tabor.

b) v pomenu: jedini, samo, lé, kot: *Ubii uni ex omnibus Transrhenanis legatos miserunt*, izmed zarihenci jedini Ubije.

c) v pomenu: *idem* jeden in teisti, kot: *Lacedaemonii septingentos annos unis (= eisdem) moribus utuntur*, 700 let imajo te iste običaje.

d) *uni — alteri*, eni — drugi, kedar se govori o dveh strankah.

3) Slovenski oba se prestavlja latinski z *uterque*, ambo s tem razločkom, da *uterque* kaže dejanje vsacega posebej, *ambo* pa obeh skupej.

npr.: *Duo venatores* (dva lovca) *uterque leporem fert*, t. j. vsak svojega; *ambo ursum portant*, t. j. oba enega medveda.

Nota. Plural *utrique* se rabi, ako jih je na obéh platéh več oseb, npr.: *Utrique et Platonici, et Socratici* (eni in drugi).

4) *Sexcenti, sexcenties* (600) se rabi za okroglo nedoločno število, kakor sloven. sto, stokrat = mnogokrat, velikrat.

5) *mille, milia (millia)*, glej v oblikoslovju §. 76.

§104. Vrstivci (*ordinalia*) rabijo se, kakor v slovenskem, kedar se naznanja vrsta štetih predmetov. Pomniti je raba ta:

a) ž njimi se izraža: leto, dan, ura dogodka, npr.: *anno millesimo octingentesimo septuagesimo; sexto Nonas Martias; hora quinta*.

Včasí ima vrstivec pri sebi *quisque*, npr.: *quinto quoque anno lustrum erat*, vsakih pet let, na peto leto.

b) v knjigah: glava, stran, paragraf.

c) pri drobižu je odlomek, *pars*, toraj: *dimidia pars* = $\frac{1}{2}$, *tertia* = $\frac{1}{3}$, *quarta* = $\frac{1}{4}$; *duae tertiae* = $\frac{2}{3}$, *duae quintae* = $\frac{2}{5}$, cf. *Cic. Qui divisione duas partes absolverit, restabit tertia*.

Slovenski prvič, drugič, tretjič idr. je v latinskem *primum, tum, deinde, denique (postremo)*; tudi: *primum, deinde, tertio, quarto ... denique*.

§ 105. Za delivec (*distributiva*) ima latinščina posebno obliko, kjer slovenščina rabi, ali števece, ali ločivce, ali množivce.

Raba jim je:

a) na vprašanje: koliko vsakteremu? koliko vsakteri? po koliko vsak? po koliko na dan? po koliko dni vsak?

npr.: *Bina jugera agri plebi dividebantur*, po dva oralna — vsak dobi dva oralna. *Binae venationes per quinque dies*, skozi 5 dni po dva lova na dan. *Caesar et Ariovistus denos comites adduxerunt*, po deset, vsak deset. *Per decem dies denos denarios*, deset dni po deset, vsak dan deset.

b) pri samostavnih rabljenih v pluralu (*pluralia tantum*) od dveh naprej, npr.: *binae literae*, dva lista, pa: *duae literae*, dve črki; *trina castra*; *quaterna spolia*.

c) pri stvareh, ki jih več skupej vzetih dajo eno celoto, npr.: *Pamphylus binos habebat scyphos sigillatos*, dva para kozarcev, dvoje kozarce (slov.: oboje žlice mi je vzel, t. j. dve vrsti žlic, malih in večih). *Bina tigna inter se jungebat*, po dva trama — dvoje tramov skup.

d) pri množenju (multiplikaciji), npr.: *bis bina* dvakrat po dva; *ter noveni* trikrat devet — po devet.

§ 106. Ponavljavni (prislovn) števniki (*adverbialia*) rabijo se na vprašanje: kolikrat? pri glagolih, kot: *bis, ter*, dvakrat, trikrat sem povedal. — Dalje pri vseh besedah, ktere niso substantivi, npr.: *bis viceni, bis mille, pa duo milia*.

GLAVA IX.

Pronomina (zaimena).

A) Določna.

I. Pronomina personalia (osebna zaimena).

§ 107. 1) Nominativ osebnih zaimen: *ego, tu, nos, vos* se navadno v govoru neizražuje, kakor tudi v slovenskem ne, ker je naznanjen že po glagolskem osebilu (*laboro* delam; *laboramus* delamo; *quid legis?* kaj bereš? *quid legitis?* kaj berete?)

Mora pa se izraziti nominativ:

a) Če ste si dve osebi v nasprotju, ter je nekak povdarek na obe plati.

npr.: *Ego reges ejeci, vos tyrannos introducitis; ego libertatem peperit, vos partam servare non vultis.*

b) če se oseba nagovori s silno živahnostjo (zlasti v vprašavnih in vzkazovavnih stavkih — nevolja, začudjenje).

npr.: *Tu non cessabis hinc, da bi ti neodstopil! Tu ut te unquam corrigas? At tu saltem hinc arce hostes, vsaj ti!*

c) Kedar ima zaima apposicijo pri sebi.

npr.: *Ego, homo imperitus juris, hanc puto me habere rationem.* (Primeri Janežič §. 372).

2) Za tretjo osebo latinščina nima posebnega zaimena, marveč naznanjuje jo ali po glagolu samem, ali pa rabi besede: *is, idem, ipse*, ki imajo pa vsaka svoj pomen.

§ 108. *Is, ea, id* (on, ona, ono; ta, to) je nanašavnega (*correlativ.*) pomena, in kaže sploh na stvar, ki je govorečemu v mislih, in uže omenjena. — Rabi se:

a) v zvezi s *qui, quae, quod*, ki kaže njegov zapopadek ali osebo.

npr.: *Semper auget assentator id, quod is, cujus ad voluntatem dicitur, vult esse magnum*, Prilizovalec hvališe to, kar čišla on, komur na voljo se govori.

b) če se povzame uže omenjena oseba, stvar, dogodek, ali tudi celi stavek.

npr.: *Interregnum initum. Corn. Scipio interrex, et post eum (za njim) Furius; is (on) tribunus militum creat. Ad eas res*

(omenjene stvari) *conficiendas Orgetorix deligitur; is (on) legationem suscepit; in eo itinere persuadet Castico. Pausanias consilia patriae inimica capiebat; id postquam Lacedaemonii resciverunt* (ko so to zvédeli), *legatos ad eum miserunt.*

c) véasi zato, da se pridene še drug praedikat s povdarkom, in sicer v izrazih: *et is, atque is, nec is, isque* — sloven. in sicer, in to, to pa zato, ta pa je ...

npr.: *Unam rem explicabo eamque maximam*, eno reč, ta pa je važna. *Homo habet memoriam et eam infinitam*, in sicer nezmerni. *Parva res, eaque bona*, mala reč in to dobra. *Crassum cognovi, idque a puero*, in to iz mladega. *Erant adolescentes aliquot, nec ii tenui loco orti*, in to ne nizkorodni.

§ 109. *Idem, eadem, idem* (taisti, ravno tisti, ravno tak ... kakor. Rabi se:

a) Če se pridaje dvema osebama (stvarema) en praedikat.

npr. *Peripatetici quondam iidem erant, qui Academici. Servi iisdem moribus erant, quibus domini. Incidit in eandem invidiam, quam pater.*

b) če se pridavajo eni osebi (stvari) razni praedikati. Slov.: tudi, pa tudi; pa vendar, ali vendar.

npr.: *Quidquid honestum est, idem est utile* (to tudi). *Gens ad artes rudis, pigerrima eadem ad militaria opera*, neveden pa tudi len. *Multi vulnera fortiter tulerunt, iidem dolorem morbi ferre non possunt*, ali vendar, toda.

Nota 1) V pomenu „tudi“ rabi se često *idem* za prvo in drugo osebo, npr.: *Ego idem auctor pacis fui*, ravno jaz sem tudi. *Dedi literas ad te, in quibus idem te rogo etc.*, v kojem te tudi to prosim.

Nota 2) pri *idem* stoji mesti nanašavnika *qui* véasi vesnik *atque, ac* = kakor, npr.: *Virtus eadem in homine ac deo est.*

§ 110. *Iipse, ipsa, ipsum* — on, on sam (osebno), sam (iz lastnega nagona), sam na sebi, sam po sebi. — Raba mu je:

a) naznanja glavno osebo, v nasprotju od drugih.

npr.: *Munitioni Labienum praefecit, ipse in Italiam contendit*, on pa je šel. *Darius ejus pontis custodes reliquit, dum ipse abisset.* — Dokler boš sam (ne drugi) za sebe skrbel idr.

b) kaže, da déluje oseba sama (brez ptuje pomoči), iz lastnega nagona, prostovoljno; ali pa, da je stvar ločena od drugih, kakoršna je sama na sebi, sama po sebi, sama za-se.

npr.: *Non ipse promisit, sed coactus. Valvae se ipsae aperuerunt. Adventu ipso et nomine ejus impetus hostium retardati sunt. Veritas se ipsa defendet*, sama po sebi, brez naju. *Quanti libertas ipsa* (sama na sebi) *acstimanda est! Aliud est ars ipsa aliud quod propositum est arti*, umetnost sama za-se.

c) pri substantivih in zaimkih kaže važnost osebe (stvarí), ter jo nekako povdarja in loči od drugih.

npr.: *Hostes ipsa sub moenia prodierunt*, prav do obzidja. *Ipsis sub montis radicibus constiterant*, čisto pod hribom, do znojža. *Mittit Vatinium ad ripam ipsam*, celó do obrežja. *Ipsa die natali*, ravno na rojstni dan. *Species ipsa*, pravi vzor.

d) v nasprotju z drugimi osebami smé namestovati *is, ea, id* in *sui, sibi, se*.

npr.: *Caesar milites incusavit. cur de sua virtute aut de ipsius (ejus njogovo) diligentia desperarent. Ariovistus respondit, si quid ipsi (sibi) a Caesare opus esset etc.*

Nota. V sklonu se ravna *ipse* po logičnem smislu, t. j. stoji v nominativu, če deluje oseba sama in ne druga; če pa zadeva dejanje osebo samo in ne druge, ondi nastopi sklon, kojega zahteva glagol.

npr.: *Tibi ipsi nocet*, nikomur drugemu; *ipse tibi nocet*, nikdor drugi; *te ipsum custodias*, samega sebe; *ipse te custodias*, váruj se sam.

Pronomen reflexivum (povračavno zaimo,
povratnik).

§ 111. *Sui, sibi, se; suus, -a, -um* rabi včasí latinščina za tretjo osebo po odvisnih sklonih.

Latinski refleksiv in slovenski povratnik sta si po rabi različna v nekterih slučajih.

1) Slovenščina ga ima za vse tri osebe; latinščina samo za tretjo. — Hvalim se, *laudo me*; hvališ se, *laudas te*; hvalijo se, *laudant se*; *omnia mea mecum porto*, vse svoje sabo nosim; *sapiens omnia sua secum portat*, vse svoje s seboj nosi.

2) Slovenščina ga rabi samo, kedar gre dejanje na delajočo osebo (t. j. na subjekt) nazaj; latinščina često tako, da gre dejanje na osebo glavnega stavka, t. j. glagol deluje na drugo nego svojo osebo.

Primeri: *Themistocles domicilium Magnesiae sibi constituit*, ustanovil si je domovino. *Caesar legatis mandavit, ut quae diceret*

Ariovistus, ad se referrent, ukazal je, naj njemu sporočijo. *Res civitatem liberam sibi servire coëgit*, kralj si je mesto podvergel — primoral, da njemu robuje. *Neque saucio sui recipiendi facultas dabatur*, še ranjeni niso imeli prilike, da se odtegnejo. *Cicero per Fulviam effecerat, ut Curius consilia Catilinae sibi proderet*, da mu je izdal. *Omnino est amans sui virtus, optime enim se ipsa novit*, zelo ljubi sama sebe, dobro pozna sebe. *Ariovistus interrogavit legatos, cur ad se venirent*, zakaj so prišli k njemu? *A me petiit, ut secum et apud se essem*, ž njim in pri njem. *Hostem in sua sede inveniunt*, v njegovem stališču.

3) Latinščina rabi refleksiv osebe glavnega stavka, če tudi je zavisen od glagola v odvisnem stavku, to zlasti pri participijih in gerundivih, pri *ut, ne*, v odvisnih vprašanjih.

Slovenščina ima tu vselej zaimke: njega, ga, njih, jim, idr., ker sta logično dva stavka.

npr.: *Nicias vehementer tua sui recordatione delectatur*, njegova spomina na-nj — da se ga spominjaš. *Postremo univcrsum sibi creditum exercitum Dario prodit*, njemu izročeno četo. *Scnatum populus ipse sui regendi potestatem tradidit*, oblast, da ga vlada.

§ 112. Raba mu je troja (za tretjo osebo):

1) Če se dejanje glagola povrača na delajočo osebo nazaj, kakor je v slovenskem.

2) v odvisnih stavkih, kedar se govori v smislu subjekta v glavnem stavku (konjunktiv v *oratio obliqua*).

Toraj je on, ona, ono, njega etc. = *sui, sibi, se*; njegov, njen etc. = *suus, -a, -um* v odvisnem stavku, ako se naša na subjekt glavnega stavka:

a) v konstr. *accus. c. infin.*, in pri *quod* s konjunktivom;

b) v *oratio obliqua*;

c) v indirektnih vprašanjih;

d) v finalnih stavkih (ne pa pri *ut consecutivum*).

3) Kedar se naznanja medsobnost (*reciprocitas*) med dvema osebama (stvarema) ali njih več, v tretji osebi; to je zlasti pri *praeios. inter*.

4) v pomenu: njegov, lasten.

5) v splošnih stavkih, kjer oseba ni določno naznanjena.

npr.: *Cleopatra se ipsa interemit*, sama sebe. *Suum quisque noscat ingenium*.

A Caesare invitō, sibi ut sim legatus, da bi mu. Gratias mihi agunt, quod se sententia mea reges appellaverim. Ariovistus respondit: si quid ille a se velit, illum ad se venire oportere, če hoče Caesar kaj od njega, naj pride k njemu. Rogant, ut id sibi facere liceat. Unum deprecantur, ne se armis spoliaret, da nebi jih oropal. Ariovistus interrogavit, cur ad se venirent.

Camillus mihi scripsit, te secum locutum esse, ž njim. Ariovistus respondit, omnes hostes contra se castra habuisse (contra eum habuerunt).

Neque solum colent inter se ac diligent, sed etiam verebuntur (homines benevolentia conjuncti). Sic furtim nonnunquam inter se aspiciabant (conjurati), ut ipsi se indicare viderentur (so se pogledovali). Complecti inter se lacrimantes milites coeperunt, jokaje so se objemali.

Si ceteris recte facta sua prosunt, mihi mea ne obsint, providete. Hannibalem sui cives ejecerunt (a suis civibus ejectus est). Orator pervestiget, quid sui cives cogitent. Legatos misit, ut prae-pararent suorum animos.

Deforme est, de se praedicare falsa. Par est, primum ipsum esse virum bonum, tum similem sui quaerere.

Nota. Včasí se nahajata dva refleksiva v istem stavku, eden spada k svojemu subjektu, drugi meri na govorečo osebo (direktni, indirektni reflektiv), npr.: *Ariovistus respondit: Magnam Caesarem injuriam facere, qui suo adventu (Caesar s svojim prihodom) vectigalia sibi (njemu, Ariovistu) deteriora facere. Sciat, neminem secum (žnjim) sine sua pernicie (brez svoje pogube) contendisse.*

II. Pronomina possessiva (svojivniki).

meus, tuus; noster, vester.

§ 113. 1) Kakor slovenščina izražuje tudi latinščina svojivnike samo takrat, če imajo naglas, če so si v nasprotju, ako bi brez njih bilo dvomljivo, čegava je kaka reč.

npr.: *Multae istarum arbōrum mea manu sunt satae. Majores nostri suos agros colebant, alienos non appetiverunt. Tota interrogatio mea nihil habuit nisi reprehensionem.*

2) Za tretjo osebo njegov, njihov, njun, rabi se genit. *ejus, eorum ali suus.* (cf. §. 112).

Nota. Če ima svojivnik pri sebi apposicijo, zlasti: *ipse, unus, solus*, stopi ta v genitiv, kot: *Meā solius — unius — ipsius operā factum est. Tuum, adolescentis, perspexi studium.*

III. Pronomina demonstrativa (kazavniki).

hic, iste, ille.

- § 114. *Hic* ta (hrv. ov, ovaj), je kazavnik prve osebe, t. j. kaže na to, kar spada v okrožje govorečega, bodi si ali v oziru kraja, ali časa, ali pa če mu je v mislih, in ima govoriti o čem.

npr.: *Omnis hic locus acervis corporum et sanguine redundavit*, tu na trgu. *Haec praesens moestitia luctusque declarat. Hujus vitia magnis virtutibus sunt emendata*, govor je o Themistoclu. *Et in hanc fere sententiam loquutus est. — Haec dixit — hoc modo dixit* (kedar se ima navesti misel ali govor).

- § 115. *Iste* tisti (hrv. taj, ta, to), je kazavnik druge osebe, t. j. kar spada v okrožje nagovorjene osebe (primeri slov.: Tista tvoja neumna navada).

npr.: *Si volumus isto modo* (kakor ti zahtevaš) *singulas res considerare. Istis, quae modo dixisti, utar. Iste tuus liber. — Intelligo, te re istic prodesse, me hic ne verbo quidem prodesse. Ego omnia ista* (kar vidiš pred seboj) *sum dimensus. Quamdiu furor iste tuus nos cludet?*

Nota. *iste* se rabi v zaničljivem pomenu, če obračamo pozornost druge osebe na kako stvar, kot: *Iste latro* (Verres). *Si iste* (Catilina) *in Manilianis castra pervenerit*.

- § 116. *Ille* on (subst.), oni, uni (adjekt.), je kazavnik tretje osebe, t. j. naznanja, kar se tiče kake nenavzočne osebe, ali sploh, kar je zunaj okrožja prve in druge; bodi si v oziru kraja, bodi si časa.

npr.: *Illorum orationi, qui dissentiunt, respondebimus. Sed illos, quos videre non possumus, negligis? Catulus non antiquo illo more*, (ne po oni stari šegi), *sed hoc nostro fuit eruditus. Illi homines* (takratni ljudje) *cum florem populi esse dixerunt. Ille erat unus timendus.*

2) *Ille* se rabi, kedar se kaže na obče znane, slavne, strahovite osebe, ali stvari.

npr.: *Honestum illud Solonis*, važni izrek Solonov. *Vos, quirites, veneramini illum Jovem, atque in tecta restra discedite*, tam-le, ónega-le Jova! *Socrates ille*, slavni Sokrates. *Medea illa*, tista znana (strašna) Medea.

- § 117. Notae. 1) *Hic — ille*; kedar kaže na dve omenjeni, enakovrstni osebi nazaj, rabi se *ille* (ón-) za prvo (pred omenjenjo) osebo, kot bolj oddaljeno, *hic* (ta) za drugo kot bližjo, npr.: *Caesar beneficiis magnus habebatur, integri-*

tate vitae Cato. Ille (Caes.) misericordia clarus factus, huic (Cat.) severitas dignitatem addiderat — oni, temu.

Ako pa ste si osebi v nasprotju, rabi se za važnišo *hic*, in *ille* za manj važno, npr.: *Senex est meliore conditione, quam adolescens, quum id, quod ille (mladenič) sperat, hic (starec) assequutus est.*

2) *Hic* — *is*; *is* kaže nazaj, na užé omenjeno reč, kot: *eam orationem habuit*, kakor sem povedal.

hic kaže naprej — *hanc orationem habuit*, kakor bom povedal.

3) Tako adverbja: *hic* tukaj, *istic* tam, *illic* ondi, *hoc modo* tako, *isto modo* takisto, *illo modo* po onem načinu.

Hrvatski: *hic* ovdje, *istic* tudič, *illic* ondje, *hoc modo* ovako, *isto modo* tako, *illo modo* onako.

4) Kazavna pronomina so tudi:

talis tak, takošen.

tantus tolik, tolikošén, tolikér.

IV. Pronomina interrogativa (vprašavna zaimena).

quis kdo? — *quid* kaj? — *uter* (kdo izmed dveh)? — *qui* kateri?

§ 118. 1) *Quis? quid?* rabi Latinec, kedar vpraša za osebo (stvar), da jo zvé po imenu samo.

Qui, quae, quod? mu rabi, če vpraša natanjéneje, po kakem znamku imenovane osebe.

npr.: *Quis fuit igitur?* kdo je bil? — *iste Charea, qui Charea?* kateri Charea? — *frater Phaedriae.*

Quis je substantivnega, *qui* adjektivnega pomena. — Stoji pa tudi *quis* pri substantivu, ako se vpraša po eni izmed več enakih oseb.

npr.: *Quis tandem est orator, qui cum Demosthene comparari possit? Quis fuit populus, qui non uteretur praedictione divina?* (kateri narod?)

2) Latinščina ima lahko dva vprašavna zaimena v enem ter istem stavku, da vpraša po subjektu in pa kakem dostavku, kot: *Considera, quis quem fraudaverit?* kdo — in koga je goljufal?

Nota. Vprašavni, nanašavni, nedoločni so tudi:

uter — kdo? kdor (nju).

qualis — kakošen? kakoršen.

quantus — kolik? kolikoršen.

quotus — kolikteri? kolikor.

V. Pronomina relativa (nanašavniki).

qui, quae, quod.

§ 119. Po obče rabi se relativ v latinskem kakor v slovenskem, vendar so nektere različnosti.

Pomniti je sploh:

1) Če se *qui* nanaša na *is, iste, ille*, in če sta v enakem sklonu, izpusti se demonstrativ, kedar je izražena splošna misel, brez ozira na določno osebo.

npr.: *Sapienter cogitat, qui temporibus secundis casus adversos reformidat*, modro misli, kdor se v sreči nesreče boji. *Quem neque gloria, neque pericula excitant, frustra hortaris*, kogar ne vzdviza (vzbuja) niti slava, niti pogibelj, njega zastonj nagovarjaš.

Nota. Če je nanašavni stavek spredaj, mora v slovenskem kazavnik izraziti se, zlasti takrat, kedar relativ in demonstr. nista v enakem padežu, npr.: Kdor ni mož beseda, tega nikdo nemara.

2) Mora nastopiti demonstrativ, če se po nanašavniku oseba (stvar) loči, odlikuje od drugih.

npr.: *Non potest exercitum is continere imperator, qui se ipse non continet*, tisti poveljnik, kateri. *Sapienti proxime accedit ille, qui alterius bene praeceptis obtemperat. Hoc decorum, quod lucet in vita*, to je lepo, kar se odlikuje.

Nota. V slovenskem mora v takih slučajih stati nanašavni stavek za glavnim; v latinskem sme biti spredej, npr.: *Male se res habet, quum, quod virtute effici debet, id tentatur pecunia*. Slabo je, ako se poskuša z denarji to, kar se ima storiti s krepostjo.

Relativ pred substantivom.

§ 120. 1) Če ima nanašavni stavek poudarek, vzame relativ k sebi v sklon iz glavnega stavka substantiv, na kojega se nanaša, in stoji večidel od začetka — atrakcija.

npr.: *Quam quisque norit artem, in hac se exerceat*, ktero umetnost kdo ume idr. (*in ea arte, quam norit*, v tisi — ki jo). *Quam epistolam ad Caesarem misi, ejus exemplum tibi mitto (epistolae — quam (prepis lista, ki sam ga poslal itd.). Bestiae, in quo loco natae sunt, ex eo se non movent*, v katerem kraju — iz kraja v katerem.

2) Relativ stoji pred svojim substantivom v istem sklonu, če se pridene stavku, ali osebi ta substantiv kot apposicija.

npr.: *Eo signa conferri jubet; quae res (to dejanje — kar) et hostes retardabat. Cimon exilio multatus est; cujus facti celerius Athenienses quam ipsum poenituit (česar). Amanus Syriam a Cilicia dividit; qui mons (gora, ki) erat hostium plenus. Omnes antiquae gentes regibus paruerunt; quod genus imperii primum erat (vlada, ki).*

Tudi superlativ kot praedikat vzame v svoj sklon, ako je tehten povdarek — enako slovenskemu.

npr.: *Devoberat, quod pucherrimum natum est*, kar naj lepšega je bilo.

Relativ kot veznik.

§121. Često rabi se relativ mesti osebnega, ali kazavnega zaimena k temu, da samostojne stavke bolj osko naslanja na prejšnje; tu je *qui, quae, quod* nékak veznik. (§. 189).

qui — mesti	}	<i>et ego, et tu, et is</i>
		<i>ego, tu, is vero (autem)</i>
		<i>ego, tu, is enim — nam hic</i>
		<i>ego, tu, is igitur</i>
		<i>ut ego, tu, is.</i>

npr.: *De Scauro et Rutilio licet breviter dicere, quorum (nam horum) neuter summi oratoris habuit taudem. Habeo senectuti magnam laudem; quae (ea enim, kajto ona) mihi sermonis aviditatem auxit. Perobscura est quaestio de natura deorum, quae (ali vendar) ad agnitionem animi confert. Animum (čutje) rege, qui nisi (nisi enim is) paret, imperat. Legatos miserunt, qui (ut ii) agerent de pace, ki naj bi idr. Res ipsa loquitur; quae valet semper plurimum, kajti to je veljavno. Perutiles sunt libri Xenophontis; quos legite studiose, torej čitajte jih.*

Nota. Tega pomena vezniki so tudi: *quare, quamobrem, quapropter, qua de causa* (zatoraj), *quo facto* (po tem).

Zlasti *quod* služi kot veznik, bodi si, da povzame celi prejšnji stavek (*quod quum audissem*, ko sem to slišal); bodi si, da je samo adverbialni veznik (*quod si, quod nisi* (= *enim, et, autem, igitur*); *quod quia, quod cum*).

npr.: *Tyranni coluntur dumtaxat ad tempus. Quodsi forte ceciderunt tum intelligitur, quam fuerint inopes amicorum, če pa so padli. Quod cum perspicuum sit, ker je toraj znano.*

Relativ sklopljen.

§122. Namestujoči relativ ima včasih še kak drug odvisni stavek v sebi, ali je nanašaven, ali časoven (*postquam*), ali pogojen (*si*), ali vzročen (*quum*) — tako, da sta dva stavka vpletena.

npr.: *Magna est admiratio copiose dicentis; quem qui audiunt intelligere et sapere plus quam ceteros arbitrantur etc. (nam qui hunc audiunt). Plancius talis fuit tribunus, quales si omnes*

fuissent, nunquam desideratus esset tribunus (ut si tales). Nihil est praestantius virtute, quam si sequeris, te beatum reddet (quae, si eam seq. te b. reddet), koja te srečnega stori, ako jo čišlaš). *eNon vident, id se cupere, quod si adepti sunt, fugitivo alicui concedi necesse sit* (stvar, ktero bodo morali prepustiti, ako jo do-bijo. *Cic. — Primeri: Kaj trdiš, kar ne veš kako se bo izšlo! Ne zahtévam, kar ne vem da ohranim, če dobim.*

Razni relativni.

§ 123. 1) Relativ se rabi včasih mesti *pro*, če se priklada praedikat v oziru na lastnost, ali okoliščine, enako slovenskem: pri, po, vsled, za.

npr.: *Spero, quae tua est prudentia et temperantia, te jam valere, pri tvoji zmernosti. Qua mollitie sum animi ac lenitate* (vsled moje mehkodešnosti), *nunquam Autronii lacrimis restitissim.* *Democritum cognitum per te ipsum, quae tua natura est* (po tvojem značaju soditi), *dignum tua amicitia judicabis. Patre usus et diligenti et, ut tum erant tempora, diti* (za tiste čase — kakoršni časi so takrat bili). *Aiax, quo animo fuisse traditur* (poleg svojega značaja) *millies appetere mortem, quam illa perpeti malluisset.*

Taki stavki se dajo včasih do besede posloveniti: Kakor sem mehkega srca. Kakoršnega značaje si. Kakoršne so takrat šege in postave bile. Kakoršne glave je bil idr.

2) Nekteri participiji, adjektivni, adverbni se izražujejo z nanašavnim stavkom, kot: Sedanji *qui nunc sunt*; takratni *qui tum erant*; pred omenjeni *quem supra memoravi*; tako imenovan *qui dicitur*; knjiga z naslovom: „De officiis“ — *Liber, cui inscriptum est: „De officiis“*, ali *qui inscribitur: „De officiis.“* *Quam copiose a Xenophonte agricultura laudatur in eo libro, qui est de tuenda re familiari, qui Oeconomicus inscribitur* z naslovom „gospodar.“ (cf. §. 248 b).

B) Nedoločna.

Pronomina indefinita (nedoločna zaimena).

§ 124. *Quis, qua, quid (qui, qua, quod)* kdo, kaj, kateri, kak, kaže na domišljeno osebo ali stvar, pa ne faktično.

Rabi se zlasti v zvezi z besedami: *si, nisi, ne, num, ut, quo, quanto, ubi, quum* — in je enklitičen.

npr.: *Quo quis est melior, eo est prudentior*, kolikor boljši je kdo idr. *Fieri potest, ut recte quis sentiat, sed id polite elöqui non possit. Officium justitiae est, ne cui quis noceat*, da nebode nikdor nikomur škódoval. *Si quis rex, si qua natio id faceret etc.* (ko bi kak kralj, kak narod), *nonne publice vindicaremus?*

§125. *Aliquis -qua -quid (quod)* nekdo, nekaj, neki, kak človek, neka stvar (nasprotno: *nemo, nihil* — nihče, nič).

1) Rabi se, kedar je v mislih faktična oseba (stvar), pa ne dovolj znana (je nekdo, toda se nevé kdo).

npr.: *Dixit mihi aliquis*, nekdo mi je povedal (pa nevem kdo). *Mitte ad nos aliquem tabellarium*, kakega pisarja, listonošo. *Nihil ne tibi videor, an aliquid dicere*, ali nič, ali (vsáj) nekaj? *Non est tua culpa, si te aliqui timuerunt*, nekteri ljudje. *Si aliquid dandum est voluptati*, če se uže mora nekaj dopustiti. *Nil tam absurde dici potest, quod non dicatur ab aliquo philosophorum*.

2) Rabi se praedikativno, da kaže nekako višo ali nižo stopnjo; sloven.: nekak, nekakošen.

npr.: *Si mihi esset obtemperatum, si non optimam, aliquam rempublicam haberemus*, imeli bi vsáj nekakošno ljudovlado. *Habemus speciem oratoris alicujus*, podobo nekakega govornika. *Ego quoque sum aliquid*, tudi jaz sam nekaj. *Esse in aliquo numero*, imeti nekako precejšnjo veljavo.

Quispiam, quaequam, quid (quod) quam — kdo, kak, kterikoli, kaže na nedoločno osebo (stvar) izmed množine. V pomenu je podoben — *aliquis*.

npr.: *Et dicet quispiam*, pa bo kdo rekel. *Utrum hanc orationem, an aliam quamquam, an omnino nullam*, ali ta govor, ali kakega drugega? *Haec a quopiam vestrum petantur*, naj prosi kterikoli izmed vas; od ktereга koli naj se prosi.

§126. *Quidam, quaedam, quiddam (adj. quoddam)* — nekdo, nekteri, se rabi, kedar ima človek v mislih znano osebo (stvar), pa je noče imenovati (objaviti).

npr.: *Dixit mihi quidam*, nekdo — toda nepovem, kdo. *Quidam ex amicis Sosiae recordatus est*, nekdo prijatelj. *Non facio id, ut quibusdam videor, simulatione*, kakor mislijo nekteri.

2) *Quidam* služi pri adjektivih temu, da je nekako vzvišuje ali zmanjšuje, sploh omejuje, če adjektiv sam ob sebi preveč, ali premalo pové.

npr.: *Erat haec divina quaedam virtus Pompeji*, nekaka čreznaravna hrabrost. *Nicander poetica quadam facultate* (skoro pesniški) *de rebus rusticis non rustice scripsit*. *Natura dura, et quasi ferrea quaedam* (skoro železna).

3) Pri lastnih imenih pomeni *quidam* porogljivo kako manj znano osebo.

npr.: *Alcidamas quidam rhetor antiquus*, neki stari Alkidama.

§ 127. *Quisquam, quaequam, quidquam* (subst.), *ullus* (adj.) — kdo, kaj (ikto, išto, ikoji hrv.).

Rabita se le z zanikavnicami, ali v te namestujočih vprašanjih, t. j. ako se zanikana trditev izrazi v obliki vprašanja. — *Haud quisquam*, nikdor; *vix ullus*, težko (malo) kdo, težko kateri, komaj kak.

npr.: *Justitia nunquam nocet cuiquam*, nikomur. *Quando Socrates quidquam tale fecit*, kedaj je Sokrates kaj tacega storil? *Nikdar! Negant, ab ullo philosopho quidquam dictum esse languidius*, nikdor nič dolgočasnejega. *Veni Athenas, nec me quisquam agnovit*, in nihče me ni poznal. *Num censes, ullum animal sine corpore esse posse?* (kaka). *Quid est, quod quisquam Pompejo dignum afferre possit?* = nobeden nič.

§ 128. *Quisque, quaeque, quid(quod)-que* — vsak, vsakdo, vsakteri — za se pomeni, da se vzame iz znane množine ena oseba (stvar) sama za se.

quisque je enklitika. — Raba mu je:

a) z reflektivni in *suus*; kot: *Sibi quisque carus; suum cuique; suae quisque fortunae faber*.

b) z superlativi; *mascul.* se rabi v singularu, *neutrum* v pluralu, kot: *Optimus quisque*, vsi dobri; *altissima quaeque flumina*. *Ex philosophis optimus et gravissimus quisque confitetur, se multa ignorare*, ravno naj boljši modrijani.

c) z vrstivnimi števniki (*ordinalia*), kot: *Tertio quoque verbo me appellavit*, v vsaki tretji besedi; *quinto quoque anno*.

d) z nanašavnimi, vprašavnimi zaimeni, za nanaš

šavnimi prislovi: *ubi, unde, quo, ut*; kot: *Dic, unde quidque emeris. Nescio, quid cuique eveniat. Ubi quisque me viderat, narrabat. Quanti quisque se ipse facit, tanti fiat ab amicis. Quo quisque est doctior, eo modestior* (kolikor je kdo).

V takih rečih se *quisque* sloveni tudi s kdo, kaj.

- § 129. *Quotus quisque* — kolikokteri, kateri neki, ima zanikaven pomen = malokdo cf. *Quotus quisque philosophorum ita moratus est, ut ratio postulat?*

quisquis, quicumque — kdorkoli, karkoli, vsakteri, kateri koli, npr.: *Quidquid oritur, causam habet* = karkoli = vse.

quivis, quilibet — vsakdo, marsikdo, marsikaj, kdorkoli, kateri (kdor, kar), hočeš, kateri koli, kateri (mi, ti, mu) drago.

npr.: *Quivis homo potest quemvis sermonem de quolibet proferre. Quidvis egestas imperat*, marsikaj, vsako.

aliquantus — nekolik.

alquot — nekoliko (njih).

quot, tot — kolikor, toliko (njih).

- § 130. *Uter? neuter, alter, uterque*, so v sloven. duali, in se rabijo v latinskem v singularu; v pluralu samo, če stoje pri „*pluralia tantum*“, ali pa, če je na obéh platéh po več oseb. (cf. §. 103).

- § 131. *Alius, alter* — drugi, sta si v pomenu različna; *alter* vzame jednega iz dvojice, *alius* (tudi lahko) iz množine. — Raba:

a) Če sta praedikata razna, veli se: *alius-alius, alii-alii* = eden — drugi, eden — eden pa; *alter-alter, alteri-alteri* = eni — drugi, eni-drugi pa.

npr.: *Consulum alter exercitum perdidit, alter vendidit. Alii acie decertabant, alii castra defendebant. Alia animalia sugunt, alia carpunt; alia vorant, alia mandunt.*

a) Če je samo jeden praedikat, stopi en oddelek v odvisni sklon: eden družemu, drug družega, drug drugače.

npr.: *Alter in alterum causam confert, drug družega dolži. Alii ab aliis sublevantur. Alter alteri nocet.*

Ali pa: eden to — drugi to; eden tako — drugi drugače (pa tako).

npr.: *Alius aliud probat. Alius in alia excellit arte; alii alio modo vivunt. Vivitur alibi aliter*, tu tako, tam tako (drugače tu, drugače tam). *Aliis aliunde est periculum*, enemu žuga nevarnost tu, drugemu tam (drugemu drugjé).

To pravilo velja tudi, ako se *alius* veže z adverbii iz *alius* izvedenimi, kakor kažejo izgledi.

Oddelek II.

Raba glagola — Verbum.

GLAVA X.

Genera verbi — (glagolski razpoli).

§ 132. Glagol se veže s svojim subjektom tako, da kaže ali subjektovo tvornost, ali pa njegovo trpljenje.

In tako nastanete obliki:

a) tvorna — *forma activa*, t. j. *genus activum* (*activum* — dejavni);

b) trpna — *forma passiva*, t. j. *genus passivum* (*passivum* — trpni).

I.

Activum (dejavni, tvorni) je ali

a) neprehajaven (*intransitivum*), če naznanja dejanje samo na sebi, brez praedikata, kot: *aqua fluit, puer currit, homo clamat*, ali

b) prehajaven (*transitivum*), če se dejanje razprostira na kak predmet, t. j. glagol ima objekt, kot: *magister instituit discipulum, scribo epistolam*.

II.

Passivum (trpni) naznanja, da dejanje gre na subjekt nazaj, ali pa, da se deluje od druge osebe na-nj. Pravi passiv imajo toraj glagoli prehajavni. npr.: *Lavor = lavo me*, umivam se; *discipulus instituitur a magistro*.

Neprehajavniki (*intransitiva*) imajo passiv samo v III. osebi singul., in sicer neosebno, npr.: *Iucunde vivitur*, dobro se živí; *digne certatum est*; *desperatur de victoria*.

III.

Deponentia, t. j. glagoli, ki imajo tvorni pomen, pa trpno obliko, ne morejo rabiti se kot passiv. Tu je treba stavek aktivno obličiti, ali pa drugače zasukniti.

npr.: Njegova zgovornost je bila sploh občudovana, *omnes admirabantur ejus eloquentiam*; *magnam habuit admirationem eloquentia*; *erat in magna admiratione propter eloquentiam*.

§ 133. Nota. Slovenski povratniki (*reflexiva*) se oblikujejo v latinskem: (§. 111, 112).

1) *Reflexiva activa*, t. j. pravi povratnik,

a) v aktivu s povratnim zaimkom *me, te, se* etc.

npr.: *Me libris delecto*, kratkočasim se; *terra circum axem se convertit*, obrača se; *vezas te*, trpinčíš se.

b) s passivom, zlasti pri neživočih rečéh, če toraj subjekt ne deluje sam.

npr.: *Tempora mutantur*; *aër movetur*; *baculus frangitur*; *occasio offertur*, se offert; *spes ostentatur*; *res augetur*; *curru vehimur*; *armis exercentur*.

2) *Reflectiva neutra*, t. j. neprehajavni, oblikujejo se v latinskem s samim aktivom.

npr.: *Bati se, timere*; nádejati se, *sperare*; ognem se, *decedo*; zameriti se, *offendere aliquem*; preseliti se, *excedere*; vrniti se, *redire*; jokati, *flere*; smejati se, *ridere* etc.

3) *Reciproca* (vzajemni) vežejo se ali z praepos. *inter se, — nos, — vos*. (se med seboj — lat. ne: *se inter se*), ali pa se beseda ponovi. (Kakor v slovenskem. — Janežič §. 376).

npr.: *Ciceronis pueri amant inter se. Naturā inter nos conjuncti sumus. Alius alium juvat. Miles militem tegit.*

GLAVA XI.

Tempora (časoslovje).

§ 134. Pri glaglu je gledati na dvoje: na dobo, kedaj se godí kaj; na način, kako se godí dejanje.

Doba kaže glavne čase, v koje spada dejanje, namreč v sedanjost — *praesens*,

preteklost — *praeteritum*,

prihodnjost — *futurum*.

Dejanja način kaže, kako se godí dejanje v dotični dobi: ali dalje trpí, ali nastopi, ali se končá, ali prične in jenja ob enem,

§ 135. Slovenščina ima po obliki samo tri dobe (glavne čase), in po pomenu za vsako dobo po dva načina; toraj tri čase in pa šest načinov.

Način je izražen po bistvenem pomenu glagola: je li dovršnik (*verbum perfectivum*), ali nedovršnik (*verbum imperfectivum*).

Latinščina ima:

1) za *praesens* eno obliko, brez razločka načinov; npr.: *percutio* maham, mahnem; *jacio* mečem, vržem; *scindo* trgam, pretrgam.

2) za *praeteritum* tri oblike, pa štiri pomene:

a) *imperfectum* (trpežnominoli čas) = nedovršnik.

npr.: *percutiebam* mahal sem; *jaciebam* metal sem.

b) *perfectum historicum-aorist.* = dovršnik, in nedovršnik.

npr.: *percussi* mahnil, udrihal sem; *jeci* vrgel, metal sem.

c) *perfectum absolutum-logicum* = sedaj dovršeno.

npr. *jactum est* vrženo je, leži; *contexi* pokril (sem), pokrito je; *rescidi* raztrgal sem, raztrgano je.

d) *plusquamperfectum* = predpreteklo dovršnik.

npr.: *percusseram* (ko) sem bil mahnil; *jeceram* sem bil vrgel.

3) za *futurum* dve obliki:

a) *futurum simplex* ali I. brez razlike načina.

npr.: *jaciam* metal bom, vrgel bom; *percutiam* mahal, mahnil bom.

b) *futurum exactum* ali II., prihodnje-dovršnik.

npr.: *jecero* (ko) bom vrgel; *percussero* (če) bom udaril.

Nota. V gramatični rabi zovejo se:

<i>praesens</i>	}	glavni časi — <i>tempora absoluta</i> .
<i>perfectum absolutum</i>		
<i>futurum simplex</i>		
<i>imperfectum</i>	}	historični časi — <i>praeterita</i> .
<i>perfectum historicum</i>		
<i>plusquamperfectum</i>		

Pomen in raba časov.

A) V glavnem stavku.

I. *Praesens* (sedanji čas).

§ 136. *Praesens* rabi se, kakor v slovenskem za dejanje in stanje, ki se godí ravno sedaj, ali ki se večidel godí, vedno biva, ali ki se je popred pričelo in še traja. — Sedanjost ožjega in širjega obsežka.

npr.: *Epistolam scribo. Saepe lego Platonem. Hoc, de quo nunc agimus id ipsum est, quod utile appellatur. Quotidie afferuntur literae. Jam diu ignoro, quid agas. Helvetii fere quotidianis proeliis cum Germanis contendunt.*

V sedanjost spadajo tudi dejanja, ki so se godila pred in sedaj še bivajo v nasledkih; taki so: *audio, video, accipio* (v duhu vidim, vem).

npr.: *Audio, antiquos oratores ea ratione usos esse* — slišal sem, vem.

Toraj se rabi *praesens*, če se navajajo izreki nekdanjih mož, ker še veljajo.

npr.: *Hicetas, ut ait Theophrastus, solem, lunam stare censet. Zono aliter judicat. Livius narrat; Tacitus refert. Liber inscribitur: „de officiis.“*

Nota. Slovenski formalni praes. dovršnih glagolov s pomenom prihodnosti — pojdem, ponese, poletim, porečem, pridem idr. — mora prevesti se s futuro.

§137. *Praesens historicum* (pripovedni sedanjik) nastopi večasi mesti aorističnega perfekta, kedar se hoče v živahnem govoru naglo povedati, kako je sledilo več dogodkov brže drug za drugim, ter se pomakne preteklost v sedanjost.

Toda pomniti je:

- a) *praes. histor.* sme stati navadno le v glavnem stavku, ne pa v odvisnem (Sallust in Livi ga imata tudi v odvisnem);
- b) mora biti več stavkov, in spredaj vsaj jeden *praeteritum*.

npr.: *Quod Verres ubi audivit, Diodorum ad se vocavit. Ille respondet Lilybaei se non habere pocula. Tum iste continuo mittit homines certos Melitam, scribit ad quosdam Militenses, ut ea vasa perquirant; rogat Diodorum, ut ad propinquum det literas.*

II. *Praeteritum* (pretekli čas).

§138. 1) *Perfectum absolutum-logicum* kaže dejanje, ki se je zgodilo in je sedaj dovršeno, ali pa, kojega nasledki segajo v sedanjost.

npr.: *dixi* gotov sem; *audivi* vem toraj. *Quoniam de magnitudine belli dixi*, obravnal sem važnost. *Consuevi* navadil sem se = vaje sem; *perii* poginil sem, po meni je. *Is mos usque ad hunc diem permansit. Themistoclis ad nostram memoriam monumenta*

manserunt duo — sepulcrum et statua. Quoniam nondum perscriptum est senatus consultum, ex memoria exponam. Civitas haec semper a me defensa est, do sedaj. Cicero conscripsit multos libros, imamo jih še sedaj.

§ 139. 2) *Perfectum historicum* (pripovednik) obznanja bivše dogodbe, kar je bilo, in sedaj ni. Bodi si, da je bilo dejanje enokratno, bodi si, da je trajalo, povzame se celo kot enoten dogodek, ter postavi v preteklost — nekdanj se je zgodilo — godilo. Sloveščina ima dovršnike in nedovršnike.

npr.: *Quotiescunque Hannibal cum Romanis congressus est, semper discessit superior*, sprejel, zmagal. *Sulla Sulpicium oppressit, ejecit ex urbe; multos fortes viros partim ejecit ex civitate, partim interemit. Regulus in Senatum venit, mandata exposuit, sententiam ne diceret recusavit. Pericles praefuit Athenis quadraginta annos; Augustus per quadraginta annos administravit rempublicam*, vladal je. *Urbs decem aestates, hiemesque continuas obsessa est*, oblegali so ga. Nemci so drli, proti severu, Slovenci so šli proti jugu — *perrexerunt*.

Nota. *Perfectum* izgubi pomeni preteklosti:

- a) kot *conjunctivus potentialis*, v stavkih nikavnih; npr.: *Quis hoc crediderit, kdo bi to verjel?* = nihče nebi verjel. *Hoc non confirmaverim*, tega bi jaz ne trdil.
- b) ako stoji mesti nikavnega imperativa (*prohibitivus*), npr.: *Ne timueritis alterum solem*, nikar se ne bojte.
- c) kot gnomičen aorist., npr.: *Avaritia plerumque magnas civitates pessumdedit*.

§ 140. 3) *Imperfectum* (trpežno minoli čas) naznanja, kakor slovenedovršivniki, da je dejanje več časa trpelo, ali ponavljalo se, ali poskušalo pa ne dovršilo.

Rabi se toraj:

- a) če se govori o navadah, lastnostih, običajih, šegah, javnih naredbah.
- b) kedar se popisuje kak dogodek z okoliščinami — kako, zakaj se je godil(o).

npr.: *Themistocles multum in judiciis versabatur* (pečal se) *saepe in concionem populi prodibat* (hodil), *nulla res major sine illo gerebatur* (ni se opravljal), *celeriter, quae opus erant, reperiebat, facile oratione explicabat. Ut Romae consules, ita Carthagine bini quotannis reges creabantur. — Regulus Cartha-*

ginem rediit; neque vero ignorabat, se ad supplicia proficisci, sed iurandum servandum putabat. Pausanias mores patrios mutavit. Apparatu regio utebatur, satellites subsequabantur, epulabatur more Persarum. — Consules sedabant tumultum (pomirjevali — skušali pomiriti) et sedando nonnumquam movebant. Tum, cum Catilinam ejiciebam (gonil) ex urbe, putabam etc. — Slovani so radi pod streho jemali, hospitio excipiebant.

§141. *Infinitivus historicus (absolutus)* nastopi včasi mesti imperfekta, kedar mirno pripovedovanje preskoči v živahno opisovanje, kako se vrši dogodek v posameznih dejanjih, in se ponavlja v hitrih, različnih kratih.

Raba mu je:

1) kedar se opisuje nemir in vzbujenost srca;

2) kedar se navajajo dejanja, ki se godé z jedne in druge strani, ter se prepletajo;

3) kedar se dejanja ponavljajo, malo časa trpé, in drugo za drugim hitro sledijo.

npr.: *Legati sine responso dimissi. Consulem nocte anceps cura agitare; nolle deserere socios, nolle minuere exercitum. (Liv. 34, 12). Hostes ex omnibus partibus decurrere, lapides, gaesaeque in vallum conjicere; nostri primo integris viribus fortiter repugnare, neque ullum frustra tellum mittere. (Caes. b. g. 3, 4).*

Denique hostes jam undique fusi. Tum spectaculum horribile in campis patentibus: sequi, fugere, occidi, capi; equi atque viri afflicti, multis vulneribus acceptis neque fugere posse, neque quietem pati, niti modo ac statim occidere. (Sall. J. 101). — Lixae permixti cum militibus diu noctuque vagabantur, et palantes agros vastare, villas expugnare, pecoris praedas agere, casque mutare cum mercatoribus. (Idem 44).

Nota. *Infin. histor.* se rabi:

a) samo v glavnih stavkih, in ima veljavo glavnega glagola (kot *praeteritum — imperf.*);

b) samo *infin. praes.* aktiv in passiv;

c) stavkov nepričenja, marveč nadaljuje opisovanje.

§142. 4) *Plusquamperfectum* (preteklo minoli čas) kaže, da je bilo dovršeno eno dejanje, ko je nastopilo drugo.

Rabi se navadno v odvisnih stavkih, ter mora biti še en stavek, ali vsaj drug glagol v stavku.

Ako je *plusquamperfectum* na videz sam, tu je ali drugi *praeteritum* izpuščen; ali pa stoji z ozirom na predpreteklost tega, o čemer je govor bil preje; ali tudi v oziru sledečega.

npr.: *Brutus collegam sibi creavit Valerium, quo adiutore reges eiecerat. Erat in eo viro gravitas, nec senectus mores mutaverat. Pyrrhi temporibus (cum P. vixit) iam Apollo versus facere desiderat* (takrat je bil že nehal). — *Commiun illi e navi egressum comprehenderant atque in vincula coniecerant* (ko je bil kot poslanec prišel); *tum proelio facto remiserunt.* (C. b. g. 4, 27).

§ 143. V listih se rabijo časi iz stališča bralca; toraj, kar je za beročega *praesens*, to je za pisalca dostikrat *praeteritum*.

npr.: *Nihil habebam, quod scriberem* (nimam kaj pisati), *neque novi quidquam audieram, et ad tuas epistolas pridie rescripseram* (včeraj sem odpisal). *Eo die* (danes) *quo hoc scribebam, apud Pompejum eram coenaturus* (bom obedoval).

Nota. danes = *eo die*, včeraj = *pridie*, nunc, adhuc ostaneta.

III. *Futurum* (prihodnji čas).

§ 144. 1) *Futurum simplex* ali I. se rabi, kakor v slovenskem, če je govor o prihodnjih rečeh, brez razločka, bode li dejanje (stanje) trajalo, ali pa nastopilo.

Slovenščina ima često dovršnike v sedanjikovi obliki, na kar je paziti pri prevajanju. (Janežič §. 390, a, b).

npr.: *Nunc de magnitudine belli pauca dicam*, govoril bom. *Naturam si sequemur ducem, nunquam aberrabimus.* Naj pred mu odgovorim na to — *respondebo.* Letos ostanem doma — *morabor*; drugo leto pojdem v Rim — *proficiscar.*

§ 145. 2) *Futurum exactum* ali II. (prihodnje pretekli) kaže, da bode eno dejanje dovršeno, ko bode nastopilo drugo. Rabi se navadno v odvisnih stavkih.

Slovenščina ima ali nedovršnike v prihodnjikovi obliki, ali pa dovršnike v sedanjikovi. (Če mi perje populite, življenja mi ne vzamete).

npr.: *Ut sementem feceris, ita metes*, kakor boš sejal, tako žel. *Melius morati erimus, quum didicerimus* (ako se naučimo)

quid natura desideret. Romam cum venero, quae perspexero, scribam ad te, ko pridem, pisal bom, kar bom videl.

Nota. *Futurum exactum* se rabi v glavnem stavku:

a) če dejanje za dejanjem naglo sleduje, ali drugo iz pervega, npr.: *Qui Antonium vicerit, is bellum confecerit. Oppugnabitur unam urbem, sed in una urbe universam Hispaniam ceperitis;*

b) če se zagotovi, da se bode reč res zgodila, npr.: *Desilite milites; ego certe meum officium praestitero. Hannibalem vicisse non tibi in ultimis laudibus fuerit.*

§146. 3) *Futurum periphrasticum* se rabi v glavnem stavku, kedar je prihodnje dejanje v ozki zvezi s sedanjostjo, ter se deloma uže pričelo.

npr.: (Vse je pripravljeno, vvod narejen in cap. 5. pravi Sallusti). *Nunc ad inceptum redeo. Bellum scripturus sum, quod populus Romanus cum Jugurtha gessit. Placet igitur, quoniam disputatio de officio futura est, ante definire, quid sit officium. Cic.*

Slovenščina rabi: imam, hočem, namenjen sem, namenil sem si — govoriti.

B) Časi v odvisnem stavku.

Časi v odvisnem stavku se ravnaajo natanko po razmeri z glagolom glavnega stavka; zato je vselej gledati na dobo tega.

I. v glavnem stavku: *praesens*.

§147. 1) Če se godi dejanje odvisnega stavka ravno takrat, ko dejanje glavnega — če mu je tedaj istočasen: nastopi tudi v odvisnem stavku *praesens*.

npr.: *Qui non obsistit, si potest, injuriae, tam est in vitio, quam si parentes aut patriam deserat. Hi vos, quoniam libere loqui non licet, tacite rogant. Alii, quamquam premuntur aere alieno, dominationem tamen expectant. Dementes sunt, qui se in libera civitate ita instruunt, ut metuantur.*

2) Če se je godilo dejanje odvisnega stavka pred dejanjem glavnega — predčasno; nastopi *perfectum*, in sicer brez obzira na način.

npr.: *Quid superiore et proxima nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid consilii ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris? Ego, quid acceperim, scio. Non video, cur non potuerit patri similis esse filius.*

3) Če se bo dejanje z ozirom na glavni stavek še le godilo — če mu je pozneje: gledati je, ima-li biti indikativ ali konjunktiv, — in tu je ločiti dvoje:

a) Ako je indikativ, mora nastopiti *futurum*; in sicer po smislu stavka — *simplex* ali *periphrasticum*.

npr.: *Non longe ab eo tempore absumus, in quo res dijudicabitur*, ko se bo določilo. *Quocum victuri non sunt, ejus existimationi consulere non curant*, s komer nemislijo živeti.

b) Ako bi moral nastopiti konjunktiv, za kojega ni oblike, rabi se:

1. *Conjunct. praes.* kedar je stavek očevidno prihodnjega pomena, tako da se nemore vzeti za sedaj;

2. *Futur. periphr. conj.* — *-urus sim*, ako bi utegnilo biti dvomljivo, je li pravi *praesens*, ali reč prihodnja, ter bi *praesens* veljal za sedaj.

Primeri: 1. *Mirifice sum sollicitus, quidnam de provinciis decernatur* (obravnave se še niso pričele). *Est sapientiae tuae, curare, ut hoc diligentia tua corrigatur* (povelje velja za prihodnjost).

2. *Non intelligo, cur Balbus quemquam intercessurum putet, quum intercessio stultitiam ostensura sit* (ne vsako zagovarjanje kaže neumnost). *Bibuli qui sit exitus futurus, nescio*.

Nota. Za 2. se rabi: *futurum sit, ut* — *praes. conj.* ako glagol nima *supina*, in v *passivu* vselej, npr. *Non dubito, quin futurum sit, ut haec discas*; — *q. f. s. ut haec a te addiscantur*.

II. v glavnem stavku: *perfectum absolutum*.

§ 148. Če je v glavnem stavku *perfectum absolutum*, obražujejo se časi odvisnega stavka iz stališča govoreče osebe (kakor pri *praes.*), namreč:

a) preteklost — *perf.* i indikat. i konjunkt.

b) prihodnjost — { indikativ *futur.* (vselej).
 { konjunkt. { *praesens* conj.
 { *periphr. -ruus sim*,

c) sedanjost — { indikat. *praesens* (vselej).
 { konj. ali *praes.* ali *imperf.* (eno je).

npr.: a) *Et omne hoc tempus post consulatum objecimus iis fluctibus, qui a republica in nos ipsos redundarunt. Nemo his*

annis viginti reipublicae fuit hostis, qui non bellum mihi quoque indixerit.

b) *Quid urbem obsessam ex hostium manibus eripuimus, si arx quoque deseretur. Quare jam dudum tot pertulimus labores, si prodatur res. Cognovi, quid acturus sis, pred užé sem vedel, kaj boš počel.*

c) *Ea pars reipublicae tibi commissa est, in qua nullam partem fortuna tenet. Ego meis rebus gestis hoc sum assequutus, ut bonum nomen existimer, da slavno ime imam (Cic. Fam. V. 6). Diū dederunt, ut omnia in nos possis. Tantum poenarum diis dedimus (do sedaj), ut terrarum orbi exemplo essemus, da smo v izgled. Satis multas causas attuli, cur esset bellum gerendum.*

§ 149. III. v glavnem stavku: *praeteritum (imperf., perf. histor., plusquamperf.).*

1) Če je dejanje odvisnega stavka istočasno z glavnim, stopi glagol v imperfekt; in to tudi, če je izražena splošna, vselej veljavna misel.

npr.: *Nam tum, cum Catilinam exterminari volebam, conjuratos sine illo infirmos fore putabam. Helvetiis nihil erat domi, quo famem tolerarent. Tum subito Lentulus scelere demens, quanta conscientiae vis esset, ostendit* (kolika je moč vesti).

Nota. *dum* — ko, dokler, ima *praes.* ako je dejanje samo istočasno, ter med drugim nastopi; ako pa z glavnim enako dolgo traja, onda ima *imperf.* (cf. §. 183).

npr.: *Dum ea Romae parant, consultantque, jam Saguntum summa vi oppugnabatur. — Dum Sulla in aliis rebus erat occupatus, interea suis vulneribus medebantur (milites).*

Tudi *perf.* ima, če se dogodek drugemu protistavi, kot: *Murena dum gradum dignitatis ascendere conatus est, venit in periculum.*

2) Če je bilo dejanje dovršeno, predno je nastopilo dejanje glavnega stavka, stopi odvisni glagol v *plusquamperf.*

npr.: *An cum Ameriam non hujus rei causa venisset, casu accidit, ut id, quod Romae audierat, primus nuntiaret? Leonidas se in Thermopylis, trecentosque eos, quos eduxerat Sparta, quum esset proposita aut fuga turpis, aut mors gloriosa, opposuit hostibus. Unum illud extimescebam, nequid turpius facerem, aut fecissem. Eo tempore erat aeger vulneribus, quae acceperat. Vercingetorix copias suas, quas pro castra collocaverat, reduxit.*

Nota. V vprašavnih stavkih rabi se mesti *plusquamperf.* večidel *imperf.*, kot: *Solon quum interrogatur, cur etc. respondit etc.*

3) Če naznanja odvisni stavek iz ozira glavnega stavka prihodnje dejanje — če mu je pozneje: gledati je, ima li nastopiti indikativ, ali konjunktiv — in tu je ločiti zopet dvoje:

a) Ako je indikativ, mora nastopiti *futur. periphr. -urus eram.* — npr.: *Pomocrium est circa murum locus, quem qua murum ducturi erant, certis terminis consecrabant. In urbis incremento semper, quantum moenia processura erant, tantum termini hi consecrati proferebantur.*

b) Ako bi moral biti konjunktiv, rabi se:

1. *conjunct. imperf.* kedar je reč očevidno prihodnja, tako da se ni bati dvoumja, ter zadostvuje *imperf.*

2. *futur. periphr. -urus essem,* ko bi se *imperf.* utegnil do vzemati za pravi istočasni *imperf.*

Primeri: 1. *Cura incesserat patres, ne plebs tribunos militum ex plebe crearet. Caesar singulis legionibus singulos legatos praefecit, ut eos testes suae quisque virtutis haberet. Explicavi sententiam meam, tuum iudicium ut cognoscerem.*

2. *Omnes exspectabant, quo Verres progressurus esset,* kam pojde (ne gre). *Quaerebatur ab eo, qui tandem accusaturus esset eum, quem ne laudare quidem posset satis,* kako ga bode tožil. *Quod mihi extremum proposueram, quum essem de belli genere dicturus,* ko sem imel govoriti.

Nota. Za 2. rabi se: *futurum esset, ut — conj. imperf.* če glagol nima supina, in vselej v passivu, npr.: *Non dubitabam, quin futurum esset, ut id disceres. Non dubitabam, quin futurum esset, ut id a te conficeretur.*

§ 150.

Dostavki:

Če je v glavnem stavku *praes. histor.* ravna se odvisni po njem — ali v logičnem smislu kot praeteritu — ali po grammatični obliki kot sedanjiku; toraj sme nastopiti: *imperf. in plusquamperf.* ali pa *praes. in perf.*

npr.: *Mittunt legatos, qui dicerent. Rogant, ut ejus voluntate id sibi facere liceat. Ut quisque accerbissime dixit, ita quam maxime collaudatur. Post Orgetoricis mortem Helvetii id, quod constituerat, facere conantur.*

§ 151.

Če je stavek zavisen od infinitiva *perf.* ravna se po njem, kakor ko bi bil glavni glagol.

npr.: *Satis docuisse videor (= docui), quanto hominis natura anteiret omnes animantes.*

Infinit. histor. velja kot *praeteritum*.

npr.: *Memmius populum ad vindicandum hortari; monere, ne libertatem suam desereret.*

§ 152. Posledični (konsekutivni) stavki imajo navadno tisti čas, kojega bi imeli, ko bi bili neodvisni.

npr.: *Ita vixi, ut non frustra me natum esse existimem. Hortensius ardebat cupiditate dicendi sic, ut in nullo umquam flagrantius studium viderim.*

Če pa so zavisni od *praeterita*, veljá to:

a) ako je nasledek (učinek) nastopil, rabi se perfekt;

b) ako bi po okoliščinah bil nastopiti mogel, rabi se imperfekt; vendar pa sme nastopiti imperfekt vselej mesti perfekta.

npr.: *Aristides in tanta paupertate decessit, ut, quā efferetur (s čim bi bil pokopan), vix reliquerit. Urbs natura munitior erat, quam ut primo impetu capi posset. Iter igitur ita per Asiam feci, ut etiam fames mihi optanda fuerit. Quacunque iter feci, nulla vi, nulla contumelia perfeci, ut et Graeci et cives Romani magnum numerum frumenti pollicerentur.*

§ 153. *Perfectum* rabi se navadno:

a) za besedami: *postquam, ut, ubi, ut- ubi- cum primum, simul, simulac, simulatque* kakor, brž ko — ako je dejanje nastopilo precej drugo za drugim brez prenehleja.

npr.: *Id ubi audivit, Corcyram commigravit, precej ko je slišal. Hannibal, ut Carthaginem rediit, praetor factus est. Postquam omnes copias Belgarum ad se venire vidit, exercitum traducere maturavit. (Caesar).*

Ako je med obema dejanjema dalji prestanek, ali če se je dejanje ponavljalo, rabi se *plusquamperf.*

npr.: *Hannibal tertio anno, postquam domo profugerat, in Africam venit. Messanam ut quisque venerat, visere haec signa solebat.*

b) v nanašavnih (relativnih) stavkih, kateri osebo (stvar) bolj natanko opisujejo, ter jo ločijo od drugih.

npr.: *Aurius in Sergii senatoris, ejus qui inter sicarios damnatus fuit, manus incidit. Nam et Albinus, is qui Graece scripsit historiam et consul cum Lucullo fuit, florebat inter oratores.*

c) Kedar se vzame v odvisnem stavku znani dogodek zato, da naznanja določni čas drugemu (*datum*). Taki so ali relativni, ali pa imajo: *tum* — *quum*.

npr.: *Qua nocte templum Dianae Ephesi conflagravit, eadem natus est Alexander Magnus. Nempe eo lituo Romulus regiones direxit tum, quum urbem condidit.*

d) v takih stavkih s *quum*, ki so samo gramatično zavisni, logično pa so glavni; navidezni glavni stavek ima tukaj pa *imperfectum* ali *plusquamperfectum* z *vix*, *jam*, *nondum*.

npr.: *Jam ver appetebat, quum Hannibal ex vernis movit* (= *quum appetebat ver, H. movit*). *Occisus est Roscius a coena rediens; nondum lucebat, quum Ameriae scitum est*, ni še bilo dan, ko so zvedli = zvedli so, ko še ni bil dan.

Tudi sloven.: Noč je užé bila, ko smo prišli = prišli smo, ko je užé bila noč.

IV. v glavnem stavku: *futurum*, *imperat.*, ali mesto *imperat.* konjunktiv.

Če je v glavnem stavku *futurum* ali *imperat.* ki veljá za futur, rabi se glagol odvisnega stavka: a) iz stališča govoreče osebe; b) iz ozira na glavni glagol.

§ 154. a) Iz stališča osebe nastopi *praesens*, če je govor o sedanjosti; *perfectum* pa, če je naznanjeno preteklo dejanje.

npr.: *Quare, si iniquus es in me iudex, condemnabo eodem ego te crimine. Interea dedite nos profanos, quod salva religione potestis. — Quae sententia testis erit, mihinc an legionibus vestris pepercerim. Exsolvamur religione populum, si qua abstrinximus.*

§ 155. b) Iz ozira na glavni glagol nastopi v:

I. Indikativu.

1. *futurum simplex*, če je dejanje obeh stavkov istočasno — prihodnje.

2. *futurum exactum*, ako se bo zgodilo dejanje odvisnega stavka predno nastopi glavno.

npr.: *Nam dum hominum genus erit, qui accuset, non deerit. Simul et si quid novi erit, scribam. Per adversa montium, per silvas, qua arma ferri poterunt, eamus. Quae sanari poterunt, quacunque ratione sanabo; quae resecanda erunt, non*

patiar diutius manere. — De Carthagine non ante vereri desinam, quam eam esse excisam cognovero, ko zvem. De quibus dicere adgrediar, si pauca prius de iudicio dixerō. Si es in via, cum eris me assecutus, coram agemus, quae erunt agenda.

§ 156. II. Za konjunktiv rabi se:

Mesto *futurum simplex*:

1. *praesens conj.* če je dovolj, in reč očevidno prihodnja;
2. *futurum periphrast.* -urus sim, ko bi se *praesens* utegnili dozveti za pravi sedanjik, ter bil dvoumljiv.

npr.: *Erit regula, ad quam dirigantur orationes eorum, qui attice volent dicere. Videte jam porro cetera, ut intelligatis fingi maleficium nullum posse, quo iste se non contaminaverit. — Et quisquam dubitabit, quid virtute perfecturus sit Pompejus, qui tantum auctoritate perfecit? Belli eventus qualis futurus sit, ne vos quidem dubitabitis. Vide, quantum interfuturum sit inter meam ac tuam accusationem.*

Mesto *futurum exactum*:

1. *conjunct. perf.* če je že glavni stavek zavisen od kakega *praes.* ali *perf.*;
2. *conj. plusquamperf.*, če zavisi od *praterita*.

npr.: *Catilina ait, si id fecerint, postea se in regno, illos in libertate actatem esse acturos. Roscius facile egestatem se laturum putat, si hac indigna suspicione liberatus sit. — Ariovistus respondit, si Caesar discessisset et liberam Galliae possessionem sibi tradidisset, magno se illum praemio remuneratum esse. Dicebam simulac timere desiisses, similem te futurum tui. — Caesar etsi idem, quod superioribus diebus acciderat, fore videbat, ut, si essent hostes pulsī, celcritate periculum effugerent, tamen legiones in acie pro castris constituit. (b. g. 4. 37).*

k e v a t s i n v a l G	I. Praesens	{ sedanje = <i>praesens</i> { preteklo = <i>perfectum</i> { prihodnje } { indikativ = <i>futurum</i> { konjunktiv } { 1. = <i>praesens</i> { 2. = <i>-urus sim.</i>	Oblika 1.
	II. Praeterit.	{ istočasno = <i>imperfectum</i> { predčasno = <i>plusquamperfectum</i> { pozneje } { indikativ = <i>-urus eram</i> { konjunktiv } { 1. = <i>imperfectum</i> { 2. = <i>-urus essem.</i>	Oblika 2.
	III. Futur. imperat.	{ sedanje = <i>praesens</i> { preteklo = <i>perfectum</i> { prihodnje } { istočasno } { indikativ = <i>futurum</i> { konjunkt. } { 1. = <i>praesens</i> { 2. = <i>-urus sim</i> { preteklo } { indikativ = <i>futurum exact.</i> { konjunkt. } { 1. = <i>perfectum</i> { 2. = <i>plusquamperf.</i>	Oblika 3.
	IV. Perf. abs.	{ kakor v I., razun da ima za sedanjost v konjunktivu <i>conjunctivum praesentis</i> ali <i>conjunct. imperfecti</i> jednako.	Oblika 4.

Modi (nakloni ali načini).

GLAVA XII.

Indikativ (določni naklon, način znanivni).

§158. Indikativ stavi praedikat kot zaisto pripadajoč subjektu. Latinščina ima ga sploh, kedar ni vzroka staviti kak drugi naklon.

Rabi se v samostojnih in odvisnih stavkih, če se določno, nedvomno pripoveduje ali vprašuje, — kakor v slovenskem.

So pa slučajji, kjer se latin. neujema s slovenskim.

§159. 1) Kedar je izražena trditev, da bi moralo, moglo zgoditi se kaj, pa se ni. To je zlasti pri: *potest (potuit)*, *licet (licuit)*, *oportet (oportuit)*, *debet (debit)*, *nesesse est (erat)*, *faciendum est (erat)*.

Slovenščina jemlje trditev kot subjektivno misel, toraj rabi konjunktiv — **bi**.

npr.: *Quum in acie stare et pugnare decuerat, tum in castra refugerunt; quum pro vallo pugnandum erat, castra tradiderunt. Contumeliis cum onerasti, quem patris loco colere debebas, kojega bi bil imel spoštovati. Possum persequi multa oblectamenta rerum rusticarum, lahko bi naštel. Haec conditio non fuit suscipienda, to bi nebilo sprejeti. Potes aliam viam ingredi, lahko bi (pa nočeš).*

2) Kedar je praedikat kak adjektiv, *copula esse*, subjekt pa infinitiv in to pri izrazih: *aequum est, par est, justum est, fas est, conveniens est* — prav bi bilo, spodobilo bi se; *melius — utilius — optabilis est*, bolje bi bilo; *longum est*, predolgo bi bilo.

npr.: *Si homines rationem in fraudem convertunt, non dari cam humano generi melius fuit. Longum est, enumerare Hannibalis proelia. Satius fuit, haec non eloqui.*

3) Pri besedah: *paene, prope* — skor, kmalu. Slovenščina ima i indikativ i konjunktiv — **bi**.

npr.: *Rem paene praeterii, skor bi bil prezrl. Prope oblitus sum, quod maxime fuit scribendum, skor sem pozabil.*

4) V ločivnih (disjunktivnih) stavkih s *sive-sive*, kjer ima sloven. dopustni: *bodi si da — bodi si da*, ali: *naj — naj*.

npr.: *Quidquid patres faciunt displicet, sive illud pro plebe, sive contra plebem est*, naj si bode za ljudstvo, naj si bode zoper ljudstvo. *Illo loco lubentissime uti solco, sive quid mecum cogito, sive quid scribo aut lego*, naj si kaj premišljujem, naj si berem ali pišem.

5) V splošnih stavkih pri nanašavnih zaimkih in prislovih sestavljenih s *cumque*, kot: *quicumque, qualiscumque, quotiescunque; quisquis, quotquot, utut, quoquo modo*, kdorkoli, kjerkoli idr.

Slovenščina ima dopustni — naj.

npr.: *Sapiens, ubicunque erit, beatus erit*, naj si bo kjerkoli. *Quidquid est, quod sentit, quod vivit, coeleste est. Haec, qualiacunque erant, reticenda non fuerunt. — Quoquo modo res se habet* (naj si je kakor koli), *peto a te, ut hoc mihi peaces*. Naj počne kar koli, vse mu spodleti (*quidquid agit*).

GLAVA XIII.

Konjunktiv (prisojni naklon, vezni način).

§ 160. Konjunktiv prilaga subjektu praedikat kot prisojenega; t. j. praedikat, ki biva v mislih govoreče osebe, prideva se subjektu, pa ne kot užé vresničen, ampak v željah, mislih, trditvi, po namenu in učinku, po vzrokih in nasledkih.

Raba mu je razna.

A) Konjunktiv v glavnem stavku.

§ 161. *Conjunct. potentialis* (trdivni ali mogočnosti) rabi se, kedar izreka človek svoje prepričanje ali trditev, kot subjektivno mnenje. In sicer za sedanjost: konjunkt. praes. trdivno, — konj. perf. (§. 139. Nota). zanikavno; za preteklost: konj. imperf.

Zanikavnica je *non*.

Slovenščina ima **bi**, tudi nečem, nemorem, nebom, bi bil mogel. — O tej reči bi jaz to-le rekel, temu nebi pritrdil; *hoc affirmem; hoc non confirmaverim. Hic querat quispiam*, prašal bi kdo; *nemo dixerit*, nihče nebi rekel; *non dixerim*, nebi, nebom rekel, nečem reči.

Tudi druga in tretja oseba *futur.* s splošnem pomenu rabi se v slovenskem.

npr.: *Reperias multos, quibus periculosa consilia splendiora videantur. Illud non censuerim, ut ejus auctoritate movearis. Pecuniae, an famae minus parceret, haud facile discerneres. Forsitan quaeratis, qui sit terror iste. Fortasse dixerit quispiam.*

Zlasti so v rabi za preteklost: *crederes, putares, diceres, videres, discerneres* (bi bil mogel).

2) Rabi se *potentialis*, kedar se izreka zanikavna trditev v obliki vpražanja. Sloven.: **bi, bo**, npr.: Kdo bi to verjel? Kdo ti bo verjel? (= nihče nebi — ne bo verjel).

npr.: *An mihi aliter videri possit, quum haec jam perfecta sint? Ego te videre noluerim? Hanc animi modestiam ubi nunc in uno inveneris, quae tum populi universi fuit?*

Conjunct. optativus (želévní, željni).

§ 162. *Conjunct. optativus* rabi se, kedar izreka človek željo, voščilo, da bi se zgodilo kaj, ali da bi se bilo (toda se ni). Zanikavnica je: *ne*; včasi se pridene *utinam, utinam ne, o si*. Sloven.: da bi, naj bi, ko bi (le).

Časi se rabijo: za mogoča (izpolnjiva) voščila v sedanjosti je *praesens*, v preteklosti *perfect.*; za neizpolnjiva v sedanjosti *imperf.*, v preteklosti *plusquamperf.*

npr.: *Valeant cives mei, sint incolumes, sint beati. Utinam amicus vivat, da bi le živ bil (ne vem); utinam viveret, ko bi živel (toda je mrtev). Utinam fausta nuntiaverim (želim, pa še ne vem če sem); utinam nobis fausta retulisses (toda nisi). — Utinam tam facile vera invenire possim, quam ei vere auguraverim. Haec dixi de senectute, ad quam utinam perveniatis. Utinam respublica stetisset, quo coeperat statu. Utinam virorum copiam tantam haberetis, ut haec deliberatio difficilis esset. Falsus utinam vates sim.*

Nota. Želevník se tudi opisuje s *potentialnim velim, nolim* (kedar je mogoče), *vellem, nollem* (če ni mogoče), npr.: *Velim mihi ignoscas; vellem adesse posses; Catilina socios mallem eduxisset.*

Želevník rabi se tudi v rotbah, npr.: *Moriar (inteream, ne salvus sim), si vera non dico. Sollicitat, ita vivam (za boga), me tua valetudo.*

§ 163. *Conjunct. hortativus* (spodbujavni).

Conjunct. hortativus rabi latinščina, kedar se opominja, navetuje, spodbuja na dejanje, zlasti v prvi osebi singulara in plurala.

Slovenščina ima ali velevnik, ali pa želevnik — naj.

npr.: *Videamus, quae sint illa praeclara his consequentia*, glejmo. *Reprimam me, nec longius insequar*, naj se vzdržim. *Amemus patriam, consulamus bonis. Eamus*, pojdemo, naj idemo.

Conjunct. jussivus, prohibitivus (velevni, branivni).

§ 164. Kedar se kaj zahteva, ukazuje, ali prepoveduje rabi latinščina včasi konjunktiv mesti imperativa (cf. §. 197), in sicer:

a) za 3. osebo navadno,

kot: *Qui dedit beneficium, taceat* naj molči; *narret, qui accepit. Sit hoc persuasum omnibus. Donis impii ne placare audeant deos.*

b) za 2. osebo je konj. praes., če je subjekt splošen.

npr.: *Sic cum inferiore vivas, quemadmodum tecum superiorem vivere velis. Nullius per assentationem amicitiam mercaris.* Sloven. tudi tako. Nikar ne išči, česar nisi izgubil.

c) za 2. osebo je konj. perf. če je zanikaven (prohib.).

npr.: *De me nihil timueris. Nihil gratiae causa feceris.* (cf. §. 139. Nota).

Konjunktiv imperf. in plusquam p. rabi se, ako se veleva, kar bi se bilo moralo uže zgoditi.

npr.: *Si pater iniquior erat, pateretur*, naj bi bil potrpel. *Saltem aliquid de pondere detraxisset, et minoris aestimavisset.*

Konjunct. deliberativus (pretehtovavni).

§ 165. *Conjunct. deliberativus* se rabi, kedar človek premišljuje (obtehtuje), kaj naj bi storil v dotičnih okoliščinah. — Oblika mu je vprašavna, pa ne da bi se pričakoval odgovor.

Časi v rabi so:

praes. za sedanjost. *Quid faciam*, kaj bi počel, kaj hočem.

perf. za preteklost iz sedanjega stališča. *Quid fecerim*, kaj naj bi bil storil?

imperf. za istočasno preteklost. *Quid facerem*, kaj mi je bilo takrat početi?

Sloven. ima: **bi**, ali, hoteti z infinit.: kaj bi počel, kaj hočem početi, kaj mi je storiti?

npr.: *Quid agam iudices? quo accusationis meae rationem conferam? quo me vertam? Quum sit eorum facinus commune, cur non sit eorum poena communis? Haec quum viderem, quid agerem iudices? Ego te videre noluerim?* (zakaj neki ne?) *Valerius cantabat quotidie, erat enim scenicus; quid faceret aliud?*

Conjunct. concessivus (dopuščavni, dopustni).

§166. *Conjunct. concessivus* rabi se, kedar se jemlje kaka reč za veljavno, brez določbe, je li res ali ne.

Veznik je pri prinikavnih *ut*; pri zaniknih *ne*.

Časa sta: za sedajnost — *praes.*; za preteklost — *perf.*

Slovenščina ima: da si, čeravno, naj si bode. (Janežič.

§. 396, 433).

npr.: *Haec sint falsa sane, invidiosa certe non sunt. Ne sit summum malum dolor, malum certe est. Verum ut hoc non sit, tamen praeclarum spectaculum est. Malus civis fuit Carbo; fuerit aliis, tibi quando fuit? Ne acquaveritis Hannibali Philippum, Pyrrho certe aequalitis. Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas. Ne sint in senectute vires, memoriā non caret.*

B) *Konjunktiv v odvisnem stavku.*

ut, ne — da, da ne, da nebi, da naj, da naj ne.

ut, ne — finale (namerni).

§167. 1) Rabi se s konjunktivom v odvisnih stavkih, ki naznanjajo namen glavnega stavka.

Glagoli v glavnem stavku so raznega pomena; včasih se jim pridevajo besedice: *eo, ideo, idcirco, eam ob causam*.

Sloven. ima indikativ; če pa je namen izražen v smislu druge osebe, rabi se **bi**, zlasti za preteklost.

npr.: *Esse (jésti) oportet, ut vivas, non vivere, ut edas*, da bodeš živel. *Legum idcirco servi sumus, ut liberi esse possimus*,

da smo svobodni. *Postridie milites misit, ut eos, qui fugerant, persequerentur*, da bi gnali begune. *Perpendito, quantum quisque possit, ut scias, quid a quoque exspectes*, da boš vedel. *Ne corrumpi tabulae possint, idcirco lex obsignatas in publico poni voluit*, da nebi pisem pokvarili, pačili, prenarejali. *Nolo esse laudator, ne videar adulator*.

Sloven. in da ne, ne pa, niti da, izraža se z *neve* (= *et ne*).

§ 168. 2) Za glagoli, kateri pomenijo: naklep, skrb, prizadevanje, podviganje, da se reč zgodi ali zapreči.

Taki so: *curare, videre, providere, prospicere* — *ut* (gledati nato, da —); *consulere, laborare, operam dare, contendere, niti* — *ut*, (skrbeti za to da —); *id agere, consilium capere* — *ut* (podvizati se da —); *cavere* — *ne* (čuvati se, varovati se).

npr.: *Videamus, ut, quidquid acciderit, fortiter feramus*, da bomo. *Qui stadium currit, eniti et contendere debet, ut vincat*, da zmaga. *Cura, ut aditus ad te diurni, nocturnique pateant. Valde laborandum est, ut ii te ament, qui proximi sunt. Dato operam, ut eos de pravitate deducas. Cavendum est, ne assentatoribus patefaciamus aures. Vide, ne frustretur ista res. Considera, ne in alienum tempus accidat adventus tuus*.

Slov. ima futur pri nedovršnikih; praesens pri dovršnikih.

§ 169. 3) Za glagoli, kateri pomenijo željo, zahtev, dopuščenje, kot: *velle, optare, studere* — *postulare, flagitare* — *permittere, concedere*.

npr.: *Opto, ut in hoc iudicio nemo improbus reperiatur*, želim, da bi nebilo nobenega = da nikdor ni. *Tribuni plebis postulant, ut sacrosancti habeantur. Consuli permissum est, ut duas legiones scriberet novas. Caesar studebat, ut partem oppidi a reliqua parte excluderet. Quibus ego concedo, ut de his rebus disserant*.

§ 170. **ut** — *hortativum* (spodbudni: da naj), **ne** — *prohibitivum* da naj ne.

Rabi se *ut, ne* s konjunktivom kot odvisni *jussivus, prohibitivus* pri glagolih, kateri pomenijo: prositi, svariti, svéto-

vati, ukazati, skleniti; in nekterih substantivih tega pomena, kot: ukaz, postava, list. (cf. §. 164).

Taki so: *orare, rogare; monere, hortari; suadere, imperare praecipere, edicere, statuere; auctor sum, lex est, mos est.*

Tudi tukaj stoji *neve mesti et ne, nequis mesti ut nemo, ne ullus mesti ut nullus etc.*

npr.: *Rogo atque oro, ut cum juves, da mu pomagaš. Philosophia adhortatur, ut deo libenter pareamus. Themistocles persuasit populo, ut classis centum navium aedificaretur. Caesar Allobrogibus imperavit, ut Helvetiis frumentum praeberebant, naj jim žita dajo. Litteras ad Fabium mittit, ut in fines Suessionum legiones adduceret, naj pelje. Vctus est lex illa verae amicitiae, ut idem amici semper vellent. Thrasymbulus tulit legem, ne quis ante actarum rerum accusaretur, neve multaretur, da naj se nihče ne toži. Gellius philosophis auctor fuit, ut controversiarum aliquem facerent modum. Me obsecras, ne obliviscar vigilare, naj ne zabim.*

Slovenščina ima za drugo osebo imperativ (prosim te, ne pozabi), sicer: naj, da naj z indikativom.

Čas rabi se iz obzira dotične osebe — sedanjik.

§ 171. Nota 1. V odvisnih jussivnih stavkih se včasih izpusti *ut*, zlasti pri glagolih: *volo, nolo, malo, sino* (cf. §. 199).

npr.: *Sine sciam, dopusti, naj zem. Volo, mihi respondeas. Malo, te sapiens hostis metuat, quam stulti cives laudent. Edicimus, crastina die armati ad lacum Regillum adsitis.*

Nota 2. *Verba dicendi* rabijo *ut*, ako so velevnega pomena. (cf. inf. §. 225).

npr.: *Caesar scribit Labieno, ut quam plurimas posset, naves instituat, da naj napravi.*

Nota 3. Glagoli: *statuo, constituo, decerno, consilium capio*, vežejo se z *ut*, kedar ima sklep izvršiti druga oseba; kedar pa hoče delovati oseba sama, rabi se *in infinit.* (cf. §. 222 b).

npr.: *Decrevit senatus, ut Opimius videret, ne quid detrimenti caperet resp; pa: Decrevi profiscisci.*

§ 172. **ut, ne** (želewni, neželewni) imajo tudi: *verba timendi*, kot: *timere, metuere, vereri; timor — metus — periculum est* (bati se je). In sicer: *ut*, kedar izražuje odvisni stavek dejanje, kojega človek želi, pa se boji, da ne bode nastopilo.

ne kaže dejanje, kojega se človek boji, ter želi, da nebi nastopilo.

Slovenščina ima za *ut* = da ne (bode); za *ne* = da bode, da bi ne (nebi) bilo. Post.: *timeo ne pluatur*, bojim se, da bode dež, da nebi deževalo; *timeo, ut pluatur*, bojim se, da ne bode dežja.

npr.: *Etiā illud vereor, ne brevi tempore fames in urbe sit, da bode lakota, da nebi lakota bila. Omnes te labores suscipere video, timeo, ut sustineas, bojim se, da neboš zmožel.*

§ 173. **ut, ut non** — *consecutivum* (posledični).

Rabi se, kedar odvisni stavek kaže učinek glavnega; namreč pri glagolih, kateri pomenijo storiti, nakloniti, oskrbeti za dolžiti.

Taki so: *facere, efficere, perficere, committere, impellere, assequi, consequi.*

npr.: *Sol efficit, ut omnia floreat et pubescant. Ea me res impulit, ut causam Roscii susciperem, da sem prevzel. Ego nolo quemquam civem committere, ut morte multandus sit. Eo rem adducam, ut non divinatione opus sit, Haec magnitudo maleficii facit, ut, nisi paene manifestum parricidium proferatur, credibile non sit, da ni verjetno. Mihi consultum atque provisum est (jaz sem oskrbel), ut urbi sine ullo tumultu satis esset praesidium, da je mesto varno.*

V sloven. rabi se čas iz stališča govoreče osebe; v latin. po pravilih časoslovja.

§ 174. Rabi se konjunktiv z *ut, ut non, ut nemo* — *nil*, v stavkih, kateri naznanjajo posledek glavnega stavka. — Večidel so v glavnem besede: *sic, ita, adeo, tam, tantus, is* (= *talis*).

npr.: *Tanta fuit tarditas operis, ut signum ante hodiernum diem non collocaretur, da ni bilo postavljeno. Sic terram intuebatur conjurati, ut indicare se ipsi viderentur, da so se sami tožili. Tanta est vis probitatis, ut eam in hoste diligamus, da jo čislamo. Quis tam demens est, ut sua voluntate moereat, da bi žaloval nalašč. Neminem adeo infatuare (preslepiti) potuit, ut ei nummum crederet, da bi mu bil posodil. Tot tantisque negotiis distentus est, ut libere respirare non possit, da nemore oddahniti.*

Nota. *ita-ut, sic-ut* s konjunktivom kaže včas samo način, ne pa posledka.

npr.: *Ita moriuntur, ut eorum ossa terram non tangant, ita jactantur fluctibus, ut nunquam alluantur. Antonius ita se recipiebat, ut nil nisi de patriae pernicie cogitaret.*

Včas tudi pomeni nasprotje, ali omejuje.

npr.: *Hortensii ingenium ita laudo, ut non pertimescam, hvalim — pa se nebojim (= vendar se ne bojim).*

§ 175. Rabi se *quam ut (quam qui)* za komparativom (§. 190), ako je odvisni stavek nasledek iz komparativa.

npr.: *Chabrias vivebat lautius, quam ut invidiam posset effugere*, preslastno = da bi; tako — da ni mogel. *Hoc inferius est, quam ut avo tuo dignum sit*, preslabo je, da bi se pristojalo.

§ 176. **ut** — *explicativum* (razlagavni).

1) Rabi se celi stavek z *ut*, da kaže pomen, zapopadek, namen kake besede v glavnem stavku, bodi si substantiva, bodi si pronomina (*hoc, id*), kaj ima v sebi.

npr.: *Matronis honos habitus est, ut earum sicut virorum post mortem laudatio (pokopni govor) esset. Magistratus haec est vis, ut praesit, praescribat recta et utilia. Primum justitiae munus est, ut ne cui quis noceat. Epistolae proprium est, ut is, ad quem scribitur, de aliqua re certior fiat. Postea illud observatum est, ut, qui ita liberati essent, in civitatem recepti viderentur. Libertas non in eo est, ut justo utamur domino, sed ut nullo. Amicitiae vis in eo est, ut unus quasi animus fiat pluribus. Jus est belli, ut, qui vicerint, imperent.* (cf. §. 187, 4. Nota).

2) Stavek z *ut* namestuje posamezno besedo (substantiv).

npr.: *Philosophia nos cum ceteras res docuit, tum ut nos ipsos noscamus*, spoznanje sebe. *Alteri consuli datum est, ut ovans sine militibus urbem iniret*, vhod brez vojakov. *Ad Appii senectutem accedebat etiam, ut caecus esset*, slepota = da je bil slep.

3) *ut* razlagavni rabi se v nekterih posameznih rekih, kjer dasta oba stavka en pomen, toda prvi opiše družega.

Sloven. ima večidel samo en stavak, s kakim adverbom. Taki so: *fit ut; accidit — contingit, evenit ut; restat ut, reliquum est ut, proximum — extremum est ut, facere ut, tantum abest ut — ut* (ne da bi, še, ne samo ne — temuč še).

npr.: *Non faciam, ut tuum animum angam querelis*, ne bom te mučil. *Restat, ut doceam, omnia hominum causa esse facta*, še to imam povedati. *Forte evenit, ut Trivernati essemus*, bil sem slučajno v Triv. *Tantum abest, ut nostra miremur, ut nobis non satisfaciat ipse Demosthenes.*

§ 177. **Quo** (enako = *ut eo*), da s tem, da tako, da tem (bolje).

Rabi se s konjunktivom, kedar je instrumentalnega in finalnega pomena; in pred komparativom mora stati mesti *ut eo*.

npr.: *Deos hominesque testamur, nos arma cepisse neque contra patriam, neque quo periculum aliis faceremus, ne da bi delali nevarnost. Caesar ante proelium removit equos, quo spes fugiendi tolleretur. Ager non semel aratur, sed iteratur, quo meliores fetus possit edere, da daje boljo žetev. Legem brevem esse oportet, quo facilius ab imperitis teneatur.*

Sloven. ima pri praeteritu da bi, sicer indikativ.

2) Rabi se tudi konsekutivno, toda redkeje.

npr.: *Et natura Quintius erat lenior, et saevitia collegae effecerat, quo is magis gauderet ingenio suo.*

Nikavni *non quo (quod)*, ne da bi, *non quo non*, ne da nebi, veže se konjunktivom kakor v slovenskem z bi; drugi stavek ima indikativ s *sed, sed quia, sed quod*.

npr.: *De consilio meo ad te, non quo celandus esses, nihil scripsi. Iisdem de rebus volui saepius scribere, non quo non confiderem tibi, sed rei me magnitudo movebct.*

§ 178. **Quominus** (= *ut eo minus*) da ni, da (je) tem manje, kaže na učinek glavnega stavka, in je konsekutivnega pomena.

Rabi se pri glagolih, kateri pomenijo ovirati, braniti, nasprotovati.

Taki so: *impedire, prohibere, obsistere, obstare, officere, repugnare, deterrere* idr.

npr.: *Hiemem adhuc credo prihibuisse, quominus de te certum haberemus, quid ageres, da nevemo, kaj delaš. Intercludor dolore, quominus ad te plura scribam, ovira, da ne pišem. Isocrates dixit, duas res, quominus in foro diceret, defuisse sibi, confidentiam et vocem. Non deterret sapientem mors, quominus in omne tempus reipublicae consulat, ne ostraši ga, da bi ne skrbel. Ceteris naturis multa externa, quominus perficiantur, possunt obsistere; universam naturam nulla res impedit. Cic. Isocrati, quominus haberetur summus orator, non offecit, quod infirmitate vocis, ne in publico diceret, impediabatur.*

Tudi ne se rabi pri takih glagolih; zlasti če ima stavek finalni pomen.

npr.: *Milesius obstitit, ne res conficeretur. Hoc et debuisti prohibere, ne fieret, et potuisti.*

Nota 1. *prohibere* ima tudi *infin.* ali *infin. c. acc.*

Nota 2. Ako imajo pri sebi nikavnico, nastopiti sme *quin*, kot: *Germani retineri non poterant, quin in Romanos tela conicerent.*

Quin (= *qui non* ki nebi; *qui, qua non, ut non* da nebi).

Raba mu je:

§ 179. 1) V konsekvativnih stavkih, ako je glavni stavek nikaven, ali pa, nikavna trditev v obliki vprašanja.

npr.: *Nemo est tam fortis, quin rei novitate perturbetur*, nihše ni tak, ki nebi ga — da nebi ga osupnilo. *Nunquam tam male est Siculis, quin aliquid facere dicant*, da nebi. *Nihil est, quin male narrando depravari possit = quod non*, kar bi se nepokvarilo. *Non cunctandum existimavit, quin pugna decartaret*, ni odlašati, da nebi. *Quis est, quin cernat, quanta vis sit in sensibus*, kdo bi ne videl? *Nunquam accedo ad te, quin abste discendam doctior = ut non*, da nebi. *Hortensius nullam diem praetermisit, quin diceret in foro.*

Sloven. ima bi, ker je posledek samo domišljen za nikavnim glavnim stavkom; ima pa indikativ, ako odvisni stavek zapopada faktično reč; kakor je pri izrazih: *nihil abest — paullum abest — vix — aegre — abstineo, quin.*

npr.: *Paullum abfuit, quin Varum interficeret*, malo je manjkalo, da ni ubil Vara. *Milites aegre sunt retenti, quin oppidum irrumperent*, da niso.

Nota. *facere non possum, quin* — nemorem, da nebi = moram;

facere non possum, ut — nemorem, da bi = nemorem;

fieri non potest, quin — ni mogoče, da nebi = mora;

fieri non potest, ut — ni mogoče, da bi = ne smé.

§ 180. 2) Pri zanikanih izrekih dvomljenja, kot: *non dubito, non est dubium — non es dubitandum — quis dubitet, quin*, ne dvomim — ni dvoma, da, da bi.

npr.: *Non dubitari debet, quin fuerint ante Homerum poetae*, ni dvomiti, da jih je bilo. *Non dubium erat, quin Helvetii plurimum possent = quā non*, kako ne. *Non ambigitur, quin Brutus pessimo publico id factururus fuerit.*

Nota 1. *dubitare* v pomenu: pomišljavati, cencati, braniti se, obotavljati se — veže se z *infin.*

npr.: *Quis bonus dubitet pro patria mortem oppetere?*

Nota 2. *quin* = *cur non?* vprašavno-spodbujaven.

Quasi, quamsi, acsi (aeque ac si), tamquam, utsi, velut si — kakor bi, kakor da bi, kakor ko bi, rabijo se, če se vzame domišljena reč za primero, in zahtevajo konjunktiv; čas se ravna po glavnem stavku.

npr.: *Hic est obstandum milites, velut si ante Romam pugnemus. Sed quid his testibus utor, quasi res dubia sit. Parvi primo ortu sic jacent, tamquam omnino sine animo sint. Xenomenes tam te diligit, quamsi vexerit tecum.*

ac si rabi se v hypotet. stavkih: *Perinde habeo, ac si scripssisses.*

velut (ut) = naprimer, kot, rabi se pri navaji izgledov: *Multi gloriose mortui sunt, ut* (kot:) *Leonidas etc.*

§ 182. **quamvis, quantumvis, licet** = čeravno, ako tudi, da si tudi, naj si je, naj bo, vežejo se s konjunkt. kedar imajo koncessiven pomen.

Slovensščina ima tu indikativ.

npr.: *Illa, quamvis ridicula essent, uti sunt, mihi tamen risum non moverunt. Licet irrideat, siquis vult, plus apud me tamen ratio valebit, quam vulgi opinio. Ista, quantumvis exigua sint, in maius excedunt.*

Nota. *quamquam* = čeravno, ima indikativ.

licet ima konjunktiv samo v praes. in pa v perf.

dummōdo, dummōdo ne, modo, dum = ne, le da, da le, le da bi, vežejo se s konjunktivom, ako se vzame želja za pogoji.

npr.: *Gallia aequo animo amnes belli injurias patitur, dummodo repellat periculum servitutis. Sit summa in jure dicundo severitas, dummodo ne ea varietur gratia, samo da se ne spreminja po godu. Oderint, dum metuant, da se le bojijo. Mediocritas in puniendo placet Peripateticis, modo ne laudarent iracundiam.*

nedum = ne pa (da bi), še manj, tem manj, kaj še, kamo li, prideva zanikanemu stavku še družega, ki še manj veljá.

npr.: *Optimis temporibus vim tribuniciam sustinere non poterunt, nedum his temporibus salvi esse possimus, pred niso mogli, ne pa da bi sedaj mogli. Vix in tectis frigus vitatur, nedum in mari et in via, tem manj na morju.*

Indikativ in konjunktiv imajo:

dum, donec, quoad — kar, med tem ko, dokler, tak dolgo da.

§183a a) Indikativ, kedar naznanjajo samo čas, kako dolgo traja dejanje v glavnem stavku; dejanje odvisnega stavka biva faktično.
npr.: *Dum timor abest, a te non discedit audacia*, dokler ni strahú, tebe nezapusti predrznost. *Cato, quoad vixit, virtutum crevit laude. De commitiis, donec Manlius rediit, silentium fuit*, dokler ni prišel. *Mihi usque curae erit, dum, quid egeris, sciero*, dokler ne zvem.

§183b b) Konjunktiv, ako izražujejo kak namen, kako željo (da bi), ali pa vzrok glavnega stavka; dejanje odvisnega stavka biva samo v mislih.

npr.: *Exspectas fortasse, dum dicat*, čakaš, da bi rekel. *Obsidio magis, quam oppugnatio fuit, dum vulnus ducis curaretur*, dokler se ni — naj bi se ozdravila rana. *Caesar, quoad munita hiberna cognovisset, in Gallia morari constituit*, dokler ne bo čul. *Nihil trepidabant elephantis, donec ponte agerentur velut continenti*, ker. *Horatius Cocles impetum hostium sustinuit, quoad ceteri pontem interrumperent*, dokler bi (naj bi) most pretrgali.

Nota. Za praes. imperf. pri *dum* (cf. §. 149), sicer pa se ravnajo časi po pravilih časoslovja.

antequam, priusquam — prej ko, predno, dokler ne, (ako je v glavnem stavku negacija).

§184a a) Indikativ: za praesens (včasi), futur. exact.; perfect. (vselej), ako se navaja kaj faktičnega samo za-to, da se naznani čas glavnega stavka.

npr.: *Antequam ad sententiam redeo, de me pauca dicam*, prej ko prestopim. *Priusquam de ceteris rebus respondeo, de amicitia pauca dicam*, predno govorim. — *Antequam tuam epistolam legi, neminem ire cupiebam. Membris utimur, priusquam didicimus. Epaminondas non prius bellare destitit, quam urbem obsidione clausit. Haec Antiochus disputavit paullo ante, quam est mortuus*, malo pred, ko... — *Non defatigabor, antequam illorum rationes percepero*, ne jenjam prej, da dovezamem, dokler nedovzame.

§184b b) Konjunktiv.

1) *praesentis*

a) kot pravi *praesens*, kedar naznanja odvisni stavek splošno misel — kar se navadno godi, in naj se tudi sedaj.

npr.: *Priusquam incipias, consulto opus est. In omni negotio, priusquam aggrediaris, adhibenda est praeparatio diligens. Tragoedi quotidie, antequam pronuntient, vocem cubantes sensim excitant.*

b) mesti futur. simpl. vselej (cf. §. 157. I.), če je glav. stavek *praesens*.

npr.: *Antequam de republica dicam ea, quae dicenda arbitror, exponam breviter consilium meum, predno bom govoril, naj razložim.*

2) *Imperf. in plusquamperf.*

a) pri dopovedovanju zgodovinskih stvari, ako se opisuje čas dogodka.

npr.: *Ducentis annis ante, quam Romam caperent, in Italiam Galli transgressi sunt. Aristides interfuit pugnae navali apud Salamina, quae facta est, priusquam poena exsilii liberaretur. Saepe magna indoles virtutis priusquam reipublicae prodesse potuisset, extincta fuit.*

b) mesti futur. simpl. in futur. exact., ako je naznanjen namen, ali, če se govori v smislu druge osebe (cf. §. 157. III.), če je v glav. stavku *praeterit.*

npr.: *Antequam homines nefarii de meo adventu audire potuissent, in Macedoniam perrexi. Caesar, priusquam se hostes ex terrore reciperent, in fines Suessionum exercitum ducit, predno bi si odahnili — da si ne odahnejo. Achaei non antea ausi sunt capessere bellum, quam ab Roma revertissent legati (mislé: ne bomo pričeli pred, da dojdejo nazaj).*

Quum (*quom — cum*).

§185. *Quum* je v bistvenem pomenu časoven členek, in sicer korrelativen (*quum — tum*), in kot tak ima indikativ.

Časovni stavki utegnejo stopiti v razne razmere z družimi stavki, in tu rabi latinščina konjunktiv v nekterih slučajih.

V imperf. in plusquamperf. ima *quum* navadno konjunktiv, ker se čas in vzrok družita (razun če je izključno temporalni *quum*).

§185b

a) Konjunktiv:

1) *quum causale* (vzročni), ker. Rabi se *quum* s konjunkt. po vseh časih, ako odvisni stavek kaže vzroke glavnega; bodi si, da je vzrok kak dogodek, bodi si, da so okoliščine take.

npr.: *Quum vita sine amicis insidiarum plena sit, ratio ipsa movet, amicitias comparare*, ker je življenje polno zalezovanja. *Caesari, quum id nuntiatum esset, Helveticos per provinciam iter facere, maturat proficisci*, ko je (ker je) bilo naznanjeno. *Quum Athenas, tanquam mercaturam* (kupit si znanosti lepih) *bonarum artium, profectus sis, inanem redire turpe est. Quum tanta multitudo tla conjicerent, in muro consistendi facultas erat nulli. Quae cum ita sint*, ker je temu tako.

Sloven. ima indikativ; vezniki so ker, ko (za preteklo).

Nota. Vzrok (povod) kažejo razun *quum* tudi *quia, quod, quoniam*, toda z razločkom:

quum jemlje za vzrok kak dogodek, kot: *Coelo sereno interdum lux obscurata est, quum luna sub orbem solis subisset.*

quia in *quod* navajata povode, in sicer: *quia* objektivno, — *quod* pa subjektivno resnične.

npr.: *Non ea res me deterruit, quominus literas ad te mitterem, quod tu nullas ad me miseras, sed quia nihil, quod scriberem, reperiebam.*

quoniam se rabi, kedar je vzrok (povod) očeviden (= *quum jam*), in vsakemu znan, kot: *Vos Quirites, quoniam jam nox est, in tecta vestra discedite.*

2) *quum concessivum* — če tudi, če ravno, da si ravno, rabi se, kedar vzrok nima pričakovanega nasledka, ampak temu nasprotnega.

npr.: *Hoc ipso tempore, quum omnia gymnasia philosophi teneant, tamen eorum auditores discum audire quam philosophum malunt. Phocion fuit perpetuo pauper, quum ditissimus esse posset. Toto proelio, quum pugnatum esset ab hora septima ad vesperum, hostem aversum* (v hrbet, da bi se bil obrnil) *videre nemo potuit, čeravno se je bojevalo do večera. Marcelli, Scipionis domus, quum honore et virtute florerent, signis et tabulis pictis vacuae erant* (brez slik).

3) *quum adversativum* — ko, pri tem ko, pa, a, rabi se, kedar se primerjata dva stavka po nasprotju (ko bi moral delati, pa raje igra).

npr.: *Nemo aut miles aut eques a Caesare ad Pompejum transierat, quum paene quotidie ad Caesarem a Pompejo perfugerent. Nostrorum equitum erat quinque milium numerus, quum hostes non amplius octingentos equites haberent, naših 5000, ónih pa 800. Socratis ingenium variosque sermones immortalitati scriptis suis Plato tradidit, quum ipse Socrates literam nullam reliquisset.*

4) *quum narrativum* (pripovedni, opisovalni) — ko (ker), veže se z konjunktivom imperf. in plusquamperf., kedar okoliščine in časove razmere deloma vzrokujejo dejanje v glav. stavku (taki časi, da...).

npr.: *Zenonem, cum essem Athenis, audiebam frequenter. Itaque, quum ex senatus consulto se abdicassent consules, interrex creatur Camillus. Quum in Italiam proficisceretur Caesar (ko — ker), Servius Galbam in Nantuates misit. Fuit tempus, quum rura colerent homines, nec urbes haberent.*

Nota. Zlasti se rabi vselej konjunktiv, ako je po odvisnem stavku naznanjena kakovost okoliščin (*fuit, quum; fuerunt tempora, quum* = bili so taki časi, da...).

npr.: *Fuit quidem, quum mihi quoque initium requiescendi fore justum arbitrarer. In id saeculum Romuli cecidit aetas, quum jam Graecia plena poëtarum esset.*

§ 186. b) Indikativ:

1) *Cum temporale* — ko, kedar — rabi se po vseh časih, ako odvisni stavek določno naznanja samo čas, kedaj se je godilo dejanje glavnega stavka;

v glavnem stavku so pridjana ali se morejo misliti določila: *tum, eo tempore, illo die, tunc temporis — cum.*

npr.: *Facile omnes, cum valemus, recta consilia aegrotis damus, kedar smo zdravi. Verres, cum rosam viderat (ko), tunc incipere ver arbitratur. Cum inimici nostri venire dicentur, tum in Epirum ibo. Cum Phaedonem legebam, ecce ad me accessit Lucejus. Lituo regiones direxit Romulus tum, cum urbem condidit.*

2) *cum iterativum* (opetovavni) — kedar, kedar koli, kolikorkrat, kolikorkrat koli, rabi se, kedar kaže odvisni stavek dotične okoliščine, kedaj se je glavno dejanje ponavljalo; — zlasti pri imperf. in plusquamperf.

npr.: *Galli cum superaverant, capta animalia immolabant. Philosophiae praecepta renovabam, cum licebat — Gyges cum*

palam (plošica na prstanu) *anuli sui ad palmam* (v dlan) *converterat, a nullo videbatur; ille rursus videbatur. cum in locum anulum inverterat, kolikorkrat.*

3) *cum explicativum* (razlagavni) — ko, da, ki, ker, s tem da, rabi se, če odvisni stavek kaže, v čem obstoji glavni.

npr.: *Bene fecisti, cum tacuisti*, prav si si storil, da (ki) si molčal. *De te, Catilina, cum quiescunt, probant; cum tacent, clamant*, če mirujejo, potrjujejo; kričijo, če molčijo. *Praeclare facis, cum memoriam ejus tenes*, dobro činiš, ker se ga spominjaš.

4) *cum inversum* zove se tista raba, kedar je *cum* s perfekt. v grammatično-odvisnem stavku, ki pa je logično glavni, t. j. stavek s *cum* je logično glavni stavek, grammatično pa odvisen. (glej §. 153. d.)

npr.: *Coenabam apud Sejanum, cum utriusque nostrum reditae a te sunt literae = reditae sunt, cum coenabam. Jam in conspectu utraque acies erat, cum Persae sustulerunt clamorem*, bili so blizo, kar zaženejo hrup (= bili so blizo, ko zaženejo hrup = ko so blizo bili, zaženejo hrup).

Nota. Včasih se rabi *cum* enako *quod* = da — z indikativom, zlasti pri *laudo, gratulor, gratias ago*.

npr.: *Gratulor tibi, cum tantum valet apud Dolabellam. Tibi gratias ago, cum tantum literae meae potuerunt. Te, cum eo es animo, satis laudare non possum.*

Quod — da, ker, ka.

Quod naznanja resnične okoliščine (reči) ali kot povod (vzrok) glavnemu stavku, ali pa kot razlaganje. Raba mu je:

§ 187. a) Indikativ.

1) Kedar odvisni stavek navaja vzrok, razlog, glav. stavka, včasih so zraven: *ideo, idcirco, propterea — quod*.

npr.: *Eo ad te minus multa scribo, quod moerore impedior. Homo autem, quod rationis est particeps, causas rerum videt. Torquatus filium suum, quod is contra imperium in hostem pugnaverat, necari jussit.*

2) Pri glagolih, ki pomenijo dušne občutljeje (*verba affectuum*) in ki kažejo objavljanje teh občutljejev, kot: žalosti, veselja, srda, nevolje, hvale, graje.

Taki so: *gaudere, dolere, irasci, aegre ferre, gloriari; laudare, vituperare, gratulari, gratias agere* —

kedar namreč odvisni stavek kaže povod (vzrok) onih čut-ljejev, ali njih objave.

npr.: *Gaudeo, quod vales, da si zdrav. Lactor, quod absens omnia es assecutus. Quod me non invitās, subirascoꝝ* (malo me jezi). *Quod spiratis, quod vocem mittitis, indignantur. Angit me, quod abes a tuis tamdiu. — Quod viris fortibus honos habitus est, laudo. Num reprehendis, quod libertus patronum adjuvabat? Gratulor tibi, quod e provincia saluum ad nos te recepisti.*

Nota. *verba affectivum* imajo tudi *acc. c. inf.* ako je odvisni stavek le objekt, ali pa subjekt. (cf. §. 230).

npr.: *Minime miramur, te tuis opitulari. Te hilari animo esse, valde me jueat.*

3) Kedar odvisni stavek naznanja istinito (faktično) reč, o kateri izreka glavni stavek mnénje in razsodbo;

včasi je zraven *pronomen demonstr.*: *id, hoc, ea res*: ali se vsaj more dovezemati. (cf. §. 226).

npr.: *Recte facis, quod me adjuvas*, to je prav, da mi poma-gaš. *Fecisti mihi pergratum, quod Serapionis librum ad me misisti. Vitium est, quod quidam nimio magnum studium conferunt in res obscuras* (to je napačno, da —). *Accidit perincommode, quod cum nusquam vidisti* (to je nezgoda, da ga nisi videl). *Illud tamen audaciae tuae culpa est, quod sedisti in quatuordecim* (da si bil med prvaki, to je tvoja krivda). *Hoc uno praestamus maxime feris, quod colloquimur inter nos, et quod exprimere sensa possumus*, da se razgovarjamo, in da čutenno izražujemo, v tem se odlikujemo. *Eumeni inter Macedones viventi multum detraxit, quod alienae erat civitatis*, da je bil ptujec, to mu je mnogo škodovalo.

Nota. V vseh takih stavkih more se odvisni stavek vzeti za samo-stalnega, in glavni (gramatično) je njemu kot praedikat.

post.: *Multi nimio magnum studium in res obscuras conferunt, — id est vitiosum* — (das, ono) *conferre vitium est.*

4) Kedar se rabi odvisni stavek kot apposicija h kaki besedi v glav. stavku, ter razlaga njeni pomen po dotičnih okoliščinah.

npr.: *Una consolatio est, quod ea conditione nati sumus, ut nil recusare debeamus*, to je edina tolažba, da... *Nec pero parva illa est vis naturae, quod unum hoc animal sentit,*

quid sit ordo, ta zmožnost, da čuti. *Aristoteles laudandus es in eo, quod omnia aut natura moveri censet, aut voluntate*, to, da meni.

Ta razlagavni pomen vidi se zlasti, kjer je stavek s *quod* s substantivom jednak v pomenu.

npr.: *Non tam ista me sapientiae fama delectat, quam quod amicitiae nostrae memoriam spero aeternam fore*, ne slava, ampak to, da upam = upanje.

Nota. Razlagavni *quod* ni zameniti z razlagavnim *ut* (cf. §. 176, 1), kajti *ut* razlaga bistven pomen; *quod* pa ima svoj smisel, in glavni stavek izreka kaj o njem.

npr.: *Vitii natura est haec, ut sit a recta ratione declinatio*. — pa: *Hoc vitiose fecisti, quod in oratione tua structurae operam non dedisti*. — *Una res me angit, quod non Pompejum secutus sum*.

5) *Quod* se rabi včas v začetku stavka kot veznik z ozirom na prejšnji stavek, v pomenu: kar se tiče..., če..., da..., ker...

npr.: *Quod epistolam conscissam doles, noli laborare, salva est*, kar se tiče pisma, bodi brez skrbi. *Quod me Agamemnonem aemulari putas, falleris*, če meniš da...

Zlasti ima *quod* vezni pomen v sestavah, kjer se pa neprestavlja, kot: *quod si, quod ubi, quod qui, quod nisi, quod ni etc.*

§ 188. b) Konjunktiv.

Quod se veže s konjunktivom v onih stavkih (§. 187, 1, 2, 3, 4) takrat, kedar se govori v smislu kake druge osebe (to je vselej *oratio obliqua* — cf. §. 195, 238), in pa, ako oseba navaja svoje takratne (nekdanje) misli.

Slovenščina ima indikativ: da, ker, češ da, ka.

npr.: *Scipio querebatur, quod homines omnibus in rebus diligentiores essent, quam deligendis amicis. Hic tu me accusas, quod te afflictem* (češ, da...). *Ille noctu populabatur agros, quod dierum essent pactae, non noctium induciae. Socrates accusatus est, quod juventutem corrumperet* (rekli so). *Laudat Paenatinus Africanum, quod fuerit abstinentes* (po njega misli). *Caesar graviter Haeduos accusat, quod ab iis non sublevetur* (rekoč, da). *Una me angebat res, quod non Pompejum secutus essem* (misli sem si).

Quod se veže s konjunktivom v rekih takih: *Quid est, quod plura dicamus*, kaj bi govorili, nebomo govorili. *Nihil habeo, quod accusem senectutem*, nimam vzroka tožiti.

1) V finalnih stavkih, to je, kedar kaže odvisni stavek namen, ter se rabi *qui, quae quod* mesti: *ut ego — tu — is* (po vseh sklonih); *qua = ut ea; ubi = ut ibi; unde = ut inde.* (cf. §. 121). — Sloven.: ki bi, da bi, naj bi.

npr.: *Clausini legatos Romam miserunt, qui auxilium a senatu peterent*, ki naj bi — da bi prosili. *Verba reperta sunt, non quae impedirent, sed quae indicarent voluntatem*, ne da bi, marveč naj bi. *Missi sunt delecti cum Leonida, qui Thermopylas accuparent*, da naj. *Multi eripiunt aliis, quod (ut id) aliis largiantur.* — *Homini natura rationem dedit, qua regerentur animi impetus.*

2) V konsektivnih stavkih, to je, kedar kaže odvisni stavek nasledke, učinke glavnega; zlasti če so v glavnem besede: *tam, talis, tantus, ejusmodi, is* (tak, da).

Tu je *cujus = ut meus, tuus, ejus; quorum = ut noster, vester, eorum; cui = ut mihi, tibi; quem = ut me, te, eum.*

Nota. *qui, quae, quod* sme se rabiti mesti *ut*, samo če se *qui* (= *ut ego etc.*) nanaša na subjekt (*nomen, pronomen*); če pa stavek zavisi od glagola, ali če gre na celi stavek, takrat mora rabiti se *ut*.

npr.: *Nemo omnium tam immanis est, cujus mentem non imbuerit deorum opinio*, da nebi mu prešinila misel duha. *Genus est belli ejusmodi, quod maxime vestros animos debeat excitare. Innocentia est affectio talis animi, quae noceat nemini.* — *Non is es tu, qui nescias, quis sis*, nisi tisti, ki bi ne vedel. *Ea est Romana gens, quae victa quiescere nesciat*, rimski narod je tak, da... *Non sumus ii, quibus nihil verum esse videatur. Qui (kako) potest temperantiam laudare is, qui ponat summum bonum in voluptate?* tak človek, ki stavi.

Nota. *is, qui* ima indikativ v pomenu: tisti, ki; konjunktiv pa v pomenu: tak, ki; tak, da.

3) V koncesivnih in kavsalskih stavkih, kjer je *qui = quum ego, tu, is* (po vseh sklonih).

Sloven.: ki, ker, če tudi.

npr.: *O fortunate adolescens, qui virtutis tuae Homerum praecognitionem inveneris*, ki (= ker) si našel. *Egomct, qui sero ac leviter*

Graecas literas attigissem, tamen Athenis cum doctissimis disputavi, ki (= čeravno).

Nota. Ako je treba vzrok še bolj naglašati, rabi se: *quippe qui, utpote qui, praesertim qui, ut qui.*

npr.: *Callidus assentator non facile agnoscitur, quippe qui etiam aduersando assentetur. A Catilina Antonius non procul aberat, utpote qui magno exercitu locis in aequioribus in fuga sequeretur.*

§ 190. *Quam qui* rabi se s konjunktivom v konsektivnih stavkih za komparativom = *quam ut* (cf. §. 175); včasí tudi sam *quam* s konj. brez *qui, ut*.

npr.: *Campani majora deliquerunt, quam quibus ignosci possit*, preveč so zagrešili, nego da bi (= *tanta del. ut non possit*). *Majus gaudium fuit, quam quod homines caperent uniuersum*, preveliko, da bi ga. *Pausanias epulabatur luxuriosius, quam amici perpēti possent*.

§ 191. Adjektivi: *dignus, indignus, idoneus, aptus* imajo *qui* s konjunktivom, kedar je predmet izražen s celim stavkom (sicer cf. §§. 35. 62).

Sloven.: vreden, da; prikladen, sposoben za kaj, k čemu.

npr.: *Nulla mihi videbatur aptior persona, quae de illa aetate loqueretur, quam Catonis. Tibi fortasse idoneus fuit nemo, quem imitareris. Ine, qui postulabant, indigni erant, qui impetrarent.*

§ 192. Pri rekih: *sunt qui, reperiuntur qui, inveniuntur qui, existunt qui* rabi se konjunktiv, če govornik nima določne osebe v mislih. — Ako pa so mu osebe znane, pa jih noče navesti, rabi se indikativ; kot: *sunt, qui dicant*, so taki (pa jih nepoznam): *sunt, qui dicunt*, so, ki pravijo (vem je, pa jih nepovem).

npr.: *Sunt, qui duos tantum in sacro monte creatos tribunos esse dicant* (Livij ne pozna teh pisateljev). *Plures auctores inuenio, qui Romanos Horatios vocant* (znani so mu). — *Inuenti sunt multi, qui non modo pecuniam, sed vitam etiam profundere pro patria parati essent. Sunt nonnullae disciplinae, quae officium omne pervertunt* (Epikurejska načela). *Qui se ultro morti offerant, facilius reperiuntur, quam qui dolorem patienter ferant*, taki, da; taki, ki bi.

- § 193. V splošno zanikanih stavkih, ker je odvisni bistven oddelek glavnega, ter dasta oba skupej vzeta zanikan pomen: *nemo, nullus est, qui; nihil est, quod; quis est, qui?* (= *nemo*).

Sloven.: ki bi, da bi.

npr.: *Nemo est orator, qui se Demostheni similem esse nolit. Nihil est, quod tam miseros faciat, quam impietas*, ni je reči, ki bi. *Quis est, qui utilia fugiat? Quid est, quod tu cum fortuna queri possis? (nihil). Quis est, qui non oderit libidinosam adolescentiam*, kdo nebi sovražil? *Mundi administratio nihil habet, quod reprehendi possit*, nič tacega, da bi se grajalo. *Senex ne quod speret quidem habet*.

Nota. Tu sem spadajo reki: *est quod, non est quod*, je vzrok, ni vzroka; *quid es quod? quid est cur?* zakaj?

npr.: *Nihil est, quod festines. Non est, quod te pudeat sapienti assentiri*, nimaš vzroka. — *Non habeo, quod scribam*, nimam kaj pisati; pa: *Non habeo, quid scribam*, nevem, kaj bi pisal.

- § 194. Relativ kakovosti.

Konjunktiv se rabi pri *qui* v stavkih, kateri kažejo bistvene lastnosti, zmožnost, značaj glavnega subjekta (na blizo enako §. 189, 2, in *ut explic.* §. 176).

npr.: *Duo tum excellabant oratores, qui me imitandi cupiditate excitarent*, dva taka, da... *Quaeritur consul, qui dicendo comprimat tribunicios furores, qui concitatum populum flectat, qui largitioni resistat*, tak, da bode zmožen. *Pompejus unus inventus est, quem socii in urbes suas cum exercitu venisse gaudent. Sapientia est una, quae moestitiam pellat ex animis. Legatos habes eos, qui ipsi per se rationem habituri sint dignitatis suae*.

Konjunktiv zavisen od odvisnega stavka.

(*conj. indirectus*).

- § 195.

1) Konjunktiv se rabi v vseh stavkih, kateri so bistveni oddelki družega stavka odvisnega; zlasti, če so zavisni od stavka *z ut; infn.; infn. c. acc.* bodi si, da so relativni ali drugi.

npr.: *Legem de ambitu ita tuli, ut eam, quam mihimet ipsi jam pridem tulerim, non abrogarem. Difficile est in philosophia pauca esse ei nota, cui non sint pleraque. Est boni consulis, quum cuncta labefactari videat, ferre opem patriae. Socrates dicere solebat, omnes in eo, quod scirent, satis esse eloquentes. Memento, te omnia probare, quae nos sentiamus. Mos est Athe-*

nis laudari in concione eos, qui sint in proelium interfecti. Memoria erat tanta Hortensius, ut, quae secum commentatus esset, ea sine scripto verbis eisdem redderet, quibus cogitavisset.

Nota. Ako pa ima odyvisnik istinito (faktično) reč le kot pristavek, rabi se indikativ. — npr.: *Tanta est vis probitatis, ut eam etiam in eis, quos nunquam vidimus, diligamus. Ut ajunt in Graecis artificibus eos auloedos esse, qui citharoedi fieri non potuerint, sic nos nonnullo videmus, qui oratores evadere non potuerunt, eos ad juris studium devenisse.*

2) Rabi se konjunktiv v vseh stavkih, kateri so izrekli v smislu kake tretje osebe (*oratio obliqua*), bodi si, da so relativni, bodi si, da so drugi (*quia, quod*). (cf. §. 188).

npr.: *Poetus omnes libros, quos frater suus reliquisset, mihi donavit* (češ, kar mu jih je brat pustil). *Socrates execrari eum solebat, qui primus utilitatem a jure sejunxisset*, kdor je bojé ločil. *Bene majores nostri accubitionem epularem amicorum, quia vitae conjunctionem haberet, convivium nominarunt. Noctu ambulabat in publico Themistocles, quod somnum capere non posset*, češ, da nemore spati.

GLAVA XIV.

Imperativ (velévník, zapovedni način).

§ 196. Za imperativ ima latinščina dve obliki.

Imperat. I. (tudi *imperat. praesentis*) rabi se le za drugo osebo — *lege, legite*.

Imperat. II. (tudi *imperat. futuri*) je v rabi za drugo in tretjo osebo — *legito, legito; legitote, legunto*.

Imperativ I. se rabi, kedar se veléva. zapoveduje, prosi, svétuje, naj dejanje nastopi precej sedaj.

Slovenščina rabi dovršnike — enokratnega dejanja — *singulativ* (večidel).

npr.: *Aggredere et sume ad hanc rem tempus*, podstopi se, vzemi si čas. *Utrum placet, sumite. Perge, quaeso. Ignosce. ignosce Caesar? Loquere, quid valis*, povéj. *Pergite adolescentes, atque in id studium incumbite* — pojdit in udajte se tej vedi.

Imperativ II. je v rabi, kedar se ukazuje za prihodnje, in kar ima veljavo za vselej, namreč:

a) naj nastopi dejanje, ko se bode zgodilo drugo; tu je v odvisnem stavku, *futur. exact.* ali *futur. simplex.*

b) v postavah (zakonih), pogodbah, pravilih za življenje.

Slovenščina ima večidel nedovršnike — opetovavnega dejanja — *iterativ.*

npr.: *Prius audite paucis*, (ob kratko, v malih besedah, sedaj), *quod cum dixero, si placuerit, facitote. Ubi nihil erit, quod scribas, id ipsum scribito. Quum valetudini consulueris, tum consulito navigationi. Quae si vobis non probabuntur, vestram iniquitatem accusatote. Cras petito, dabitur; nunc abi.*

Ad divos adeunto caste, pietatem adhibento, caute vota reddunto, duella (vojske) justa iuste gerunto (XII. Tab.) Regio imperio duo sunt, ique consules appellantor. Servus meus Stichus liber esto (oporoča).

§ 197.

Nota 1. Mesti imperativa nastopi včasi futur, zlasti v živahnem govoru in v prošnjah.

npr.: *Europa abstinete, Asia discedite, et pro impensis in bello factis 1500 talenta dabitis. Tu Jupiter hunc a vita fortunisque civium arcebis, et hostes patriae mactabis.*

Nota 2. Ojačuje se imperativ z besedami: *tandem, quaeso, age, agite, sis* (= *si vis*), *sodes* (*si audies*).

kot: *age dic* naj pověj; *lege sis* beri no (izvoli čitati); *dic tandem* tak povej no; *percipite quaeso diligenter*; *dic sodes*, ako se rači, govori.

Nota 3. Opisuje se imperativ posebno v pismih in prijaznem razgovoru po oblikah: *cura ut* konj.; *cura* konj.; *fac* konj.; *velim* konj.; *cave* konj.; *noli, nolite* infin.

kot: *Magnum fac animum habeas* (glej da si srčen). *Tu velim ad me scribas* (rad čem, da mi pišeš). *Libros cave cuiquam tradas* (nikar ne dajej). *Noli timere.*

Nota 4. Samo v rabi so: *Scito, scitote* (ne *sci, scite*), *esto*, naj si bode; *sic habetote*, bodite uverjeni.

Nota 5. Mesti imperativa nastopi včasi konjunktiv (*jussivus, prohibitivus* — §. 164); zlasti z *ne*, npr.: *ne facias, ne feceris.*

§ 198.

Nikavnica pri imperativu je *ne*, in pa *neve* (= *et ne, neque*), ako sta dva imperativa. — Sloven. in *ne*, ter *ne*, *ne* pa, *niti*; *non* rabi se samo, če nastopi *futurum* mesto imperativa.

Navadno pa se rabi z nikavnico le imperat. II; za imperativ I. rabijo bolji klasiki ali konjunktiv, ali pa *noli* z infinitivom.

npr.: *Terra sacra decorum est, propterea ne quis idem* (isto dvakrat) *iterum consecrato. Cic. leg. 2, 18. Hominem mortuum*

in urbe neve sepelito, neve urito. Ne genus belli, neve hostem ignoretis. Tu interca non cessabis, et ea, quae habes instituta, per polies. Nolite iudices hac re Murenam omni dignitate privare, nikarte oropati ga (ne oropajte ga). Nolite id velle, quod fieri non potest, ne zelite.

§ 199. Ako je imperativ odvisen od druzega stavka, rabi se mesti njega konjunktiv, in sicer:

Conjunct. praes., če je v glavnem stavku *praesens*.

Conjunct. imperf., če je v glavnem stavku *praeteritum*.

Ukazovalni (*jussivus*) ima pri sebi *ut*, ali pa ne (jedno je). cf. §. 171.

Prepovedni (*prohibitivus*) mora imeti vselej *ne*.

npr.: *Edicimus itaque, omnes crastina die armati adsitis ad locum Regillum. In senatu plerique sententiam sequuntur, ut ante certam diem (pred dotičnim dnevom) Caesar exercitum dimittat. Ne exspectent, dum ab Roma legati auxilium petentes veniant. Ferociter, daret, utrum vellet, succlamatum est. Edicto proposito, ut omnes migrarent in loca tuta; ex agris quoque demigrarent (brez ut) omnes ejus regionis, qua Hannibal esset iturus. Hanno egit, senatum obtestans, ne Romanum cum Saguntino excitarent bellum. Proinde sequeretur, neve unquam a se defleteret oculos (ukazala je Hannibalu prikazen).*

GLAVA XV.

D o s t a v e k I.

Vprašavni stavki.

§ 200. Vprašavni stavki so ali enostročni (enotni), ali dvo-
stročni (nasprotni) — disjunktivni.

Oboji so ali samostojni (neodvisni) — direktni; ali zavisni od druzega stavka — indirektni.

Nakloni (načini) so:

indikativ — v samostojnih pravih vprašanjih.

konjunktiv { a) v neodvisnih potencialnih (§. 161).
b) v neodvisnih deliberativnih (§. 165).
c) v vseh indirektnih oboje vrste.

Direktno vprašanje je, kedar se vpraša naravnost ter pričakuje odgovora — vprašanje je v glavnem stavku. In odgovorje se z indikativom, kot: *quid agis?* — *scribo*.

Indirektno vprašanje je v odvisnem stavku, in nevprašuje naravnost, ampak naznanja samo zapopadek vprašanja, kot: *vide, quid agat; nescio quid faciam*.

Sloven. ima tisti naklon, kojega bi imelo vprašanje kot neodvisno, toda tu slovenščina često rabi besedo da, npr.: Nevem, kaj dela, kaj da dela; nevem, kaj bi počel, kaj da bi počel.

Nota. Če tudi je vprašanje za drugim glagolom, pa od njega neza-visno, rabi se indikativ, npr.: *Quaeso: quid facturi fuistis?*

§ 201. Enotna vprašanja se vpravajo:

1) s prašavnimi zaimeni in prislovi: *quis?* *quid?* *qualis?* *quantus?* *quot?* *ubi?* *quando?* *quorsum* (kamo)? *quomodo?* *quare?* *cur?* etc. — *ecquis*, jeli kdo? *ecquī*, jeli kateri?

npr.: *Quis tibi permisit? quo jure fecisti? quid mihi respondebis? quamdiu iste furor nos elūdet? Ubi sunt pecuniae gentium? Unde dejectus est Cinna? ex urbe. — Vide, quid differat inter meam opinionem et tuam. Intellegis, quanta in hoc beneficio sit laus. Video, quem ad modum se elaturus sit. Ecquis aperit hoc ostium, bo li kdo odprl? Ecqui pudor est? ecquae religio Verres?*

Nota 1. Kedar je vprašanje živahno in pritežno, prideva se beseda *tandem* — neki, vendar.

npr.: *Quousque tandem, Catilina, abutere patientia nostra?* kako dolgo vendar. *Quis tandem hoc dicere ausus est*, kdo neki?

Nota 2. O razločku med prašavnima *quis?* *qui?* pri substantivu cf. §. 118. — *quis?* vpraša za osebo, *qui?* po njenem značaju, kakovosti, lastnosti idr.

npr.: *Quis homo fuit? — iste Charea. Qui Charea? — iste ephēbus* (od-rastli), *frater Phaedriae*.

Nota 3. Sloven. kako? prevaja se s *quomodo?* kedar kaže način.

npr.: *quomodo id praesentiri potest?*

ut pri začudenju, vzkliku, npr.: *Ut pudet victos!*

quam — kako zeló; *quam non* — kako malo. (Sploh stoji *quam* le pri adv. i adj. *quam bene!* *quam altus!*)

Nota 4. Vprašanje utegne biti tudi v participu in infinit.

npr.: *Considerate, quantis laboribus fundatum imperium, quanta virtute stabilitam libertatem una nox paene deleverit*, pomislite, s kolikimi težavami ustanovljeno državo, s koliko hrabrostjo utemeljeno svobodo je ena noč skoro pogubila.

cf. Slov.: kaj zahtevaje bi bil to storil? Kam, je upati, bode to prišlo? Koliko, meniš, me to stane.

§202. 2) Kedar ni vprašavnega zaimka, rabi latinščina vvodne členke: *nē* — li? ali? *num* — kaj res? ali mar? *nonne* — je li da? kaj ne da?

a) *ne* — li? ali? je splošno vprašalo, odgovor utegne biti prinikan (trdiven) ali pa zanikan; rabi se v direktnih in indirektnih prašanjih, in je enklitičen.

npr.: *Estne frater intus? intusne est frater? da! ne! Quid te impedit, mosne majorum? kaj te cvira, mar stara navada? — ne. Poterone eos afficere supplicio, qui Cleomenem sunt secuti? (nevem), — Quaeritur, idemne sit pertinacia et perseverantia, je li jedno. Epaminondas quaevisit, salvusne esset egyptus, prašal, če je cel.*

b) *nonne* — ali ne? kaj ne da? rabi se pri sploh gotovih rečéh, in odgovor se pričakuje trdiven, stoji v direktnih in indirektnih prašanjih.

npr.: *Nonne canis similis est lupo? dà. Nonne poëtae post mortem nobilitari volunt? Nonne videmus, quanta rerum conturbatio inde consequatur? quaesieras ex me, nonne putarem inveniri verum potuisse.*

Nota. Mesti *nonne* rabi se včasi sam *ne*, zlasti pri glagolih *videre, meminisse*.

npr.: *Meministine, me ante 12. Kal. Nov. dixisse? ali se ne spominjaš? — pač. Videtisne, ut apud Homerum saepissime Nestor de virtutibus suis praedicet? (se ve da).*

c) *num* — mar? kaj res? menda? je li morda? v direktnih vprašanjih rabi se, če je pričakovati zanikan odgovor (ne, nak).

num — če, je li ali ne, v indirektnih vprašanjih rabi se enako = *ne* brez ozira na odgovor.

npr.: *Dico, te venisse in Laecae domum; num negare audes, moreš mar tajiti? Num potest carere magis omnibus, quam caret? (nikakor). Num manus affecta recte est (je mar zdrava?), cum est in tumore? ne. — Quaerendum est, Hejus iste num aes alienum habuerit (je imel ali ne); Dubito, num idem tibi, quod mihi, suadere debeam, če smem. Num sibi soli vicit (kaj mar?)*

§203. Včasi se izpusti vvodni členek, in takrat stopi na prvo mesto najvažniša beseda, zlasti *non* = *nonne*. In sicer ako se vpraša z nekako srditostjo, čudenjem, dvomom, ali, ako velja nasprotno.

npr.: *Tu mentis es compos, kaj ti si pri pameti? Et vos acta Caesaris defenditis, qui leges ejus evertitis, in vi? Clodius insidias fecit Miloni?! Non igitur melius est mori, quam in sua civitate sine armatis non posse vivere? Non tibi ingredienti fines ira cecidit?*

§ 204. *Quid* — kaj? rabi se kot vvdilo (pa ne kot členek), ke-
dar je stavek dolg, ter se pokaže vprašanje še le na koncu.

Ta *quid* se v slovenskem večidel neprestavlja.

npr.: *Quid? si harum civitatum militibus, navibus, nauarchis Syracusanus Clomenes jussus est imperare, — non omnis honos ab isto dignitatis, aequitatis, officiique est sublatus, kaj? če...ali ni?*

§ 205. *Nota. si* — če rabi se v odvisnih prašanjih včasi = *num*, kot: *Philopoemen quaesivit, si Lycortas incolumis evasisset.*

Raba je navadna pri glagolih poskušanja (*verba experiundi*), to pa tako: ako je *verb. exper.* (*tentare, experiri, conari*) izražen, mora nastopiti *num*; ako pa ni, rabi se *si* (če).

npr.: *Hostes praesidia ad ripas disponere coeperunt, si ab re frumentaria Romanos excludere possent, če bi mogli (= ut experirentur, num). Basilum praemittit cum equitatu, si quid celeritate proficere possit.*

§ 206. **Disjunktivna** (izključivna — dvostročna) vprašanja zovejo se tista, v kojih se vpraša, ktera izmed dveh (ali več) nasprotnih reči velja, t. j. če velja eno, nevelja drugo, ter se med sobom izključujete.

Vvodni členki

	v direkt.		v indirekt.
1.	<i>utrum</i> — <i>an</i> (<i>an non</i>)		<i>utrum</i> — <i>an</i> (<i>nec ne</i>)
2.	<i>num</i> — <i>an</i> (<i>an non</i>)		<i>num</i> — <i>an</i> (<i>nec ne</i>)
3.	— <i>ne</i> — <i>an</i> (<i>an non</i>)		— <i>ne</i> — <i>an</i> (<i>nec ne</i>)
4.	— — <i>an</i> (<i>an non</i>)		— — <i>an</i> (<i>ne nec</i>)
5.	— — —		— — — <i>ne</i>

Notae. 1) *utrum, num, ne* v disjunktivnih vprašanjih gubijo svoj prvotni pomen.

2) če ima vprašanje več strokov, rabi se razun prvega za vse *an* = ali.

3) če drugi člen nima lastnega glagola, rabi se za sloven. ali ne? *an non* (večidel v direkt.); *nec ne* (večidel v indirekt.) redko.

npr.: *Utrum tandem populi Romani, an vestrum summum imperium est? je li vaš, ali? Utrum hostem, an vos, an fortunam utriusque populi ignorantis? Quid interest, utrum ex homine se quis convertat in belluam, an in hominis figura immanitatem*

gerat belluae? — *Num tabulas* (zapisnik) *habes, an non?* *Illud considerandum videtur, num propter imbecillitatem desiderata sit amicitia, an alia esset causa.* — *Romamne venio, an hic maneo, an Arpinum fugio?* *Capuaene te putabas consulem esse, an Romae?* si li menil, da — ali? *Dubitant quidam de mundo, casune sit effectus, an mente divina.* — *Quem hostes contempserunt?* nos *consules, an vos quirites, koga?* ali vas, ali nas? *Sine sciam* (daj naj znam), *ad hostem, an ad filium venerim. Ferro, an fame acrius urgear, incertus sum, ne vem, ali — ali.* — *Isne est, quem quaero, an non, je li, ali ni?* *Dicam huic, an non dicam, bi mu povedal, ali ne?* *Dii, utrum sint, necne, quaeritur. Sunt haec tua verba, necne?* so = ali niso? *Quaeritur, Corinthiis bellum indicamus, an non?* ali bi — ali ne.

§ 206^b Nota 1. **an** — nerabi se kot vvodni členek v enotnih vprašanjih, ampak v disjunktivnih kot ločnica med členi = ali.

Vendar se nahaja v enotnih stavkih, toda tu je

a) prvi člen izpuščen, ter se dá posneti iz pomena (konteksta).

npr.: *Cur comitia non habuisti? (utrum alia ex causa), an quia tribunus plebis sinistrum fulmen annuntiavit? Ariovistus conclamavit, quid venirent ad se? — an speculandi causa, ali morda.*

b) če se stavek z **an** nasloni na kako trditev. (nevprašavno), ter se še druga trditev ironično, ali pa nikavno izrazi po prašavnem stavku.

npr.: *Oratorem irasci minime decet; an tibi irasci videmur, quum quid in causis (pri sodbi) acrius dicimus? Non video, nec in vita, nec in gratia (v vljudnosti), nec in rebus gestis, quid despiciere possit Antonius. An in senatu de me detrahi posse credidit (če nikjer ne more, mar me bo obrekoval v senatu? = tudi tukaj ne).*

§ 207. Nota 2. Sloven. ali — ne sme se predstavljati z *aut*, *vel* v disjunktivnih vprašanjih; pač pa v enotnih, kedar loči dva pojma v istem členu.

npr.: *Etiame in tam perspicuis rebus argumentatio quaerenda aut conjectura capienda sit? Voluptas melioremne efficit aut laudabiliorem virum (aut = slov. in).*

§ 208. Nota 3. Kedar se nahaja **num, ne** — večkrat zaporedoma, ondi niso izključivni stavki, marveč toliko posameznih vprašanj.

npr.: *Quid ad hoc cogitas respondere? num mentiri me? num fingere aliquid? num augere crimen? num quid horum dicere potes? (= kaj porečeš? — da lažem? da si domišljujem? da zločin preteravam (vekušujem)? moreš li kaj takega reči)? Quod auxilium implorem deorumne? populine Rom.? vestrumne?*

§ 209. Nota 4. **an** — rabi latin. v izrekih: *nescio an, haud scio an, dubito an, incertum est an*, — kjer je izražena neka mehka trditev, dvomba, posmislek;

in kakor se nagiblje smisel na trdivno plat, ali na nikavno, prestavlja se v sloven.: blizo da, blizo da ne; menda, menda ne; ne vem če je — če ni; dvomim če ni = utegne biti, dvomim če je, (ich weiss nicht, ob nicht, vielleicht; dürfte sein, wahrscheinlich nicht).

npr.: *Haud scio, an melius Ennius, nevem, če ni bolje rekel Enni — brž ko ne. Cic. Cato 20. Aristotelem, excepto Platone, haud scio an recte dixerim principem philosophorum, razun P. nevem če ni A. prvak. = blizo da je.*

Dubio an turpe non sit, dvomim, če ni sramotno = utegnilo bi biti. *Mea quidem sententia haud scio an nulla senectus beator esse possit*, nevem če je ktera srečnejša; po moji misli je menda ni boljše. *Cic. Cato 16. Contigit tibi, quod nescio an nemini*, tebi se je pripetilo, kar menda nobenemu. *Haud scio an, excepta sapientia, nihil melius amicitia homini sit a diis datum*, blizo nič boljega. *Moriendum certe est, et id incertum, an hoc ipso die*, če ne ta dan. *Cic. C. 20.*

§ 210.

Infinitiv je rabljen v vprašanjih (česar pa ni posnemati)

a) kedar se govori v nevolji, z začudenjem, žalostjo (po gršk.)
npr.: *Me non cum bonis esse?* da bi jaz ne bil? *Adeone quonquam infelicem esse, ut ego sum?* je li morda kdo?

b) v oratoričnih vprašanjih, kedar navaja zgodovinar govor kake osebe v *oratio obliqua*. (cf. §. 238).

npr.: *Quas, quantasque res Canulejum aggressum?* (rekli so). *Cur relegari plebem in Volscos?*

§ 211.

Odgovarjanje na vprašanje

izražuje latinščina 1) tako, da ponavlja besedo, po kateri je vprašanje — pri zanikovanju pridene se *non*.

2) z besedami: *sane, sanequidem, certe, etiam, ita, ita vero, non ita, non vero, minime, minime vero*.

npr.: *Haecce tua domus est?* — *ita. Estne populus in tua potestate?* — *est. Mene vis?* — *te. Estne pater intus?* — *non est. Venitne pater?* — *minime vero. Venitne homo ad te?* — *non. Huc abiit solus?* — *solus.*

3) *immo* marveč, celó, rabi se, če se vprašanju stavi kaj nasprotnega, ali pa, če se mu še pritegne.

npr.: *Ubi fuit Sulla? num Romae?* — *immo longe abfuit*, ne, marveč daleč. *Vivit Catilina?* — *immo vero in senatum venit*, dà, celó v senat hodi. *Causa (stvar) tibi nonne videtur bona?* — *immo vero optima*, dà, prav dobra.

GLAVA XVI.

Dostavek II.

Kondicionalni stavki (pogojni).

Pogojni stavki so medsobni stavki (korrelativni).

Prvi člen, ki stavi pogoj, in ima veznik *si* (če, ako, ko, da), je odvisni stavek (pogojnik); drugi je glavni stavek (pogoje-nik), ter kaže, kaj nastopi z onim pogojem.

Oblike se dajo ločiti na 4, kakor v sloven. (in gršk.).

(Curtius: I, IV, III, II).

A) Pogojni stavki samostojni.

§212. Oblika I. V 1. členu indikativ,

v 2. členu indikativ vseh časov, ali imperativ, kedar se vzame za pogoj kako dejanje, kaki izrek, dogodek ali tudi sama misel, tako da drugo mora slediti iz prvega.

Slovenščina ima — če.

npr.: *Si vos non tenent foedera vestra, nec nos Hannibalis foedus obligare potest. Si exempla virtutis non movent, nihil unquam movebit; si tanta clades vitam vltm non fecit, nulla faciet. Si paulo altius exordiri videbor, ignoscite. Si nihil vos Sullae fortuna movet, vestra moveat, če vas ne gané osoda Sullova, naj vas vaša.*

§213. Oblika II. V 1. členu konjunkt. praes. ali perf.,

v 2. členu konj. potentialis, deliberativ, kedar se vzame za pogoj domišljena reč, ki je sama ob sebi mogoča, pa ni določeno, bode li nastopila, ali ne, in na to se naslanja drugi člen kot trditev. — To je zlasti v primerljajih in izgledih.

Slovenščina ima — ako bi, ko bi.

npr.: *Quibus (conjuratis, zarotnikom) ego si me restitisse dicam, nimium mihi sumam, ko bi trdil, preveč bi si lastil. Quid? si tabula (deska) una sit, naufragi duo, sibine uterque rapiat, an alter cedat alteri. Erubescant profecto, si quis vis haec objiciat, ako bi kdo očital. Si confēram nos cum illis, injuriam nomini Romano faciam. Si exempli gratia vir bonus Alexandria Rhodum magnum frumenti numerum advexerit, si idem sciat, complures mercatores solvisse naves, dicturusne sit id Rhodius? — ko bi te sirotek kruha prosil, ali bi mu odrekel?*

§214. Oblika III. V 1. členu konj. praes. (redko k. perf.),

v 2. členu indik. praes; futur; imperat., kedar se vzame za pogoj mogoča reč, ki utegne nastopiti (uresničiti se), in ako nastopi prvo, gotovo nastopi tudi nasledek.

Slovenski — ako.

npr.: *Si victor Hannibal ad urbem accedat, tum demum te ex Africa arcessemus. Si haec rejiciamus, illa quoque, unde haec nata sunt, rejiciemus, ako to zavržemo, zavrgli homo tudi ono. Habere videtur ista res iniquitatem, si imperare velis. Innocens,*

si accusatus sit, absolvi potest; nocens, nisi accusatus fuerit, condemnari non potest, ako je tožen.

§215. Oblika IV. V obéh { konj. imperf. za sedanjost,
 členih { konj. plusquamperf. za preteklost,
 kedar se vzame za pogoj reč, ki nima resničnosti, ter se lahko pridene prvemu členu nasprotje (pa ni, pa je). In ker ne veljá prvo, tudi posledek ne veljá. V oziru časa drugi člen ni vezan na prvega, ampak čas se ravná po razmerah obeh dejanj — eno sedanje, eno preteklo; ali pa oboje enako.

Slovenščina ima — ko bi.

npr.: *Non recusarem laborem, si mihi ullum tempus tribueretur vacuum*, nebi se branil, ko bi imel čas (pa ga ni). *Si Catilina in urbe mansisset, dimicandum nobis cum illo fuisset. Si duces essent secuti milites, hodie captivi in hostium potestate non essent. Si Roscius has inimicitias cavere potuisset, viveret*, še bi živel.

Nota. V prvem členu nastopi imperf. mesti plusquamperf. včasi, da kaže istočasnost dejanj, ali pa trpežnost.

npr.: *Non sustenuissent primum clamorem atque impetum Romanorum, ni potentior alius metus a fuga retineret* (= retinuisset, zadržaval). *Majores nostri mortuis tam religiosa jura tribuerunt; quod non fecissent, si nihil ad eos pertinere arbitrarentur* (te misli so bili vedno).

§216. Raba časov se ravna po pravilih za časoslovje (§. 157), razun oblike IV. ki ima svoje.

Pri naklonih nahajajo se včasi izjeme od danih oblik, namreč:

1) Indikativ nastopi mesti konjunktiva po vseh oblikah v 2. členu, kedar bi stavek kot samostojen po §. 159. moral imeti indikativ, t. j. če je naznanjena dolžnost, kar mora biti, kar se spodobi (*debebat, oportebat, decebat, necesse erat*); pri *paene, prope* vselej.

npr.: *Contumelia onerasti cum, quem patris loco, si ulla in te pietas esset* (IV), *colere debebas. Atqui si vere respondere velles* (IV), *haec erant dicenda. Quodsi Romae Pompejus privatus esset hoc tempore, tamen ad tantum bellum erat mittendus.*

2) Indikativ mesti konjunktiva v 2. členu IV. oblike, kedar se misli posledek skor blizo gotov; kakoršen bi bil, ko bi ne bilo pogoja.

Sloven. da ni (= ko bi, ko bi bil).

npr.: *Deleri totus exercitus potuit (potuisset), si victores fugientes essent persecuti*, da so jih gnali, zatrli bi bili vojsko. *Si unum diem morati essetis, moriendum fuit*, poginili bi bili, da ste se obotavljali (= ko bi se bili obotavljali). *Praeclare viceramur, nisi spoliatum, inermem, fugientem Lepidus recepisset Antonium*.

3) Včasih se strinjata razna člena raznih oblik, toda naklon ima vsakter svoje oblike.

npr.: *Si meis incommodis lactabantur, urbis tamen periculis commoverentur*, če so — naj bi (I, II). *Si implacabiles irae sint, summa est acerbitas*, ako so, tak je (III, I). *Si Lentulus suum nomen fatale ad reipublicae perniciem fore putavit, cur ego non laeter, meum consulatum ad salutem fuisse* (I, II). *Memoria minuitur, nisi eam exerceas* (I, III).

B) Pogojni stavki zavisni.

Če je kondicionalni stavek zavisen od družega, nastopijo nekatere spremembe. Ločiti je, ima li 2. člen kot glavni stopiti v infinitiv, ali pa konjunktiv.

Gledati je, kak bi bil stavek kot neodvisen.

§ 217. I. Če je stavek zavisen od verba *dicendi, sentiendi*, tako da mora nastopiti v 2. členu infinitiv, raba je ta-le:

a) Kedar je vladavni glagol (*verb. finitum*) v *praes. futur. perf. absol.*, takrat stopi 2. člen v dotični infinitiv;

1. člen ostane nespremenjen; ali pa nastopi konjunktiv mesti indikativa, zlasti če se govori v smislu družega človeka (oblika I.).

npr.: *Hoc possum dicere, me satis adeptum fore, si ex tanto beneficio nullum in me ipsum periculum redundaverit. Vos si mihi Caecilium anteposueritis, ego me dignitate superatum non arbitrabor.* — *Hoc dico, te, si maxime cupias* (III.), *tamen verum accusatorem esse non posse.* — *Pro vita hominis nisi vita hominis reddatur, non posse numen divinum placari arbitrantur Galli. Onerari Graeci orationem putant, si verborum immutationibus utantur, quas vocant tropos* (prilike).

b) Kedar je vladavni glagol (*v. finitum*) v *praeter. (imperf. perf. histor.)*, nastopi sprememba v obeh členih, tako:

Neodvisno

Odvisno

1. člen: praes.; futur.	= imperf.
perf.; futur. exact.	= plusquamperf.
2. člen: praesens	= infin. praes.
futur. act.	= —urum esse, fore.
futur. pass.	= —um iri
imperf. act.	= fore, ut — imperf. act.
imperf. pass.	= fore, ut — imperf. pass.
plusquamperf. act.	= —urum fuisse
plusquamperf. pass.	= futurum fuisse, ut — imperf.

npr.: Si ad haec auctoritas accederet mea, tibi ipsa illa putavi fore jucundiora. Pontius respondit, si agro Samnitium dederetur, suis legibus deinde Romanum et Samnitum esse victurum. Haruspices imperii occasum appropinquare dixerunt, nisi dii suo numine fata flexissent. Se sperare dixerunt, si illud signum forum conspiceret, fore, ut ea consilia illustrarentur. Existimabant, nisi eo tempore nuntii de Caesaris victoria essent allati, futurum fuisse, ut amitteretur oppidum. Ariovistus respondit, si quid ipsi a Caesare opus esset, sese ad eum venturum fuisse.

§ 218. II. Če je vladavni stavek tak, da mora nastopiti konjunktiv za njim (*ut, ne, quin* idr.), ter naj stoji 2. člen v konjunktivu, ondi veljajo navadno pravila časoslovja in naklonov za odvisne stavke sploh. (§. 157).

Za obliko IV. pa je pomniti to-le:

1. člen ostane nespremenjen,
2. člen ima spremembe té:

	vladni	neodvisno	odvisno
a)	praes.	imperf. act. pass.	= imperf.
	ali perfect.		= { —urus fuerim futurum fuerit, ut — imperf.
b)	prae-teritum	imperf. act.	= —urus essem
		„ pass.	= imperf.
		plusquamperf.	= { —urus fuerim futurum fuerit, ut — imperf. particip. pass. — fuerit perf. conj.

npr.: *Honestum tale est, ut, vel si ignorarent id homines, sua tamen pulchritudine esset laudabile. Ostendis, qualis tu, si ita accidisset, fueris isto tempore consul futurus. Dic, quidnam factururus fueris, si illo tempore fuisses. Consules interrogati sunt, quid facturi essent, si eos populus Rom. iterum consules faceret. Haud dubium fuit, quin, nisi ea mora intervenisset, castra eo die capi potuerint. Acies haud dubium fecit, quin, nisi firmata extrema agminis fuissent, ingens in eo saltu accipienda clades fuerit. Quis dubitat, quin, si Saguntinis tulissemus opem, totum in Hispaniam aversuri bellum fuerimus.*

§219. Nota. sin, nisi, si non.

Če pa, ako pa — zove se v latinskem **sin**, kedar je v stavku že en si, npr.: *Hunc mihi timorem eripe; si verus est, ne opprimar, sin falsus, ut tandem aliquando timere desinam.*

nisi se rabi:

a) v pomenu = razun če, bodi si, da — kedar se pridene zanikanemu stavku dodatek, kateri sam ob sebi ni mogoč.

npr.: Sokrat ni kvaril mladine, razun če je napeljevanje h kreposti pokvara, *nisi id vitium est. Nemo fere saltat sobrius, nisi forte insanit*, bodi si, da je nor.

Tudi: *nihil aliud nisi* — nič drugega, nego to = samo to, razun to.

b) kedar se 2. členu odreka veljavnost (je negativen), ako ne nastopi izrekano v 1. členu.

npr.: *Etenim dicere nemo potest, nisi qui prudenter intellegit. Nihil potest evenire, nisi causa antecedente. Orator, nisi multitudine audiente, eloquens esse non potest.*

c) kedar je celi 1. člen zanikan, in 2. člen mu je nasledek.

npr.: *Nisi didiceris, titubabis. Ariovistus respondit, nisi discedat Caesar, sese eum pro hoste esse habiturum.*

si non se rabi:

a) Kedar je zanikana samo ena beseda v stavku.

npr.: *Si non aestate bellum sit perfectum, hiemem opperiri oportet.*

b) kedar sta dva prva člena (nikaven in trdiven).

npr.: *Si id feceris, magnam habebō gratiam; si non feceris, ignoscam.*

c) kedar se non zeló naglasuje.

npr.: *Si Conon non fuisset (da ni Konon bil), Agesilaus Tauro tenus regi Asiam eripuisset. (tudi nisi).*

d) pri nasprotju i omejevanju: *si non — at, certe, tamen, at certe, at tamen* = pa vsaj, pa vendar.

npr.: *Si non easdem opes habemus, eandem tamen patriam incolimus. Cum spe si non bona, at aliqua tamen vivimus, vsaj nekaki up,*

GLAVA XVII.

Infinitiv (nedoločnik).

§ 220. Infinitiv izražuje dejanje, ali stanje samo na sebi, in je glagol s substantivnim pomenom.

Vendar se rabi substantivno samo v nominativu kot subjekt, in pa v akusativu kot objekt; v drugih sklonih namestuje ga *gerundium*.

Ohrani pa popolno veljavo glagola; kajti infinitiv

a) kaže razne časove — *praes. praeter. futur.*

b) veže se s sklonom, kojega zahteva glagol — *legere librum, uti ratione,*

c) opisuje se z adverbom, ne pa adjektivom — *agere prudenter.*

Infinitiv sam — rabi se

§ 221. a) kot subjekt,

1) če se mu pridene za praedikat *esse (est, erat)*; bodi si ali sam, ali z adjektivom (in substantivom).

npr.: *Optare hoc est, non docere,* to je želenje, ne pa učenje. *Aliud est dolere, aliud laborare,* bolečine, težavo trpeti. *Bene sentire, recte facere satis est ad beate vivendum. Bellum est (lepo je) sua vitia nosse. Majus dedecus est, parta amittere, quam omnino non paravisse. Ars es difficilis recte rempublicam regere.*

Nota 1. Tudi drugi glagol utegne biti praedikat, toda to redko. npr.: *Invidere non cadit in sapientem (= alienum est a sap.). Quibusdam displicet philosophari.*

Nota 2. Ako ima praedikativni *esse* pri sebi kak adjektiv ali particip substant. stopi ta v akusativ.

npr.: *Esse abstinentem et continere cupiditates praeclarum est. Contentum esse suis rebus maximae sunt divitiae. Praestat honeste vivere, quam honeste natum esse. Turpe est mendacem esse = mentiri.*

Nota 3. Tudi infinitiv sme biti praedikat, kot: *Docto homini cogitare (subj.) est vivere (praed.).*

2) Pri neosebni glagolih: *juvat, libet, licet, decet; piget, pudet, poenitet, taedet* (cf. §. 32); *interest, refert* (cf. §. 55); *oportet, necesse est, opus est, placet etc.* (cf. §. 227).

npr.: *Ex malis eligere minima oportet. Non libet deplorare vitam. Juvat experiri. Peccare licet nemini. Necesse est mori. Non me pudet fatēri. Non me poenitet vixisse.*

§222. b) kot objekt: —

1) Pri glagolih, kateri pomenijo: kaj za kaj imeti, imenovati = *dicere, habere*; in pa pri glagolih: *docere, assuefacere, cogere (aliquem aliquid facere)*.

npr.: *In scientia excellere pulchrum putamus; labi autem, errare, nescire, decipi et malum et turpe dicimus*, odlikovati imamo za lepo, motiti se nam je grdo. *Hieronymus dolore vacare summum bonum dixit*, brez bolečine biti zval je H. naj večje dobro. *Ferre laborem, contemnere vulnus consuetudo docuit*, navada naučila je prenašati. *Num te emere coëgit, qui ne hortatus quidem est? (cogere ima tudi ut)*. *Caesar eas nationes imperio populi Romani parere assuefecit*.

2) Pri nekterih glagolih, ki sami za-se nimajo popolnega smisla, ter jemljejo k sebi infinitiv kot predmet, namreč:

a) glagoli s pomenom: morati, moči, sméti, uméti, néhati, pričeti, nadaljevati, zábiti.

Taki: *possum, nequeo; debeo, audeo, conor; incipio, coepi, pergo, maturo, intermitto, desino; scio, nescio*.

npr.: *Nemo mortem effugere potest. Suos quisque debet tueri. Dolabella injuriam facere perseverat. Vincere scis, victoria uti nescis. Caesar maturat ab urbe proficisci. Caret Miltiadi resistere ausi non sunt*.

b) Glagoli v pomenu: hotéti, želeti, namerjati, skleniti idr. — kaj.

Taki so: *volo, nolo, malo; cupio, studeo; statuo, constituo, decerno, consilium capio; propono mihi, in animum induco, gestio (hlepim), cogito etc.*

In sicer rabi se infinitiv sam, kjer je jeden subjekt t. j. če je subjekt teh glagolov tudi subjekt infinitivu, ter oseba hoče delovati sama; ako pa sta dva stavka, ter naj deluje druga oseba, rabi se *ut* (po §. 171. N. 3.) — za *infin. c. acc.* cf. §. 228.

npr.: *Antium me ex Formiano recipere cogito*, mislim se preseliti. *Tu consilium cepisti hominis proprinqui fortunaſ evertere! Gestio scire ista omnia. Hannibal Saguntum expugnare decrevit. Ariovistus gravatus est ad Caesarem venire*, obotavljal se je priti (= prihod odlašal). *Tu in animum poteris inducere contra haec dicere?* kaj ti si domišljuješ (kaniš) nasprotovati?

3) Pri adjektivu *paratus* (samo) — pri volji biti.

npr.: *Id quod parati sunt facere. Dixerunt, se paratos esse et obsides dare, et imperata facere, et oppidis recipere, et frumento juvare.*

Nota. Če ima v stavku z infin. določna oseba kak praedikat, ravna se ta v sklonu po njej.

npr.; *Cupiunt omnes beati esse. Cato esse, quam videri bonus malebat. In republica mihi negligentem esse non licet. Licet nobis felicibus esse. Doceo te fortem esse.*

Ako pa subj. ni določno izražen (splošen subj. človek, kdo) rabi se vselej akusativ, npr.: *Virum bonum esse maxima laus est.*

Slovenščina rabi tu dativ ali nominativ; po drugih slovanskih narečjih je instrumental v rabi, npr.: Opominjam ga, poslušen biti. Bolje je človeku poštenemu umreti, nego sramotno živeti.

Accusativus cum infinitivo.

§ 223. *Constructio accusativi cum infinitivo* je to, če stopi v odvisnem stavku gramatični subjekt v akusativ, glagol pa v dotični infinitiv.

Subjekt mora v akusativu vselej izraziti se; toraj, če je subjekt v obeh stavkih isti, rabijo se pronomina *me, te; nos, vos;* za tretjo osebo pa refleks. *se (suus)*, če tudi v nominativu ni izražen.

Sloven. ima za resnične reči stavek z da (je), za domišljene reči, ali ptuje misli stavek z da (bi bilo); — da, da bi prevajata se.

Taki stavki so zavisni tako, da je celi stavek ali kot objekt k glavnemu (*Scimus, Deum esse bonum*, da je Bog dober, to vemo), — ali pa celi stavek je subjekt, in glavni mu je praedikat (*Certum est, mundum a Deo gubernari*, da Bog vlada, to je gotovo).

Raba mu je za raznimi glagoli, in v pomenu njim enakimi samostavniki.

§ 224. 1) *Verba sentiendi* (obj.), to so glagoli, ki pomenjajo čutiti, misliti, videti, vedéti, slišati, upati, spoznavati idr. — da je kaj.

kot.: *sentire, videre, audire, comperire, intelligere, credere, scire, opinari, sperare, recordari, opinio est, spes est etc.*

npr.: *Sentimus, calere ignem, nivem esse albam, dulce mel. Video, te velle in coelum migrare. Nos in Tusculum venisse, video te scire. Hannibal nullam spem habebat, consules improvide*

quidquam acturos esse. Non me frustra vixisse arbitror, meminim, da nisem živel zastonj.

Nota. *videre, audire* rabita se s participom, kedar se sliši, vidi po vnanje (z lastnimi očmi, ušesi) in pa neposrednje; z infinitivom, kedar se dovéma posrednje in duševno, t. j. zvedeti.

npr.: *Audio te dicentem*, slišim te govoriti — ko govoriš. *Audio te dicere*, da praviš; *video te discentem, video te didicisse* (ker dobro znaš).

§ 225. 2) *Verba declarandi* (obj.), t. j. glagoli, ki pomenjajo vsakotero izpovedbo, — izrekati, izkazati, trditi, tajiti, obljubiti, prétiti, žugati, prepričati idr. — da je kaj.

kot: *declarare, indicare, tradere, ostendere, fateri, dicere, scribere, negare, simulare, auctorem esse, testem esse, fama est etc.*

npr.: *Vespasianus respondit, nullum debere tristem discedere ab imperatore. Negavi, me audire*, rekel sem, da ne slišim. *Concēde, nihil esse bonum, nisi quod honestum sit. Vestorius ad me scripsit, te mihi maximas gratias agere. Equitibus offeruntur literae, Bithyniae vicos exustos esse, Lucullum a bello discedere. Nullam abs te relatam esse gratiam, tu es optimus testis. Tribuni negabant, se concessuros esse.*

Nota 1. Kedar imajo *verba sentiendi, declarandi* ta pomen, da ukazujejo, naj se zgodi kaj, vežejo se z *ut* konj., ne konj. (cf. §. 171).

npr.: *Plerique censebant, ut noctu iter facerent*, naj po noči idejo. *In epistola scriptum erat, ut omnes convenirent*, naj se snidejo.

persuadere ut, pregovoriti; *persuadere c. inf.* prepričati.

monere, ut, svariti; *monere infin.*, opomniti.

auctor sum, ut, svétovati; auct. sum c. inf., priča biti.

Nota 2. Glagoli upati, obljubiti, pretiti (*spero, polliceor, minor, juro etc.*) vežejo se z *infin. futur.*, ker od njih zaviseči glagoli izrekajo prihodnje dejanje.

npr.: *Amicos eos potissimum diligunt, ex quibus sperant se maximum fructum esse capturos. Cic. Pro certo polliceor hoc vobis atque confirmo, me esse perfecturum, ut etc. Cic. Promitto, recipio, spondeo, Caesarem talem semper fore civem, qualis hodie sit. Cic. Phil. 5, 18. Jurat, se eum non deserturum. Caes. b. c. 3. 13.*

§ 226. 3) Pri neosebni izrazih, ki izrekajo trditev o resnični reči (subj.), kot: *constat, appāret, certum est, manifestum est, verisimile est, mihi conscius sum*, gotovo je, da...

npr.: *Constat, ad salutem civium inventas esse leges. Hoc quidem appāret, nos ad agendum esse natos. Consciis mihi eram, nihil tale a me commissum esse.*

Tudi pri adjektivih in substantivih z *est*, če se izreka mnénje in razsodba o kaki domišljeni reči (subj.).

kot: *Facile est, grave est, molestum est, aequum — honestum — turpe est, mos est, tempus est, fas — nefas est.* (ako se izreka o faktični reči, rabi se *quod.* — cf. §. 187, 3.

npr.: *Accusatores multos esse in civitate, utile est. Non est rectum, minori parere majorem,* da bi bil podl. *Mos erat, captivos necari. Facinus est, vinciri civem Romanum. Inusitatum est, regem reum esse capitis,* da bi tožen bil. *Tempus est, jam hinc abire me.* (cf. §. 255).

§ 227. 4) Pri neosebnih glagolih, ki enako adjektivom izrekajo mné-nje o celem stavku (subj.).

kot: *Convēnit* (spodobi se), *expēdit* (koristno je), *decet, dedecet* (ne spodobi se), *opus est, necesse est, oportet, rēfert, interest.* (cf. §. 221, 2.).

npr.: *Omnibus bonis expedit, salvam esse rempublicam,* da je. *Hoc non convenit, me habere agrum. Decet, cariorem esse nobis patriam, quam nosmet ipsos. Legem brevem esse oportet. Oratorem irasci minime decet. Quid nostra rēfert, victum esse Antonium? Qui in divisione tripartita duas partes exsolverit, huic necesse est restare tertiam.*

Nota. *necesse est, oportet,* imata včasí konjunktiv (brez *ut*), kot: *Me ipsum ames oportet, si veri amici futuri sumus. Quidquid oritur, causam habeat a natura necesse est.*

§ 228. 5) *Verba voluntatis,* t. j. glagoli s pomenom: *hotéti, želeti, dopustiti — volo, nolo, malo, cupio, sino, patior etc.*

imajo za seboj *acc. c. infi.* (obj.), če ima odvisni stavek svoj subjekt in je predmet glavnega (ako, pa je želja, da naj se kaj godi, rabi se *ut.* — §. 171).

Kedar je v obéh stavkih jeden subjekt, rabi se *acc. cum infn.* v passivu; pri *esse, videri* s praedikatom (sicer sam *infin.* §. 222, 2, b).

npr.: *Pompejus rem ad arma deduci studebat. Mos est hominum, ut nolint, eundem pluribus excellere,* nočejo, da bi se odlikoval. *Tibi favemus, te tua frui virtute cupimus,* da naj vži-vaš. *Volo is esse, quem tu me esse voluisti.* — pa: *Volo, ut mihi respondeas.*

Colon vult, se esse carum suis. Judicem me esse, non doctorem volo! Timoleon maluit se diligere, quam metui (tudi: *Timoleon maluit diligere quam metui*). *Cupio, in tantis periculis, me*

non dissolutum videri. Principem se esse marult, quam videri.

Volo, nolo, cupio imajo včasí *inf. perf. pass.* (brez *esse*), kot: *Te offensum nolo. Patriam extinctam cupit. Liberis consultum cupimus.*

Nota. *volo* je včasí = *censere*. *Ego volo in virtute vim esse. Aliqui volunt, summum bonum in voluptate positum esse*, menižo, da je idr.

§ 229. 6) Glagoli *jubere* (ukazati), *vetare* (prepovedati), *prohibere* (zabraniti), *sinere*, *pati* (dovoliti) imajo *acc. c. inf.* in pa *nom. c. inf.* in sicer tako-le:

- a) *acc. c. inf.* rabi se, če je ukazujoča oseba naznanjena;
inf. act. stoji, če ima delovati oseba, kateri se ukazuje;
inf. pass. če je óna druga oseba (stvar) trpna, da se goditi ima kaj-ž njo.

kot: *jubeo Gajum venire*, Gaju ukazujem priti (da naj pride).

jubeo Gajum adduci, ukažem Gaja privedi (da naj ga kdo privede);

- b) *nom. c. inf.* rabi se, če ukazujoča oseba ni znana; tu stopi oseba, kateri je ukazano, ali s ktero se ima kaj goditi, v *nominativ* kot subjekt. (cf. §. 234). — *patior* se konstruuje samo z *acc. c. inf.*; — *non patior* ima tudi *ut*.

Glagol *jubere etc.* sklada se z osebo, drugi glagol stopi po pomenu v *inf. act.* ali pa *pass.*

(*jubeor, juberis, jubetur* — meni, tebi, njemu se ukazuje).

kot: *Gajus jubetur venire*, Gaju je priti ukazano (da naj).

Gajus jubetur adduci, ukazano je, privedi Gaja.

Jubeor Gajum adducere, meni se ukazuje, da naj privedem Gaja.

Non sinor Gajum adducere.

Sinitur Gajus adduci.

npr.: *Caesar legatos discedere vetuerat. Caesar navis longas aedificari jussit. Nullos honores mihi decerni sino*, nepustim, da bi se. *Caesar tertiam aciem castra munire jussit.* — *Nolani muros portasque adire vetiti sunt. Consules jubentur exercitum scribere*, ukazano jim je, da naj nabirajo. *Consilium meum a te probari, facile patior. In Macedoniam sena milia peditum scribi jussa sunt*, bilo je ukazano, naj se jih nabere 6 tisoč. *Jussus es consul renuntiari*, velili so, naj bodeš

izvoljen. *Periniquo patiebar animo, te a me digredi. Natura non patitur, ut alienis spoliis facultates augeamus.*

Nota. Sam infin. imata pri sebi *jubere, vetare* v splošnih poveljih, pravilih (brez ozira na osebo določno).

kot: *Hesiodus eadem mensurā reddere jubet, qua acceperis, aut etiam majore.*

§ 230. 7) *Verba affectuum*, t. j. glagoli, ki izražujejo dušne občutljeje veselja, žalosti, čudenja, jeze idr. imajo za seboj *acc. c. inf.*, kedar je odvisni stavek kot predmet dotičnega občutljeja (česar se veselim, za čimer žalujem idr.) — *acc. obj.*

Taki so: *gaudere, laetari, iuvat me; dolere, angere, sollicitari; indignari, mirari, queri; aegre, indigne moleste, graviter — ferre.*

npr.: *Te in Epirum salvum venisse, vehementer gaudeo*, da si prišel, to me veseli, tega sem vesel. *Te non esse Romae, moleste fero*, težko mi je, da te ni. *Virtutes queruntur, se esse relictas*, tožijo, da so zapuščene (o tem tožijo, da so zap.). *Utrumque laetor, et sine dolore corporis fuisse te, et animo valuisse. Miror, te ad me nihil scribere*, temu se čudim, da ne pišeš. *Inferiores non dolere debent, se a suis superari*, nad tem, da.

Nota. Kedar pa odvisni stavek naznanja le vzrok dotičnega občutljeja, rabi se *quod*. (cf. §. 187, 2).

kot: *Dolebam, quod socium amiseram*, bil sem žalosten, ker sem izgubil druga. — pa: *Dolebam, me amisisse socium*, žaloval sem, da sem ga izgubil.

§ 231. 8) *Acc. c. inf.* rabi se tudi, če se vsklikne, vpraša z nevoljo, žalostjo, začudenjem — *acc. exclamationis*.

npr.: *O spectaculum miserum! ludibrio esse urbis gloriam!* oj nezgode! da bi naša slava bila na porogo! *Me miserum! te in tantas aerumnas propter me incidisse.* — *Tene, Atti, hoc dicere*, kaj ti bi to rekel? *Me non esse cum bonis*, da bi jaz ne bil?!

§ 232. *Acc. c. inf.* nastopi pri komparativu, in v primerjenih stavkih sploh, v obeh členih, ako sta zavisna od verba *dicendi, sentiendi*.

npr.: *Decet, cariorem esse patriam nobis, quam ipsos nos. Platonem ferunt idem sensisse, quod Pythagoram. Antonius ajebat, se tantidem frumentum aestimasse, quanti sacerdotem.*

§ 233. O p o m b a. — Ako bi pri *acc. c. inf.* utegnilo nastopiti dvo-umje, da se nebi védelo, kateri izmed dveh akusativov je subjekt,

kteri pa objekt, takrat mora nastopiti subjektivni akusativ v ablativ (*a, ab*) in glagol v *inf. pass.*

npr.: *Intelligimus, ipsa natura liberos a parentibus amari* (ne pa: *liberos parentes amare*). *Scito, me a patre deductum esse ad Scaevolam* (*me patrem deduxisse?*)

Nominativus cum infinitivo.

§ 234. *Constructio nominativi cum infinitivo*, zove se to, če za verbi *sentendi, declarandi*, stopi subjekt odvisnega stavka v nominativ kot glavni subjekt, mesti v akusativ. — Zove se tudi:

osebna konstrukcija, mesti neosebne.

Oblikuje se ta konstrukcija tako-le:

Glagol glavnega stavka sklada se s subjektom odvisnega stavka v številu in osebi, a glagol odvisnega stavka stopi v dotični infinitiv.

kot: *Sempronius hoc fecissi dicitur* — mesti: *Dicitur, Sempronium hoc fecisse. Romani fortes fuisse traduntur* — mesti: *Traditur, Romano s fortes fuisse.*

V sloven. je subjekt glavnega stavka le splošno, nedoločno naznanjen: pravijo, menijo, trdijo — da; misli se, zdi se, vidi se, bajè, pripoveduje se — da.

kot: *Hostes victi esse traduntur*, govori se, pravijo, da so sovražniki premagani.

Roscius patrem occidisse existimatur, misli se, sumi se, da je Roscij očeta usmrtil.

Roscius patrem occidisse arguitur, dolžijo ga, da je idr. *Gajus dives esse videtur*, zdi se, da je bogat; vidi se, da je bogat; kakor je videti, on je bogat.

Pomponius id fecisse perhibetur, trdijo, trdi se, da idr. Romul je bajè Amulija ubil.

§ 235. Vselej imajo *nom. c. inf.* (osebno konstr.) ti-le glagoli:

a) *videri* — za vse osebe in po vseh časih (zdi se, zdélo se je).

b) *dici, putari* — za vse osebe v nesestavljenih časih,

c) *fertur, feruntur; traditur, traduntur* (le v 3. osebi — bajè, bajè, neki),

d) *perhiberi* (trdi se), *existimari* (misli se), *argui* (dolžijo), za vse osebe, toda le v nesestavljenih časih,

e) *juberi, vetari, prohiberi*, in pa *credere* v *perf. pass.*

npr.: *Nisi ego vobis cessare videor, cum bella non gero, če se vam ne zdi, da jaz, idr. Adolescentes mihi sic mori videntur, ut cum aquae multitudine flammae vis opprimitur, meni se vidi, da, idr. Lectitavisse Platonem studiose, audivisse etiam Demosthenes dicitur, pravijo, da je prebiral, celó poslušal Platona Demosthenes. Solon sapienter fecisse dicitur, cum de eo nihil sanxerit, quod ante commissum non erat, prav je storil Solon, pravijo, da ni nič določil, idr. Luna solis lumine collustrari putatur, mnenje je, da, idr. Aristides unus omnium iustissimus fuisse traditur, sporočilo je, da, idr. Tyndaridae fratres non modo adjuvatores in proelio, sed etiam nuntii fuisse perhibentur, trdi se, da, idr. Romulus Amulium regem interemisisse fertur, sporočilo je, da idr. (da ga je neki, idr.). Semiramis puer esse credita est.*

§ 236. Nota 1. Razun teh so nekteri njim enaki, ki se utegnejo osebno rabiti, pa imajo večidel za sebé *acc. c. inf.*

kot: *nuntiatur, indicatur, memoratur, auditur, reperitur, scribitur, demonstratur.*

npr.: *Adesse equites nuntiabantur. Caesar a Gergovia discessisse audiebatur. — Ecce repente nuntiatur, piratarum esse naves in portu, naznanjeno je bilo, da, idr.*

Nota 2. Vselej je *acc. c. inf.*, če je glavni stavek v sestavljeni obliki (*part. perf. ali ful. pass. — est*), razun pri *vetari, juberi, videri, credi.*

npr.: *Traditum est, Homerum caecum fuisse. Ubi tyrannus est, ibi dicendum est, nullam esse rempublicam.*

Nota 3. Če nastopi za *nom. c. inf.* še drugi stavek, nadaljuje se pripoved v *acc. c. inf.*

npr.: *Peregrina res traditur eo anno facta. Vulturum, Etruscorum urbem, ab Samnitibus captam esse.*

Časi infinitiva.

§ 237. Čase za infinitiv ima latinsčina tri — za tri glavne čase — *praesens, praeteritum, futurum.*

Raba jim je po pravilih za časoslovje obče (§. 157), iz ozira na glavni stavek, namreč:

a) *infinit. praes.* kaže istočasje z glavnim stavkom; rabi se toraj

pri *praes.* za sedanje reči,

pri *praet.* za istočasno-pretekle reči (*infinit. imperfecti*),

pri *futur.* za istočasno-prihodnje reči.

npr.: *Puto, te existimare, me nunc oblitum consuetudinis rarius scribere. Socrates dixit, scire se, nihil se scire, on vé,*

da nič ne vé. *Gaudere me, tum dicam, si mihi hoc verbo uti licebit*, da se veselim, rekel bom, ko bom smel.

b) *infin. perf.* kaže predčasno od glavnega stavka; rabi se pri *praes.* za *imperf.* in pa *perf.*

pri *practer.* za *plusquamperf.*

npr.: *Hoc tibi affirmo, in maxima laetitia conspectum tuum mihi defuisse. Mihi Petronius dixit, ter te scripissse ad se. Nihil certi habebamus, nisi nos accepisse a te literas.*

c) *infin. futur.* rabi se iz stališča glavnega stavka za prihodnje reči pri vseh časih.

Mesti infinitiva futuri nastopi oblika :

<i>futurum esse, ut —</i>	}	<i>conj. praes.</i> kedar je v glav. stavku <i>praes.</i>
<i>fore, ut —</i>		
<i>futurum esse, ut —</i>	}	<i>conj. imperf.</i> kedar je v glavnem stavku <i>practeritum.</i>
<i>fore, ut —</i>		

in sicer treba je to, ako nima glagol supina, in večidel je v rabi mesti *inf. futur. pass. (-um iri)*.

npr.: *Non spero, esse passuros, qui arma habent*, upam, da ne bodo dopustili. *Quintus frater scripsit, se ad te venturum esse*, pisal je, da pride. *Nuntio tibi, lege Fufia absolutum iri Catonem.* — *Putasne fore, ut legem non ferat. Non speraverat Hannibal, fore, ut in Italia populi ad se deficerent.*

[Nota. *memini* (spominjam se) ima za pretekle reči *infin. praes.*, kedar se spominja, kako se je godilo (= *imperf.*), kot: *Memini Catonem necum disserere*, kako se je razgovarjal.

Oratio obliqua

(nenaravnostni govor, po smislu — smiselni).

§ 238. *Oratio obliqua* je, če se navede govor kake osebe po zapopadku in smislu, ne po besedah; zavisen je od kakega glagola *dicendi* (*respondit, dixit, ait, ajunt, nuntiavit, orationem habuit*).

Za rabo je pomniti:

a) Vsi glavni stavki, zavisni od verba *dicendi*, stoje v *accus. cum infin.*

b) vsi odvisni stavki, ki bi sicer imeli indikativ, stopijo v konjunktiv (cf. §. 188, 195).

c) imperativ in vprašavni stavki stopijo v konjunktiv (cf. §. 199).

- d) oratorična vprašanja imajo infinitiv (§. 210).
 e) opazke pisatelja imajo indikativ.
 f) časi ravnajo se po pravilih časoslovja za odvisne stavke (§. 157, 217) — navadno *imperf. plusquamperf.*

Nota. Vendar rabi se tudi *praes. in perf.* če pisatelj govori iz stališča navedene osebe, in to:

1) pri ukazovanji (*imperat.*) — *Ad haec Marius respondit: . . . ab armis discedant, Romam supplices proficiscantur.*

2) pri občno veljavnih resnicah in trditvah. — *Caesar respondit: Consuesse deos, quo gravius homines doleant, quos pro scelere eorum ulcisci velint, his secundiore interdum res concedere.*

3) v pogojnih stavkih I. in III. oblike. — *Ariovistus respondit: . . . si quid ille a se velit, illum ad se venire oportere.*

g) pronomina rabijo se tako:

Za prvo osebo kot tretjo v *oratio obliqua* vzame se reflektiv *sui, sibi, se, suus*; v nasprotju *ipse* (za naglašen *on*), kot: *Caesar incusavit milites, cur de sua virtute, aut de ipsius diligentia desperarent.*

direktni *tu* je indirekt. = *ille*.

direktni *hic, iste* je indirekt. = *ille, is*.

Adverb: *hodie* = *eo die*; *cras* = *postero die*; *nunc* = *tum*.

Slovenščina rabi ali indikativ z veznikom *da*, češ *da*; ali pa konjunktiv naj *bi*, *da naj bi*; *zakaj bi?* če *bi*. (*djal je, veli, pravijo*).

Izglede pri Caesaru in Liviju obilo; tu samo nekaj za splošno.

Caes. b. g. I. 13. Divico ita egit cum Caesare: Si pacem populus Rom. cum Helvetiis faceret (f), in eam partem ituros atque ibi futuros Helvetios (a), ubi eos Caesar constituisset; sin bello persequi perseveraret, reminisceretur (c) et veteris incommodi populi Rom. et pristinae virtutis Helvetiorum.

Idem c. 44. Ariovistus pauca respondit: Transisse Rhenum sese non sua sponte (g), sed rogatum a Gallis. Sedes habere sese in Gallia ab ipsis (g) concessas, obsides ipsorum voluntate datos. Non sese Gallis, sed Gallos sibi bellum intulisse. Se prius in Galliam venisse, quam populum Romanum. Quid sibi vellet? cur in suas regiones veniret? (c).

Idem c. 10. Mandata remittunt, quorum haec erat summa: Caesar in Galliam reverteretur, Arimino excederet, exercitus dimitteret.

Liv. I. 50. *Herdonius ferociter in Tarquinium erat invecus: An quidquam superbius esse (d), quam ludificari sic nomen Lat.? Cui enim non adparere (d), affectare eum imperium in Latinos? Sin suos ejus poeniteat, quid spei melioris Latinis portendi (d)?*

Cic. *Tusc. Aristides nonne ob eam causam expulsus est, quod praeter modum justus esset (b) — češ da je.*

GLAVA XVIII.

Participium (deležnik).

§ 239. Particip je glagol v obliki adjektiva.

Kot glagol

a) zahteva samostavnikove sklone, kakor bi bil *verbum finitum*.

b) naznanja časove dobe z ozirom na drugo dejanje (istodobni, preddobni, sledeči).

Kot adjektiv

sklanja se po vseh sklonih, in v vseh spolih.

Razloček med adjektivom in participom je:

Adjektiv opisuje kako lastnost osebe (reči);

particip naznanja dejanje, ali stanje osebe (stvarf), nikdar ne osebe (stvari) same; zatoraj se naslanja vselej na kak drugi glagol.

§ 240. Latinski glagoli imajo v rabi:

Participium

	<i>activi</i>	<i>passivi</i>
<i>praes.</i>	{ <i>verba activa</i> <i>verba deponentia</i>	— —
<i>futur.</i>	{ <i>verba activa</i> <i>verba deponentia</i>	<i>verba activa</i> <i>verba deponentia</i>
<i>perfect.</i>	<i>verba deponentia</i>	<i>verba activa</i>

Nota. Nekteri imajo v perfektu trpno obliko, pa tvorni pomen, zovejo se *semideponentia* (napol depon.), kot:

ausus (audere)

gavisus (gaudere)

solitus (solere) (§. 89).

fisus, confisus (fidere)

pransus (prandere), ki je zajutrkoval

coenatus (coenare), najedši se

potus (potare), napivši se

juratus (jurare), prisežni

conjuratus, zarotnik

adultus (adolescere), odrastli

concretus (c. crescere), zrastli

deflagratus (deflagrare), pogorelec

obsoletus (obsolescere), zastareli

inveteratus (-scere), vkoreninjen

praeteritus (-ire), pretekli, minoli.

Nota 2. Nekteri glagoli depon. imajo v participu perf. tudi trpni pomen, razun tvornega, kot:

<i>adepta libertas</i>	<i>experta libertas</i>	<i>partitae copiae</i>
<i>confessa res</i>	<i>meditatum scelus</i>	<i>perfunctus labor</i>
<i>dimensum opus</i>	<i>metata castra</i>	<i>populatus, dep. ager</i>
<i>emerita stipendia</i>	<i>pactum pretium</i>	<i>stipulata pecunia etc.</i>

Nota 3. Nekteri partic. perf. imajo pomen sada njika, kot: *solutus, ratus, misleč* (vselej); *usus, fisis, veritus, gavisus, arbitratus* (često).

Pomen participov.

§ 241. 1) *Partic. praes.* izražuje dejanje (stanje), med katerim se godi drugo dejanje — dejanje istodobno z glavnim glagolom.

npr.: Te besede je slišal mimo gredé, *audivit praeteriens*.

2) *Partic. perf.* kaže dejanje dovršeno v sedanjosti, ali pa je dovršeno z ozirom na glavno dejanje.

npr.: *Epistolam scriptam tradimus*, spisani list oddajem. *Miles reversus mortuus est*, vernivši se tekar je umrl.

3) *Partic. futur. act.* izražuje naméro, voljo, naklepe, pa tudi osodo kake osebe, ki jej je preteča. (cf. §. 247, 3).

In je li govor o sedanjih ali preteklih, ali prihodnjih rečéh, prideva se: *sum, es, est etc.*; *eram, eras etc.*; *ero, eris etc.*, ki naj kaže časovno dobo; — to se zove: *conjugatio periphrastica activa* (opisna).

npr.: *Qui reipublicae praefuturi sunt, duo Platonis praecpta teneant*, kateri namérjajo (želijo) državo vladati. *Profecturus eram ad te, quum frater tuus venit*, ravno sem mislil iti. *Orator experiatur mentes eorum, apud quos agat aut acturus erit. Audaces progrediuntur milites in proelium perituri* (kojim je osoda, da poginejo) = da poginejo. *Si una est animus interiturus cum corpore*, če mu je namenjeno. *Moriture Deli?* (ki boš umrl).

4) *Partic. futur. pass.* naznanja, da se dejanje mora (ima) zgoditi, ali pa da se ne smé z ozirom na vnanje okoliščine — fisični morati.

Sloven. treba je, ima se tvoriti, storiti je.

Sam na sebi pomeni ta particip, da se mora (ima) kaj zgoditi, in prihodnjosti nima v sebi; — mogli bi ga zvati: *part. praes. passivi*.

Časovo dobo kaže v zvezi z *est, erat, erit etc.*, in to zove se *conjugatio periphrastica passiva*.

Oblikuje se tako: Stvar (oseba), ki se mora (ima) ž njoj kaj goditi, stopi kot subjekt v nominativ, particip sklada se ž njo kot

praedikat; ako pa stvar (oseba) ni izražena, s katero se ima kaj goditi, rabi se neutrum. Delujoča oseba stopi v dativ; če pa je v stavku užé kak dativ osebni, takrat stopi oseba v ablativ z *a, ab*. — *Mihi scribendum est* — *mihi epistola scribenda est*, moram pisati pismo.

npr.: *Caesari omnia uno tempore erant agenda, signum tuba dandum, ab opere milites revocandi*, Caesar je moral (mu je bilo) vse ob enem delati. *Hannibal nihil differendum ratus milites convocat*, mislé, da ne smé odlašati. *Gajo ego a me referendam gratiam non puto. Deo ab hominibus actae vitae olim ratio reddenda erit*.

§242. Nota. Slovenski morati izražuje latinščina še z drugimi besedami po pomenu stavka.

debere — pri dolžnostih, zakonih, úmovih sklepih, dokazih.

cf. *Actio menti congrua* (ujemati se) *esse debet*; $2 + 2 = 4$ *esse debet*.

videri, existimare, putare — pri trditvah.

cf. *Dives esse videtur*, ta človek mora bogat biti, ker tako dela.

oportet — kar se spodobi, kar zahteva vljudnost.

cf. *Me ames oportet, si veri amici futuri sumus*.

opus est — naznanja namen za kaj.

cf. *Etiam si opus esse videbitur, ipse conveniam*, ako bo treba, pridem za pričo sam. *necesse est* — pri neobhodni potrebi, neovrgljivi resnici.

cf. Če vzameš od treh dve, mora ostati ena, *necesse est restare tertiam (partem)*.

Raba participov.

I. V jednotnem stavku.

§243. 1) Nekteri prarticipi imajo čisto adjektivni pomen, ter se rabijo za attribut.

Taki so: *sapiens, patiens, intelligens, insipiens, doctus, eruditus, falsus, invisus*, in nekaj drugih adjektivno rabljenih.

npr.: *Temeritas est florentis aetatis* (dobe), *prudencia senescentis*, cvetěč, ostareli. *Metus est opinio magni mali impendentis*, misel na preteče zlo. *Hoc est officii inchoati, non perfecti*, to je pričetne, ne dovršne slušnosti dolžnost.

2) Particip se rabi substantivno včasi, paziti je to:

a) za mascul. in femin. rabi se v odvisnih sklonih (*cas. obliqui*) ne pa v nominativu in vokativu.

b) za neutrum se rabi v nomin., akus., vokat. (drugodi ne, ker bi postal govor dvoumen).

npr.: *Facilius est, currentem incitare, quam commovere languentem, tekočega — lenega. Vera dicentibus facile cre-*

dam, resnico goverečim. *Jacet corpus dormientis uti mortui, spečega, kakor mrtvega. Male parta male dilabuntur. Caesaris praeclare gesta laudibus extulerunt*, slavno dovršena dela so proslavili.

Nota. Particip rabljen za substantiv opisuje se z adverbom.

3) *Partic. praes. act.* + *esse (est, erat)* velja za glav. glagol. npr.: *Senectus est operosa et semper agens* (= *operatur et agit*), je delavna in deluje. *Jugurtha profecto jussis vestris obediens erit* (= *obediet, poslušen bode vam*).

§ 244. Particip dopolnjuje in opisuje praedikat; veže se ali s subjektom ali pa z objektom.

1) *Part. praes. act. in perf. pass.* kažeta stanje, okoliščine, položaj dotične osebe (stvari) pri kakem prizoru.

npr.: *Romani ovantes et gratulantes Horatium accipiunt*, veseli (vsklikovaje) in ploskaje (čestitaje). *Epaminondas imperantem patriam Lacedaemoniis reliquit, quam acceperat servientem*, zapustil je domovino vladajočo, ki jo je prejel bil služeeo. *Centuriones armati Mettium circumstant*, oroženi. *Persae mortuos cerā circumlitos condunt*, z voskom ovite.

Nota 1. *Videre, audire* — imata vselej particip za seboj, ako je govor o neposrednjem, telesnem videnju in slišanju.

npr.: *Catonem vidi in bibliotheca sedentem, multis circumfusum Stoicorum libris*, videl sem ga sedeti, z knjigami obsutega. *Eam calamitatem ita moderate tulit Timoleon, ut nemo eum querentem audierit*, nihče ga ni slišal tožiti. (Nep. 20, 4).

infin. pa se rabi, kedar se vé, vidi duševno (posrednje) in pozveda od drugih.

npr.: *Magonem tria hujus praedia possidere audio* (od drugih). *Jam eum egressum esse in bellum videbam* (vedel sem, da je šel).

infin. rabi se tudi, kedar se povdarja dejanje samo na sebi, ne pa stanje osebe. — cf. *Alterum sedere in accusatorum subselliis video*, vidim, da je celó navzočen.

Nota 2. *fingere* (obraziti), *inducere* (navajati, navedem), *facere* (veleti, trditi), imajo *part. praes. act.* da kaže stanje.

npr.: *Apelles finxit Alexandrum fulmen tenentem*, s strelo v roki. *Teiresiam nunquam inducunt poetae deplorantem caecitatem suam*, plakajočega navesti. *Plato facit deum mundum creantem*, pravi, da, idr.

V *passivu* pa je infinitiv. cf. *Plato mundum a deo construi facit. Onus asportari video*.

2) *Partic. perf. pass.* imajo za seboj glagoli *habere, tenere, possidere* kot dodatek k objektu, naj kaže, da dejanje traja v posledku.

Taki participi so zlasti: *cognitum, spectatum, perceptum, exploratum, persuasum etc.* — *habeo*.

npr.: *Si Curium nondum satis cognitum habes, valde eum tibi commendo. Siculi ad meam fidem, quam habent spectatam et diu cognitam confugiunt. Roscii patrimonium domestici praedones creptum possident. Constrictam teneri tuam conjurationem non sentis?*

3) *Partic. futur. pass.* rabi se pri glagolih, kateri pomenijo dati, izročiti, oskrbeti, prevzeti.

kot: *curare, dare, tradere, mandare, suscipere, locare* (v najem dati, prevzeti), *conducere etc.*

Tak particip kaže namen, kaj se ima zgoditi z osebo (stvarjo), in se veže z objektom (pass. s subj.).

Slovenščina ima tu ali infinitiv ali namenivnik (Janežič, §. 401, b), ali stavek z da, da bi, ali pa primeren samostavnik.

npr.: *Curat (tradit) filium erudiendum*, dal je sina učiti — da bi se izučil — v poduk. — *Demus nos philosophiae excellentos. Cic. — Diomedon Epaminondam pecunia corrupendum suscepit*, prevzel je, da bi podkupil. *Nep 15. Domum hostibus reliquimus diripiendam*, dali smo jo oropati. *Redemptor columnam faciendam conduxerat*, najemnik je stavbo stolpa prevzel. *Heracius omnia bona Syracusanis possidenda tradidit*, v last jim je dal vse. *Pueris sententias ediscendas damus*, damo izreke učiti. *Conon muros reficiendos curavit*, dal (rekel) je zidovje popraviti. *Lentulus attribuit nos trucidandos Cethego, ceteros cives interficiendos Gabinio, urbem inflammendam Cassio, Italiam vastandam Catilinae. Cic. 4, 6.*

II. Particip v skrčenem stavku.

§ 245. Particip namestuje odvisni stavek. Veznik odvisnega stavka, ali pa relativno zaime *qui, quae, quod* (ako stoji mesti kakega veznika cf. §. 248. b) se izpusti, glagol stopi v particip, ter se nasloni na glavni glagol, in tako nastane jeden stavek iz dveh. —

To se zove participijalna konstrukcija.

§ 246. Particip je ali appositiven ali pa absoluten.

1) Appositivni particip je a) tisti, ki se rabi, kedar je subjekt odvisnega stavka naznanjen v glavnem po kakem zaimenu; tak zaimek se izpusti, mesti njega nastopi dotični substantiv, particip pa se veže s substantivom v sklonu, spolu in številu.

b) če je subjekt odvisnega stavka nanašavnik *qui, quae, quod*; tak nanašavnik odpade, glagol stopi v particip ter se ujema s tisto besedo, kateri je bil odvisni stavek v pojasnjevanje pridani. npr.: *Patribus consultantibus allatus est tristis nuntius*, ko so se očetje posvetovali, došlo jim je žalostno sporočilo. *Curio ad focum sedenti magnum auri pondus Samnites attulerunt*, ko je Kurij pri ognjišu sedel, prinesli so mu = prinesli so Kuriju, ko je pri ognjišu sedel.

Odiosum est genus hominum officia exprobrantium, vrsta ljudi, ki grajajo. *Lex est recta et a numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens contraria*, ki zapoveduje dobro, prepoveduje nasprotno.

2) Absolutni particip (*ablativus absolutus*) je, če imata oba stavka vsak svoj subjekt, in odvisnega subjekt ni zapopaden v glavnem stavku. — Tu stopi subjekt odvisni s participom vred v ablativ (*absolutus*), ujemajoča se v spolu in številu.

npr.: *Ingruente hieme grues calidiora loca petunt*, kedar se bliža zima, grejo žerjavi. *Aristide patriā pulso Persae Graecos aggressi sunt*, ko je bil pregnan Aristides, napadli so Perzijani.

§ 247.

Časova doba za particip

določi se vselej iz ozira na čas glavnega glagola, namreč:

1) *partic. praes.* nastopi pri vseh časovih, če je dejanje v odvisnem stavku istodobno (ravnočasno) z glavnim glagolom. Slovenščina ima ali *partic. praes.* ali pa kak veznik.

npr.: *Alauda volitans cantillat*, leté pòje. *Sole oriente stellae fugiunt*, kedar solnce vzhaja, zginajo zvezde. *Plato scribens mortuus est*, ko je pisal = piše. *Nobis consulibus vigilantibus liberi erimus brevi tempore*, če bomo mi budni, prosti bomo kmalu.

2) *partic. perf.* nastopi, če se je — ali bode zgodilo odvisnega stavka, dejanje pred glavnim.

Slovenščina ima *partic. praet.* na -ši, -vši, ali kak veznik.

npr.: *Epistolā scriptā in hortum descendi*, pismo spisaviši = ko sem pismo spisal, šel sem na vrt. *Epistola scripta a te veniam*, ko spišem pismo, pridem. *Jupiter mihi promisit, me reversurum esse Troja eversa*, da se vrnem Trojo razdejaviši — ko Trojo razdénem. *Aeneas, Troja a Graecis expugnata, in Italiam*

venit, prišel je, ko so Trojo porušili. *Aristide patria pulso, Persae Gracos aggressi sunt*, ko je bil pregnan Aristide. *Diomyisus tyrannus, Syracusis expulsus, Corinthi pueros docebat*, pregnan — ko so ga spodili bili.

Nota. Ker latinščina nima *partic. perf. act.* oblikuje se tako, da se

a) odvisni stavek spremeni v *passiv*, ter nastopi *ablat. absol.* (kakor je videti pri navedenih izgleidih), cf. *Consilio convocato, ostendit Caesar quid fieri vellet*, sklicavši zbor, razložil je, kaj hoče.

b) da se vzame dotični *verb. deponens*;

navadni so: za *dicere* — *locutus, expugnare* — *potitus, invadere* — *ingressus, ire* — *profectus, redire* — *reversus, commonere* — *cohortatus, adhibere* — *usus, accipere* — *nactus, adeptus, consecutus*.

3) *partic. futur. act.* nastopi, če kaže odvisni stavek dejanje, ki ima nastopiti za glavnim dejanjem — večidel naznanja namen, namero, nakano (cf. §. 240, 3 — v rabi zlasti pri Liviju).

npr.: *Cornelius cum exiguis copiis Genuam repetiit Italiam defensurus*, da bi Italije varoval. *Ad mare rediit, facilius ita descendenti Hannibal occursurus*, češ, da bo lože oviral. *Urbem vobis adimit (Hannibal) agros relinquit, locum assignaturus, in quo novum oppidum aedificetis*, z namenom, da vam določi kraj. (*Liv. 21, 13*). *Perseus, unde profectus erat, rediit, belli casum de integro tentaturus* (da bi poskusil). *Liv. 42, 62*.

§248.

Participijalno oblikujejo se

stavki raznih vrst; sploh kateri kažejo glavn. glögolu (subjektu) ali začasne okoliščine in lastnosti, ali čas, ali vzroke, ali namerò, ali način idr., ter se tako nasloni odvisni stavek na glavnega. —

Od todi ime *participium* — slov.: deležnik.

Posamezne vrste so:

1) Relativni (nanašavni) stavki (§. 245 b) konstruirajo se participijalno, če je zaimék kateri -a -o, ki — v nominativu ali pa v akusativu.

npr.: *In foro mulierum turba erat, nec sacrificantium, nec precantium deos patrio more*, krdelo žensk, ki niso žrtvovale (darovale) niti molile. *Conon muros, dirutos a Lysandro, utroque reficiendos curat*, zidove, ki jih je bil Lysander porušil.

Nota. Vendar mora nastopiti relat. *qui -ae -od*, ker latinščina nima spolnika (Artikel), ter bi nebilo razlike med participom relativnim in adverbijalnim; relativ ima določni pomen.

a) če se nanaša relativni stavek na sam pronomen (on, ki).

npr.: *Acusant ii, quos populus poscit, causam dicit, is, qui unus relictus ex caede restat*.

b) če relativni stavek osebo ali réč natanko opisuje, daje jej posebne znamke, ter jo razločuje od drugih.

npr.: *Albinus is, qui graece scripsit historiam, qui consul cum Lentulo fuit.*

c) če se stavi dvoje dejánj (oseb) v nasprotje (substantivno).

npr.: *Multo plus proficit is, qui inflammat judicem, quam is, qui docet (ne docens).*

d) kedar se ozira na števniki: *unus, alter, omnis, aliquot, pauci, nemo.*

npr.: *Multa, quae impedita naturā sunt, consilio expediuntur. Nemo eorum rediit, qui missi sunt.*

e) kedar relativni stavek naznanja stalne znamke, zlasti pri geograf. opisovanju, legi pokrajini.

npr.: *Silva Arduenna, quae ingenti magnitudine per medios fines Trevirorum pertinet.*

f) če je odvisni stavek kot apposicija.

npr.: *Eo signa conferri jubet (Caesar), quae res ad insequendum retardabat (ne res retardans) hostes.*

2) Temporalni (časovni) stavki, kateri naznanjajo časovne razmere glavnega stavka, ter kažejo, je li se godilo glavno dejanje pred, med ali po dejanju izraženem v odvisnem stavku.

Slovenščina ima vezi: ko, med tem ko, potem ko, kedar, pokler.

npr.: *Valerium hostes acerrime pugnantes occidunt,* med tem, ko se je naj hrabreje boril. *Alexander Persidis fines aditurus Susa urbem Archelao tradidit,* ko je hotel (mislil) napasti. *Aër effluens huc et illuc ventos efficit,* kedar se prevaja zrak. *Quibus dictis Sulpicius discessit,* to rekši = ko je to rekel. *Summota cetera multitudine senatus Alorco datus est.*

3) Kausalni (vzročni) stavki, ki kažejo glavnega stavka vzroke, nagibe, pripomočke.

Slovenščina ima: ker, češ da, s tem da, particip na -é, -é, -aje, -vši.

npr.: *Dionysius cultros metuens candenti carbone sibi adurebat capillum,* ker se je bal britve. *Pericles Athenienses solis obscuracione territos, redditis causis, metu liberavit,* s tem, da je pokazal vzroke = vzroke povedavši. *Albani sacra oblivioni dederunt, velut diis quoque cum patria relictis,* češ da (ker) so bogovi zapuščeni. *Milites reversi sunt veriti perfidiam sociorum,* vrnili so se, boje se nezvestobe.

4) Koncessivni (dopustni) stavki, če se godi glavno dejanje v kljub odvisnega. — Slovenščina ima: da si tudi, če ravno, ako ravno, če prav, — in

Kondicionalni stavki III. oblike. — Slov.: ako, če,

npr.: *Mendaci homini ne vera quidem dicenti credere sole-mus*, da si tudi resnico govori. *Risus interdum ita repente erumpit, ut cum cupientes tenere nequeamus*, ako ravno bi hoteli.

Maximae virtutes jacent omnes, voluptate dominante, ako sladnost vlada. *Pietate adversus deos sublata fides etiam tollitur*, če je pobožnost izginila. *Reluctante natura labor irritus est*, ako se natura vstavlja.

5) Stavki, ki kažejo način, okoliščine glavnemu stavku. Tak particip ima pri sebi *non* — kedar je glavni stavek trdiven; *nisi* — kedar je zanikan.

Slovensčina ima: ne da bi, da si ni, ali particip (= ohne dass).

npr.: *Constat, Numam non petentem in regnum accitum esse*, ne da bi prosil. *Dicam non reverens assentandī suspicio-nem*, povém, neboječ se suma. *Romani Graecis non rogati auxi-lium tulerunt*, da si jih niso prosili. — *Orator nisi multitudine audiente eloquens esse non potest. Nihil potest evenire, nisi causa antecedente. Cic.*

Nota. Če dotični particip ni v rabi, vzeme se *ut non* = da nebi. npr.: *An potest Cornelius condemnari, ut non Marii fortuna condemnetur?*

§ 249. 6) V stavkih, ki imajo po dva glagola koordinovana, ali če je drugi posledek prvega, stopi prvi v particip, mesti da bi se vezala z *et, que*.

Sloven. ima: in, ter, pa.

npr.: *Sunt sidera, quae infixa coelo non moventur*, prilép-ljene so, ter se ne premikajo. *Hannibal consulem insidiis circum-ventum occidit*, zasačil i usmrtil. *Pomponius novos milites ex Ita-lia advectos (advexit et) in naves imposuit*, pripeljal pa dél na brodovje.

Nota. Pri glagolih, ki pomenjajo priti, dojeti, oditi, stopi v partici-p drugi glagol.

npr.: *Legatus ab Antiocho in castra venerat de pace affērens mandata*, prišel ter prinesel. (Liv. 37. 34). *Legati superveniunt* (vrh tega še poslanci pridejo) *bona tantum repetentes*. (L. 2. 3). *Veniunt annuntiantes* (pridejo ter nam povejo).

§ 250. 7) Particip nastopi mesti samostavnikov, t. j. *subst. verbalia*, ki imajo pomen celega stavka. — Tak substantiv se spremeni v stavek, ter particip se določi po §. 247.

Slovensčina ima ali substantiv ali particip.

a) *Part. praes.* rabi se, če je naznanjeno dejanje ali stanje kake osebe v tem istem stavku med glavnim dejanjem.

npr.: *Eo sensu dormientes egemus*, v spanju, spéči, kedar spimo. *Aranti Cincinnato nuntiatum est, eum dictatorem esse factum*, med oranjem — ko je oral. *Considius decēdens provincia satisfacere hominibus non potuit*, pri odhodu. *Sol oriens et occidens diem noctemque efficit*, vzhajajoče, zahajajoče. *Lavanti regi hostes adesse nuntiatum*, v kopelji — ko se je kopal. *Omne malum nascens facile opprimitur*, v začetku.

b) *Partic. perf. pass. in futur. pass.* (za sedanje in prihodnje reči) rabita se, če ima *subst. verbale* pri sebi genitiv (večidel *genit. objectivus*). *Subst. verb.* se spremeni v particip, genitiv stopi v glagolov sklon, t. j. tisti padež, kojega zahteva glagol po svojem pomenu.

Raba ta je zlasti v navadi pri praeposicijah *ab, ad, de, in, post*, in sploh v odvisnih sklonih.

npr.: *Ab oppugnanda Neapoli absterruerunt Hannibalem conspecta moenia*, pogled na ozidje je ostrašil od napada. *Lustrum* (petletna svečanost) *propter captum Capitolium et consullem occisum condi religiosum* (sveta naloga) *fuit*, zaradi premage kapitola in umora konsula. *Ante Romam conditam Troja eversa est*, pred vstanovljenjem Rima. *De retinenda libertate tibi assentior*, kar se tiče ohranitve svobode: *Claudendis portis Hispani indicarunt, quid timerent*, z zapiranjem vrat, vrata zapiraje. *Terra mutata non mutat mores*, sprememba kraja nespreminja običajev. — *Ab orto sole usque ad occidentem*, od vzhoda do zahoda; *ante Epaminondam natum; post Christum natum*.

§ 251. 8) Kedar je v odvisnem stavku glagol *esse*, ki nima participia, stopi sam subjekt s praedikatom vred v *ablat. absol.* in tako se nahaja veliko takih ablativov, ki spadajo k raznim vrstam stavkov — največ je temporalnih.

Naj česče se rabijo v takih ablativih absol. besede: *auctor, duex, iudex, magister, praeceptor, testis, socius, adjutor*; zlasti imena višjih uradov. — kot praedikati: *salvus, incolumis, invitus, vivus, reliquus, quietus, serenus, etc.*

npr.: *Cicerone et Antonio consulibus*, za konsulovanja Cicerona; *Verre praetore*; *te iudice*, pod tvojim predsedništvom; *me auctore*, na moj predlog; *natura duce*, ako je narava voditeljica;

sapientia praeceptrice; Caesare imperatore, pod vodstvom Caesarjevim; *Romulo rege*, za Romula kralja; *deo propitio*, ako Bog pomore; *invita Minerva; me invito abduxit pecudes*, zoper mojo voljo = čeravno sem branil. — *Roscio incolumi* (dokler bo živ R.), *non arbitratur Chrysogonus, sese ejus patrimonium posse abtinere*. Cic. R. Am. 1. *Hi utrumvis salvo officio* (ne da bi oskrunili) *se facere posse arbitrantur*. Cic. R. Am. 1. *Cato, vivo quoque Scipione* (ko je še živel) *allatrare ejus magnitudinem solitus est*. Liv. 38, 52. *Exigua parte aestatis reliqua Caesar in Britanniam contendit*. C. 4, 20. *Sereno quoque coelo aliquando tonat*. Sen. *Honores, quos qujeta republica desperant, perturbata se consequi posse arbitrantur*. C. C. 2, 8.

Opombe za particip.

§ 252. Ni rabiti participa vselej syntaktično, čeravno je pravilen gramatično.

1) Pri konjunkcijah naj je pravilo to:

Če je odvisni stavek kratek, in ima z glavnim jeden subjekt, rabi se particip; če je obširen in s povdarkom izrékan, rabi se konjunkcija.

Samo za *dum* = ko, dokler, so stalna pravila ta:

Če je en subjekt, en kraj, en čas, takrat mora biti particip; če pa sta subjekta in kraja razna, onda mora biti *dum*.

npr.: *Hipparchus in Marathonia pugna cecedit arma contra patriam ferens*. pa: *Dum ea Romani parant consultantque, jam Saguntum summa vi oppugnabatur*.

2) Če je strinjenih več odvisnih stavkov raznih vrst (temporalni, kausalni, relativni etc.), menjava se tako, da nastopi zdaj particip, zdaj konjunkcija.

npr.: *His rebus gestis cum omnibus de causis Caesar pacatam Galliam existimaret, in Illyricum profectus est. Tum Evander excitus concursu pastorum, postquam causam facinoris audivit, rogitat, qui vir esset*.

Več participov smé se sniti lé, če so vsi enovrstni, in enega subjekta. kot: *Caesar paucos dies ibi commoratus, omnibus vicis incensis, frumentisque succissis in fines Ubiorum se recepit*. (tempor.). *Caesar Galliam pacatam existimavit, superatis Belgis, expulsis Germanis, victis Sedunis*. (causal.).

3) Ogibati se je participa, kjer bi se sešlo več enoličnih sklonov, ter nastal govor dvoumen.

npr.: *Omnēs et habentur et dicuntur tyranni, qui potestate sunt perpetua in ea civitate, quae libertate usa est* (ne: *perpetua potestate in civitate usa libertate*). *Senatus epistolis a legatis missis lectis censuit* (nápačno). *Liv.*

4) Neutrum participa perf. pass. sam (brez substant.) kot abl. absol. je nápačen; kot: *audito, cognito, comperto, nuntiato, edicto ut etc.* (Lávij ga ima, pa ni posnemati).

GLAVA XIX.

I. Gerundium.

§ 253. *Gerundium* je deklinovan infinitiv v obliki participa futur. pass., pa tvornega pomena. — *Gerundium* ima celo veljavo glagolsko, ter se veže z glagolovim sklonom, in opisuje z adverbom (ne adjektivom).

Toraj: če veljá glagol kot subjekt, ali pa kot objekt, rabi se infinitiv; v drugih sklonih in v akusativu s praeposicijo nastopi gerundium.

Slovenščina ima ali samostavnik (često glagolnik), ali pa rabi glagol pri raznih sklonih razno.

Sklanjava glagola (t. j. infinitiva).

Nom.	<i>parcere inimicis honestum est</i>	— prizanašati je pošteno.
Gen.	<i>scribendi ars utilis est</i>	— umétnost pisanja.
Dat.	<i>administrando par est</i>	— zmožen oskrbovati (za oskrbovanje).
Acc.	<i>scribere (doceo) disco</i>	— učim (se) pisati.
	<i>ad parcendum pronus est</i>	— voljen je prizanašati.
Abl.	<i>docendo discimus</i>	— z učenjem (učé) se vadimo.

§ 254. Če gerundium zahteva akusativ, nastopi neka atrakcija, namreč objekt stopi v sklon gerundia, a *gerundium* ravna se po objektu v spolu in številu, — to se zove *Gerundivum*, npr.:

Gen. *Ars administrandae reipublicae.*

Dat. *par administrandae reipublicae.*

Acc. *ad administrandam rempublicam aptus.*

Abl. *in administranda republica insignis.*

Nota. Glagoli *utor, fruor, fungor, potior*, rabijo se pri gerundivu kot *verba activa transitiva*.

npr.: *Justitiae fruendae causa bene morati reges constituuntur. Oculos conturbatus non est affectus (sposoben) ad suum munus fungendum. Hostes in spem potiendorum castrorum venerunt. Ea utenda vasa semper vicini rogant. Pla.*

a) *Gerundivum* nastopi

- 1) navadno — pri dativu, pri akusat. in ablat. s praepos.
- 2) često — pri genitivu, pri ablativu brez praeposicije.

b) Ne smé biti gerundiv

1) pri genitivu, če je objekt neutrum kakega pronomena ali adjektiva. — *Studium aliquid agendi; cupido plura cognoscendi.*

2) pri ablativu, če je náglas na glagolu. — *Pater non iterando laudes, sed veniam errori petendo orabat.*

c) Če je objekt pronomen *me, te, se, eum, nos, vos*, jedno je ali ostane akusativ, ali nastopi genitiv (*objectivus*) *mei, tui, sui, nostri, vestri*; toda gerundium **di** ostane za vse spole in števila v singularu.

kot: *Cupidus sum tui videndi; dedit sui irritandi copiam* (povod, priliko); *ejus (Philuminae) videndi cupidus; venimus nostri purgandi causa; vestri hortandi causa loquor.* — cf. *Principes non tam sui conservandi, quam tuorum consiliorum reprimendorum causa Roma profugerunt. Valde sum cupidus in longiore te oratione audiendi.*

Raba gerundia in gerundiva.

§255. Genitiv rabi se

1) pri substantivih raznega pomena, če zastopa glagol kak drug samostavnik, ter služi za praedikat, — *ars pingendi* (umetnosti je več; gerundium kaže, katero si misliš); *spes vincendi* = *spes victoriae*; *studium agri colendi* = *agriculturae*.

Zlasti pri *causa, gratia* — zarad.

pri adjektivih, kateri sicer zahtevajo genitiv, kot: *cupidus, studiosus, peritus, ignarus etc.*

pri glagolih pa ne (razun *est*).

npr.: *Legendi semper occasio est, audiendi non semper*, za branje je zmiraj prilika, poslušati ne vselej (kakošna prilika?) *Nec ulla nostris aut ministrandi aut auxiliandi dabatur facultas*, prilika delovati, pomagati. *Cum spe vincendi abjeci-*

sti etiam pugnandi cupiditatem, up zmage, želja bojovati se. *Titus equitandi peritissimus erat*, vaje jahanja — jahati. *Dumnorix, navigandi insuetus, mare timebat*, nevesč v jadrenju. — *Adhortandorum militum causa hanc orationem exorsus est*, naj bi vojake osrčil. *Interficiendorum tribunorum et trucidandae plebis consilia inita sunt*. *Duae sunt rationes conficiendae pecuniae, versura, tributa*, dva načina napraviti si denarja. *Demosthenes Platoni audiendi stodiosus fuit*. *Multi sunt cupidi bellorum gerendorum*.

Slovenščina ima ali sam infinitiv, ali substantiv ali pa stavek z da.

npr.: *Falsus testis dicendae causae potestatem innoxio ademit*, mogočnost zagovarjati se — da bi se bil zagovarjal. *Nec irae nec ignoscendi modum repererunt*, zmernost niti v jezi, niti v odpuščanju.

Nota. Nekteri substantivi, kot: *tempus, mos, consuetudo, consilium, ratio, jus, occasio*, imajo infinitiv, in genit. gerundii (cf. §. 226); in sicer: infinitiv nastopi, ako se jemlje glagol kot subjekt; genitiv stoji, ako biva substantiv kot subjekt, glagol pa kot praedikat.

npr.: *tempus est, hinc jam abire me* = *Tò abire temporaneum est*, da odidem, t. j. na času sedaj, čas je, treba je.

tempus est abeundi, to je čas za odhod (ne počakovati).

cf. *Hic in provincia consulatum inire consilium erat* (= *decrevit*).

Nam tam pugnandi, quam diffugiendi fuit utrorumque consilium (kakšen sklep?)

2) Pri *est* ima latinščina včasi genit. gerund. s tem pomenom, da kaže, na kaj meri dejanje, za kaj je sposobna stvar, čemu služi.

npr.: *Regium imperium initio conservandae libertatis, augendaeque reip. fuerat*. *Quidquid tribunus plebi loquitur, et si prodendae patriae, dissolvendaeque reipublicae sit, adsuētis audire*, naj si meri na izdajo domovine.

§ 256. Dativ rabi se sploh pri besedah, ktere sicer zahtévajo dativ.

1) pri substantivih, a) ki so imena uradov, b) *comitia, locus, dies* — kedar kažejo namen dejanju.

npr.: *Duumviri creati sunt aedibus dedicandis*, za posvačevanje. *Decemviros legibus scribendis intra decem annos et creavimus et sustulimus*. *Philo Romae juridicundo sors evenit*. *Triumviri coloniis deducendis*. *Expectabant, quam mor consulibus creandis comitia indicarentur*. *Galli haud procul*,

ubi nunc Aquileja est, locum oppido condendo ceperunt, za vstanovljenje, zidanje mesta, (locum castris metandis designare). Omnibus hibernis oppugnandis hic dies dictus est, dan odločen za napad. Tum legibus condendis opera dabatur (bolje: operam dare, ut —).

2) pri adjektivih — *par, impar* = zmožen, nezmožen za kaj (vselej), kot: *Divites oneri ferendo pares; solvendo sum impar; par disserendo; aptus, utilis, idoneus, accomodatus* imajo dativ včas, — pa bolje *ad c. accus.*

npr.: *Aqua nitrosa (slana, solnata) utilis est bibendo (bolje ad bibendum). Charta emporētica (kupljeni papir) inutilis est scribendo. Plin.*

3) izmed glagolov imajo vselej dativ: *adesse, interesse, praesesse.*

npr.: *Etenim quī (zakaj?) praesesse agris colendis flagitium putas? Cic. R. Am. 18. Alicui senatus consulto scribendo Laminia adfuit (pričujoč pisanju).*

Včas imajo dativ: *studere (bolje: infin.); operam dare (bolje: ut), intentus esse, sufficere, tempus impendere (bolje ad c. acc.).*

§257. A kusativ rabi se pri praeposicijah;

često pri *ad*, ki kaže namen; redko pri *in, ob, inter.*

npr.: *Ut ad cursum equus, ad arandum bos, ad indagandum canis, sic homo ad intelligendum et agendum natus est. Sensus ad res perspiciendas idonei. Non solum ad discendum propensi sumus, verum etiam ad docendum. Pars exercitus ad populandum agrum missa. Duorum mensium spatium datum est ad legem inspiciendam. Omnes vires in libertatem defendendam contulit. Cic. Phil. 10, 8. Cicero inter agendum nunquam est destitutus scientia juris. Flagitium est eum condemnare, a quo ob absolvendum pecuniam acceperis.*

paratus ima *ad*, tudi *infin.*

insuetus ima *ad*, tudi *genit*, tudi *infin.*

§258. Ablativ rabi se

1) brez praeposicije kot instrumental. — Sloven. *part. praes.* (-é, -č, -aje), tudi substantiv s praeposicijo.

2) s praeposicijo *a, de, ex, in* (kot gerundiv je enak *partic. futur. pass. cf. §. 250, b).*

npr.: *Hannibal varie militum versat animos, castigando adhortandoque*, grajaje in opominjevaje. *Hominis mens discendo alitur, et cogitando*, z učenjem in mislé. *Ab iisdem tribunis mentio de agris dividendis illata est*, o delitvi. *Pueri ne verberibus quidem a contemplandis rebus* (od preišljavanja), *perquirendisque* (od preiskave) *deterrentur*. *Virtutes cernuntur in agendo*, po delovanju. *Ex providendo est appellata prudentia*. *Hannibal visenda Capua magnam diei partem consumpsit*.

II. Supinum.

Latinsčina ima dva supina, ki sta obliki glagolskega samostavnika; na **-um** (*accus.*), na **-u** (*abl.*).

§ 259. *Supinum* na **-um** ima pomen kakor slovenski namenivnik, namreč namen pomikanja iz kraja na družega, in je tvoren, ter zahteva sklon svojega glagola.

kot: Prišla sem semkaj vaše pomoči iskat — *rogatum, quæsitum, impetratum*; spat iti — *cubitum ire*.

npr.: *Populus Campanus nos legatos misit, amicitiam petitum*, prijateljstva prosit. *Miserunt Delphos consultum*, quidnam *facerent*, vprašat. *Tarquinius orabat Veintes, irent ultum suas veteres injurias*. *Lacedaemonii Agesilaum bellatum miserunt*. *Copias dimisit Caesar hiematum*, zimovat.

Nota 1. Slovensčina ima namenivnik tudi pri glagolih dati, izročiti (Janežič, 401. b), kjer rabi latinsčina *part. fut. pass.* ef. dal je sina učiti, *filium erudiendum tradidit*; *vestes reficiendas curavi*, dal sem obleko popraviti, popravljati.

Nota 2. Glagoli s pomenom hiteti, kot: *festinare, properare, accelerare, maturare*, vežejo se z infinitivom.

Supinum nima obširne rabe, mesti njega so druge oblike navadnije.

npr.: *Legati venerunt pacem petitum* =
qui (ut) p. peterent
pacis petendae causa
ad pacem petendam
pacem petitori.

§ 260. *Supinum* na **-u** je trpnega pomena, in ne zahteva sklona.

1) Rabi se:

a) kot ablat. na vprašanje — od kod? npr.: *cubitu surgere, venatu redire*.

b) pri substantivih: *fas, nefas*.

c) pri adjektivih: *facilis, difficilis, incredibilis, mirabilis, honestus, turpis, jucundus, utilis, horribilis etc.*

2) Naj bolj navadni so: *dictu, factu, cognitu, auditu, inventu, memoratu*.

Slovenščina ima tukaj infinitiv s predlogom za, ali brez za, in tu je v sloven. infinitiv kot subjekt, v latinskem pa je dopolnek praedikata. cf. *Haec res difficilis est dictu* = ta reč je težka za povedati, pa: To reč je težko povedati = *dicere hanc rem difficile est*.

npr.: *O multa dictu gravia, perpessu aspera*, težko povedati, hudo za trpeti. *Quid est tam jucundum cognitu atque auditu, quam sapiens oratio? Hannibal (incredibile dictu) biduo Adrumētum pervēnit. Pleraque dictu, quam re (storiti), sunt faciliora. Si hoc fas est dictu. Nefas est dictu, miseram fuisse Fabii senectutem. Quod optimum factu videbitur, facies. Alpinus annis omnium Galliae difficillimus transitu est.*

Tudi ta *supinum* ni obširne rabe; zlasti pri adjektivih oblikuje se raje drugače:

npr.: mesti: *Res facilis est inventu* — rabi se:

res facilis est ad inveniendum,

rem invenire facile est,

rei inventio facilis est,

res facile invenitur,

rem facile invenies etc.

GLAVA XX.

Particulae (členki).

I. Conjunctiones (vezniki).

§ 261. 1) *Copulativae* (spojni, vezavni): *et, que, ac (atque)* — *i, in, ter, pa, a; etiam, quoque* — tudi, še celó; *nec, neque* — ne, ni, niti, in ne, pa ne, tudi ne, še ne.

Nota. *que* je enklitičen, ter se stavi za besedo; prideva se tudi enozložnim praeposicijam, zlasti kedar se ista ponavlja (*pro vita civium, proque universa patria*); vendar se devlje raje k substantivu (*in templisque*).

et — rabi se, če se navaja več različnih, za-se veljavnih reči, in kaže vnanjo zvezo.

npr.: *Nostri a duce et a fortuna deserebantur*, vodja in sreča. *Stultitiam et temeritatem et injustitiam et intemperantiam dicimus esse fugienda.*

ac, atque (*ac* ne rabi se pred vokalom in črko *h*) — pridévlje prvi réči še kaj jej pripadajočega (bodi si srodno ali nasprotno).

Rabi se, če ste dve stvari enakoveljavni, zlasti kedar ste si synonyma; če druga prvo bolj opisuje, razlaga; če konkretnemu pojmu pridaje splošnega.

npr.: *dies atque noctes*, dneve in (še) noči sem porabil. *Res tanta atque tam atrox*, tolika in tako zlobna réč. *Consociatio hominum atque communitas*, združenje in medsobnost (občinstvo). *Hebeti ingenio atque nullo*, topega in nikakoršnega uma. *Urbs ex omni impetu, atque totius belli ore ac faucibus erepta est atque servata. Perfectus atque absolutus sermo*, dovršen in dognan; *oro atque obsécro*, prosim in rotím.

atque rabi se tudi v prestopu govora na drugi oddelek po vvodu. (*atque ut inde oratio mea proficiscatur, unde exorsus sum etc.*)

que — veže dve v eno celoto spadajoči reči; bodi si, da daste obé jeden pojem, bodi si, da druga posleduje iz prve; pri naštévu več stvari sklepa naštévu.

npr.: *Senatus populusque Romanus* (skupno). *Quae pertinent ad victum cultumque* (skupno). *Post proelium Philippense interitumque Cassii* (posledično). *Redíte in patriam, ad penates, ad conjuges liberosque vestros* (poštévno). *Hostem devicit oppressitque*, pre-zamagal ter uničil (posledično).

nec, neque, in, ne, ter ne, a ne, pa ne, tudi ne, niti — rabi se, kedar je drugi člen zanikan, naj si je prvi ali nikan ali prinikan.

npr.: *Opinionibus vulgi rapimur in errorem nec vera cernimus*, ter ne vidimo resnice. *Testes non sciunt, nec viderunt*, nevejo niti so videli.

Ako pa je drugi prinikan in posledek zanikanega stavka, rabi *ac, et*.

npr.: *Proclio commisso impetum hostes ferre non potuerunt, ac terga verterunt*, niso mogli, ter so idr. *Non animo deficiam, et, quod suscepi, perficiam.*

etiam, tudi, še celó (v prinikanih stavkih) *ne quidem*, še ne, ne, niti ne (v zanikanih stavkih) — veže včasí kakor

et enakoveljavne reči. — Češče rabi se tako, da prideva prvej reči kaj bolj važnega, ter povzvišuje rék.

npr.: *Si infantes pueri, mutae etiam bestiae paene loquuntur, še celó živali. Hic adiutorem servum contra dominum repudiavit, tu etiam accusatorem adhibuisti, celó za tožnika si porabil ga. Ingenioso homini esse ego iratus, ne si cupiam quidem, possum, nemorem, niti ne ko bi hotel. Ingemiscere nunquam viro concessum est, ejulatus ne mulieri quidem,* še ženski ne.

quoque, tudi, ravno tako — prideva enako veljavne reči; rabi se le pri samostavnih in zaimenih, — ne pa pri glagolih in pridevnih; in se zapostavlja naglašeni besedi.

npr.: *Quod ego facio, tu quoque animum inducas. Reliquae quoque virtutes per se colendae sunt.*

Nota. Če se veznik opusti, zove se to *asyndeton* (brezvezje). *Veni, vidi, vici. Catilina abiit, excessit, erupit.*

Če je navedenih več reči in ima vsaka svoj *et, que*, zove se *polysyndeton* (mnogovezje).

§ 262. Po dvojni vezniki so v navadi:

et — et, i — i, in — in, pa — pa, nekaj — nekaj; slovenščina rabi pa še raje jeden veznik ali: in pa.

neque — neque, nec — nec, neque — nec, nec — neque, niti — niti, ne — ne, in ne, ne pa.

neque — et, et — neque, ne — in, in ne, pa ne, nekaj — nekaj ne.

npr.: *Audivi Ulixem fuisse et audacem et malum, predrzen in (pa) zloben. Atticus mendacium neque dicebat neque pati poterat, niti govoril, niti trpel. Natura neque nata est, et aeterna est. Pompejo et animus praesto fuit, nec consilium defuit. Et delectare et prodesse; nec delectare nec prodesse.*

nec — nec deli včasí splošno zanikano reč. (*Nemo, nec pater nec filius, nihče, niti oče niti sin*).

que — que rabijo pesniki. V prozi samo pri relativu, ali če je jedna beseda kak pronomen person.: *quique — quique; seque hostemque perdidit.*

cum — tum, to — in zlasti (to), (to) — pa tudi (to), i — i zlasti, kakor — tako posebno.

npr.: *Volvendi sunt libri cum aliorum, tum imprimis Catonis. Ex victoria cum multa mala, tum certe tyrannidis existet* (samosilstvo).

modo — modo, *tum* — *tum*, *zdaj* — *zdaj*, *časi* — *časi*, *nekaj* — *nekaj*.

npr.: *Modo ait, modo negat.* zdaj pritrdi, zdaj zanika.
Citus modo, modo tardus incessus, časi hiter, časi počasen hod;
 časi hitro, časi lagoma. *Disserens in utramque partem tum Graece tum Latine*, zdaj grški, zdaj latinski; nekaj grški, nekaj latinski.

non tam — **quam**, ne toli — koli, ne toliko — kolikor, manjše *a*, nego *b* = bolj *b*, nego *a*.

npr.: *Non tam fratri pietatem quam patriae praestitit*, ne toliko bratu, kolikor očetnjavi = bolj očetnjavi, nego bratu.

cf. Sloven.: Jabelko ni tako dobro, kakor lepo = bolj lepo kakor dobro.

Sloven. ravno tako — kakor latini se tako:

a) *tam* — *quam*, če sta oba člena enakovažna.

npr.: *Tam esse clemens (milosrčen) tyrannus, quam rex importunus (okruten) potest.* Tako mehkočuten samosilnik, kakor neugoden kralj.

b) *non minus* — *quam*, če ima povdarek prvi člen.

npr.: *Patria hominibus non minus cara esse debet, quam liberi*, ne manj očetnjava nego otroci = ravno tako.

c) *non magis* — *quam*, če ima povdarek drugi člen.

npr.: *Domus erat non domino magis ornamento, quam civitati*, ne bolj gospodarju kakor mestu = ravno tako.

non modo, non solum, non tantum — **sed etiam, verum etiam, sed potius**, ne le, ne samo — ampak tudi, pa tudi, marveč.

npr.: *Tu autem non solum natura et moribus, verum etiam studio et doctrina sapiens es. Neque vero se Milo populo solum, sed etiam senatui commisit; neque senatui modo sed etiam publicis armis.*

non modo non — **sed ne... quidem**, ne samo (to) ne — ampak še ne (niti) to.

npr.: *Non modo non irasci, sed ne dolere quidem licet*, ne le ne jeziti se, ampak še žalovati ne smemo.

Nota. Latinščina sploh rada veže posamezne misli z vezniki, tako namreč, da se nasloni sledeči stavek na prednjega z dotičnim veznikom. Zlasti je *quod, quod si* često v rabi; — ta *quod* neprevaja se, ali pa se tako, kakor bi bil pred *si, nisi* kak: *et, autem, enim* etc.

(Izgledev pri Cic. in drugih mnogo).

§ 263. 2) *Adversativae* (protivni): *sed, verum* — ali, nego, ampak, toda; *autem, vero* — a, pa, pak; *at* — ali, toda, toda vendar, ali vendar; *atqui* — in vendar, pa vendar, ko pa, ker pa; *tamen* — vendar, vendar le; *sed tamen* — pa vendar, toda vendar.

sed — vvaža stavek, ki prednega (prinikavnega) omejuje in popravlja, zanikanega pa oméče.

npr.: *Ingeniosus homo, sed* (toda, ali) *in omni vita inconstans. Oti fructus est non contentio animi, sed* (ampak) *relaxatio* (odmor).

sed — rabi se časi, če se govor odkrhne, ter prestopi na kaj drugega: *Sed haec parva sunt, veniamus ad majora. Ego sane a Quintio dissentio* (tega ne bom razlagal). *Sed ea, quae restant, audiamus.*

verum — ima tak pomen, kakor *sed*, samo da je mehkeji.

npr.: *Hermagorae peccatum reprehendendum videtur, verum* (ali) *brevi. Non quid nobis utile, verum* (ampak) *quid oratori necessarium sit, quaerimus.*

vero — nadaljuje prednji stavek, ter navaja kaj še bolj važnega.

npr.: *Quod expectandum, id approbandum; quod vero* (kar pak) *approbaveris, id gratum habendum. Scimus nostris moribus musicen abesse a principis persona* (nepristopi se mu); *saltare vero in vitis poni, plesati pa šteje se v greh.*

tum vero — po tem pa, in potler; *jam vero* — sedaj pa; *age vero* — nuj; *verum enimvero* — in res, resnično.

autem — postavlja kaj različnega prvemu stavku nasproti.

npr.: *Ignoti, quum faciem ejus intuerentur, contemebant qui autem virtutem noverant, non poterant admirari satis, kteri pa so poznali. Gyges a nullo videbatur; ipse autem omnia videbat. autem* včasih samo veže nadaljevanje govora.

npr.: *Nunc quod agitur, agamus; agitur autem* (namreč, pa) *liberine vivamus, an mortem obeamus.*

Včasih prideva samo kako razlago: *Foedera et leges (crant autem eae duodecim tabulae) conquiri jusserunt.*

Nota, autem, vero zapostavljata se prvi besedi stavka, ako pa je prva kak predlog, onda drugi.

at — rabi se, če se navaja ravno nasprotje, ali kaj nepričakovanega; rabi se zlasti v ugovarjanju.

npr.: *Non cognoscebatur foris, at domi; non ab alienis, at a suis. Brevis nobis a natura vita data est; at (toda) memoria bene redditae (dobro končanega) vitae sempiterna. Id quum omnibus mirum videretur; at (ali) ille merito, inquit, facio.*

atqui — rabi se, če se na prednji stavek trdívno ugovarja.

npr.: *O rem, inquis, difficilem et inexplicabilem; atqui explicanda est, pa vendar se mora razviti.*

atqui se rabi tudi pri sklepanju v drugem členu.

npr.: *Mors aut negligenda aut optanda; atqui (ker pa) tertium non est, quid igitur timeam?*

tamen — stoji v glavnem stavku pri dopustnih stavkih, in je korrelativen z *etsi, tamesti, quamquam, quamvis*.

npr.: *Tametsi miserum est, tamen possim ei aliquo modo ignoscere (čeravno — pa vendar).*

tamen navaja reči, ki jih vsled prednjega stavka ni bilo pričakovati.

npr.: *Hi oratores non sunt molesti, sed tamen insident et urgent.*

§ 264. 3) *Disjunctivae* (ločívni): *aut, vel* — ali, *ve, sive, seu* — ali pa, ali tudi; *aut, ali; aut — aut, ali — ali*, loči pojme, ki so si nasprotni, ter izključujejo drug drugega; loči tudi pojme med seboj različne, tako da veljá vsak za-se.

npr.: *Quaedam partes terrae incultae sunt, quod aut frigore rigent, aut uruntur calore. Hic vincendum aut moriendum est. Omnia bene sunt oratori dicenda, aut (ali pa) eloquentiae nomen relinquendum est. Oratio aut optime sonat, aut rem maxime expōnit. De hominum genere, aut omnino de animalium loquor.*

aut, aut — *aut* rabi se časi mesti *neque, neque* — *neque*, ako je spredej splošna nikavnica: *nemo, nihil, nusquam, neque etc.* ter je tako celi stavek zanikan, *aut* pa le podaja oddelke; to je zlasti v vprašanjih, ki imajo pomen zanikavne trditve.

npr.: *Neque enim sunt (nije), aut (niti) obscura aut (niti) non multa post commissa. Num aut ille lanista (borec) omnino a gladio recessisse videtur, aut iste discipulus magistro de arte concedere? (= neque recessit, neque concedit). Consciorum nemo aut latuit aut fugit. Ubi sunt ii, quos miseros dicis, aut quem locum incolunt? (= nusquam sunt, nec ullum locum incolunt). Quid habet ista res aut latibile aut gloriosum?*

vel, ali; *vel* — *vel*, ali — ali, kaže na različne reči pa ne nasprotno, ter naznanja, da veljá ena ali druga dvéh (več) različnih reči. (eno bode, *a* ali *b*).

npr.: *Opinabantur, regem vel hostium ferro, vel inopiã paucis diebus periturum. Nisi quis deus vel casus subvenerit.*

vel — rabi se, kedar se beseda z drugo zamenja, ali, če se vzame primerniši izraz.

npr.: *In ardore coelesti, qui aether vel coelum nominatur. Laudanda est, vel etiam amanda civitas. Oppidum vel urbs. Venit Epicurus, homo minime malus, vel potius optimus, dà, celó.*

ve, ali (enklitika) — rabi se pri čisto malenkostnem razločku.

npr.: *Venerunt post concionem duabus tribusve horris, dve ali tri ure pozneje. Esse ea dico, quae cerni tangive possunt.*

sive (*seu*), ali; *sive* — *sive*, bodi si — bodi si, naj si bo — ali, rabi se, če sta navedena dva vzroka, pogoja, slučaja, pa ni določeno kateri je glavni (ono je, bodi si *a*, bodi si *b*).

npr.: *Helvetii, sive eo timore perturbatos Romanos a se discedere existimarent, sive eo, quod frumentaria re intercludi posse confiderent, insequi coeperunt. Ita sive casu, sive consilio deorum princeps poenas persolvit.*

sive rabi se, če se vzameta za jeden pojem dva izraza, pa ni določeno, kateri je boljši; tudi *sive potius*, če se izraz popravlja.

npr.: *Mundus sive cosmos. Lavinius urbem matri seu nove-rcae reliquit. Quid perturbatius hoc ab urbe discessu sive potius fuga?*

§ 265. 4) *Causales* (vzročni, razložni, dokazovavni): *nam*, *enim* — zakaj, kajti, saj. (*nam* stoji vselej od začetka; *enim* za eno ali drugo besedo).

nam, **enim** — potrjujeta prednji stavek, ker mu navajata vzroke ali pa razloge; — *nam* je krepkeji, *enim* šibkeji.

npr.: *Celebratote, Quirites, illos dies cum conjugibus ac liberis vestris. Nam multi saepe diis honores habiti sunt, sed profecto justiores nunquam. Eadem constituendarum legum causa fuit, quae regum; jus enim semper quaesitum fuit aequabile, nec enim aliter jus esset.*

nam = sloven. *namreč* razlaga včasih prednji stavek.

npr.: *Rerum bonarum et malarum tria sunt genera; nam aut in corporibus, aut in animis, aut extra esse possunt.*

Nota. Sloven. namreč ne latini se, kedar se nastévaajo osebe ali pa izgledi;

npr.: *Alcibiadem tres historici summis laudibus extulerunt: (namreč) Thucydides, Theopompus, Timaeus.*

Sestavljeni: *namque, etenim, enimvero* nadaljujejo govor, tako da *namque* daje vzroke, *etenim* razloge, *enimvero* zatrjuje.

§ 266. Vzročni (*causales*) v odvisnih stavkih so:

quia, quod, quum (cf. §§. 185—188), *quoniam, quando, quandoquidem* — ker.

quia — kaže vnanje, resnične (objektivne) vzroke;

quod — domišljene (subjektivne), ki bi utegnili biti;

quum — rabi se, če je kak dogodek dejanju vzrok, ali razlog.

npr.: *Non ea res me deterruit, quominus literas ad te mitterem, quod (ker) tu nullas ad me miseris, sed quia (ker) nil quod scriberem, reperiebam. Ita fit, ut adsint, quod (morda, menijo) officium sequuntur, taccant autem, quia periculum metuunt (to je res). Dionysius, quum in communibus suggestis consistere non auderet, concionari ex turri alta solebat.*

quoniam (= *quum jam*) — rabi se, če se vzamejo okoliščine resnične za vzrok, razlog dejanju.

npr.: *Vos Quirites, quoniam jam nox est, in tecta vestra discedite. Quid nunc? quoniam ambo nos delusistis (ukanila), datisne argentum?*

quando, quandoquidem, ko = ker — blizo enakega pomena s *quoniam*, samo da je temporalni smisel bolj naglašen.

npr.: *Quando id non potest fieri (ker = ko = kedar), quod vis, id velis, quod fieri potest. Quandoquidem apud te nec auctoritas senatus nec actas mea valet, tribunos pl. appello. L. 8. 33.*

§ 267. 5) *Conclusivae* (sklepavni, posledični) so: *itaque, igitur, ergo, ideo, idcirco, proinde* — tedaj, toraj, za-to, in tako, po tem takem.

• **itaque** rabi se, če naznanja stavek, kaj se je zgodilo z ozirom na okoliščine izražene v prejšnjem stavku.

npr.: *In Phocione tantum fuit odium multitudinis, ut nemo ausus sit eum liber sepelire; itaque (zato) a servis sepultus est.*

Nostri acriter in hostes impetum fecerunt; itaque (in tako) hostes repente procurrerunt.

igitur, tedaj — rabi se pri logičnem sklepanju (stavi se zadej).

npr.: *Si mentiris, mentiris; mentiris autem, mentiris igitur. Si est aliquid in rerum natura, quod hominis mens efficere non possit, est certe id, quod efficit illud, homine melius. Atqui res coelestes ab homine confici non possunt. Est igitur id, quo illa conficiuntur, homine melius* (ker pa — tedaj).

ergo, toraj (močnejši nego *igitur*) — rabi se v logičnih sklepih, če drugo mora nastopiti iz prvega.

npr.: *Ne fugam quidem facilem aut tutam habebant; pauci ergo effugerunt. Negat haec filiam me suam esse; non ergo haec mater mea est.*

ideo, *idcirco*, *propterea*, zato, zaradi tega, zatoraj — kažejo nasledek prvega stavka.

npr.: *Nihil laborabas; ideo, quum opus est, nihil habes. Id aliud alii esse videtur; idcirco alius alio nomine appellat. Quia mihi natalis est dies; propterea te vocari ad coenam volo.*

quare, *quamobrem*, *quapropter*, *quocirca*, česar radi, in zato, in za tega del, zavolj česar — vežejo nanašavno na prednji stavek.

proinde, dakle, po tem takem, naj toraj — rabi se samo v zapovednih stavkih.

npr.: *Vercingetorix tempus victoriae venisse demonstrat; proinde (naj toraj) agmine impeditos adoriantur. Proinde aut exeant, aut quiescant, dakle naj ali idejo ali mirujejo.*

Conditionales (pogojni): *si, si non, nisi, sin*, glej §. 219.

§ 268.

II. Negationes (nikavnice).

1. Pomen.

non — samo zanikuje, da ni časa, da se dejanje negodi (*non credo, non est intus*).

haud — zanikuje kakor *non*, toda mehkeje, z nekako vzdržnostjo, in bolj subjektivno;

rabi se pri adjektivih in adverbih (*haud magnus*, ne kaj velik, *haud bonus*, ne ravno dober; *haud satis*, ne prav dosti).

pri glagolih se ne rabi, rasun v *haud scio an*, nevem če ne = bržkone.

ne — je branivna nikavnica, odbija misel, naj se ne god dejanje; rabi se pri imperativu in imperativnem konjunktivu.

ne veljá za *non* pri: *ne quidem, neque, nequeo, nescio, nemo (non homo), nullus (non ullus), nunquam (non unquam)*.

Nota 1. *non* rabi se za sloven. malo v rékih: tako malo — *adeo non, tam non*; kako malo — *quam non*. (Tako malo skrbijo nekteri — *adeo non curant*; kako molo skrbijo nekteri — *quam non curant*).

Nota 2. *ne* — *quidem* rabi se tako, da stopi med *ne* in *quidem* ona beseda, ktera ima logičen naglas.

npr.: *Ne Gajus quidem id tentavit*, tega še Gaj ni poskušal; *Gajus id ne tentavit quidem*, Gaj tega še poskušal ni; *Gajus ne id quidem tentavit*, Gaj še tega ni poskušal.

Nota 3. Za sloven. *ne pa, in ne, a ne, ter ne*, rabi se:

a) *et non, ac non* mesti *neque*, če je ena beseda zlasti zanikana.

npr.: *Constanter et non timide*, stanovitno, ne pa strahljivo.

b) *sam non* pri strogem nasprotju.

npr.: *Haec morum vitia sunt, non senectutis*, napake šege, ne pa starosti.

§ 269. 2. Raba.

Nikavnice stoje navadno pred tisto besedo, koja zanikujejo,

a) če je zanikan celi stavek, t. j. da se praedikat odreka, stoji ona pred glagolom, in v sestavljenih oblikah pred pomožnikom (*est, sunt*).

npr.: *Sapiens temeritatem non laudat. Non ergo sunt homines deliciis affluentes audiendi; homines deliciis affluentes audiendi non sunt.*

b) če ima logičen povdarek zlasti jedna beseda zanikan, stoji nikavnica pred tisto.

npr.: *Vi possidetur, quoties vel non dominus vi dejectus est. Cethēgus homo non probatissimus*

c) če ima nikavnica prav tehten povdarek, stopi stavku na čelo. npr.: *Non, si tibi antea profuit, semper prodērit.*

d) Le pri glagolih *dicendi, sentiendi* dévlje latin. negacijo k glavnem glagolu, ki pa meri na odvisni infinitiv; kot: *negare* (reči da ne idr.), *non censere* (misliti, da ne), *non arbitrari, non putare, non existimare etc.*

npr.: *Negavi, me id facturum esse*, rekel sem, da ne bom tega storil.

e) Različno od sloven. *ne sme non*. stati *sam*, če je prvi člen prinikan, drugi pa zanikan; tu se ali glagol ponovi, ali rabi — *non item*.

npr.: brati znam, pisati pa ne. — *Vincere scis, victoria uti nescis. Scio Latine, non item Graece.*

§270. 3) Dve nikavnici.

Če ste dve negaciji v stavku, ovrže prva drugo; v slovenskem pa se krepijo (nikdar nobeden ti ne bo verjel).

To je zlasti pri rekih: *non nescio, non ignoro* — ni mi neznano = znano mi je; *non nego*, priznavam; *non possum non*, ne morem da nebi = moram.

cf. *Quod (scil. navigare) fortasse non nollem, si possem ad otium* (za kratkočasje). *Non potui non dare literas ad Caesarem*.

Nota. Nikavnice se pa ne ovržejo, ter stavek ostane zanikan, če prva splošno zanikuje, in druga (*neque — neque, ne — quidem*), prvo nadaljuje in razlaga.

npr. *Non mediis fidius* (bormež, za boga) *prae lacrimis possum reliqua nec cogitare nec scribere*, nemorem niti misliti niti brati. *Nemo nunquam neque orator neque poeta fuit, qui quemquam meliorem quam se putaret. Non praetereudum ne id quidem*, ni prezirati še tega ne. (cf. §§. 264, 269).

Če se nahaja *non* v enem stavku z nikavnicami: *nemo, nihil, nullus, nunquam, nusquam*. gledati je, stoji li *non* pred óno, ali za óno.

a) če je spredej, ovrže negacijo, ter splošno prinikuje.

Tako: *non nemo*, ne nikdor = marsikdo,

non nulli, ne nobeni = nekteri,

non nihil, ne nič = nekaj,

non nunquam, ne nikdar = včasih;

b) če je zadej zanikavnice, onda spada k glagolu ter daje s prvo nikavnico krepko trditev.

Tako: *nemo non*, niga ki nebi = vsak,

nihil non, nič kar bi ne = vse,

nusquam non = povsod,

nunquam non = vselej.

npr. *Video de istis abesse non neminem*, nekteri, dokaj jih.

Aperte adulantem nemo non videt, nisi qui admodum est excors, vsak vidi. *Nihil non ad rationem et tamquam ad artem dirigebat*, vse je vravnal po pravici in razumu. *Id dicere nunquam non est ineptum*, vselej.

§271. III. *Adverbia* (prislovi — členki v ožjem pomenu).

1) *Nae, vero, profecto, certe, certo, sane*. Vsi ti imajo ta pomen, da zatrjujejo izrek; toda med saboj so si različni.

nae, pač — je subjektivnega pomena, rabi se pri zaimenih.
npr.: *Nae ego homo infelix*, jaz sem pač nesrečen človek.

vero, res, pač res — zlasti v priznavnih odgovorih.

npr.: *Fuisti saepe, credo, in scholis philosophorum. Vero, ac libenter quidem.*

perfecto, res, resnično — kaže na objektivno gotovost reka. — npr.: *Mores et instituta nos perfecto melius tuemur.*

certe, **certo**, res, gotovo — različna sta si v tem, da *certe* zatrjuje celi stavek in je subjektiven, *certo* zatrjuje jedno besedo in je objektivni.

primeri: *Certe hoc scio*, gotovo vem = res je, da vem,
certo hoc scio, za gotove vem = vem, da je res.

ngr.: *Certe, si animus nihil praesentiret, non totiens de ipsa vita dimicaret. Sapientis est, nihil ita expectare, quasi certo futurum.*

certe je = slovenskem vsáj, če subjektivno pritrjuje oddelek, ako že nevelja celo.

npr.: *Quamvis non fueris suavor, approbator certe fuisti*, če nisi nasvetoval, pa si vsaj potrdil.

2) *Nimirum, scilicet, videlicet, nempe, quippe* — kajti, namreč, se ve da, kaj pa da, naravno, pač res, in sicer.

Rabijo se, kedar se dodaje razlog (povod) prejšnemu stavku.

nimirum — naznanja, da ja misel neovrgljiva.

npr.: *Est illud maximum, animo ipso animum videre; id nimirum habet Apollinis praeceptum, ut se quisque noscat*, kajti to pomeni, izrek Apollinov idr. =

scilicet, videlicet — pravita da je razlog čisto naraven (sam po sebi umeven).

npr.: *Darius in fuga negavit se unquam bibisse jucundius; nunquam videlicet sitiens biberat*, se ve da, ker ni nikdar žejen pil. *Cur igitur eos manu misit (osvobodil)? metuebat scilicet, ne indicarent*, bal se je namreč.

nempe, sáj — rabi se, če človek meni, da mu drugi pritrđijo; v odgovoru na vprašanje je jednak slovenskemu: menda? kaj ne?

npr.: *De templis loquimur relinquendis; quid tandem de sacerdotibus? Vestalibus nempe una illa sedes est*, saj vendar imajo

samo to bivališče. *Quos ego orno? nempe eos, qui ipsi sunt ornamenta reipublicae?* menda one, koji so sami kinč?

quippe — ima blizo tisti pomen (*nempe*).

npr.: *Hi milites, postquam victoriam adepti sunt, nihil reliqui victis fecerunt; quippe* (saj tudi) *secundae res sapientium animos defatigant.*

Rabi se često: *quippe qui, quippe quum*, če so ovi stavki v razlog.

3) **Quidem** — naglaša zlasti jedno besedo v stavku, in se prevaja na slovenski razno: *sáj*, vendar, pač, namreč, *sicer*.

npr.: *Id quidem calamitate edocti memoria retinere debemus*, imejmo vsaj to v spominu. *Nunc quidem profecto Romae es*, sedaj si vendar res v Rimu. *Mihi quidem persuasum est*, jaz vsáj sem prepričan. *Multa utilia quidem, sed non honesta*, marsikaj je *sicer* koristno, pa ne pravedno. *Apud Graccos antiquissimum edoctis genus est poetarum, Homerus quidem* (namreč) *et Hesiodus fuerunt ante Romam conditam.*

4) *Fortasse, foristan, forte*, morebit, morda, utegnili bi — omejijo rek, in povejo, da bi se moglo (utegnilo) zgoditi kaj.

fortasse (z indikativom) naznanja mogočnost bolj gotovo.

forsitan (s konjunkt.) je bolj dvomljiv, negotovo izražujoč.

forte rabi se pri *si, nisi, ne, num* (morda kdo je = *si quis*).

npr.: *Requiretur fortasse nunc, quemadmodum reliquum possit magnum esse bellum. Forsitan quaeratis, quis iste furor sit. Ibo et visam huc ad eum, si forte est domi. Si quae te forte res aliqando offenderit.*

5) *Modo, tantum, solum, dumtaxat* — samo, če; *saltem* — vsáj, naznanjajo, da velja samo jedno, drugo je izključeno; in *sicer*:

modo — v oziru stopnje (više ali niže), in omenjuje besedo.

tantum — v oziru števila, in deva v nasprotje z drugim.

solum — je izključiven, in prideva praedikat le eni reči.

dumtaxat = sloven. prav za prav — kaže da velja praedikat le v enem oziru.

saltem — kaže, da se zniža množina ali stopnja na jeden predmet, (če ne vsega, vsaj to).

npr.: *Qui ea mediocriter modo consideraverit, le malo. Senos tantum denarios exegit. Nomen tantum virtutis usurpas, quid ipsa valeat, ignoras. De una solum re dissident, de ceteris congruunt. Nos animo duntaxat vigemus, res familiaris perdita est. Consules potestatem habebant tempore duntaxat anuam, jure ipso regiam. Si illud non licet, saltem hoc licebat. Si alia membra vino madeant, cor sit saltem sobrium.*

Dodatki.

I. Razstava besedi.

§ 272. V porazstavi besedi (*ordo verborum*) je latinščina, kakor slovenščina, jako gibčna. Kakor slovenščina, drži se po obče tudi latinščina logičnega smisla, t. j. stavi besede v reku tako, kakor nastajajo misli v duhu. Vendar nastopijo mnoge spremembe, bodi si z ozirom na prednji ali sledeči stavek, ali po namenu osebe govoreče, po važnosti posameznih pojmov.

Pičnih pravil ni moč staviti, pač pa nekaj občnih načel.

V prostem stavku.

Čim važniša je beseda, tem imenitniše mesto zavzema. Naj važniši je subjekt, potem praedikat.

Naj imenitniše mesto v stavku je prvo, potem zadnje, najmanje veljave je sreda.

§ 273. Splošna pravila: A) gramatični, B) rhetorični red.

A. 1) Subjekt stoji od kraja, praedikat na koncu stavka, objekt pa v sredi. — To je navadni (gramatični) ali naravni red.

2) Kar spada k subjektu in substantivu sploh, stoji za njim (adjektiv, apposicija, genitiv, substantiv s praeposicijo); kar spada k praedikatu, stopi pred njega (neposredni objekt [akusativ], posredni objekt [odvisni skloni], adverb) — to oboje je v sredi med subjektom in praediketom.

3) Če je več pojasnil v stavku, stopi glagolu naj bliže tisto, na katero glagol meri, prvo med drugimi pa tisto, ki ima najmočnejši naglas; primeri:

Pater librum donavit; pater filio suo librum donavit; pater magno cum gaudio filio suo librum donavit; pater hodie magno cum gaudio filio suo librum donavit.

npr.: *Sol oriens et occidens diem noctemque conficit. Lacedaemonii Lysandrum ephorum expulerunt. Sensus, interpretes ac nuntii rerum, in capite tanquam in arce mirifice ad usus necessarios et facti et collocati sunt. Hannibal recto itinere per Umbriam usque ad Spoletum venit. Caesar a lacu Lemano ad montem Juram millia passuum decem murum fossamque perducit. Carthaginienses ratem, ducentos longam pedes, quinquaginta latam a terra in annem porrexerunt. Themistocles de instantibus verissime judicabat. Augustus reconciliatus Antonio privignam ejus duxit uxorem. Caesar oppidanis partem exercitus auxilio reliquit.*

V slovenskem nastopi navadno najpred subjekt s svojimi dodatki, in potem glagol z vsem, kar ima za seboj.

§ 274. B) Ako ima v stavku kaka beseda poseben poudarek — logični naglas — takrat stopi ona na imenitniše mesto, bodi si kakoršna koli. — To je umétni (rhetorični) red.

Primerljeji so razni:

1) Na prvem mestu smé stati vsaktera beseda, ako ima teten poudarek za smisel stavka.

npr.: *Praeclare in epistola quadam Alexandrum filium Philippus accusat. Duodequadraginta annos Dionysius tyrannus fuit opulentissimae civitatis. Ultimas terras lustrasse Pythagoram, Demoeritum, Platonem accepimus. Equitibus Romanis, honestissimis viris, afferuntur ex Asia quotidie literae.*

Ravno tako tudi na zadnjem.

npr.: *Namque omnes civitates in partes divisae sunt duas. Omnes mundi partes undique medium locum capessentes nituntur aequaliter. Nonne quivis potest intelligere, omnium machinatorem unum esse Chrysogonum?*

Nota. Včasí stoji najvažniša beseda na zadnjem mestu, ker zaradi konjunkcije ali relativa nemore stati na prvem.

npr.: *Tantum abest, ut nostra miremur, ut nobis non satisfaciat ipse Demosthenes. Antithetis (nasprotje) antiqui jam delectabantur, et maxime Gorgias; cujus in oratione plerumque efficit numerum concinnitas.*

2) Včasí stopi praedikat na prvo mesto, ter subjekt bolj omolkli ostane.

npr.: *Data est quibusdam etiam machinatio quaedam atque sollertia. Dicebat melius quam scripsit Hortensius.*

3) Včasi stopi subjekt na zadnje mesto, ter bolj zamolkli praedikat pripravlja posluh na-nj.

npr.: *Sublata igitur aegritudine sublatus est metus. Apellata est ex viro virtus; viro autem propria est maxime fortitudo.*

4) Včasi menjata subjekt in praedikat svoja stališča, ter sta naglašena oba:

npr.: *Vicit tamen gratiam senatus plebis ira. Vadit in eundem carcerem paucis post annis Socrates. Comprehensus est in templo Castoris servus, extorta est confitenti de manibus sica.*

5) Če ste naglašeni dve besedi, ki dajete gramatično jeden pojem, stopi ena spredej, druga zadej stavka.

npr.: *Tantam ingenuit animantibus conservandi sui natura custodiam. Quae possunt verborum, quae rerum ipsarum esse vestigia! Magna est comitiis consularibus repentina voluntatum conversio! Hunc tu, tua voluntate, Tarquini, remove metum. Magna sapientium civium bonorumque penuria.*

6) Če sta si dva pojma v nasprotju, stavita se skupej kedar sta v istem stavku; kedar pa sta v dveh raznih stavkih, nastopi jeden od kraja, drugi na konec.

npr.: *Cur igitur victus est a Milone Clodius? Quia non semper viator a latrone, nonnunquam etiam latro a viatore occiditur. Ex falsis verum effici non potest. Datames locum delegit talem, ut non multum obesse multitudo hostium suae paucitati posset. — Necessitatis inventa antiquiora sunt, quam voluptatis. Errare mehercle mallem cum Platone, quam cum istis vera sentire.*

7) *Chiasmus* (navzkrižje) zove se to, če stopita dva stavka ali pojma v nasprotje tako, da sta skupej ali substantiva, ali praedikata, ali pa subjekta s praedikatoma. — Oblika: *ba : ab, ab : ba.*

npr.: *Fragile corpus animus sempiternus movet. Ratio nostra consentit, pugnat oratio. Stulti malorum memoria torquentur, sapientes bona praeterita grata recordatione delectant. Fateor vulgi iudicium a iudicio meo dissensisse. O vitae philosophia duax? O virtutis indagatrix expultrixque vitiorum.*

8) Rado se devljejo skupej besede, ktere so enakega debela, ali enakega pomena, ali če je tista beseda v dveh oblikah, zlasti se pronomina shajajo.

npr.: *Sublato tyranno tyrannida manere video. Aliis aliunde est periculum. Mortali immortalitatem non arbitror contemnendam. Omnia disturbavit, et aliud alio dissipavit. Ut ad senem senex de senectute, sic hoc libro ad amicum amicissimus de amicitia scripsi. Sint semper omnia homini humana meditata. Agrippa Atticum orabat, ut se sibi suisque reservaret. Magni est judicis, statuere, quid quemque cuique praestare oporteat. Jure gentium ita comparatum est, ut arma armis propulsentur. Ambo noxii, alter in alterum causam conferrunt.*

Posamezna pravila.

§ 275. 1) Apposicija je navadno za imenom; le če je *appellativum* važniša beseda, stopi spredej.

npr.: *Ipse augur Tib. Gracchus auspiciorum auctoritatem confessione errati sui comprobavit.*

Tako so v rabi: *urbs Roma; fabula (Oedipus), tragoedia, ludi, imperator (= cesar) Claudius, provincia.*

2) Adjektiv — če pripada jeden adjektiv dvema samostavnikoma, stoji ali spredej, ali pa v sredi.

npr.: *Incredibili virtute atque exercitatione. Fuit et animo magno et corpore.*

Če se dva adjektiva vežeta z jednim samostavnikom, stojita oba ali spredej, ali zadej, ali pa samostavnik stopi med nju.

npr.: *Egregia ac praeclara indoles. Senatum afflictum et abjectum excitavit. Ignavus miles ac timidus.*

Če se veže adjektiv s substantivom, ki ima pri sebi genitiv, devlje se navadno genitiv v sredo.

npr.: *Optima vivendi ratio. Tota philosophorum vita.*

3) Genitiv — stoji gramatično za svojim substantivom; če pa zahteva rhetorični naglas, stoji pred njim; in sicer naj si je zavisen jeden genitiv od dvéh besedi, ali pa dva genitiva od jedne besede.

npr.: *Salus hominum fama nititur. Omnium Gallorum fortissimi sunt Belgae. Quae multitudo et varietas insularum! Vitae necisque habent potestatem.*

Če je zavisen jeden genitiv od dvéh besedi, sme stopiti v sredo.

npr.: *Perturbatio vitae sequitur, et magna confusio.*

Če sta odvisna od jedne besede *genit. objectivus* in *subjectivus*, stopi *genit. subject.* spredej, *object.* pa zadej, ali vmés.

npr.: *Siculorum spes exigua reliquarum fortunarum. Sullae pecuniarum translatio a justis dominis ad alienos non debet liberalis videri.*

§ 276. 4) Pronomina — *pronomina personalia* in *demonstrativa* so bolj samostalnega pomena, ter stoje navadno spredej; *possessiva* in pa *indefinita* imajo adjektivni pomen, ter stoje za svojim substantivom; *quidam* je enklitičen.

npr.: *His temporibus in senatum non ventitabam. Animi est ista mollities. Ego, homo imperitus juris. Praeclarum mihi dedisti iudicii tui testimonium. Cluentius non ostentatione aliqua nomen Oppianici detulit. Si de rebus rusticis agricola quispiam, aut de pingendo pictor aliquis diserte diceret.*

Tudi demonstrativ stopi zadej, če je adjektivnega pomena — ta — tisti znani idr.

kot: *Ut ex eodem Ponto Medea illa profugisse dicitur. Nisi Ilias illa (slovita) exstisset, tumulus Achillis nomen etiam obruisset. Pelopidas hic, de quo scribere exorsus sum.*

Če ima substantiv pri sebi še adjektiv, stopi demonstrativ večidel v sredo.

kot: *Antiquo illo more. Magnus ille Alexander. Honestum illud Solonis.*

Ipse — v zvezi z drugim zaimenom stoji zadej.

npr.: *Me ipse consolor. Sua ipsi frumenta corrumpunt. Ne smet ipse aperiret, sibi ipse fecerat viam.*

Quisque — je enklitičen in stoji za superlat., ordinal., possess. in reflektivom.

npr.: *Epicurēos doctissimus quisque contemnit. Quinto quoque anno Sicilia censetur. Minime sibi quisque notus. Suum quisque opus a vulgo desiderari vult.*

5) Relat. *qui* stoji vselej na čelu svojega stavka; pred njim smé stati samo praeposicija (*propter quem, de quorum fide, a quo etc.*)

npr.: *De Scauro et Rutilio licet breviter dicere, quorum (nam horum) neuter summi oratoris habuit laudem.*

Ako se snideta dva relativa, nastopi najpred tisti, ki kaže na glavni stavek, in za njim relativ odvisnega stavka, t. j. najpred oni, ki se ozira na substantiv predidočega stavka, potem oni, ki se nanaša na substantiv ali pronomen sledečega stavka.

npr.: *Magna est admiratio copiose sapienterque dicentis. Quem qui audiunt, intelligere etiam et sapere plus quam ceteros arbitrantur. Epicurus non satis politus est iis artibus, quas qui tenent, eruditi putantur. Senatus ille, quem qui e regibus constare dixit, unus veram speciem Romani senatus cepit.*

§ 277. 6) *esse (est, fuit, erat)* ima razna mesta (po pomenu).

a) če je rabljen kot vezilo (*copula*) med subjektom in praedikatom, takrat je enklitičen ter nastopi za subjektom, ali pa za praedikatom.

npr.: *Omnium rerum mors est extremum. Omne corpus mortale est.*

Nota. V tem pomenu nastopi v prvem mestu le takrat, če zatrjuje. (kot: *Fuit* (res je bil) *haec oratio non ingrata Gallis*).

b) če naznanja bitje, t. j. da biva kaka reč, takrat nastopi od kraja.

npr.: *Est coeleste numen! Est, est profecto illa vis. Erat inter Labienum atque hostem difficili transitu flumen.*

§ 278. 7) *Praepositiones* — stoje pred svojim substantivom, razun: *tenus, versus* (kakor *ergo, causa, gratia*), ki so vselej zdaj.

Pred praeposicijo smejo nastopiti: demonstrativ, relativ, naglašeni adjektiv, kedar so v zvezi s kakim substantivom.

npr.: *Qua in urbe; qua in re; ista in re; hanc ob rem; quos ad sumtus; quorum in fide. — Magno cum periculo; gravi de causa. magna cum cura; tanto in honore; quanta de spe decidi. — pa medius ima vselej praeposicijo spredej. — npr.: vocare in medium; in medio relinquere; tollere de medio.*

Med praeposicijo in substantiv smé stopiti:

a) genitiv,

b) členki: *ve, que, autem, vero, tamen, enim*.

c) adverb, ako je zavisna beseda — gerund. ali particip.

npr.: *Ob hostium timorem; ad iudiciorum certamen. Post vero Sullae victoriam; post enim Chrysippum; ob eamque causam; ad bene beateque vivendum; de praeclare gestis a te rebus.*

- § 279. 8) *Conjunctiones* — stoje navadno na čelu stavka.
So pa enklitične: *enim, vero, autem, quoque, quidem, igitur*.
Kedar se snide *est* z *autem, enim, igitur*, pomniti je:
- a) če stoji *est* na prvem mestu (6. Nota) nastopi členek prècej za njim.
npr.: *Est enim difficilis cura rerum alienarum.*
- b) če je na prvem mestu kaka druga beseda z tehtnim naglasom, takrat nastopi za njo *est* kot enklitika, in členek na tretje mesto.
npr.: *Intrandum est igitur in rerum naturam. Duplex est enim vis animorum.*
- c) če ima *est* naglas ter ni enklitika, nastopi za členkom na tretje mesto = (cf. 6. b).
npr.: *Quod enim est jus civile, quod neque inflecti gratia neque perfringi potentia possit?* (koje pravo je tako? — ni ga).
- § 280. 9) *Negationes (non, haud)* — stoje vsigdar pred praedikatom, in sploh pred besedo, koja zanikujejo.
npr.: *Pleraeque orationes scribuntur habitae jam, non ut habeantur. Quoniam libere loqui non licet, tacite rogant.*
Če je praedikat sestavljen iz participa in *esse (sum)*, stoji navadno *non* pred *sum* (če ni nasprotje).
npr.: *Regulo non fuit Jupiter metuendus. Quia perfecta res non est, agere non possumus.*
Če je zanikan sam infinitiv ali particip, stoji pred njim.
npr.: *Hanc epistolam cur non scindi velim, nulla est causa.*
Zlasti pri *possum* z infinitivom je razen pomen po staji besede *non*; cf. *Hoc facere non possum, nemorem storiti; non facere possum*, lahko opustim — morem da ne storim.
V nasprotju je *non* tik zanikane besede.
npr.: *Otiï fructus est non contentio animi, sed relaxatio. Callicrates religione ab incepto non deterritus, sed incitatus est.*
Od začetka stoji *non* v sklepnih stavkih.
npr.: *Non igitur de improbo, sed de callide improbo quaerimus.*

Blagoglasje (sonus vocum, suavitas).

- § 281. Pri razpostavi je gledati tudi na to, da se rabijo lepoglasne besede, in vežejo med seboj rythmično (*numerose*).

Kako se to godi, učiti more le vaja in dober okus. Positivnih pravil staviti ni lahko; tu le nekaj negativnih (kar nesmé biti).

Latinščina se ogiba:

1) da se ne snide preveč trdih in ostrih glasov, zlasti ne sibilantov (*ingens stridior, stirps splendida, rex Xerxes*).

2) ne smé biti zaporedoma več besedi enake končnice (*Horum duorum fortissimorum virorum*).

3) várovati se je zevi (*hiatus*), t. j. da se ne snideta dva enaka vokala skupej. *Illá arca, tibi idem, tumultu uno*.

4) ne smé biti zaporedoma več enoglasnih, ali enozložnih besedi. (*Cur tu in hac re te debere cedere crederes?*)

Naj se ubirajo kratke besede med daljše, in sklène s tehtno večzložno; enozložnih je v navadi le — *est, fuit*.

npr.: *Hannibal, vir fortissimus multis variisque perfunctus laboribus, anno acquievit septuagesimo*.

V zloženem stavku.

V zloženem stavku velja za stavo rekov v obče isti logični princip, kakor v prostem za rëd posameznih besedi.

Kakor v prostem stavku, tako je razločevati tudi v zloženem stavku A) gramatični; — B) rhetorični rëd; oba pa sta logična.

§ 282. A) 1) Na prvem mestu stoji glavni stavek, če odvisni izvirajo iz njega, ter dajó po celi dopolnek.

npr.: *Socrates iudicibus respondit, se meruisse, ut amplissimis honoribus praemiisque decoraretur. Ipse Divitiacum docet, quantopere communis salutis intersit, manus hostium distineri*.

2) Na prvem mestu stoji odvisni stavek, kedar vvaja in napeljuje na glavnega.

Toraj stoji: pogoj pred pogojenim; vzrok pred učinkom in nasledkom; krajevni in časovni stavki pred glavnim dejanjem; splošno pred posebnim.

npr.: *Si homines rationem in fraudem convertunt, non dari illam, quam dari humano generi melius fuit. Quoniam jam nox est, in tecta vestra discedite quirites. Alexander quum interemisset Clitum, vix a se manus abstinuit. Quum antea*

distinebar maximis occupationibus, tum hoc tempore multo distineor vehementius.

Nota. Kondicionalno - koncesivni stavki stoje navadno za glavnim, ker ga razlagajo, dopolnjujejo, ali pa omejujejo.

npr.: *Scipioni magna erat gloria proposita, si Hannibalem ex Africa retraxisset* (ako bi namreč idr.). *Socratis ingenium variosque sermones immortalitati scriptis suis Plato tradidit, quum ipse literam Socrates nullam reliquisset.*

§283. B) Rhetorični red stavkov ima mnogo sprememb in oblik, po važnosti posameznih oddévkov, in po blagoglasju.

1) Gramatični red se obrne, t. j. prvi stavek na drugo mesto in nasprotno.

npr.: *Quid quaeque nox aut dies ferat, incertum est. Pons sublicius* (na kole, leseni) *iter paene hostibus dedit, ni unus vir fuisset, Horatius Cocles.*

2) Glavni stavek se prekroji, in dene vmés eden ali več odvisnih stavkov.

npr.: *Itaque haec vobis provincia, Quirites, | si et belli utilitatem et pacis dignitatem sustinere vultis, | non modo a calamitate sed etiam a metu calamitatis defendenda est. Stultitia, | etsi adeptam est, | quod concupivit, | nunquam se tamen satis adeptam putat.*

3) Glavni stavek stoji večasi v sredi, in odvisni so vvrščeni okoli njega.

npr.: *Ipsi animi, magni refert, quali in corpore locati sint. Hac victoria Lysander elatus, | quum antea semper factiosus audaxque fuisset, | sic sibi indulxit, | ut ejus operam in maximum odium Graeciae Lacedaemonii pervenerint.*

4) Če je vpletenih več stavkov, ki imajo jeden subjekt (obj.) stopi ta na čelo cele periode.

npr.: *Epaminondas, quum vicisset Lacedaemonios apud Mantineam atque ipse gravi vulnere exanimari se videret, quae-sivit, salvusne esset clypeus. Litavicus, quum milia passuum circiter 30 ab Gorgovia abesset, convocatis subito militibus, lacrimans: quo proficiscimur, iniquit, milites?*

V slovenskem je večidel vselej odvisni spredej (ko je Epaminonda idr.).

5) Včasih sta pred glavnim stavkom dva odvisna, tako da prvi spada k drugima dvema (skup vzetima).

npr.: *Cur nolint, etiamsi tacent, satis dicunt*, zakaj nečejo pravijo, čeravno molčijo (čeravno molče, pravijo, zakaj notè). *Cujus rei quae consuetudo sit, quoniam apud homines peritos dico, pluribus verbis docere non debeo*.

V slovenskem nastopi glavni stavek v sredo, odvisna se ovijata okoli njega.

§284. Slovenščina in latinščina ste si pri razstavi besedi v zloženem stavku različni.

Za slovensko velja pravilo:

Preklati se smé samo glavni stavek; odvisni pa ne (odvisnega utegne krojiti le kak nanašavni).

Odvisni se vrstijo po svoji celoti okoli glavnega, kakor so zavisni drug od drugega, ne vpletajo se ne (spredej: vzročni, časovni; zadej: posledični, nanašavni, dokazovavni, zapopadni idr.).

Če je glavni stavek preklan, vzame v sredo le bistvene dele.

Latinščina vpleta odvisne stavke v glavne, odvisne v odvisne, pa tudi glavne v odvisne; in tako strinja formalno (gramatično) v plastično enojno celoto, kar je ločenega logično.

Slovenščina loči tudi gramatično, kar je logično ločenega ter vrščuje celotne stavke.

npr. Cic. Cat. III. 2.

Atque ego, ut vidi, quos maxime furore et scelere esse inflammatos sciebam, eos nobiscum esse et Romae remanisse, in eo omnes dies noctesque consumpsi, ut, quid agerent, quid molirentur, sentirem ac viderem, ut, quoniam auribus vestris propter magnitudinem sceleris minorem fidem faceret oratio mea, rem ita comprehenderem, ut tum demum animis salutem vestram provideretis, quum oculis maleficia ipsa videretis.

Ko sem videl, da so med nami Rimu ostali oni, koji sem vedel, da so naj bolj uneti besnosti in hudobije: obrnil sem vse dneve in noči na to, da pozvem in vidim, kaj delajo, kaj počenjajo, naj bi začil stvar tako, da vi skrbite za svoj blagor še le potem, ko vidite hudodelstvo samo; kajti vašim ušesom bi bil moj govor premalo verjeten zavoljo prevelike hudobije.

[a a b A c b d c B].

[A a a b A c (b) c d (c) d d]

Caes. b. g. I. 23.

<p><i>Helvetii, seu quod timore perterritos Romanos discedere a se existimarent, eo magis quod pridie superioribus locis occupatis proelium non commiserant, sive eo, quod re frumentaria intercludi posse confiderent, commutato consilio atque itinere converso nostros a novissimo agmine inssequi accesserere coeperunt.</i></p>	<p>Helvetije so spremenili svoj nateklep, obrnili se nazaj, ter jeli naše napadati od zadej in dražiti jih, bodi si ker so menili, da so se Rimljani straha preplašeni odmaknili od njih, tem bolj ker se prednji dan niso bojevali, čeravno so bili posedli vrhunce, bodi si ker so se nadejali prekračiti Rimljanom pot do živeža.</p>
--	--

[A a a b A]

[A a a 1 b]

II. So nektere posebnosti v oblikovanju stavka, različne od navadne konstrukcije, to so

A) Gramatične figure (oblikovje protiredno).

§ 285. *Ellipsis* — je to, če je izpuščena beseda (večidel glagol), ki se more povzeti iz smisla stavka; ali pa, ki se mora dodati v mislih, da bode stavek logično popoln.

Najvažniše ellipse so:

1) *est, sunt* izpuščata se v gnomičnih rekih; često tudi pri participu.

npr.: *Quot homines, tot sententiae (scil. sunt); Suus cuique mos (sc. est). Omnia praeclara rara (sc. sunt). Quod rarum carum (sc. est). — Habenda (sc. est) ratio valetudinis, utendum modicis exercitationibus (sc. est).*

2) *inquam, inquit* — izpušča se v živahnem govoru, toda osebe se morajo vselej navesti odločno.

npr.: *At ille —, tum ego —, tum Brutus —, cui ego.*

3) *dico, facio, ago* — izpuščajo se v kratkih stavekih, če je naznanjeno hvalno ali nehvalno dejanje znane osebe.

npr.: *Bene itaque Pittacus ille (sc. dixit). Melius hi quam nos (sc. fecerunt). Nil per vim unquam Clodius, omnia per vim Milo (sc. agebat).*

Nota 1. *facere, fieri* — izpuščata se v kratkih stavekih svarilnih.

npr.: *Ne quid nimis, nikar preveč. . . De evertendis urbibus valde considerandum est, ne quid temere, ne quid crudeliter (sc. fiat). Ne quid tale posthac (sc. facias, da mi ne storiš!)*

Nota 2. Pri: *Nihil aliud quam*, misliti je glagol *facere*, v pomenu: nič drugega nedelajo, nego idr.

npr.: *Nihil aliud (sc. agimus), quam admonemus, cires nos eorum esse.*
cf. Dem.: Nič drugega nego motijo se oni, ki reč tako predlagajo.

4) Tudi drugi glagoli se izpuščajo v kratkih stavkih, če je lahko dovezeti pomen.

npr.: *Cicero Attico salutem (sc. dicit). Sed haec et multa alia coram (sc. tractabimus, to pa drugi pot). Ille ex me (sc. quaesivit), nihilne novi audissem. A me Caesar pecuniam (sc. postulat). Unde? — quo? = odkod? kam? (greš — ideš).*

5) *Quid?* stoji često brez glagola; zlasti, kedar pripravlja na sledeče vprašanje.

npr.: *Quid? tu me hoc tibi mandasse existimas? kaj? mar meniš? Quid poëtae? (sc. cupiunt), nonne post mortem nobilitari volunt?*

6) *Verba sentiendi (putare, existimare, interrogare, etc.)* so često izpuščena pred *infin. c. acc.* če so v smislu navedene osebe. (cf. *orat. obliq.*).

npr.: *Consulis alterius nomen invisum fuit; nimium Tarquinios regno adsuesse (mislili so si). Ariovistus pauca respondit etc. (ter vpraša): Quid sibi vellet? cur in suas possessiones veniret? Manlius fidem moliri coepit (zaup, zvestobo omajeval); acriores quippe (mislil si) aeris alieni stimulos esse. Liv. 6. 11.*

7) *Verba experiendi (poskušati; da bi videl)*, so večidel izpuščena, ter nastopi: *si* s konjunktivom (cf. §. 205. *si* = če).

npr.: *Equitatum ostentare coeperunt (da bi poskušali, če) si forte a re frumentaria Romanos excludere possent. Hannibal cum quinque navibus Africam accessit (ut videret, da bi videl), si Carthaginienses ad bellum inducere posset.*

8) Za stavki z *ut, ne, quod* izpusti se *verb. dicendi (hoc dico, scitote, vedite, naj omenim idr.)* ter se misel izreka v obliki glavnega stavka.

npr.: *Atque ut inde oratio mea proficiscatur, unde haec omnis causa ducitur (vedite), bellum grave et periculosum vestris vectigalibus ac sociis a duobus regibus infertur. Quod scribis te velle scire, qui sit reip. status — naj povem — summa dissensio est.*

Ne hostem, ne belli genus ignoretis — pomislite — *cum iis est vobis pugnandum, quos terra marique priore bello vicistis.*

9) Substantivi se navadno ne izpuščajo; razun besed: *aedes, templum* pri genitivu božanstva (npr.: *Quum ventum est ad Vestae* — sc. *templum*).

Tudi taki se izpuščajo, ki se lahko umejo, kot: *tertia, quinta, decuma* (sc. *pars*); *primas, secundas agere* (sc. *partes* — rola, naloga); *aestiva, hiberna* (sc. *castra*) etc.

§ 286. *Pleonasmus* — je, če se izrazi pojem, ki je ali vže naznanjen v stavku, ali pa umeven sam po sebi; navadni so:

1) V nanašavnem stavku se povzame substantiv, na kojega se nanaša relativ.

npr.: *Caesar intellexit, diem instare, quo die frumentum militibus metiri oporteret. Erant omnino itinera duo, quibus itineribus domo exire possent. Ea lege, qua lege; nullo modo, qui modus.*

2) *potius* je rabljen včasih odveč pri komparativu, pri glagolih: *malo, praestat* (ki imata komparativni pomen).

npr.: *Populo Romano ita erat libertas insita, ut emori potius, quam servire praestaret. Mihi in tanto odio quaevis fuga potius, quam ulla provincia est optatior. Siculi ab omnibus se desertos potius, quam abs te defensos esse malunt.*

3) *putare, existimare, videri* (zlasti pri Cic.) rabijo se često odvečno v naklonih, kjer bi moral stati zavisni.

npr.: *Videte, quem in locum rempubl. venturam esse putatis (= ventura sit). Tum facilius statuetis, quid apud externas nationes fieri existimetis (= quid fiat). Reliquum est, ut de Catili auctoritate et sententia dicendum esse videatur (= ut dicatur).*

§ 287. *Anakoluth* — je, kedar govor prestopi iz ene konstrukcije v drugo. — In slučajih taki so:

1) Snidete se dve konstrukciji tako, da se z eno stavek prične, in konča z drugo.

npr.: *Et id, de quo verbis ambigebatur, uter populus foedus rupisset, eventus belli velut aequus iudex, unde jus stabat, ei victoriam dedit* (mesti; *re dijudicatum est*, ali pa: *ventus dijudicavit*).

2) Glagol glavnega stavka je konstruovan po glagolu odvisnega stavka, ali sploh glagol družega stavka deluje na drugega.

npr.: *Si, ut Graeci dicunt, omnes aut Grajos esse aut barbaros, vereor, ne Romulus barbarorum rex fuerit* (mesti: *si Graji, barbari sunt*).

3) Glavni stavek je pretrgan po odvisnih stavkih, ter se pozvame zopet veznik: *ergo, igitur, sed, verum etc.* in nadaljuje (včasih spremenjen v konstrukciji).

npr.: *Nam tum, quum ex urbe Catilinam ejiciebam — non enim jam vereor hujus verbi invidiam, quum magis sit timenda, quod vivus exierit — sed tum, quum illum exterminari volebam, reliquam conjuratorum manum simul excituram putabam.*

§ 288. **Attrakcija** — je, če se vzame subjekt odvisnega stavka v glavni stavek kot objekt, zavisno od glavnega glagola.

npr.: *Qui se ex his minus timidus existimari volebant, non se hostem vereri, sed angustias itineris... aut rem frumentariam, ut satis commode supportari posset, timere dicebant* (mesti: *ut res frum. supp. posset*). *Vereor Pamphilum, ne orata* (dogovor) *nostra nequeat diutius celare* (= *ne Pamphilus nequeat*). *Quaeramus igitur causam, quae eum impulerit* (= *Quaeramus, quae causa impulerit*).

§ 289. **Hendiadys** — zove se to, da sta vezana priredno dva substantiva z *et, que, atque*, mesti da je jeden v genitivu zavisen od drugega; ali pa če se adjektiv spremeni v dotični substantiv ter priredi z vezniki.

npr.: *Nihil a me dicitur, quod non dignum hoc conventu et silentio esse videatur* (mesti *hujus conventus silentio*). *Ad memoriam posteritatemque prodere* (m: *memoriam posteritatis*). — *Monumentis et literis* (pismeni spomeniki) *oratio est coepta mandari, Tum primum periculo atque negotiis compertum est, in bello plurimum ingenium posse* (m. *periculosus negotiis*). — *patera et auro bibere* (= *patera aurea*).

§ 290. 1) **Zeugma** zove se to, da se veže praedikat z dvema ali več substantivi gramatično, ki pa logično pripada samo jednemu.

npr.: *Helvetii ea spe dejecti navibus junctis... si perrumpere possent, conati, operis munitione et militum concursu et telis repulsi hoc conatu desistunt — (repulsi gre na milites in tela — pri munitione bilo bi prohibiti). Quod imperium crudele (—), ceterum prope necessarium cognitum ipso eventu est (cognitum est ne spada k crudele). Germanicus, quod arduum, sibi, cetera legatis permisit — (k sibi misliti je sumpsit).*

2) *Syllepsis* — je nasprotno zeugmi, kedar namreč glagol logično pripada dvema subjektoma, gramatično pa se veže z jednim.

npr.: *Beate vivere alii in alio (sc. ponunt), vos in voluptate ponitis. Tu verba defendis, ego rem (sc. defendo).*

§ 291.

B) *Figurae verborum*

zove se to, če se posamezne besede lastovito stavljajo, ponavljajo, in vežejo, ter dajejo govoru večo živahnost.

Važnije so:

1) *Anaphōra (repetitio)*, kedar se ponavlja ista beseda od začetka več stavkov.

npr.: *Me cuncta Italia, me omnes ordines, me universa civitas priorem consulem declaravit.*

2) *Epiphōra (conversio)*, če se ponavlja ista beseda na koncu več stavkov.

npr.: *Poenos populus Romanus justitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit.*

3) *Geminatio (anadiplōsis, epizeuxis)*, če je beseda ponovljena.

npr.: *Excitate, excitate ipsum, si potestis, a mortuis* (Demosthen: *Imate, imate denarja dovolj*).

4) *Gradatio* (klimaks, léstva), če se prednja beseda vzviševalno ponavlja.

npr.: *Luxuria in urbe creatur; ex luxuria existat avaritia necesse est; ex avaritia erumpat audacia; inde omnia scelera.*

cf. Slom.: Kar je toči ostalo, vzela je slana; kar ni slana vzela, pobrale so povodnje; kamor niso povodnje dosegle, je prehitert snég zavalil.

5) *Asyndēton, polysyndēton* (§. 261), če je izpuščen veznik — če se ponavlja isti veznik.

npr.: *Nos libertatem militibus, jura, leges, judicia, imperium orbis terrae, dignitatem, pacem, otium pollicemur. — Caesarem et res quotidie, et dies, et opinio hominum, et sua natura mitiorem facit.*

6) *Antithēsis (contrarium)*, nasprotje iste besede.

npr.: *In otio tumultuarius, in tumultu es otiosus.*

7) *Annominatio (paronomasia — enakozvuk, enakozvočje)*, če se snidete v stavku dve enakozvučni besedi raznega pomena. ✓

npr.: *Nolo esse laudator. ne videar esse adulator. Deligere oportet, quem velis diligere.*

8) *Enallāge (Heterōsis — zamémba)*, če se stavkovi členi zamenijo (adjektiv mesti substantiva, adverb mesti adjektiva, *abstractum* m. konkretnega). ✓

npr.: *Serus in coelum redeas (m. sero); conjugium, m. conjux; Aegris corporibus similis animi aegritudo.*

9) *Hypallāge (trajectio epithēti)*, če se k glagolu sklon narobe stavijo, ali pa če se adjektiv vjéma z drugo besedo, nego k kateri spada logično.

npr.: *Dare classibus austros (mesti: dare classes austris). Majora initia rerum (m. majorum rerum initia). Iracunda classis Achillei (m. iracundi Achillei). Regina dementes ruinas parabat (demens reg.).*

10) *Hystēron protēron* — je, če drugi pojem stoji pred prvim.

npr.: *Moriamur et in media arma ruamus.*

11) *Prolepsis* — če praedikat pristoji še le po učinku glagola.

npr.: *Et scuta latentia condunt (sc. ita ut lateant).*

zovejo se taka oblikovanja misli, kjer se jemljejo ali lastoviti izrazi, ali pa, če se govor izvanredno zasukne, ter vzbuja pozornost in zanima s tem, da se odlikuje od navadnega govorjenja.

Važniše in navadne so:

1) *Aposiopēsis* (*reticentia* — zamolk) — je, če se konec stavka pogoltne (zamolči).

npr.: *An hujus legis ille mentionem facere ausus esset vivo Milione? De nostrum enim omnium ... non audeo totum dicere (sc. libertate et vita actum fuisset). Quos ego ... (sc. compescam), sed motos praestat componere fluctus.*

2) *Apostrōphe* (*allocutio* — nagovor) — je, kedar se nagovarjajo nenavzočne osebe ali stvari kakor da bi bile navzočne.

npr.: *Vos enim jam Albani tumuli atque luci, vos inquam, implōro atque obtestor, vosque Albanorum obrūtae arae ... vestrae tum religiones viguerunt, vestra vis valuit, ... vobis illae ... poenae solutae sunt. Cic. Mil. 85.*

3) *Dubitatio* (*aporia* — zadrega) — je, če govornik pomišljuje — kaj — kako — kam — od kod?

npr.: *Quid primum querar? aut unde potissimum ordiar? aut quod, aut a quibus auxilium petam? Deorumne immortalium? populine Romani? vestramne fidem implōrem.*

4) *Exclamatio* (*ecphonēsis* — vzklik) — v živahni navdušnosti rabljen.

npr.: *O tempora! o dii immortales! ubinam gentium sumus! quam rempublicam habemus!*

5) *Dissimulatio* (*irōnīa* — poroga) — je, če si misli govornik ravno nasprotno od tega, kar izražajo besede.

npr.: *Novum crimen, Caesar, et ante hunc diem non auditum Tubero ad te detulit, Ligarium in Africa fuisse. (Lig. je moral biti v Afriki — to ni crimen).*

6) *Prosopopoiia* (*sermocinatio* — poosobljevanje) — je, kedar navaja govornik nenavzočne osebe, kakor bi same govornile; ali pa če se daje beseda neživočim stvarjem, kakor kó bi osebe bile.

npr.: *Me examinant hae voces Milonis: „Valeant, valeant cives mei; sint incolūmes, sint florentes, sint beati; stet haec urbs praeclara, mihiq̄ue patria carissima, quoquo modo erit merita de me“ etc. Cic. Mil. 93. — Patria tecum sic agit: „Nullum jam aliquot annis facinus exstitit, nisi per te; nullum flagitium sine te“ etc. Cic. Cat. I. 7.*

D) Tropi (zamene, prilike).

K oratoričnim oblikam spadajo tudi *tropi* (zamena, promena), t. j. če se vzame za pojem izraz družega pojma, ki je s prvim v kaki razmeri. — Važniši in navadni so:

1) *Metaphōra* (*translatio* — prenosba) — je, kedar se vzame mesti pravega izraza lastnost, ali izraz kake druge reči, ki je prvej podobna, t. j. pojem enake reči se prenese na drugo enako reč (okrajšana prilika, prispodoba).

npr.: *Ardens studium*; *incensus ira* (unet, goreč, o ognju); *flos Italiae* (mesti *juventus* — cvet domovine); *lumina civitatis* (m. *principes* — prvaki); *Corinthus lumen Graeciae* (biser); *portus calamitatis* (*refugium* — pritekališče, pribežališče); *caput conjuratorum* (m. *dux*); *post equitem sedet atra cura*; *vela contrahere* (m. *non superbire*).

2) *Metonymia* (*immutatio* — preimemba) — je, če se vzame jedno imé dveh medsobnih pojmov.

Taki so: vzrok in učinek, tvarina in stvar, delavec in delo, orodje in tvor, kraj in kar je na njem, posestnik in posestvo, znamenek in pomen etc. — Tu se vzame jedno mesti družega.

npr.: *Bom labores* (m. *segetes*); *ferrum* (m. *gladius* — jeklo = meč); *Ceres* (m. *fruges*); *Bacchus* (m. *vinum*); *ardet Ucalegon* (m. *domus Ucalegontis* — sosed gori); *tota urbs* (m. *cives omnes*); *umbra* (m. *arboris*); *palma* (m. *praemium*); *arctus* (sever).

3) *Synecdōche* (*intellectio* — povzēmba) — je, če se vzame jedno ter zapopada tudi drugo; taki pojmi so: celota in del, vrsta in jedinstvo (pojedina reč — *individuum*), splošno in posebno, množina in jednina.

npr.: *tectum* (m. *domus* — pod streho vzeti); *Cato* (m. *homines sevēri*); *miles* (m. *militēs* — vojaščina); *pauper ubique jacet* (*homines pauperes*); *perrumpere limina* (m. *portam*); *Cicerones* (izvrstni govorniki).

4) *Allegoria* (vpodobljenje, govor v podobah) — je, če so vsi bistveni oddelki stavka *tropi*, ali podobe.

npr.: Cela oda Hor. I. 14. *O navis refērent in mare te novi fluctus etc.* — kjer je država prispodobljena barki.

Nota. Pri *tropih* je paziti na rabo vsakterega jezika; vsak jezik ima svoje prispodobe. Če se latinske prispodobe nevjemajo z slovenskimi, mora se prevajati v pravem pomenu.

npr.: *Omnia mea tela sic in te conjiciam, ut nemo per tuum latus saucietur* — t. j. tako te bom tožil, da zaradi tebe nihče ne bode škode trpel.

Priloge.

§ 294. I. Posebna pravila za mero (quantitas).

(I. §. 9).

Jednozložne.

1) Jednozložne besede končujoče se na samoglasnik so dolge: *ā, ē, dē, prō, mē, tū, sī, nē.*

Kratke so enklitike: *-quē; -vē, -nē, -tē, -psē, -ptē.*

2) Jednozložne končujoče se na soglasnik so dolge, če so samostavniki, ali sploh spremenljive (*declinabilia*), npr.: *sōl, mōs, jūs, vās (vāsis), vēr, vīs, plūs.*

Kratke pa so: *cōr, fēl (fellis), mēl (mellis), ōs (ossis), vēr.*

3) Jednozložne na soglasnik, če so *indeclinabilia*, so kratke; npr.: *āb, ād, āt, bīs, ēt, īn, ōb, pēr, sāt, sēd, tēr, tōt, ūt, vīl.*

Dolge pa so:

a) besede: *ēn, nōn, sīn, quīn, crās, cūr, pār (pāris).*

b) adverbni na *-ic -uc*: *sīc, hāc, hōc, hūc.*

Končnice mnogozložnih besedi.

A) Vokalične končnice.

Mnogozložne besede končujoče se na samoglasnik imajo zadnji zlog po obče tako:

kratek navadno na *-a -e.*

dolg navadno na *-i -o -u.*

Posebej veljajo ta-le pravila:

a) je kratek v samostavniki, in sploh v sklanjanih besedah.

npr.: *mensā, viā, aliā, signā, nominā, mariā, cornuā* idr.

a) je dolg:

1) z ablat. sing. I. sklanj. in vokat. grških imen na *-as.*

npr.: *mensā, viā, aliā, Aeneā, Phidiā.*

2) v imperat. I. spregatve, npr.: *laudā, laborā* idr.

3) v nepregibnih: *circā, frustrā, contrā, antea* etc.

kratek pa je v: *itā, quā, ejā*.

e je navadno kratek, npr.: *servē, dominē, temporē; fortē, saepē, propē, temerē; laudarē, laudatē, legē, carpē*.

e je dolg:

1) v abl. V. sklanj. npr.: *faciē, rē, diē; hodiē, pridiē*.

2) v imperat. II. spregatve: *monē, movē, docē* etc.

Nota. Kratek ē v *cavē, vidē, valē, manē, tacē*.

3) pri adverbih II. sklanj. npr.: *rectē, falsē, liberē; dalje v: ferē, fermē; pa kratek v: benē, malē*.

i je navadno dolg, npr.: *dominī, agrī, nominī, pastorī; audivī, docuī, audī, obedī; vigintī, herī, ubique, ibique*.

i je kratek v: *nišī, quasi, utinam, utique, sicubi, necubi; in v vokat. grških imen Alexī*.

o je dolg

1) v dat. in ablat. II. sklanj. npr.: *dominō, murō, agrō* etc.

2) navadno v adverbih, npr.: *falsō, paulō, quandō, ideō, quō, ergō, intrō* — in pa — *ambō*.

o je kratek

1) pri *egō, duō, octō*.

2) pri adverbih *citō, modō, illicō, immō*.

o je anceps v nom. III. sklanj. in I. osebi pri glagolih, npr.: *ordō, virgō, similitudō; monēō, vituperō, legō* etc.

u je vselej dolg, npr.: *fructū, exercitū, cornū, diū* etc.

B) Konsonantične končnice.

1) Mnogozložne besede končujoče se na soglasnik imajo sploh zadni zlog kratek; razun tistih, ki se končujejo na -c ali na -s. — npr.: *agēr, nomčn, illūd, animāl, calcār, laudāt, laudēm, laudēr* etc.

2) Besede na -c imajo dolgega: *istīc, istūc, illāc, illic, illōc*.

3) Besede na -s imajo tako:

v nom. sing. III. sklanj. imajo imparisyllaba na -as, -es, -is, -os, -us zlog dolg, če je v genit. pred končnico zlog dolgi. npr.: *actās (ātis), acstās (ātis), mercēs (ēdis), quīēs (ētis), līs (lītis), dōs (dōtis), salūs (ūtis), palūs (ūdīs)*.

Kratek je, če je v genit. pred končnico zlog kratki.
npr.: *anās (ātis), segēs (ētis), hebēs (ētis), cuspīs (īdis), pul-*
vīs (ēris), pecūs (ūdis), genūs (ēris), compōs (ōtis), impōs (ōtis).

Izjeme: *abiēs (ētis), ariēs (ētis), pariēs (ētis), Cerēs (ēris).*

Sicer je

as dolg v akus. plur. I. sklanj. — *mensās, magnās*; v 2. osebi
I spregat. — *laudās, vituperās.*

es navadno dolg — *pastorēs, omnēs, monēs, laudēs, ēs* (ješ, jem).
Kratek je v 2. osebi od *sum* — *abēs, adēs, potēs* — in v
penēs.

is je dolg:

1) kjer se nahaja v padežih množine, kot: *vīs, ventīs, omnīs*
(= *omnēs*), *nobīs, forīs, quīs* (= *quibus*).

2) v 2. osebi jednine pri IV. spregat.: *audīs, servīs*; in sploh,
kteri imajo v množini *-ītis*: *velīs, notīs, malīs, sīs, vīs* (hočeš).

is je kratek:

1) pri III. sklanj. v nom. parisyllaba, v genit. vsi, npr.: *cri-*
nīs, funīs, finīs; *pastorīs, nominīs etc.*

2) v 2. osebi III. spreg. in sploh, kjer se nahaja pri glagolih:
legīs (ītis), laudatīs, laudabīs. docuerīs.

os je dolg v akus. plur. II. sklanj.: *virōs, malōs, justōs.*

us je navadno kratek i pri substantivih i pri glagolih, npr.: *do-*
minūs, uniūs, pastoribūs; *laudamūs.*

us pa je dolg pri IV. sklanj. v genit. sing.; v nom. akus.
vok. plur.: *hujus fructūs, hī fructūs, hos fructūs, o fructūs!*

II. Metrika.

§ 295.

Vvodni pojmi.

1) Enakomerna spreminjava zlogov dolgih s kratkimi zove se pevska mera — *metrum* *).

2) Vers (*versus* — stih) je vrsta po pevski meri umetno ubranih dolžin in kratčin, tako da se dajo brati v eni sapi.

Vers je sestavljen iz oddelkov, ki se zovejo stopice — *pedes*.

3) Stopice (*pedes*) so ali dvozložne ali večzložne. Zlogi so ali kratki ali dolgi. Časa trenótek, da se izgovori kratek zlog, zove se *mōra* = 1 (znakem \circ); dve mori daste dolžino = 2 (znakem —); dolžina se lahko razkroji v dve kratki (— = $\circ\circ$).

Vsaka stopica ima na nekem zlogu povdarek — *ictus*, dvig, naglas (znakem (')), to se zove *arsis*; drugi zlogi se ulegajo (padajo), to se zove *thesis*.

4) Enakomerno spreminjavo *arse in these* imenujemo *rhythmus* (lepoglasje).

Arsis je vselej na prvi dolžini

(\perp —, $\perp\circ$, $\perp\circ\circ$; $\circ\perp$, $\circ\circ\perp$).

Če se pričinja *rhythmus* s *theso*, zove se dvigajoča mera; če pa z arso, zove se padajoča mera.

5) Če zadnja stopica v versu ni polna, zove se *versus catalecticus* (*catalexis* — prenehljaj), in sicer *catal. in syllabam*, kedar ima samo jeden zlog; *catal. in dissyllabum*, kedar ima dva; *hypercatalecticus* je, če ima zlog odveč.

* *metrum* ima več pomenov: a) mera speva sploh; b) mera posameznih versov; c) posamezne stopice in dipodije, če se vzamejo kot celota (*monometer*, *dimeter*, *trimeter*, *pentameter*, *hexameter*).

6) *Jambi, Trochaei* in *Anapaesti* berejo se v dipodijah, to je, po dva skupej, in tu je prva arsa glavna, druga je bolj zamolka. 1 dipodija daje 1 *metrum* (dimčter = 2 dipodiji).

7) Če daktylični *metrum* prestopi v trochaičnega, zove se *versus logaedicus* — logaedični.

Elisio. Hiatus.

§ 296. Kedar se končá prednja beseda na vokal ali na *m*, in sledeča pričinja z vokalom ali s *h*, takrat odpade na koncu besede vokal ali *m* z vokalom vred; ali bolje: samoglasnika na koncu jedne in od kraja druge besede povzemeta se v jeden zlog — to se zove *elisio* — izpahnjenje.

npr.: *sapere aude* = *saper' aude*; *improvisi aderant* = *improvis' aderant*; *tollere humo* = *toller' humo*; *hostem inimicaque castra* = *host' inimicaque castra*; *dicam equidem* = *dic' equidem*.

Nota. Ako nasleduje glagol *est*, izpahne se njegov *e*, npr.: *homo est* = *homo 'st*; *nostrum est* = *nostrum 'st*.

Enozložne besede elidovati ni lepo.

npr.: *Sí ad vitulam spectas*.

Tudi redko odpade dolgi vokal pred kratkim.

npr.: *Intimo amore*.

§ 297. Ako vokal ne odpada, nastane zéév, t. j. *hiatus*; tega se pesniki ogibljejo, vendar ga rabijo zlasti epiki v nekterih slučajih, namreč:

1) za dolgim vokalom v thesi, kateri postane kratek.

npr.: *Insulač Jonio in magno*.

2) za dolgim vokalom v arsi.

npr.: *Et succus pecorí et lac subducitur agro*.

3) pri interjekcijah, ki se nikdar ne odpahujejo.

npr.: *ó et de Latiā ó et de gente Sabina*.

4) pri krepkih interpunkcijah.

npr.: *Et vera incessu patuit dea. Ille ubi matrem*.

§ 298. Pesniki imajo pri rabi zlogov nektere svobode, in to zlasti pri lastnih imenih, ki bi se sicer neradi ujemali z *metrum*. Te so:

1) Včasí se rabi kratki zlog za dolgega (*systöle*); tudi dolgi za kratkega (*diastöle*).

npr.: *Príamides* mesti *Príamides*, *Aenēades* mesti *Aenēades*, *unūus* m. *unūus*; perf. *ērunt* m. *ērunt*. cf. *dedērunt* *stetēruntque*.

2) Kratki zlog konec besede, če je v arsi, rabi se za dolgega včasi.

npr.: *Liminaquē lausque dei. Pectoribūs inhians.*

3) dva vokala sredi besede povzameta se v en zlog (*synaeresis*), navadno v: *dein, deinde, proinde, dehinc hūc, cū.*

4) *i, u* sta včasi konsonanta = *j, v.*

npr.: *arjetis = arietis, silvae = siluae, tennis = tenuis, consiljum = consilium.*

§ 299.

Caesura (presek, odmor, oddihlje).

Caesura je to, če beseda jenja sredi stopice, ali če stopica sega v dve besedi, tako da stopico učinita konec prve in začetek druge besede. — To je podična (stopična) *caesura* — presek.

npr.: *Una salus victis nullam sperare salutem.*

Ako pa jenja beseda s stopico vred, zove se *diaeresis*; takih ne smé biti veliko, ker bi vers razkrojile in nebi se glasil lepo.

primeri: *Sparsis | hastis | longis | campus | splendet et | horret.*

Rabi se *diaeresis*, le ondi, če treba daljega oddihljeja.

Caesura je bistveno potrebna v dolgih versih (*dactyl. hexam.*) da si bralec nekaj oddahne in z glasom premolkne — odmor. In tako se razdeli stih na dva oddelka, prvi kaže na drugega. — Ta caesura, ki stih deli, imenuje se glavna caesura ali stihična, in se naznamljava z ||; druge so podične z |.

V trozložnih stopicah more nastopiti presek ali za arso —|oo, to je možka (čvrsta) caesura, ali pa za prvo theso —o|o, to je ženska (mehka) caesura.

Caesuri namen je a) da gramatični rhythmus navskrižuje pesniškemu, ga kròji ter daje versu lepoglasje.

primeri: *Has res | ad te | scriptas | Luci | misimus | Aeli; in pa: Utile opus manu|um || vario ser|mone le|vemus.*

b) da glavna caesura vers deli na dva oddelka, ki pa ne smeta niti enako dolga biti, niti oba enako končati se, ne oba z arso, ne oba z theso.

npr.: *Hexam. — o o — o o — || o o — o o — o o — o.*

jamb. trim. o — o — o || — o — o — o —

Nota. Nekteri versi imajo pred prvo stopico neki nastop; če je jeden zlog, zove se *anacrusis*; če sta dva je pa *basis*.

1. dvozložne.

o o	<i>Pyrrhichius</i> :	běně
— —	<i>Spondēus</i> :	virtūs
o —	<i>Jambus</i> :	pōtēns
— o	<i>Trochaeus (chorēus)</i> :	mātěr

2. trozložne.

o o o	<i>Tribrāchys</i> :	dōmīnūs
— — —	<i>Molossus</i> :	libērtās
o o —	<i>Anapaestus</i> :	bōnītās
— o o	<i>Dactylus</i> :	ōmnīā
o — o	<i>Amphibrāchys</i>	pērītūs
— o —	<i>Amphimacer (Creticus)</i>	fēcērānt
o — —	<i>Bacchūs</i> :	dōlōrēs
— — o	<i>Antibacchūs</i> :	p̄rāeclārūs.

3. čveterozložne.

o o o o	<i>Proceleusmaticus</i> :	cělěrītěr
— — — —	<i>Dispondēus</i> :	p̄rāeceptōrēs
o o — —	<i>Jonicus a minore</i> :	ādūlēsčēns
— — o o	<i>Jonicus a maiore</i> :	mūtābīlis
o — o —	<i>Dijambus (dipodija)</i> :	āmōenītās
— o — o	<i>Ditrochaeus (dipodija)</i> :	īnfidēlis
o — — o	<i>Antispastus</i> :	vērēnūndūs
— o o —	<i>Choriambus</i> :	īmpātīēns
— o o o	<i>Paeon primus</i> :	crēdībīlis
o — o o	<i>Paeon secundus</i> :	mōdēstīā
o o — o	<i>Paeon tertius</i> :	ōpūtētūs
o o o —	<i>Paeon quartus</i> :	cělěrītās
o — — —	<i>Epitritus primus</i> :	lābōrāndō
— o — —	<i>Epitritus secundus</i> :	cōmprōbāvī
— — o —	<i>Epitritus tertius</i> :	aūctōrītās
— — — o	<i>Epitritus quartus</i> :	īnfinītūs

4. peterozložni.

o — — o —	<i>Dochmius</i> :	ābūdābīl jūs.
-----------	-------------------	---------------

Posamezna metra.

§ 301. *Jambus*. — Jambski (jambični) rhythmus bere se v dipodijah (o - o -).

Spremembe dopušča te-le: prvi zlog vsake dipodije (1. 3. 5.) sme biti dolg (*spondeus* mesti jamba); b) vsaka dolžina, razun zadnje stopice, sme se razkrojiti v kratčine (o - o - = o -).

Navaden je *versus jambicus trimeter* (*senarius*, 6 stopice), Caesuro ima po thesi 3. stopice, ali pa 4. stopice.

o - o - o - o || o - o - o - o -

o - o - o - o - o || - o - o - o -

§ 302. *Trochaeus*. — Trochejski rhythmus bere se po dipodijah (- o - o). Spremembe utegne imeti té: a) zadnji zlog vsake dipodije (2. 4. 6. stopice) smé biti dolg (*spondeus* mesti trochaeja). b) prva dolžina se smé razkrojiti u kratčine (o - o - = - o).

Navaden (pri komikih) je *tetrameter catal.* (*septenarius*), ki ima za 2. dipodijo diaereso:

- o - o - | - o - o - || - o - o - | - o - o -

cf. *Nulla vox humana constat || absque septem literis.*

§ 303. *Dactylus*. — Jednotnih daktylskih rhythmov najbolj navaden je *hexameter*, ki se rabi sam brez male spremembe.

Hexameter (kot tak) obstoji iz 5 daktylov in 1 spondeja (ali 6 dakt. kojih zadnji je *catal. in dissyllabum*).

Mesti prvih 4 dakt. smé nastopiti spondeus; v 5. stopici je navadno daktyl; če pa tudi tu nastopi spondeus, zove se *versus spondaicus*.

cf. *Constitit atque oculis Phrygia agmina circumspexit* (*Virg.*)

Caesuro ima hexameter v 3. stopici za arso (možka — *pentemimerés*), ali tudi za prvo theso (ženska — *katá triton trochaion*). Včasi je caesura za arso 4. (*heftemimerés*) stopice, in takrat mora biti še ena v 2. stopici.

Daktylski hexameter se rabi v epiki (*versus heroicus*), v didaktičnih spevih, v satirah in epistolah.

Pentameter — obstoji iz dveh delov ločenih po diaeresi; vsak del sestaja iz dveh daktylov in arse tretjega (*dact. cat. in syl.*); mesti prvih dveh dakt. smeta stati dva spondeja.

Pentameter se ne rabi sam, ampak v zvezi s hexamet. daje elegijski — *distichon*.

cf. *Tempora cum causis Latium digesta per annum*
Lapsaque sub terras || ortaque signa ca|nam.

- § 304. *Anapaest* — bere se v dipodijah, navaden je dimeter, t. j. 4 anap. $\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ$ — z diaereso za prvo dipodijo.
 cf. *Lēvīusquē fērūt || lēvīorā dēūs.*
 mesti anapaesta smé nastopiti spondeus, mesti spondeja pa daktyl.
 cf. *Prāebētquē sēnēs cāsā sēcūrōs.*

- § 305. Nota. V zvezi z družimi metri rabi se daktyl v teh oblikah:
 a) *Versus Alcmanius* je = *dactylicus tetrameter catalecticus in dissyllabum*.

$\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ$

- b) *Versus Archilochius minor* = *dactylicus trimeter catalecticus in syllabam*.

$\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ$

- c) *Versus Adonius* = *dactylicus dimeter catalecticus in dissyllabum*.

$\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ$

§ 306. Sestavljeni versi

so taki, v kojih se nahajajo razni rhythmici; naj laglji so logaoedični, kjer daktylski rhythmus prestopi v trochaejskega.

- I. *Versus Aristophanicus* ima daktyl in troch. dipodijo.

$\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ$

cf. *sanguine viperino.*

- II. *Versus Alcaicus decasyllabus* ima 2 daktyla in troch. dipodijo.

$\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ$

cf. *necte meo Lamiae coronam.*

- III. *Versus Archilochius major* ima 4 dakt. in 3 troch. mesti daktylov smejo biti spondeji; pred troch. je diaeresis.

$\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ$

cf. *solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni.*

Sestoječi iz Choriambov so:

- IV. *Versus Glyconēus* ima a) basis (troch. ali spond.); b) choriamb. c) jamb.

$\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ\circ$

cf. *nil mortalibus ardui 'st.*

V. *Versus Pherecrathēus* ima basis in choriambus hypercatalectus.

$$\times \bar{u} | \text{—} 0 0 \text{—} \bar{u}$$

cf. *cras donaberis haedo.*

VI. *Versus Asclepiadēus minor* ima basis, 2 choriamba in jamb.

$$\times \bar{u} | \text{—} 0 0 \text{—} | \text{—} 0 0 \text{—} | 0 0$$

cf. *Maecenas, atavis edite regibus.*

VII. *Versus Asclepiadeus major* ima basis, 3 choriambe in jamb.

$$\times \bar{u} | \text{—} 0 0 \text{—} | \text{—} 0 0 \text{—} | \text{—} 0 0 \text{—} | 0 \bar{u}$$

cf. *nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem.*

Trochaejsko-daktylska sta:

VIII. *Versus Sapphicus minor* ima trochaejsko dipodijo (pri Horaeiju 4. zlog dolg), 1 dakt. in zopet troch. dipodijo.

$$\text{—} 0 \text{—} \text{—} | \text{—} 0 0 | \text{—} 0 \text{—} \bar{u}$$

cf. *integer vitae scelerisque purus.*

IX. *Versus Sapphicus major* ima a) troch. dipod., b) choriamb. c) daktyl, d) troch. dipod.

$$\text{—} 0 \text{—} \text{—} | \text{—} 0 0 \text{—} | \text{—} 0 0 | \text{—} 0 \text{—} \bar{u}$$

cf. *oderit campum, patiens pulveris, atque solis.*

Jambično-daktylski:

X. *Versus Alcaicus hendecasyllabus* ima a) jambično dipodijo hypercat. b) daktyl, c) troch. dipod. catal.

$$\bar{u} \text{—} \text{—} \text{—} | \text{—} 0 0 | \text{—} 0 \bar{u}$$

cf. *dulce et decorum 'st pro patria mori.*

XI. *Versus Iambelēgus* ima jamb. dimeter in pa dact. trimeter catal. in syll.

$$\bar{u} \text{—} 0 \text{—}, \bar{u} \text{—} 0 \bar{u} | \text{—} 0 0 \text{—} 0 0 \bar{u}$$

cf. *tu vina Torquato move consule pressa meo.*

XII. *Versus Elegiambus* je obrnjen jambelēgus.

$$\text{—} 0 0 \text{—} 0 0 \bar{u} | \bar{u} \text{—} 0 \text{—}, \bar{u} \text{—} 0 \text{—}$$

cf. *jussus abire domum, ferebar incerto pede.*

§ 307.

Nazivi.

Če se ponavljajo v spevu versi jedne mere (kakor hexam. v epiki), zove se *monostichon* (jednovrsten).

Če se povračata po dva razne mere, veli se *distichon*.

Če se ponavljajo po štirje, to je *tetrastichon*.

In kakor se nahaja ali jedna ali dve, ali tri mere, imenuje *monókolon*, *dikolon*, *trikolon*.

Epóda je prav za prav zveza dveh versov, kjer je daljemu pridani krajši za dodatek.

Kitica (strofa) je, če se ponavljajo štirje (navadno) umetno v celoto vpleteni versi. Mera utegne biti razna, ali sta si po dva versa enaka, ali so trije enaki in jeden različen (*dikolon tetrástichon*), ali pa dva enaka in druga dva različna od teh in med seboj (*trikolon tetrástichon*) — kot strofa Alkajska.

§ 308.

Pregled Horacijevih meter.

Horatius rabi v satirah in epistolah tekoči hexameter. t. j. kot *monósticha* (*monókola*), da se isti vers ponavlja.

V odah in epodah so ti-lé:

- 1) *Asclepiádēum* (*monóklon*) 4 krat ponavljan.

-- | ˘ ˘ ˘ ˘ - || ˘ ˘ ˘ ˘ - | ˘ ˘

-- | - ˘ ˘ ˘ - || ˘ ˘ ˘ ˘ - | ˘ ˘

-- | ˘ ˘ ˘ ˘ - || ˘ ˘ ˘ ˘ - | ˘ ˘

-- | - ˘ ˘ ˘ - || ˘ ˘ ˘ ˘ - | ˘ ˘

v I. 1. III. 30. IV. 8.

- 2) Asklepiadeična strofa I. (*glycon*. † *asclep.*) *dikolon*.

-- | ˘ ˘ ˘ ˘ - | ˘ ˘

-- | ˘ ˘ ˘ ˘ - || ˘ ˘ ˘ ˘ - | ˘ ˘

-- | ˘ ˘ ˘ ˘ - | ˘ ˘

-- | ˘ ˘ ˘ ˘ - || ˘ ˘ ˘ ˘ - | ˘ ˘

v I. 3, 13, 19, 36, III. 9, 15, 19, 24, 25, 28, IV. 1, 3.

- 3) Asklepiadeična strofa II. (*3 asclep.* † *glycon.*)

-- | ˘ ˘ ˘ ˘ - || ˘ ˘ ˘ ˘ - | ˘ ˘

-- | - ˘ ˘ ˘ - || ˘ ˘ ˘ ˘ - | ˘ ˘

-- | ˘ ˘ ˘ ˘ - || ˘ ˘ ˘ ˘ - | ˘ ˘

-- | ˘ ˘ ˘ ˘ - | ˘ ˘

v I. 6, 15, 24, 33. II. 12, III. 10, 16, IV. 5, 12.

4) Asklepiadeična strofa III. (3 *asclep.* + 2 *pherecratei*).

-- | ˘ ˘ ˘ -- || ˘ ˘ ˘ -- | ˘ ˘
 -- | ˘ ˘ ˘ -- || ˘ ˘ ˘ -- | ˘ ˘
 | ˘ ˘ ˘ -- ˘
 -- | ˘ ˘ ˘ -- ˘ ˘

v I. 5, 14, 21, 23, III. 7, 13, IV. 13.

5) *Asclepiadeum majus* (monókolon), 4 krat ponavljan.

-- | ˘ ˘ ˘ -- || ˘ ˘ ˘ -- || -- ˘ ˘ -- | ˘ ˘
 -- | ˘ ˘ ˘ -- || ˘ ˘ ˘ -- || ˘ ˘ ˘ -- | ˘ ˘
 -- | ˘ ˘ ˘ -- || ˘ ˘ ˘ -- || ˘ ˘ ˘ -- | ˘ ˘
 -- | ˘ ˘ ˘ -- || -- ˘ ˘ -- || -- ˘ ˘ -- | ˘ ˘

v I. 11, 18, IV. 10.

6) Sapična strofa (3 *Sapph. minor* + *Adonius*) díkolon.

˘ ˘ -- ˘ | -- ˘ ˘ | ˘ ˘ -- ˘
 ˘ ˘ -- | -- ˘ ˘ | ˘ ˘ -- ˘
 ˘ ˘ -- | -- ˘ ˘ | ˘ ˘ -- ˘
 ˘ ˘ ˘ | ˘ ˘

v I. 2, 10, 12, 20, 22, 25, 30, 32, 38, II. 2, 4, 6, 8, 10, 16, III.
8, 11, 14, 18, 20, 22, 27, IV. 2, 6, 11. *Carmen saeculare*.7) Sapična strofa veća (*Aristophanicus* + *Sapph. major*).

˘ ˘ ˘ | ˘ ˘ -- ˘
 ˘ ˘ -- ˘ | ˘ ˘ ˘ -- | ˘ ˘ ˘ | ˘ ˘ -- ˘
 ˘ ˘ ˘ | ˘ ˘ -- ˘
 ˘ ˘ -- ˘ | ˘ ˘ ˘ -- | ˘ ˘ ˘ | ˘ ˘ -- ˘

v I. 8.

8) Alkaična strofa (2 enajstzlož. *alcaic.* + *dim. jamb.* + deset-
zlož. *alcaic.*) trikolon.

˘ ˘ ˘ -- | ˘ | ˘ ˘ ˘ | ˘ ˘ -- ˘
 ˘ ˘ ˘ -- | ˘ | ˘ ˘ ˘ | ˘ ˘ -- ˘
 ˘ ˘ ˘ -- | ˘ ˘ ˘ -- ˘
 ˘ ˘ ˘ | ˘ ˘ ˘ | ˘ ˘ -- ˘

v I. 9, 16, 17, 26, 27, 29, 31, 34, 35, 37. II. 1, 3, 5, 7, 9, 11,
13, 14, 15, 17, 19, 20. III. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 17, 21, 23, 26, 29.
IV. 4, 9, 14, 15.

- 9) Archilochična strofa I. (
- Hexam. + archiloch. minor*
-)
- dikolon*
- .

$$\begin{array}{cccccc} \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} \\ \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} \\ & & & & & \text{⋈} \\ \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} \\ & & & & & \text{⋈} \quad \vee \text{ IV. 7.} \end{array}$$

- 10) Archil. strofa II. (
- Hexam. + jambelġus*
-)
- dikolon*
- .

$$\begin{array}{cccccc} \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} \\ \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} \\ & & & & & \text{⋈} \quad \vee \text{ Epod. 13.} \end{array}$$

- 11) Archil. strofa III. (
- jamb. trim. + elegiamb.*
-).

$$\begin{array}{cccccc} \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} \\ \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} \\ & & & & & \text{⋈} \quad \vee \text{ Epod. 11.} \end{array}$$

- 12) Archil. strofa IV. (
- Archilochius major + jamb. trim. catal.*
-)

$$\begin{array}{cccccc} \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} \\ \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} \\ & & & & & \text{⋈} \\ \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} \\ & & & & & \text{⋈} \quad \text{I. 4.} \end{array}$$

- 13) Alkmanična strofa (
- Hexam. + tetram. dact. catal. + alcmn.*
-).

$$\begin{array}{cccccc} \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} \\ \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} \\ \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} & \text{⋈} \\ & & & & & \text{⋈} \\ & & & & & \text{⋈} \quad \vee \text{ I. 7, 28. Epod. 12.} \end{array}$$

- 14) Jambična strofa (
- jamb. trim. + dim.*
-).

$$\vee \text{ Epod. 1-10.}$$

- 15) Pythiambična strofa I. (
- Hexam. + jamb. dim. cat.*
-).

$$\vee \text{ Epod. 14, 15.}$$

- 16) Pythiambična strofa II. (
- Hexam. + jamb. trim. acat.*
-).

$$\vee \text{ Epod. 16.}$$

- 17) Hipponakteična strofa ali *Trochaicum* (*Troch. dim. cat.* + *jamb. trim. cat.*).

$\begin{array}{cccc|cccc} \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} \\ \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} \\ \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} \\ \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} \end{array}$

v II. 18.

- 18) *Versus Ionicus a minori.*

$\begin{array}{cccc|cccc} \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} \\ \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} \\ \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} \\ \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} \end{array}$

v III. 12.

III. Vaga, denarji, mera.

§ 309. Rimljani so imeli pri vagi (pezi), denarjih in meri za jednico (Einheit) svoj *as* (t. j. *heîs*, doriški *aîs*, tarentinski *âs*). cf. *Quidquid unum est, assem ratiocinatores vocant. Balbus. — Divisio solidi, i. e. librae, quod as vocatur. Volusius.*

Ta celota (kot jednica — Einheit) je bila po duodecimalni sistemi razdeljena na dvanajst enakih delov — *unciae*. Tedaj je *as* velika jednota, *uncia* je mala jednota, in po teh so računili.

1) Utežna mera (pezovanje). Kot *as* za pezo veljal je rimski funt — *libra*, *pondo* (nesklanjano) = 21 lotov in 0.37 kvintelca dunajske tehte.

Primeri starih in avstrijskih vag.

Rimsko	Grško	Avstrijsko	
		staro	ново
1 <i>libra</i>	0.0125 attišk. Talen.	21 lotov, 0.37 kvint. ali 0.66 dunajsk. funt.	0.37 kilogr.
80 <i>librae</i>	1 att. talent = 60 Min. à = 28 lotov dunajskih.	52.73 dun. funt.	29.53 „
1 ¹ / ₃ „	1 Mina = 100 Drachm. à = 1 ¹ / ₈ quint.	0.88 dun. funt.	0.49 „
1 ¹ / ₇₅ „	1 Drachma	0.0088 dun. funt.	0.0049 „
1.517 „	1.138 Mine	1 dunajski funt	0.56 „
2.709 „	2.032 Mini	1.786 dun. funt.	1 kilogram

Oddelki *librae* so bili ti-le:

<i>uncia</i>	$\frac{1}{12}$ <i>as</i> = 1 unča = 0·03 kilog. = 31·2 gr.
<i>sextans</i>	$\frac{1}{6}$ „ = 2 unči
<i>quadrans</i>	$\frac{1}{4}$ ($\frac{3}{12}$) = 3 unče
<i>triens</i>	$\frac{1}{3}$ ($\frac{4}{12}$) = 4 „
<i>quincunx</i> = <i>quinque unciae</i>	$\frac{5}{12}$ = 5 unč
<i>semis</i> = <i>semi as</i>	$\frac{1}{2}$ ($\frac{6}{12}$) = 6 „
<i>septunx</i> = <i>septem unciae</i>	$\frac{7}{12}$ = 7 „
<i>bes</i> = <i>bi as</i> = <i>binæ partes</i>	$\frac{2}{3}$ ($\frac{8}{12}$) = 8 „
<i>dodans</i> = celota — $\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$ ($\frac{9}{12}$) = 9 „
<i>dextrans</i> = celota — $\frac{1}{6}$	$\frac{5}{6}$ ($\frac{10}{12}$) = 10 „
<i>deunx</i> = <i>deuncia</i> = (cel. — $\frac{1}{12}$)	$\frac{11}{12}$ = 11 „
<i>as</i>	$\frac{12}{12}$ = 12 „

Za 2 *as* = 2 funta rabili so besedo: *dipondius*; za 3 *as* = *tressis* besedo *tripondius*; dalje: *quadrussis*, *quinquessis*, *sexsis*, *septissis*, *octussis*, *nonussis*, *decussis*, *bicessis* = 20, *tricessis* = 30, *centussis* = 100 *as*.

Ti izrazi so se rabili tudi za druge pomene, npr.: *heres ex asse* = kdor je vse podedoval; *ex quadrante* = dedič četrtine; *ex dodrante* = dedič treh četrtin.

Za denarstvene pomene so bili v navadi samo: *as*, *semis*, *triens*, *quadrans*, *sextans*, *uncia*.

§ 310. 2) Denarji. Prvotni denar pri Rimljanih je bil v navadi bakren, *aes cyprium* = *cuprum*.

Kot *as* (jednota) veljal jim je *aes grave* (*aes libræ*), t. j. funt bakra. — Veljave je bil v raznih časih razne:

1 <i>as libralis</i> (<i>aes grave</i>) prvotno	= 75	kr. avstr. veljave.
od l. 260 pred Krist. <i>sextentarius</i>	= 12 $\frac{1}{2}$	kr. „ „
okoli l. 217. pr. Kr. <i>as uncialis</i>	= 6 $\frac{1}{4}$	kr. „ „
okoli l. 191. pr. Kr. <i>as semiuncialis</i>	= 3	kr. „ „

N. Dechant* je preračunal bakreni denar porezno tako:

1 <i>as</i>	= 23·34 kr. a. v.	1 <i>Sextans</i>	= 3·89 kr.
1 <i>Semis</i>	= 11·67 kr. a. v.	1 <i>Unxia</i>	= 1·945 kr.
1 <i>Triens</i>	= 7·78 kr. a. v.	1000 <i>asses</i>	= 233 for. 40 kr.
1 <i>Quadrans</i>	= 5·835 kr. a. v.	10000 <i>asses</i>	= 2334 for. — kr.

* Progr. z. d. Schotten, Wien, 1871.

Srebrni denar je bil vpeljan malo pred prvo puniško vojsko, an. 486 u. c. (268 pr. Kr.) in takrat je bil tudi bakreni as zmanjšan po pezi, tako da je

	Srebra	bakra	
1 denarius	= 10 asses	=	38.4 kr. a. v.
1 quinarius	= 5 „ (1/2 den.)	=	19.2 „ „
1 sestertius	= 2 1/2 „ (1/4 den.)	=	9.6 „ „
Victoriatius	=	28.8 „ „
100 sestertii	=	9 for. 60 kr.
1000 sestertii	=	96 „ — „
1,000.000 sestertii	=	96000 „ — „

Nota. 11 rimski funt srebra je dal

72 denarii =

144 quinarii =

288 sestertii t. j. austr. velj. 27 for. 65 kr.

Zlaták — *aureus* (*numus*) je veljal od prve puniške vojske do Nerona = 25 denarii = 9 for. 60 kr. avst. velj.; pozneje je bil manjši, za Konstantina okoli 4 1/2 for.

Računili so, tudi pri velikih zneskih, po sestercijih; znaemek je bilo IIS, ali HS, t. j. 2 asa in pol = pol tretji as = 2 1/2 asa (*semis tertius*).

Način v porabi bil je trojin:

a) *Sestertius -ii* = 1 sest. — z glavnimi števnikmi (navadno do 1999), npr.: *ducenti sestertii* = 200 sest.; *mille quingenti triginta srstertii* = 1530 sest.

b) *Sestertia -orum*, tudi *sestertium* (kot *plurale tantum*) = 1000 HS z distrib. števnikmi za množino tisočev; tako da sestercia stopi v genit. ali pa je appositivni adjektiv z izpušcanim *milia*, npr.: 12000 HS = *duodena milia sestertium* = *duodena milia sestertia* = *duodena sestertia*; *bina sestertia* etc. t. j. tolikrat po 1000.

c) *Sestertium -i* = 100.000 (kot *sing. tantum*) z adverbial. števnikmi za izražanje milijonov, npr.: 1 milijon = *decies sestertium* (pravo *decies centena milia sestertium* — pa *decies centena* izpade), *vicies sestertium* = 2 milijona.

Grški denarji:

Chalcus 1 kr.

Obolus 6 „

Drachmé 40 „

Mina (100 drachm) — 40 for.

Talent (60 min.) — 2400 „ na blizo.

3) Primera starih in avstrijskih mâr.

§ 311.

A) Dolgostna mera (Längenmass).

Kot *as* (jednica, jednota — Einheit) za dolžino so imeli Rimljani svoj *pes* (čevelj = $11\frac{1}{6}$ palcev).

Rimsko	Grško	Avstrijsko	
		stara	nova
1 milja, 5000 pedes	4800 čevljev	792° 4' 2" (= $\frac{1}{5}$ milje)	1503·337 met.
1 actus, 120 pedes	115·2 "	19° 6' 9·3"	36·08 "
1 decempeda, 10 pedes	9·6 "	1° 3' 6" 1·8"	3·007 "
1 passus, 5 pedes	4·8 "	4' 9" 0·9"	1·503 "
1 cubitus, 1·5 ped.	1·44 "	1' 5" 1·46"	0·451 "
1 palmipes, 1·25 pedes	1·2 "	1' 2" 3·22"	0·376 "
1 Pes	0·96 "	11" 4·98"	0·3 "
1 semipes, 0·5 pes	0·48 "	5" 8·49"	0·15 "
1 palmus 0·25 pes	0·24 "	2" 10·24"	0·075 "
1 digitus	0·03 "	8" 56"	0·0094 "
1·0416 (= $1\frac{1}{24}$) ped.	1 čevelj	11" 10·685"	0·313 "
0·125 milje	1 stadium, 600 čevljev	99° 6' 3"	187·917 "
1·0513 pedes	1·0092 čevlj.	1 dunajs. čevelj	0·316 "
3·326 pedes	3·193	3·164 dun. čev.	1 meter

Nota. Ob cesti je stal na vsakih 1000 *passus* miljski kamen (*milliarium*). Tedaj: *ad quintum lapidem* = 5 rimskih milj = 1 milja naša. Rimška milja = 8 stadij; naša milja = 40 stadij. — Plinius 2, 23, pravi: *Stadium centum viginti quinque nostros efficit passus, hoc est pedes sexcentos viginti quinque.*

§ 312.

B) Ploskovna mera (Flächenmass).

Rimsko	A v s t r i j s k o	
	staro	ново
1 jugerum	723□ ⁰ 31□' 76□'' 83·57□''' (nablizo za 76□ ⁰ manjši od 1/2 avstr. orala)	2567·5664 □metrov = 25·6757 arov; = nekaj čez 1/4 hektara
1 actus quadratus = 1/2 jugerum	361□ ⁰ 33□' 110□'' 41·73□'''	1283·783 □metrov = 12·838 arov
1 actus minimus = 1/60 jugerum	12□ ⁰ 2□' 30□'' 30·19□'''	42·793 □metrov

§ 313.

C) Otila mera (Hohlmass).

Rimsko	Grško	A v s t r i j s k o	
		staro	ново
1 amphora	1/2 médimnos	0.48 vedra = 19 1/2 bokalov	27·17 litrov = 0·272 hektolitrov
1 urna = 1/2 amph.	1/4 médimnos	0·24 vedra = 9 bok. 2 1/2 masl.	13·58 litr.
1 modius = 1/3 amph.	1/6 médimnos	0·16 vedra = 6 bok. 1 1/2 masl.	9·057 "
1 longius = 1/8 amph.	1 hous	0·06 vedra = 2 bok. 1 1/2 masl.	3·396 "
1 sextarius	1/6 hous	0·01 ved. = 1 1/2 m.	0·566 "
1 hemina	1 kotyle	0·005 vedra	0·283 "
1 quartarius	1/2 kotyle	0·0025 vedra	0·14 "
1 cyathus	1/6 kotyle	0·00083 vedra	0·05 "
1·5 amphora	1 metretés	0·72 ved. = 28 bok. 2 3/4 masl.	40·76 litr. = 0·407 hektol.
2 amphorae	1 médimnos = 6 modii	0·96 ved. = 38 bok. 1 masl.	54·34 litr. = 0·54 hektol.
1·766 sextarii	0·294 hous	0·707 bokalov	1 liter
3·68 amphorae	1·84 médimn.	1·767 vedro 1·626 mernik	1 hektoliter
2·082 amphorae	1·041 médimn.	1 vedro	0·566 hektol.

IV. Rimski koledar.

§ 314. Rimski mesec se je pričeval vselej z novo luno, in je bil razdeljen na tri dele; začetek delom so bile:

- a) *Calendae* (*Kalendae*), prvi dan meseca — od *calare*, naznati, ker je bila razklicana luna.
- b) *Nonae*, 5. ali 7. dan, — tako zvané, ker je bilo med *Nonae* in *Idus* 9 dni, prištevši te dvoje.
- c) *Idus*, 13. ali 15. dan, — od etruškega glagola *idurare*, deliti, ker so delile mesec na dva dela.

Meseci: Marec, maj, julij, oktober so imeli *Nonae* na 7. dan, *Idus* pa na 15; drugi na 5. in pa 13. dan.

Mesečna imena se vežejo v adjektivni obliki s temi substantivi (*Cal. Non. Idus*), npr.: *Calendis Januariis* 1. januarja; *Nonis Septembribus*, 13. septembra; *Idibus Martiis*, 15. marca.

Prednji dan pred *Cal. Non. Id.* zove se *pridie* s akus. (*pridie Calendas Apriles*).

Drugi dnevi se tako določijo, da se odšteva od teh treh glavnih delov, kolkeri dan je pred *Non. Idus, Calend.* (prihodnjega meseca), in sicer:

Število za *Nonae* in *Idus* se pomnoži za 1 (10. Marca t. j. $15 + 1 = 16 - 10 = 6$, *die sexto ante Idus Martias*). Od *Idus* naprej se odšteva od kalend prihodnjega meseca tako, da se dnevi tekočega meseca pomnožé za 2 (27. marca t. j. $31 + 2 = 33 - 27 = 6$, *die sexto ante Calendas Apriles*).

Ante in *die* se navadno izpuščata: *sexto Calendas*. Mesto navadnega: *die ante* rabi se *ante diem*: *ante diem sextum Calendas*, okrajšano: *a. d. VI. Cal.* — ne: pred 6. dnevom, ampak 6. dan pred Kalendami.

ante diem velja za jeden izraz in se veže tudi s praeposicijami *ad, in, ex*.

npr.: *Dixi ego idem in senatu, caedem te optimum contulisse in ante diem V. Cal. Novembres.*

incipere aliquid ex a. d. III. Cal. Febr. pričeti kaj na 30. januarja.

Nota, Meseca *Julius* in *Augustus* zvala sta se pred *Julius Caesarom Quintilis, Sextilis*,

Mesečni dni po našem	Marec, Maj, Julij, Oktober (31 dni)	Januar, Avgust, December (31 dni)	April, Junij, September, No- vember (30 dni)	Februar (28 dni, pre- stopnega leta 29 dni)
1	Calendis	Calendis	Calendis	Calendis
2	VI	IV) ante	IV) ante	IV) ante
3	V } ante	III) Nonas	III) Nonas	III) Nonas
4	IV } Nonas	Pridie Nonas	Pridie Nonas	Pridie Nonas
5	III	Nonis	Nonis	Nonis
6	Pridie Nonas	VIII	VIII	VIII
7	Nonis	VII	VII	VII
8	VIII	VI } ante	VI } ante Idus	VI } ante Idus
9	VII } ante Idus	V } Idus	V } ante Idus	V } ante Idus
10	VI } ante Idus	IV	IV	IV
11	V } ante Idus	III	III	III
12	IV	Pridie Idus	Pridie Idus	Pridie Idus
13	III	Idibus	Idibus	Idibus
14	Pridie Idus	XIX	XVIII	XVI
15	Idibus	XVIII	XVII	XV
16	XVII	XVII	XVI	XIV
17	XVI	XVI	XV	XIII
18	XV	XV	XIV	XII
19	XIV	XIV	XIII	XI
20	XIII	XIII	XII	X
21	XII	XII	XI	IX
22	XI	XI	X	VIII
23	X	X	IX	VII
24	IX	IX	VIII	VI
25	VIII	VIII	VII	V
26	VII	VII	VI	IV
27	VI	VI	V	III
28	V	V	IV	Prid. Calendas
29	IV	IV	III	Martias
30	III	III	Prid. Calendas	
31	Prid. Calendas sled. meseca	Prid. Calendas sled. meseca	sled. meseca	

V. Kratice (compendia scripturae).

I. Imena osebna.

A.	<i>Aulus</i>	L.	<i>Lucius</i>	Sex.	<i>Sextius</i>
Aen.	<i>Annaeus</i>	Mam.	<i>Mamercus</i>	Ser	<i>Servus</i>
App.	<i>Appius</i>	M.	<i>Marcus</i>	Sp.	<i>Spurius</i>
C.	<i>Caius, Gaius</i>	N.	<i>Numerius</i>	T.	<i>Titus</i>
Cn.	<i>Cneius, Gnaeus</i>	P.	<i>Publius</i>	Ti.	<i>Tiberius.</i>
D.	<i>Decimus</i>	Qu.	<i>Quintus</i>		

2. Uradna imena.

Aed. Cur.	<i>Aedilis curulis</i>	Imp.	<i>Imperator</i>	P. M.	<i>Pontifex Maximus</i>
Aed. pl.	<i>Aedilis plebis</i>	J. O. M.	<i>Jupiter optimus maximus</i>	Praef.	<i>praefectus</i>
Cs. Cos.	<i>consul</i>	Leg.	<i>legatus</i>	Proc.	<i>proconsul</i>
Coss.	<i>consules</i>	P. C.	<i>Petres Conscripti</i>	Prop.	<i>propraetor</i>
D.	<i>dicus</i>	P. P.	<i>pater patriae</i>	Tr. pl.	<i>Tribunus plebis.</i>
Cos. Des.	<i>consul designatus</i>	Pr.	<i>praetor</i>		
Equ. R.	<i>Eques Romanus</i>				

3. Državni i sodnijski izrazi.

F.	<i>filius</i>	S.	<i>Senatus</i>	C.	<i>condemno</i>
N.	<i>nepos</i>	S. C.	<i>Senatus consul- tum</i>	N. L.	<i>non liquet</i>
Quir.	<i>Quirites</i>	S. P. Q. R.	<i>Senatus populus- que Romanus</i>	T. R.	<i>uti rogas (dà)</i>
P. R.	<i>Populus Roma- nus</i>	A.	<i>absolvo</i>	A.	<i>antiquo (ne)</i>
Resp.	<i>respublica</i>			Q. B. F. F. S.	<i>quod bonum felic faustumque sit.</i>

4. V koledarju in listih.

Kal.	<i>kalendis</i>	S.	<i>salutem</i>	Val.	<i>vale</i>
P. K.	<i>pridie kalendas</i>	S. D.	<i>salutem dicit</i>	S. V. B. E. E. Q. V.	<i>si vales</i>
Non.	<i>Nonis</i>	S. P. D.	<i>salutem plurimam dicit</i>		<i>bene est ego qui- dem valeo</i>
Id.	<i>Idibus</i>	D. Id. Ap.	<i>dabam Idibus Aprilis</i>	IHS. HS.	<i>sestertius, semis tetius 2½ as.</i>
Postr.	<i>postridie</i>				
a. d.	<i>ante diem</i>				

Kratice poznejih časov.

A. C.	<i>Anno Christi</i>	L. S.	<i>loco sigilli</i>	i. e.	<i>id est</i>
a. C.	<i>ante Christum</i>	M. S.	<i>manuscriptus (liber)</i>	cf.	<i>confer</i>
A C N.)	<i>ante, post Chrs- tum natum</i>	L. B.	<i>lector benevole</i>	sc.	<i>scilicet</i>
P C N.)		L. T.	<i>salvo titulo</i>	v. c.	<i>verbi causa</i>
a. u. c.	<i>ab urbe condita</i>	P. T.	<i>pleno "</i>	e. g.	<i>exempli gratia</i>
A. D.	<i>anno Domini</i>	P. M.	<i>pro memoria</i>	sqq.	<i>sequentia</i>
a. c.	<i>anni currentis</i>	l. c.	<i>loco citato</i>	V.	<i>Vidi.</i>
h. a.	<i>hujus anni</i>	l. l.	<i>loco laudato</i>		
h. m.	<i>hujus mensis</i>				

Kazalo

nekterih syntaktičnih pravil.

(Število kaže paragraf; N. Nota).

- Abest ut* 176 3.
abundare etc. z abl. 64.
abunde, z genit. 48 3.
ac, atque 261.
acc. c. inf. mesti nom. c. *inf.* 236.
adire aliquem 24 N.
 adjektiv slov. subst. 86
admonere, konstr. 52 N.
adspargere, 41.
adulari
aemulari } z akus. 27.
aequare }
affatim, gen. 48 3.
afficere, akus. abl. 64 N.
alea ludere, 57 N.
ali v disjunkt. vpraš. 207.
aliquis, quidam, 125.
altus, latus, 31 2.
ambo, uterque, 103 3.
an, 206 b.
apposicia v genit. 16.
 " pri ipse, 49 2 N.
attribut, 13.
aptus z a d. 35 N.
autem, 263.
 Akusativ pri *verba affectuum*.
 Izgledi za §. 25, ki so izostali ondi:
 Modo quandam vidi virginem suam
 matrem lamentari mortuam. Eandem
 virtutem istam veniet tempus, quum
 graviter gemes. Arivisti crudelitate
 tem, veluti coram esset, horrebant
 Sequanni. Hic civium luctus, quia meum
 casum luctumque doluerunt. Ma-
 tronaeanum, ut parentem eum (Brut-
 tum) luxerunt. Nescio quo pacto hoc fiat
 simulatque candidatus accusationem,
 meditari visus est (na tožbo misliti,) *ho-*
 norem desperare visus est.
 Bello, in bello, 70.
 Canere fideibus 57 N.
 causa, gratia, ergo 45 N.
 cavere 43. 197.
 celare 29.
 certe, certo 271
 certiorem facere 28 N.
 circumdare, circumfundere 41.
 coenatus 240 N.
 conjuratus, 240.
 communis, gen. dat. 35. 50.
 condemnare 53 N.
 consilium capere 171 N. 222.
 constituere, ut 171. *inf.* 222 2
 consulere, dat. 43; *ut* 168.
 convenire 24 N; 78. N.
 credere 161.
 cum, raba pri abl. 58.
 cupere, 43.; *ut* 171 *inf.* 222, *acc. c. inf.*
 [228.
 curare, ut 168. *part. f. pass.* 244 3.
 kot imper. 197.
 Dati, izročiti, s part. fut. pass. 259 N,
 de, ex, in, mesti genit. 47 N.
 decet, dedecet, 32.
 deficere, z akus. 27.
 deponens, v part. trpno. 240 N.
 desperare, z akus. 25.
 differre, 73.
 difficilis, z inf. in supin. 260.
 dignus, indignus, z abl. konj. 35 62. 191.
 distributiva, 105. poraba.
 ditionis, potestatis facere, 49 N.
 docere, konstr. 29.
 dolere z abl. 60 2.
 domus, raba 75.
 donare 41.
 dubitare, z inf. 180
 dummodo, dummodo ne, dum, dum ne,
 modo ne — samo da, samo da ne,
 da le, da le ne, 182 (popravi ondi)
 Esse, z dat. — biti h čemu, 38; imeti 42;
 z genit. 49 54. gen. gerund. 255 2.
 est quod, non est quod, z konjunkt. 193 N.
 ex, pri genit. partit. 47 N.

- ex, in, pri mestnih imenih, 74.*
exuere 41. konstruk.
Fac, 197.
facere, s part. act. infin. pass. 244 N.
non possum, 179 N.
fallit, fugit, 32.
facilis, z infin. in supin. 260.
fertur, nom. c. inf. 235.
festinare, etc. z infin. 259 N.
fidere, dat. 35; abl. 73 2.
fieri, z genit. 49.
fishus, 240 N.
floci, nauci, 54 N.
fore ut, s konj. praes. impf. 237.
fretus, z abl. 62.
fugere, z akus. 27.
fungi, frui, v gerundivu trpno 254 N.
Gaudere, z abl. 60 2. acc. c. inf. 230;
[quod 187 2.
gemere, z akus. 25.
genit. partitiv. pri singularu 47 N.
glagoli z dat. v sloven. drugače 39.
glagoli neprehajavni bivajo preh. 24.
Habere, z dat. 38; z dvema nom. in
akus. 21. 28; genit. pretii. 54.
haud scio an, 209.
hic — ille, 114—117.
horrere, z akus. 25.
humi, 75.
Idem — tudi, 109 N.
ime mi je I. 42.
imena lastna adjektivno, 85.
imperativ v orat. obliqua, 238.
imponere, konstr. 43
in, pri abl. temp. 70 N.
incumbere, konstr. 43.
induere 41.
infinitiv v vprašanji 210.
inimicus, z dat. 35; genit. N 1.
inire, z akus. 24.
injuria mea etc. 45 N.
inscribitur (liber, naslov), 123.
ipse, kot apposic. 113 N.
inspergere, konstr. 41.
instar, z genit. 45 N.
intercludere, 41 N.
interdicere, 64 N
interest, refert, konstr. 55.
inveniuntur, qui indik. konj. 192.
Jubere, vetare, konstr. 229. cf. 235:
juvare, z akus. 27.
Lacrimari, z akus. 25.
lactari, z abl. 60 2. acc. c. inf. 230;
[quod 187 2.
licet, z inf. 221 2; s konj. 182.
locus, raba 67.
lugere, z akus. 25.
- Magis — quam, s positivom, 93 N.*
manere, konstr. 43.
memini, raba, 52, pomen. N.
metuere, dat. akus. 43.
miseret, 32.
modo, tantum, solum — razloček 271 5.
modo, modo ne — samo da, da ne, 182.
monere, z ut, acc c. inf. 225. N cf. 171.
morati (prevod) 242 N. cf. 179. N.
movere 67 3.
Nam — namreč 265; namreč se nepre-
vaja ibi. N.
natus, 31 N.
necesse est 242.
nefas s supin 260.
nempe, nimirum 271 2
nequidem, raba 268 N.
nemo qui, s konj. 193.
nesio an 209.
nihil, z adj. v genit. nom. 48 N.
nikavnice, kje stoje. 269.
nimis, z gen. 48 3.
nisi, si non 219.
non — malo. tako malo 268 N.
non dico — nego 269 d.
non minus quam,
non magis quam, 97.
non nemo, nemo non, 270.
non possum non — moram, ibi
num, ne, (večkrat) 208.
Occasio, z gerund. infin. 255 N.
olere, (dišati po čem), z akus. 26.
operam dare, konstr. 168 256.
oportet, pomen, 242; v indik, 159 s konj.
brez ut, 227 N. z inf. 221 227.
opus est, konstr. 65 242.
Paene, prope z indik. 159 3.
par, z genit. dat. 35 N.
pars, kolektivno, 6 N.
participija semidepon. 240 N.
parum, z genit 48 3.
pellere (ex) 67 N.
per, mesti abl. 60 N.
perfectum nima pomena preteklosti 139 N.
persuadere 225 N.
piget, poenitet, 32.
possum, 159.
potiri, raba 73 N.
poscere 30.
praedikat v sing. pri pluralia 15.
praeesse, z dat. gerund. 256.
praeposicija pri jednem, več subst. 78.
praesens, perf. mesti, imp. plusq. 238 N.
prohibere 178.
proinde 267.
putares 161.
Quam pri kompar. mora stati 92. 71 N.

que, pomen, 261.
qui, quae, quod mora biti, 248 N.
quia, quod, quoniam, pomen, 266.
quidam, aliquis, quisquam, 125—127.
quis? qui? razloček, 118 201 N.
quo, qua, abl. pri komp. 71 N. 2.
quippe qui 171 2.
quod, s konj. 188 195 238.
quodsi, 121.
quum — ker, 266.
 " = *quod*, 186 N.
 Ravno tako — kakor (prevod) 262.
recordari,
reminisci,) konstr. 52 N
refert, 55.
rus, 75.
Satis, z genit. 48 3.
 sedanji, 123.
scilicet, 271 2.
sed, verum, vero, 263 2.
sequi, z akus. 27.
si = če, 205.
similis, genit. dat 50 35 N.
sinon, nisi, 219.
sis = *si vis* 197 N 2.
sitire, z akus. 25
solus, kot apposicija 113 N.
solum, tantum, 271 5.
statuere ut, 171; *accus. c. inf.* 222 2.
 subjekt ni izražen, 3 N.
 subjekt pronom; praedik. subst. 17.
 supinum, raje druga konstruk. 259 260.
sunt qui, s konj. in indik. 192.
 Tako imenovan (prevod), 123.
 takratni, 123.

tam — quam, 262.
tantum, 271; z genit. 482.
taedet 32.
tempus, z gerund. in inf. 255 N.
terra marique, 67.
terrarum, pri adv. 56.
timere, z dat. akus. 43
tudi — idem, 109 N.
Ubi, unde, z genit. 56.
ubi, ubi primum, s perf. 153.
ubicumque, indik. 159 5.
uni -ae -a, 103 2.
unus, kot apposic. 113 N.
unus, ex, de, 47. N.
ut, bodi si, 166.; pri verb. dicendi 171.
 izpuščen 171; razlágavni 176; *ut, ne:*
 sloven. 172.
ut quisque, 102.
usui esse, 38.
utilis ad, 256.
utinam 162.
utor, trpno 254 N.
Valere ad, (evertendas leges) 257.
vel 264.
velim, vellem, 162 N.
vereor, ut, ne, 172.
verum, vero 263 3.
vescor, 73.
vestri, vestrum, 45 47.
videre, (audire) s partic. inf. 244 N.
videri, nom. c. inf. 235.
videres, 161.
vitam, vivere, 26.
vocabulum, vox, z genit. 45 N 2.
 vprašanje, v infin. in partic. 201 N 4.

